

T.C.
KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

NUR-U OSMANIYE KÜLLİYESİ
Tarihsel Belgeler Işığında Külliye'nin Yapım Süreci

Yüksek Lisans Tezi

FİLİZ BAŞBAYDAR

İstanbul, 2008

ÖNSÖZ

Batılılaşma dönemi içerisinde karşımıza çıkan Nur-u Osmaniye külliyesi, alışlagelen mimari formlar dışında gösterdiği yeniliklerle mimarlık tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Günümüzde külliye veya külliyeyle bağlı yapılar hakkında farklı pek çok yayın mevcuttur. Bu yayınlara batılılaşma, 18. yy., barok vb. başlıklar üzerinden ulaşılabilir.

Çalışmada, külliyenin tarihsel kaynakları ile değerlendirilmeyerek biraz eksik bırakıldığı düşüncesiyle, bu konu üzerinde araştırma yapılmış ve elde edilen sonuçlarla tez çalışması yürütülmüştür. Titiz çalışılmasına rağmen gözden kaçan hatalar olabilir, okuyucuların anlayışı için şimdiden teşekkür ederim.

Çalışmaya başladıktan kısa bir süre sonra kaybettiğimiz rahmetli hocalarım Prof. Dr. Hüsamettin Aksu ve Prof. Dr. Neslihan Sönmez'e yardımları ve ilgileri için teşekkürü bir borç bilirim. Fikrileri ve değerlendirmeleri ile bana yol gösteren hocam Doç. Dr. Berrin Alper'e, TSA, BOA ve İSAM kütüphanesi çalışanlarına, plan ve çizimlerinden faydalandığım Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, Osmanlıca belgeleri okumakta zorlandığım yerlerde yardımcı olan Murat Bey'e, belgelerde yer alan mimarlık terimlerini yorumlamada yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. İlknur Kolay'a, araştırma aşamasında desteğini esirgemeyen V. Evren Belli'ye ve maddi manevi yardımları ile her zaman yanımda olan aileme teşekkür ediyorum.

İstanbul, 2008

Filiz BAŞBAYDAR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ	i
ŞEKİL LİSTESİ	iv
FOTOĞRAF LİSTESİ	vi
EKLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
1. GİRİŞ	
1.1. Amaç	1
1.2. Kapsam	1
1.3. Yöntem	2
2. NUR-U OSMANİYE KÜLLİYESİ İLE İLGİLİ TARİHSEL BELGE VE YAYINLAR	
2.1. “Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmanî” Risalesi	3
2.2. Topkapı Sarayı Arşivi Belgeleri	6
2.3. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri	8
3. NUR-U OSMANİYE KÜLLİYESİ	
3.1. Konumu ve Yerleşim Özellikleri	10
3.2. Risaleye Göre Külliye Yapım Süreci	31
3.3. Külliye Yapıları	37
3.3.1. Risalede Yer Alan Külliye Yapıları	37
3.3.1.1. Cami	37
3.3.1.2. Medrese	64
3.3.1.3. İmaret	67
3.3.1.4. Çeşmeler	69
3.3.1.5. Sebil	74
3.3.1.6. İmam ve Müezzin Odaları	77
3.3.2. Diğer Yapılar	79
3.3.2.1. Hünkar Mahfili	79
3.3.2.2. Türbe	84
3.3.2.3. Kütüphane	90
3.3.2.4. Dükkanlar	95
3.3.2.5. Giriş Kapıları	98
3.3.2.6. Lahit	101

3.4. Külliye İnşaatında alışan Gruplar	103
3.4.1. Yönetim	103
3.4.2. Meslek Grupları	105
3.5. Külliye Yapımında Kullanılan Malzemeler	109
3.5.1. Yapı Malzemeleri	109
3.5.2. Bezemede Kullanılan Malzemeler	113
3.6. Tefriş Elemanları	114
3.7. Külliye Yapılarının Su İhtiyacının Sağlanması	115
3.8. Klliyeye Tahsis Edilen Vakıflar	119
3.9. İncelenen Belgelerde Kullanılan Terimler	120
4. SONUÇ	123

EKLER

KAYNAKÇA

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 3.1. Barker, 1813 tarihli İstanbul görüntüsü (Eldem, İstanbul Anıları , s.50–51).	10
Şekil 3.2. Meyers, 1898 tarihli panoromik İstanbul görüntüsü (Meyers, Türkei, Rumanien, Serbien, Bulgarien)	12
Şekil 3.3. Meyers, Nur-u Osmaniye camisi planı. (Meyers, Türkei, Rumanien, Serbien, Bulgarien)	12
Şekil 3.4. C. Stolpe, 1863 İstanbul Haritası (İstanbul Haritaları Ortaçağdan Günümüze , s.19)	13
Şekil 3.5. 1870–80’de Beyazıt Çevresi planında Nur-u Osmaniye. (Kayra, Eski İstanbul’un Eski Haritaları).	13
Şekil 3.6. Nur-u Osmaniye Cami ve çevresi. (Muhammed Eşref, Tarih-i Umumi Ve Osmani Atlası , 1329 (1911))	14
Şekil 3.7. Çemberlitaş (Eldem, İstanbul Anıları , s.102)	15
Şekil 3.8. Çemberlitaş (Sandalcı, M. Fruchtermann Kartpostalları , s.281)	16
Şekil 3.9. Çemberlitaş (Sandalcı, a.g.e. , s.1085)	16
Şekil 3.10. Çemberlitaş (Sandalcı, a.g.e. , s.209.)	16
Şekil 3.11. Pervititch Sigorta Haritalarında Nur-u Osmaniye külliyesi ve çevresinin görünümü.	17
Şekil 3.12. Nur-u Osmaniye ve çevresi (Ayverdi, 19. Asırda İstanbul Haritası)	18
Şekil 3.13. W. Dilich’in çiziminde Çemberlitaş, Atık Ali Paşa ve Mahmud Paşa Camileri.	21
Şekil 3.14. Çuhacı Hanı avlusundan Nur-u Osmaniye Cami (Şehbal Dergisi, 15 Teşrinievvel 1329).	23
Şekil 3.15. Nur-u Osmaniye Cami avlusu ve Çuhacı Hanı Planı (Güran, Türk Hanlarının... , s.220).	24
Şekil 3.16. Külliyenin havadan çekilmiş fotoğrafları (Kaynak: Google Earth).	27
Şekil 3.17. Atatürk Kitaplığı, 000470 numaralı kartpostal.	28
Şekil 3.18. Atatürk Kitaplığı, 004639 numaralı kartpostal.	28
Şekil 3.19. Atatürk Kitaplığı, 004676 numaralı kartpostal	29
Şekil 3.20. Atatürk Kitaplığı, 004680 numaralı kartpostal.	29
Şekil 3.21. W.H. Bartlett çiziminde 19. yüzyılda Nur-u Osmaniye yakınlarındaki köle pazarı.	30
Şekil 3.22. Le Corbusier çizimlerinde Nur-u Osmaniye Cami plan ve kesit örnekleri. (Kortan, Le Corbusier Gözüyle ... , s.25.)	34
Şekil 3.23. Kuban’ın çiziminde caminin bodrum katı ("Notes On Building Technology Of The 18th..." , s.291).	39

	Sayfa No
Şekil 3.24. Kuban'ın çiziminde caminin taşıyıcı sisteminin sağlamlaştırılması. (Kuban, "Notes On Building Technology Of The 18th...", s.292)	42
Şekil 3.25. Kızıl Avlu (Radt, Bergama , s.74).	45
Şekil 3.26. Kızıl Avlu (Deubner, "Das Heiligtum der...", tabela 58.)	45
Şekil 3.27. Kızıl Avlu (Deubner, a.g.e. , tabela 66.)	45
Şekil 3.28. Gouffier, 18. yy da Yalı Köşkü (Eldem, Köşkler ve Kasırlar I , s. 176).	46
Şekil 3.29. Yalı Köşkü (Eldem, İstanbul Anıları , s.43).	47
Şekil 3.30. Yalı Köşkü (Eldem, İstanbul Anıları , s.43).	47
Şekil 3.31. Allom'un çiziminde Nur-u Osmaniye cami avlusu.	49
Şekil 3.32. Avluya açılan kapının 1900'deki görünümü (Özendes, Sebah&Joallier'den... , s.87).	50
Şekil 3.33. Minare külahı çizimi (Dündar, Arşivlerdeki Plan ve Çizimler..., s.311)	60
Şekil 3.34. Atatürk Kitaplığı 002053 numaralı kartpostalda çeşme ve sebil.	72
Şekil 3.35. Atatürk Kitaplığı 005111 numaralı kartpostalda çeşme ve sebil.	72
Şekil 3.36. 1864'te sebilin görünümü (Özendes, Sebah&Joallier'den... , s.117).	74
Şekil 3.37. Sebilin 1950'li (?) yıllardaki görünümü (Bayrı, İstanbul , s.151.) s.75.	74
Şekil 3.38. C. Biseo çiziminde Cağaloğlu girişi yönünden cami avlusuna giriş.	99
Şekil 3.39. TSA 9869 numaralı belgede yer alan malzeme bilgileri.	112
Şekil 3.40. Çeçen, 11 numaralı Nur-u Osmaniye-Ayvalıdere Suyolu Haritası 1748–1755 (?), detaylar için bkz. İstanbul'un Vakıf Sularından Halkalı Suları , s.116–117.	118

FOTOĞRAF LİSTESİ*

	Sayfa No
Fotoğraf 3.1. Galata Kulesinden Yeni Cami ve hizasındaki Nur-u Osmaniye.	11
Fotoğraf 3.2. Nur-u Osmaniye cami ve avlusu.	11
Fotoğraf 3.3. Nur- u Osmaniye minaresinden on beş kubbeli Büyük (İç, Cevahir) Bedesten.	19
Fotoğraf 3.4. Nur-u Osmaniye yönünden Sandal Bedesteni girişi	20
Fotoğraf 3.5. Sandal Bedesteni örtü sistemi	20
Fotoğraf 3.6. Sandal Bedesteni içi.	20
Fotoğraf 3.7. Çuhacı Hanı'ndan Nur-u Osmaniye Camisinin görünümü	25
Fotoğraf 3.8. Atik Ali Paşa Cami	26
Fotoğraf 3.9. Caminin kubbesi	40
Fotoğraf 3.10. Kubbeden ayrıntılar	40
Fotoğraf 3.11. Caminin avluya açılan kapısından avlunun görünümü.	49
Fotoğraf 3.12. Caminin avluya açılan kapısı	50
Fotoğraf 3.13. Günümüzde avlu kapısı.	50
Fotoğraf 3.14. Minareden avlu ve avlunun örtü sistemi.	51
Fotoğraf 3.15. Avlu sütunları.	51
Fotoğraf 3.16. Sütun kaidesiden ayrıntı	51
Fotoğraf 3.17. Kubbe göbeğindeki celi sülüs yazı örneği.	52
Fotoğraf 3.18. Pandantiflerde yer alan dört halife isimlerinden "Osman" yazılı madalyon.	52
Fotoğraf 3.19. Cami içindeki kuşak yazısından detay.	53
Fotoğraf 3.20. Alt pencere üzerindeki dikey pano örnekleri.	53
Fotoğraf 3.21. Alt pencere üzerinde yatay pano örneği.	53
Fotoğraf 3.22. Mihrap üzerindeki yarım kubbenin iç kısmında yer alan kalem işi bezemeden ayrıntı	54
Fotoğraf 3.23. Vitray örnekleri.	54
Fotoğraf 3.24. Mahfil katı tavan bezeme örnekleri	55
Fotoğraf 3.25. Avlu kapısından yazı ve mukarnas kabartma örneği	55
Fotoğraf 3.26. Hünkar mahfilinde yer alan ahşap kafes.	56
Fotoğraf 3.27. Cami içinden ahşap kapı ve pencere kapağı örnekleri.	56
Fotoğraf 3.28. Cami içinden.	57
Fotoğraf 3.29. Cami içinden avize örnekleri.	58
Fotoğraf 3.30. Mihrap önünde yer alan avize ve ayrıntı.	58
Fotoğraf 3.31. Avludan minarelerin görünümü.	59
Fotoğraf 3.32. Minare şerefeleri	60
Fotoğraf 3.33. Minare külahı.	60
Fotoğraf 3.34. Minber.	61
Fotoğraf 3.35. Vaiz Kürsüsü.	61
Fotoğraf 3.36. Mihrap.	62
Fotoğraf 3.37. Nur-u Osmaniye Külliyesi.	63

* Kaynağı belirtilmeyen fotoğraflar Filiz Başbaydar'a aittir.

Fotoğraf 3.38. Medrese	64
Fotoğraf 3.39. Medrese girişi ve kitabesi.	65
Fotoğraf 3.40. Medresenin örtü sistemi.	66
Fotoğraf 3.41. 2007’de medrese (solda) ve imaret (sağda) bahçesi olarak kullanılan alanda gerçekleştirilen bahçe düzenlemesi.	67
Fotoğraf 3.42. İmaret örtü sistemi ve mutfağının kule formunda bacaları.	68
Fotoğraf 3.43. Cami üst katından imaret ve medresenin açıldığı bahçe.	68
Fotoğraf 3.44. Yeni düzenlemesi ile bahçe (2008).	68
Fotoğraf 3.45. Cami avlusundaki dört lüleli, üstü fiskiyeli çeşme.	69
Fotoğraf 3.46. Çeşmeden ayrıntılar.	70
Fotoğraf 3.47. Cami beden duvarına bitişik çeşme.	70
Fotoğraf 3.48. Kapalı Çarşı yönünde avlu kapısına bitişik çeşme ve çeşmeden detaylar.	71
Fotoğraf 3.49. Mahmud Paşa çarşısındaki çeşme.	73
Fotoğraf 3.50. Günümüzde sebil.	74
Fotoğraf 3.51. Sebil kitabesinden, cephe düzenlemesinden ayrıntı.	75
Fotoğraf 3.52. Sebil içinden ayrıntı.	75
Fotoğraf 3.53. Sebil içinde yer alan çeşme.	75
Fotoğraf 3.54. Saçak kısmı yenilenen sebil.	76
Fotoğraf 3.55. Avlu kapısı hizasında ve üzerinde yer alan odalar.	77
Fotoğraf 3.56. Oda kapılarından detaylar.	78
Fotoğraf 3.57. Avlu üst kat odalarından pencere detayları.	78
Fotoğraf 3.58. Cami üst katına bağlanan hünkar mahfili rampası.	79
Fotoğraf 3.59. Avludan hünkar mahfili.	80
Fotoğraf 3.60. Sütun dizisi üzerinde yer alan mahfil.	80
Fotoğraf 3.61. Kafesin içten görünümü.	81
Fotoğraf 3.62. Hünkar mahfilinin mihrap yönü düzenlemesi.	81
Fotoğraf 3.63. Üstte yer alan tuğradan ayrıntı.	81
Fotoğraf 3.64. Hünkar mahfilinin rampaya açılan kapısı.	82
Fotoğraf 3.65. Mahfil katındaki pencere düzenlemesi.	82
Fotoğraf 3.66. Üst pencerelerde görülen mühr-ü Süleymanlar.	83
Fotoğraf 3.67. Mahfilden camiye açılan koridor.	83
Fotoğraf 3.68. Türbenin kare planlı ana mekanı ve sağda dikdörtgen planlı ek birim.	84
Fotoğraf 3.69. Türbe kapısı.	85
Fotoğraf 3.70. Türbe ön ve yan cepheleri.	85
Fotoğraf 3.71. Türbenin cadde yönü.	86
Fotoğraf 3.72. Türbenin revak bölümü.	86
Fotoğraf 3.73. Üst pencere şebekesinden ayrıntı.	86
Fotoğraf 3.74. Türbede ana mekanda yer alan sandukalar ve sanduka etrafındaki sedef kakmalı kafes.	88
Fotoğraf 3.75. Ek bölümünde yer alan sandukalar.	88
Fotoğraf 3.76. Türbe kubbe içi ve kasnağındaki kalem işi bezemeler.	89
Fotoğraf 3.77. Türbe yazı kuşağından ayrıntı.	89
Fotoğraf 3.78. Türbe pencere şebekesi.	89

	Sayfa No
Fotoğraf 3.79. Nur-u Osmaniye kütüphanesi.	90
Fotoğraf 3.80. Giriş kapısı.	92
Fotoğraf 3.81. Giriş kapısı üzerinde yer alan taş bezeme örnekleri.	92
Fotoğraf 3.82. Alt bölümü dükkan olarak kullanılan kütüphanenin caddeye bakan cephesi.	92
Fotoğraf 3.83. Padişahın kullandığı “Hümayun Kapısı” ve kitabesi.	92
Fotoğraf 3.84. Kütüphane içi.	93
Fotoğraf 3.85. Kütüphane dolaplarından örnek.	93
Fotoğraf 3.86. Depo bölümüne giriş kapısı ve üzerinde yer alan kitabe.	94
Fotoğraf 3.87. Kubbenin içten görünümü.	94
Fotoğraf 3.88. Okuma salonu sütunları.	94
Fotoğraf 3.89. Medrese hizasındaki ve imam, müezzin odaları altındaki dükkanlar.	95
Fotoğraf 3.90. Avlu altındaki dükkanlar.	95
Fotoğraf 3.91. Sandal Bedesteni yönündeki dükkanlar.	96
Fotoğraf 3.92. Kemerlerle birbirine bağlanan sütun dizisi.	96
Fotoğraf 3.93. Kemerlerin kilit taşları üzerinde farklı formlardaki kabartma bezemeler.	97
Fotoğraf 3.94. Kapalı Çarşı’ya geçişi sağlayan avlu kapısı	98
Fotoğraf 3.95. Kapalı Çarşı’ya açılan avlu kapısından ayrıntı.	98
Fotoğraf 3.96. Avlunun Çağaloğlu girişi.	99
Fotoğraf 3.97. Külliyyeye girişin avlu altından sağlandığı merdiven girişi.	100
Fotoğraf 3.98. Giriş kapısı alınışından ayrıntı.	100
Fotoğraf 3.99. Avluda yer alan lahit.	101
Fotoğraf 3.100. Lahitden ayrıntı.	102
Fotoğraf 3.101. Lahitden ayrıntı.	102
Fotoğraf 3.102. Lahitden ayrıntı.	102

EKLER LİSTESİ

	Sayfa No
Ek 1: Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani Risalesi ve Risalenin Transkripsiyonu	127
Ek 2: TSA E 11901 ve Transkripsiyonu	217
Ek 3: TSA D 6201 ve Transkripsiyonu	220
Ek 4: TSA E 2734 ve Transkripsiyonu	232
Ek 5: TSA D 9869 ve Transkripsiyonu	234
Ek 6: TSA E 7478 ve Transkripsiyonu	250
Ek 7: Nur-u Osmaniye Cami vaziyet planı (VGMA)	272
Ek 8: Nur-u Osmaniye Cami zemin kat planı (VGMA)	273
Ek 9: Nur-u Osmaniye Cami 1. kat planı (VGMA)	274
Ek 10: Nur-u Osmaniye Cami çatı planı (VGMA)	275
Ek 11: Medrese ve imaret vaziyet planı (VGMA)	276
Ek 12: Medrese ve imaret bodrum katı planı (VGMA)	277
Ek 13: Medrese ve imaret zemin kat planı (VGMA)	278
Ek 14: Medrese ve imaret 1. kat planı (VGMA)	279
Ek 15: İmaret yönelim krokisi (VGMA)	280
Ek 16: İmam ve müezzin odaları (lojmanlar) vaziyet planı (VGMA)	281
Ek 17: İmam ve müezzin odaları planı (VGMA)	282
Ek 18: Hünkar mahfili vaziyet planı (VGMA)	283
Ek 19: Hünkar mahfili bodrum katı planı (VGMA)	284
Ek 20: Hünkar mahfili zemin kat planı (VGMA)	285
Ek 21: Hünkar mahfili 1. kat planı (VGMA)	286
Ek 22: Türbe planı (Ünsal, “İstanbul Türbeleri Üzerinde...”, s.117)	287
Ek 23: Kütüphane vaziyet planı (VGMA)	288
Ek 24: Kütüphane bodrum katı planı (VGMA)	289
Ek 25: Kütüphane zemin kat planı (VGMA)	290
Ek 26: Kütüphane planı (+1.50 kotu) (VGMA)	291

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser.
a.g.m. : Adı geçen makale.
a.g.y. : Adı geçen yer.
bkz.: Bakınız.
BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
Muharrem: M.
Safer: S.
Rebiülevvel: Ra.
Rebiülahir: R.
Cemaziyelevvel: Ca.
Cemziyelahir: C.
Receb: B.
şaban: ř.
Ramazan: N.
şevval: L.
Zilkade: Za.
Zilhicce: Z.
S: Sayı.
s: Sayfa.
TOEM: Tarih-i Osmani Encümen-i Mecmuası.
TSA: Topkapı Sarayı Arşivi.
Vr: Varak.
VGMA: Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi.

ÖZET

Sultan Mahmud I'in saltanatı sırasında yapımına başlanıp, padişahın vefatıyla yerine geçen kardeşi Sultan Osman III tarafından tamamlatılan Nur-u Osmaniye külliyesi dahilindeki yapıların mimarlık ve sanat tarihi açısından, tarihsel belgeler yardımıyla incelendiği çalışmada, daha önce farklı araştırmacılar tarafından çalışıldığını bildiğimiz, TOEM ilavesi olarak yayınlanan *Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani* risalesi dışında, Topkapı Sarayı Arşivi'nde yapılan araştırma neticesinde ulaşılan belgelerin bir kısmı kullanılmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgelerinin içerikleri çalışma konusu dışında kaldığından, bu belgeler çalışmada incelenmemiş, arşiv numaraları belirtilerek kısaca tanıtılmıştır.

Tarihsel belgelerin tanıtıldığı ikinci bölümde ayrıca, bu belgelerden yararlanan araştırmacıların bir listesi verilmiştir. Külliye'nin yerleşim özellikleri, tarihçesi ve yapılarının incelendiği üçüncü bölümde; inşaatta çalışanlar, yapımda, bezemede ve tefrişte kullanılan malzemeler, risalede kullanılan terimler, külliye'nin su ihtiyacının sağlanması, külliye'ye tahsis edilen vakıflar konularında belgelerden yararlanılmıştır. Bu bölümde ayrıca cami avlusunda yer alan ve Konstantin'e ait olduğu belirtilen lahit de incelenmiştir. Risale ve TSA belgeleri ile yapılan değerlendirmenin yer aldığı sonuç bölümü ile çalışma tamamlanmıştır. Belgelerde külliye inşaatının başladığı, sürdüğü ve bittiği tarihler, malzeme ve işçiler için yapılan masraflar, çalışan işçi gruplar, yapılarda kullanılan malzeme çeşitleri vb. konularla ilgili bilgilere ulaşılmıştır.

Birinci kaynak olarak belgelere başvurulmuş, belge çözümlemesi sonucu elde edilen veriler kullanılarak metin oluşturulmuş ve bazı yapı birimleriyle ilgili olarak belgelerde ulaşılamayan bilgiler için, günümüz yayınları kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nur-u Osmaniye külliyesi, tarihsel belgeler, mimarlık tarihi.

ABSTRACT

In the study where structures, within the Nur-u Osmaniye complex the construction of which was started during the reign of Sultan Mahmud I and was completed by his successor and brother, Sultan Osman III, upon the sultan's death, are examined in terms of architecture and art history through historical documents, apart from the *Tarih-i Cami-i Serif-i Nur-u Osmani* published as TOEM insert and which we know has been studied previously by various researchers, some of the documents accessed as the result of a search in the Topkapı Palace Archives were used. Because the content of the Prime Ministry Ottoman Archive documents are not related to the topic of the study, those documents were not examined, however, were shortly introduced giving their archive numbers.

In the second part where historical documents are presented a list of researchers making use of these documents are also given. In part three where the layout characteristics of the complex, its history and its structures are studied; documents related to those people who worked in the construction, materials used in the construction, decoration and furnishing, terms used in the tract, provision of water needs of the complex and trusts allocated for the complex were made use of. In this part additionally, the tomb located in the mosque's courtyard, said to belong to Konstantin was also studied. The study was completed with the conclusion section where the tract and the TSA is included. In the documents, information such as the dates the construction of the complex were started, continued and completed, the expenses made for the materials and workers, the worker groups employed and types of materials used for the structures could be obtained.

As the primary source the documents were referred to and using the data obtained by the analyses of the documents the text was formed and for information regarding certain structural units which could not be found in the documents current publications were used.

Key Words: Nur-u Osmaniye complex, historical documents, architecture history.

1. GİRİŞ

1.1. Amaç

Osmanlı mimarisi hakkında sahip olduğumuz bilgiler, arşiv araştırması yönünden gerektiği kadar güçlenememiştir. Yapıyı tanımanın en iyi yollarından biri yapıyı tarihsel kaynakları ile değerlendirmektir. Bu şekilde yapıda kullanılan malzeme, malzemelerin sağlandıkları bölgeler, yapım yöntemleri, çalışan işçi grupları gibi önemli noktalarda en güvenilir ve en doğru bilgiye ulaşıldığında, yapıyı değerlendirme aşamasında farklı uzmanlık alanlarının yararlanabileceği sonuçlar elde edilecektir.

Çalışmada, hakkında pek çok yayına ulaşılabilen Nur-u Osmaniye külliyesinin, mevcut tarihi kaynaklarından bir kısmı ele alınarak, külliye inşa süreciyle ilgili özgün bilgiye ulaşma amaçlanmıştır.

1.2. Kapsam

Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani risalesi ilk olarak TOEM'in 1 Nisan 1335-1 Teşrinisani 1337 (1 Nisan 1917-1 Kasım 1919) tarihli sayısının eki olarak yayınlanmış ancak; burada risalenin orijinal kaynağı ile ilgili bilgi verilmemiştir. TOEM'de yayınlandıktan sonra, araştırmacılar uzmanlık alanlarına göre risaleyi farklı açılardan incelemişlerdir. Ali Öngül tarafından günümüz harflerine çevirisi yapılan risale, ekler ve katkılarla çalışmada yeniden ele alınmıştır.

Risalenin farklı kaynaklardan beslenerek incelendiği ve Pia Hochhut yazarlığında basılan **Die Moschee Nuruosmaniye In İstanbul** eseri kaynak olarak değerlendirildiğinde, tez çalışmasının yalnızca risale bilgileri ile sürdürülmesinin bir eksiklik olacağı düşünülerek, TSA ve BOA'da gerçekleştirilen araştırma neticesinde ulaşılan belgelerin bir kısmı da tez kapsamına dahil edilmiştir.

TSA belgeleri kronolojik bir şekilde, risale bilgilerini destekleyici olarak kullanılmıştır. E 11901’de Sultan Mahmud I’in, Nur-u Osmaniye camisinde kullanılmak üzere halı, hasır, mefruşat vb. ihtiyaçların hazırlanmasına çalışılması için Mısır Valisine gönderdiği hüküm yer alıyor. D 6201, E 2734 ve D 9869 numaralı belgeler inşa masraf defterleridir. E 7478 numaralı belgede ise evkafa bağlı inşa masrafları yer almaktadır.

1.3. Yöntem

Tarihsel belgelerin incelenmesine Prof. Dr. Hüsamettin Aksu ile başlanmış, Başbakanlık Osmanlı Arşivi çalışanı Murat Bey’den TSA belgelerinin okunmasında gerekli görülen bazı noktalarda yardım alınmıştır. Risale ve TSA belgelerinin yeniden okunarak gözden geçirilmesi, belgelerin transkripsiyonlarının düzenlenerek günümüz Türkçe’sine çevrilmesi tarafımızca gerçekleştirilmiştir. Ulaşılan sonuçlarla çalışma metni oluşturulmuş, belgelerin orjinalleri ve transkripsiyonlarına ek bölümünde yer verilmiş, belgelerden daha önce faydalanan araştırmacıların çalışmaları incelenmiştir. Çalışmada risale bütün olarak detaylıca incelenmiş, TSA’da yer alan farklı tarihsel belgelerle çalışma güçlendirilmiştir.

Tarihsel kaynaklar ışığında külliye değerlendirilmeye çalışılırken, kişi, olay, yer, durum konularındaki ayrıntılarda günümüz yayınlarından faydalanılmış; eski haritalar, gravürler, kartpostallar ve resimlerle çalışma zenginleştirilmiştir.

2. NUR-U OSMANİYE KÜLLİYESİ İLE İLGİLİ TARİHSEL BELGE VE YAYINLAR

2.1. “Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani” Risalesi

Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası'nın (TOEM)¹ 1 Nisan 1335–1 Teşrinisani 1337 tarihli (1 Nisan 1917–1 Kasım 1919)² sayısının eki olarak

---

¹ II. Meşrutiyet'in ilanının ardından 14 Nisan 1909'da tahta geçen V. Mehmet Reşad, Osmanlı tarihi ile ilgili bilgilerin düzenli bir şekilde derlenip toplanmadığı ve bunun bir eksiklik olduğu düşüncesini Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa ile paylaşınca, Hilmi Paşa'dan bu düşüncenin bir Encümen tarafından gerçekleştirilebileceği fikri ortaya atılır. 18 Mayıs 1909 tarihinde Abdurrahman Şeref Bey başkanlığında oluşturulan komisyonun, Encümen kurulması için çalışmaya başlaması istenmiştir. Bu tarihten sonra 4 ay boyunca padişah ile de görüşülerek, kurulacak Encümen'in nasıl ve ne şekilde çalışacağını belirten 3 bölüm (teşkilat, vazife ve cihet-i maliye), 25 maddeden oluşan Tarih-i Osman-i Encümeni ile ilgili talimatname hazırlanmış ve 18 Kasım 1909'da padişah V. Mehmed Reşad'ın imzasıyla Sadaret Kurulu'na (Bakanlar Kurulu) sunulmuştur (Yazgan, “Tarih-i Osmani Encümeni, Kuruluşu, Çalışmaları, Mensupları, Çıkardığı Mecmua, Kapanışı”, s.12). Sadaret Kurulu'nda görüşülen talimat 25 Kasım 1909'da tüm bakanların imzasıyla kabul edilmiş, devamlılığın sağlanması için yönetimin desteğinin ve korumasının gerekliliği bildirilmiştir. Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın bu kararı padişaha iletilmesiyle Sadaret Kurulu'nun gönderdiği tezkere, 27 Kasım 1909'da onaylanarak, Tarih-i Osmani Encümeni'nin kurulması resmileştirilmiştir (Yazgan, **a.g.e.**, s.13).

Hazırlanan tüzüğe göre, 12 azadan oluşan bir komisyon kurulacak ve içlerinden biri komisyona başkanlık yapacaktı. İlk zamanlarda azalar hükümet tarafından seçilecek, daha sonra seçim yoluyla en fazla oyu alan aza adayları göreve getirilecektir. Encümen'in bir kütüphanesi olacak, toplantı günü dışında da açık bırakılacak kütüphaneden, azalar ödünç kitap alabilecekler, haftada bir defa olağan toplantı yapılacak, olağanüstü durumlarda da toplanma gerçekleştirilecek, toplantı zamanlarında devlet dairelerinde çalışanlar izinli sayılacak, gerektiği zamanlarda yabancı ülkelerde araştırma yapma, kitap, belge, harita, plan gibi kaynaklara ulaşma imkânı sağlanacaktı. Abdurrahman Şeref Bey, 9 Şubat 1910'da Encümen'in ilk başkanı olarak seçilmiş ve Viyana, Berlin kütüphanelerinde araştırma yapmak için yurtdışına gönderilmiştir (Özcan, “Tarih-i Osmani Encümeni, Kuruluşu, Teşkilatı ve Faaliyetleri”, s.2). 12 daimi ve 20 yardımcı üye seçilerek çalışmalara başlanmış, üyeler daha sonra çeşitli nişan ve rütbelere onurlandırılmışlardır (Özcan, **a.g.m.**, s.3). Cumhuriyet'in ilanından sonra, 1 Kasım 1928'de Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası Latin harfleriyle çıkarılmaya başlanarak adı “Türk Tarihi Encümeni” olarak değiştirilmiştir. Bu dönemde çıkarılan toplam 5 sayının ilki Haziran-Ağustos 1929, son sayısı Haziran 1930-Mayıs 1931 tarihlerini kapsamaktadır. Encümenin çıkardığı 5. ve son sayısından sonra Türk Tarihi Encümeni yerine, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kurulması için çalışmalara başlanmış, Encümen'in bazı üyeleri yeni kuruluşa üye olmuşlardır (Yazgan, **a.g.e.**, s.61). 1920–1923 tarihleri arasında Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası'nın yayınladığı toplam 270 makale ve çok sayıda ekte; kitabe, sikke, bibliyografya, hattı hümayunlar, hatırat, vefayat, Osmanlı öncesi Anadolu Beylikleri, Selçuklular ve diğer İslam devletlerine ait konular işlenmiştir. Türk Tarihi Encümeni'nde ise 400 makale yayınlanmıştır; ancak bu sayıya yeni seride Latin harfleriyle yayınlanan 5 sayıdaki 33 makale eklenmemiştir. İşlenen konular yine Osmanlı tarihi ile ilgilidir (Yazgan, **a.g.e.**, s.62). İlk sayısı 1 Nisan 1326 (14 Nisan 1919) da yayınlanan mecmua, 8 yıl süreyle iki ayda bir düzenli olarak yayınlanmış ancak, 1918

yayınlanan ve Ahmed Efendi'nin yazdığı³ *Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani* risalesi Nur-u Osmaniye külliyesi ile ilgili bilinen en eski kaynaklardandır.

Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani risalesi, Osmanlı mimari tarihi açısından oldukça önemli bilgiler sunmaktadır. Nur-u Osmaniye cami yapımına karar verme aşamasında yaşananları, yapılan hazırlıkları, temel atma ve inşa faaliyetleri tamamlandığında gerçekleştirilen törenleri, tören hazırlıklarını ve törende yaşananları vurgulaması, yapımda kullanılan inşa teknikleri ve malzemeler, malzemenin temini, çalışanların niteliklerini belirtmesi, kısaca bir yapıyı meydana getiren bütün aşamaları detaylı bir biçimde aktarması yönüyle mimari tarihimize ışık tutmaktadır. Araştırmacılar, uzmanlık alanlarına göre risalenin farklı bölümlerini inceleyip değerlendirmişlerdir.

---

yılında yaşanan olumsuzluklar sebebiyle bir süre kesintiye uğramıştır. Burada ortaya çıkan eksikliği gidermek için 9. ve 10. seneler 1921'de 1 cüz, 11. 12. ve 13. seneler yine 1 cüz olarak bastırılmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak da 9. ve 10. senelere (Mecmua'nın ilk sayfasında "8. sene ile 11. sene" şeklinde belirtilmiş) ait 1 Nisan 1335-1 Haziran 1337 tarihli cüz 49-62 numarayı taşır. 11. ve 13. senelere ait 1 Ağustos 1337-1 Teşrinisani 1339 tarihli cüz ise 63-77 numara adını taşır (Özcan, **a.g.m.**, s.8).

Risalenin yer aldığı mecmuada, risale dışında farklı konularda makaleler yer almaktadır.

Ahmed Refik, "Fatih Devrine Ait Vesikalar", VIII-XI/49-62, s.1-58.

Ali, "Fatih Devrinde Akçe Ne İdi", VIII-XI/49-62, s.59-62.

Abdurrahman Şeref, "Viyana Sefir-i Sabık-ı Hüseyin Hilmi Paşa", VIII-XI/49-62, s.63-74.

Ali, "Tuğ-ı Hümayun", VIII-XI/49-62, s.75-84.

Ahmed Tevhid, "Hünername", ½ , 103, VIII-XI/49-62, s.85-89.

Necip Asım, "Sultan Abdülaziz Han (Cennet-mekân Firdevs-Aşiyân) Hazretlerinin Avrupa Seyahatnamesidir", VIII-XI/49-62, s.90-102.

Mehmed Zeki, "Serpüş", VIII-XI/49-62, s.103-121.

Necip Asım, "Arif Bey", VIII-XI/49-62, s.122-125.

Abdurrahman Şeref, "Reşad Fuad Bey", VIII-XI/49-62, s.125-128.

² Çalışmadaki hicri tarihlerin miladi tarihe çevrilmesinde kaynak olarak Dağlı, Üçer, **Tarih Çevirme Klavuzu** kullanılmıştır.

³ Eserin kapağında yazara ilişkin bilgi bulunmayıp, s.20'de "...cami-i şerifin bina katibi olup işbu ceridenin muharriri olan Ahmed Efendi..." (caminin bina katibi olup işte bu tutanak, yazının yazarı olan Ahmed Efendi) cümlesinden risale yazarının Ahmed Efendi olduğunu öğreniyoruz.

Gülderen Hünülü, külliye tarihçesi, inşaatı ve çalışan grubu⁴; Celal Esad Arseven, temel atma töreni, temel kazısı ve çalışmaları⁵; İsmail Hakkı Aksoy, temel inşaatı ile ilgili tarihi bilgiler⁶; Doğan Kuban, inşa faaliyetlerinin başlaması, yapım organizasyonu, yapıda kullanılan malzeme, yapım tekniği, ölçü sistemi⁷; Gamze Özbayram, külliye tarihsel değerlendirilmesi⁸; Fuat Bayramoğlu, yapının aydınlatılmasında kullanılan malzemenin temini⁹ konularında risaleden yararlanmışlardır. Ali Öngül “Tarih-i Cami-i Nuruosmani” makalesinde risalenin tamamını günümüz Türkçesine çevirerek, önemli gördüğü noktalarda birkaç dipnot vermişse de risalenin mimarlık tarihi açısından bir bütün olarak değerlendirilmesinde yeterli olamamıştır¹⁰. Nuruosmaniye külliyesi ile ilgili önemli bir diğer araştırmayı Pia Hochhut, **Die Moschee Nuruosmaniye in İstanbul** eserinde bulmaktayız¹¹. Risalenin önemli noktaları üzerinde durularak açıklamalar yapılmış ve Topkapı Sarayı Arşivi’nde mevcut D 9869, E 1539 ve D 6201 numaralı belgelerle desteklenmiştir.

---

⁴ Hünülü, Gülderen, “Nuruosmaniye Külliyesi”, Basılmamış Lisans Tezi, İstanbul, İÜ Edebiyat Fakültesi, 1966.

⁵ Arseven, Celal Esad, **Türk Sanatı Tarihi, Menşinden Bugüne Kadar: Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar**, İstanbul, Maarif Basımevi, 1391–1971.

⁶ Aksoy, İsmail Hakkı, “Nur-u Osmaniye Camii Temellerinin İncelenmesi”, **Zemin, Zemin Mekaniği ve Temel Mühendisliği Türk Milli Komitesi Bülteni**, Cilt I, S.4, Aralık 1979, s.200-213; Peynircioğlu, Hamdi; Toğrol, Ergün; Aksoy, İsmail Hakkı, “İstanbul’da Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Camilerin Temelleri”, **I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi Bildiriler**, Cilt III, 14–18 Eylül 1981, s.37–46.

⁷ Kuban, Doğan, “Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani ve Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Yapı Tekniği Üzerine Gözlemler”, **Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler**, 1982, s.123-140; “Notes On Building Technology Of The 18th. Century The Building Of The Mosque Of Nuruosmaniye At İstanbul, According To Tarih-i Camii Şerif-i Nur-u Osmani”, **I. International Congress On The History Of Turkish-Islamic Science And Technology, Volume V**, İTÜ 14-18 September 1981, 271-293.

⁸ Özbayram, Gamze, “Nuruosmaniye Complex”, Master Of Arts In Art History, Boğaziçi Universty, Institute for Graduate Studies in Social Sciences, 1988.

⁹ Bayramoğlu, Fuat, “Cam-ı Gönülden Nur-u Osmaniye’nin Billur Avizeleri”, **Arredamento Dekorasyon**, S.10, 1989, s.106-108.

¹⁰ Öngül, Ali, “Tarih-i Cami-i Nuruosmani”, **Vakıflar Dergisi**, S. 24, s.127–145.

¹¹ Hochhut, Pia, **Die Moschee Nuruosmaniye in İstanbul**, Berlin, Klaus Shwarz Verlag, 1986.

2.2. Topkapı Sarayı Arşivi Belgeleri

Nur-u Osmaniye külliyesinin inşasının başladığı ve yapımın sürdüğü yıllara ait inşaat defterleri, *Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani* risalesinde verilen bilgilerin güvenilirliğini belirlemede oldukça önemli bir konuma sahiptirler.

No. E 11901

Mahmud I'nın Mısır Valisi Sadr-ı Esbak Şehla Ahmed Paşa'ya hitabeten sebab-i tahrir hükmü müsveddesi: Sarıkçılar başında inşa olunacak cami (sonradan ismi Nur-i Osmaniye olan) için lazım olan mefruşat, halı, hasır gibi eşyanın şimdiden dokunması ve tamamlanmasına çalışılması hakkında.

Özellikleri: 22,5x37 cm, divani kırmızı hatla, siyah mürekkeple yazılmış, belgenin sonu noksan.

Tarih: Arşiv katalogunda 1162 (1749) tarihi verilmiş ise de belgenin sonu mevcut olmadığından belge üzerinde tarih okunamamıştır.

No. D 6201

Nur-u Osmaniye Cami inşa masrafı defteri.

Özellikleri: 4,5 vr.

Tarih: Şaban 1162 (Temmuz 1749)

No. E 2734

Nuruosmaniye Cami inşa masrafı _Ali Emin (Bina Emîni)

Özellikleri: Yarım vr.

Tarih: 17 Muharrem 1169 (23.10.1755 Perşembe)

No. D 9869

Osman III'ün Yeni Bedesten yanında yaptırdığı cami, medrese ve çeşme masraf defteri.

Özellikleri: 2 vr.

Tarih: 7 Cemazievvel 1169 (08.02.1756 Pazar)

No. E 7478

Nuruosmaniye Cami maarif defteri, m. Evkafına ait evrak, inşa masrafı.

Özellikleri: 6 vr, inşa masraflarını içermektedir.

Tarih: Arşiv katalogunda 1169 (1756), belgede ise 15 Za. 1177 (16.05.1764
Çarşamba) tarihi verilmiştir.

2.3. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri ¹²

Nuruosmaniye Caminin minare külâhlarının yandığına dair.

Belge No: İ.ŞD 105/6312.

Tarih: 23 Ş 1308 Hicri (3 Nisan 1891)

Nuruosmaniye Cami ile medrese ve imaretinin tamiri.

Belge No: İ.EV 2/1310/Ca-21

Tarih: 27 Ca 1310 Hicri (17 Aralık 1892)

Nur-u Osmaniye Caminin tamiri ve masrafının karşılanması.

Belge No: İ.EV. 15/1314/C-24

Tarih: 24 C 1314 Hicri (30 Kasım 1896)

Nur-u Osmaniye Caminin tamiri.

Belge No: İ. EV. 19/1316/Ra-11

Tarih: 27 Ra 1316 Hicri (15 Ağustos 1898)

Nuruosmaniye Caminin düşmüş olan sıvalarının tamiriyle masrafının evkaf bütçesinden karşılanması.

Belge No: İ.EV 1317/Z-06 Dosya No:24

Tarih: 16 Z 1317 Hicri (17 Nisan 1900)

Nuruosmaniye İmaretinin tamiri.

Belge No: İ.EV. 33/1321/S -01

Tarih: 01 S 1321 Hicri (29 Nisan 1903)

---

¹² BOA belgeleri; Nur-u Osmaniye külliyesine bağlı yapıların çeşitli zamanlarda geçirdiği onarımları ve onarım masraflarını içerir. Bu belgeler çalışma konusu dışında kaldığından ele alınmamıştır.

Nuruosmaniye Caminin ramazan münasebetiyle avlu kapılarının açık tutulmasından dolayı cami musluklarının çalındığının mahalli zabıtasına bildirilmesi.

Belge No: DH. EUM. VRK. 1/32

Tarih: 20 N 1327 Hicri (5 Ekim 1909)

Tahtaminare'deki mektep ile Nur-ı Osmaniye Caminin bazı mahallerinin tamiri.

Belge No: İ.DH. 527/36383

İstanbul'da Nuruosmani Cami Mahfel-i Hümayun yolundaki büyük cam çerçeveler, kütüphane ve türbedeki camların yenilenmesi ve tamiri ile Ayasofya-i Kebir Medresesi su yollarının yenilenmesi için yapılan masraflar.

Belge No: EV. HMM. d-9032.

Nuruosmaniye Cami minaresinin yandığı.

Belge No: Y.PRK. ZB. 8/47

Fatih, Sultanahmed ve Nuruosmaniye Camileri minarelerinin külahlarının inşası.

Belge No: İ.ŞD 44/2335

Nuruosmaniye Caminin şadırvanıya imaret ve medresesine, sebil ve çeşmelerine gelen suyun mecralarının tamiri.

Belge No: İ. EV. 2/1310/Ş-01

3. NUR-U OSMANİYE KÜLLİYESİ

3.1. Konumu ve Yerleşim Özellikleri

Eminönü ilçesinde Çemberlitaş'ın kuzeybatısında 299 ada, 125 parsel ve 28 paftada bulunan Nur-u Osmaniye Külliyesi önemini tarih boyunca koruyan bir alanda, Constantinus Forumu'nda inşa edilmiştir.

Şekil 3.1. Barker, 1813 tarihli İstanbul görüntüsü (Eldem, **İstanbul Anıları**, s.50-51).

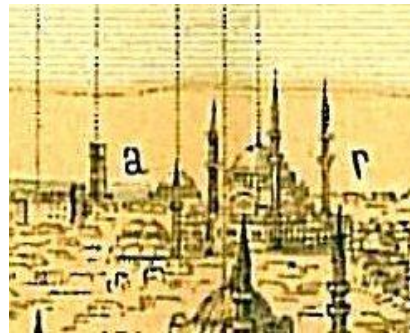
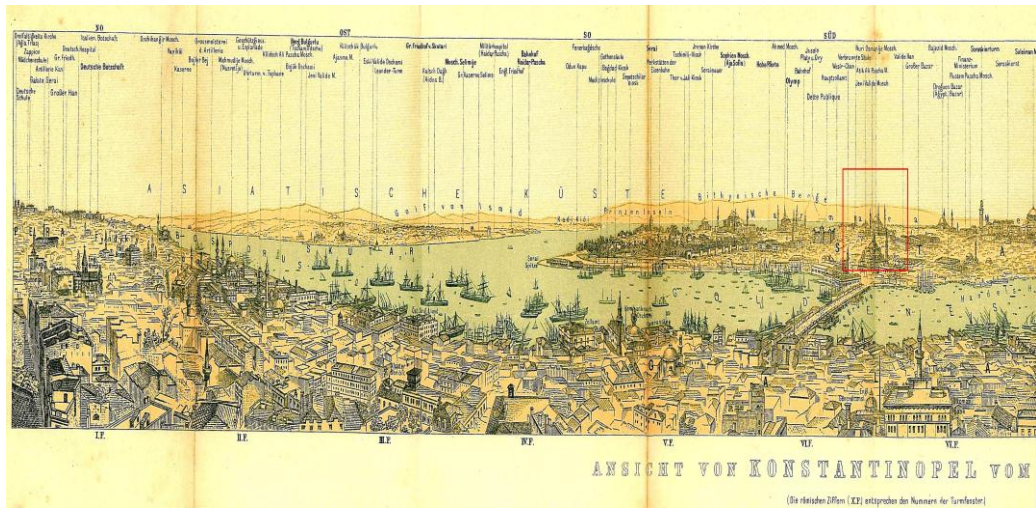

Fotoğraf 3.1. Galata Kulesinden Yeni Cami ve hizasındaki Nur-u Osmaniye.

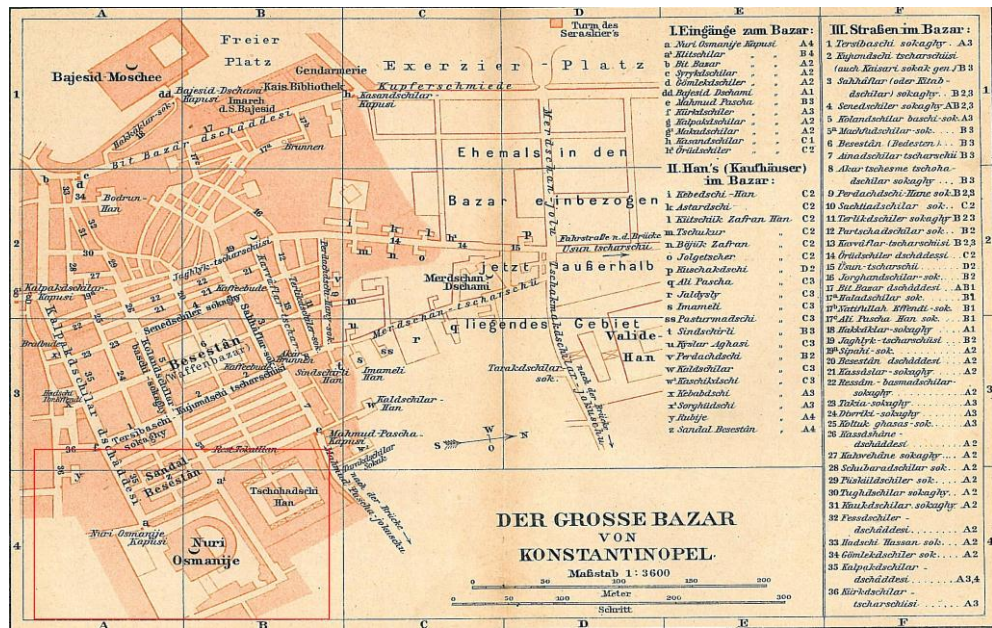

Fotoğraf 3.2. Nur-u Osmaniye cami ve avlusu.

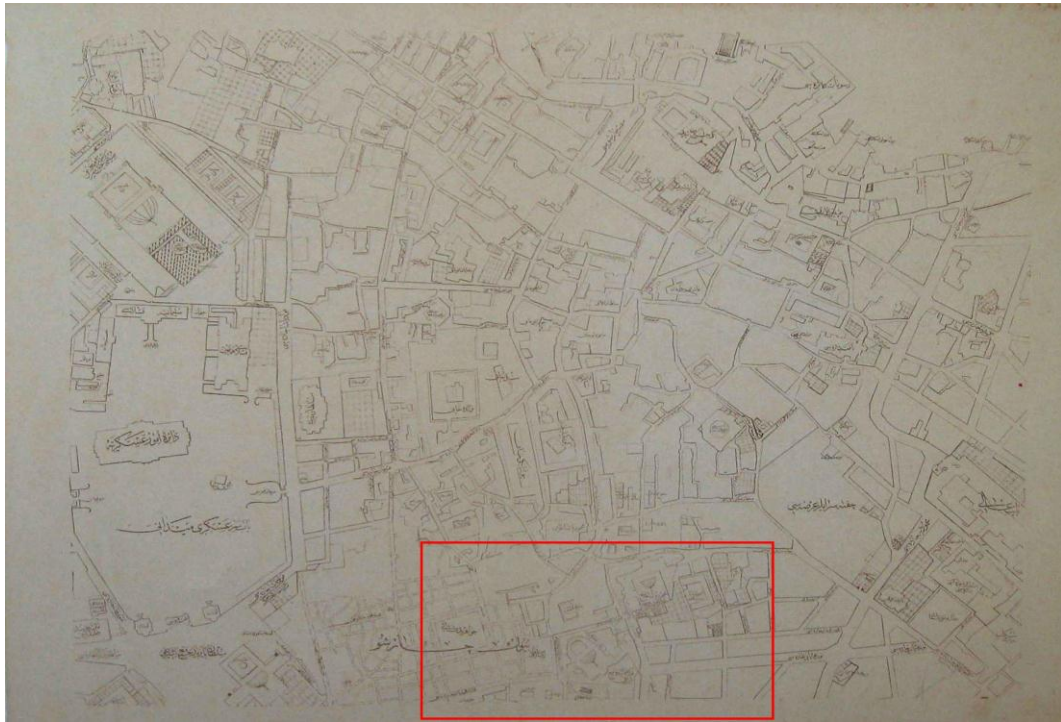
Şekil 3.2. Meyers, 1898 tarihli panoramik İstanbul görüntüsü
(Meyers, Türkiye, Rumanien, Serbien, Bulgarien)

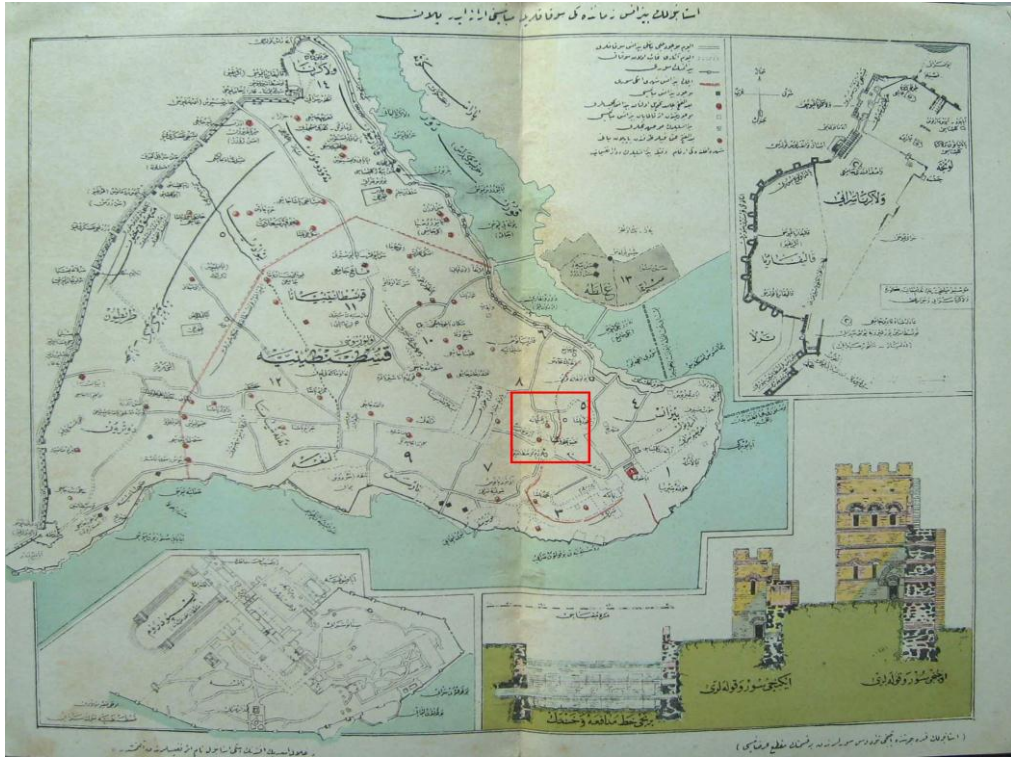
Şekil 3.3. Meyers, Nur-u Osmaniye camisi planı.
(Meyers, Türkiye, Rumanien, Serbien, Bulgarien)

Şekil 3.4. C. Stolpe, 1863 İstanbul Haritası (İstanbul Haritaları Ortaçağdan Günümüze, s.19)

Şekil 3.5. 1870–80'de Beyazıt Çevresi planında Nur-u Osmaniye.
(Kayra, Eski İstanbul'un Eski Haritaları)

Şekil 3.6. Nur-u Osmaniye Cami ve çevresi.
(Muhammed Eşref, **Tarih-i Umumi Ve Osmani Atlası**, 1329 (1911))

Helenistik ve Roma dönemlerinde nekropol işlevi gören alanda 325–330 arası İmparator Constantinus yuvarlak biçimli bir forum yaptırdı. Yönetimin ve halkın yaşamında önemli işlevleri olan alan, antik anıtlarla süslenmiş, alana sosyal yaşamı canlandıracak ticaret yapıları, çok sayıda kilise yerleştirilmiş ve imparatorluk törenleri yine bu alanda gerçekleştirilmiştir. Yuvarlak alanın ortasına 328’de 50 metre yüksekliğindeki 9 porfir kasnaktan oluşan sütun dikilir. Constantinus Sütunu, Dikilitaş, Çemberlitaş ya da ilerleyen zamanlarda yangınlardan gördüğü hasarlar yüzünden Yanık Sütun adını alan eser, sembolik açıdan büyük önem taşımaktadır. 418’ de sütunun alt kasnağından düşen bir parça sonrasında demir halkalarla çevrelenerek koruma altına alınmış; ancak depremlerden, fırtına ve yangınlardan fazlasıyla etkilendiği için 16. yüzyılda yeniden demir çemberlerle çevrelenerek olumsuzluklara karşı önlem alınmak istenmiştir.¹³

16. yüzyıl sonlarında Tavuk Pazarı olan alanda çıkan yangın sonucunda, 3 han ve 1000 (kimilerine göre 3000) ev yanmış ve yıkılmıştır. Sütun 1652, 1660, 1648

¹³ Müller, **İstanbul’un Tarihsel Topografyası**, s.255.

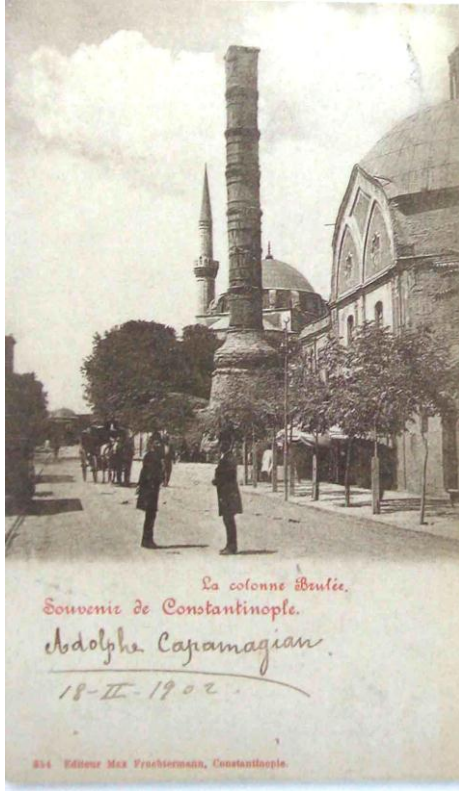
depremlerinde gördüğü zarardan sonra Sultan II. Mustafa tarafından 1701 tarihinde taş örülü bir kılıfla 10,9 metreye kadar korunmuş, 1909 onarımının ardından kaidenin doğu, batı ve güneyinde, günümüzdeki cadde seviyesinin 2,35 metre altında forumun plaka kaplaması, eski nekropolü, Mese ve bu forumdan geçen su yolunu gösteren sondajlar yapılmıştır.¹⁴

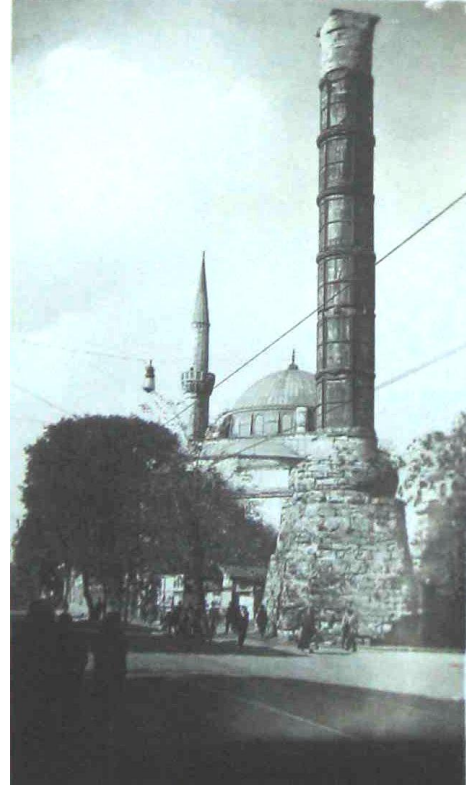
Şekil 3.7. Çemberlitaş (Eldem, **İstanbul Anıları**, s.102).

---

¹⁴ a.g.e., s.256.

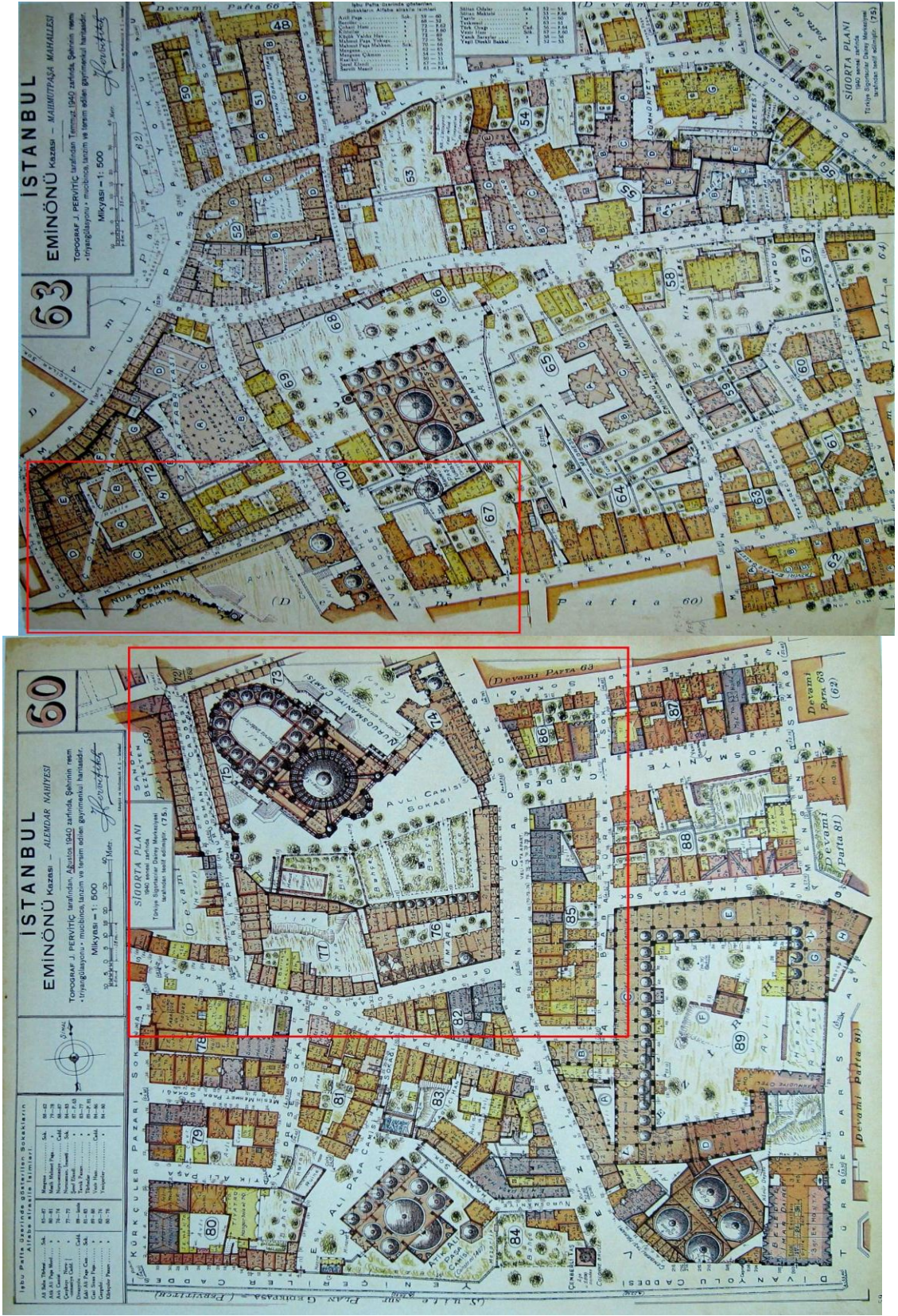
Şekil 3.8. Çemberlitaş (Sandalcı, M. Fruchtermann Kartpostalları, s.281)

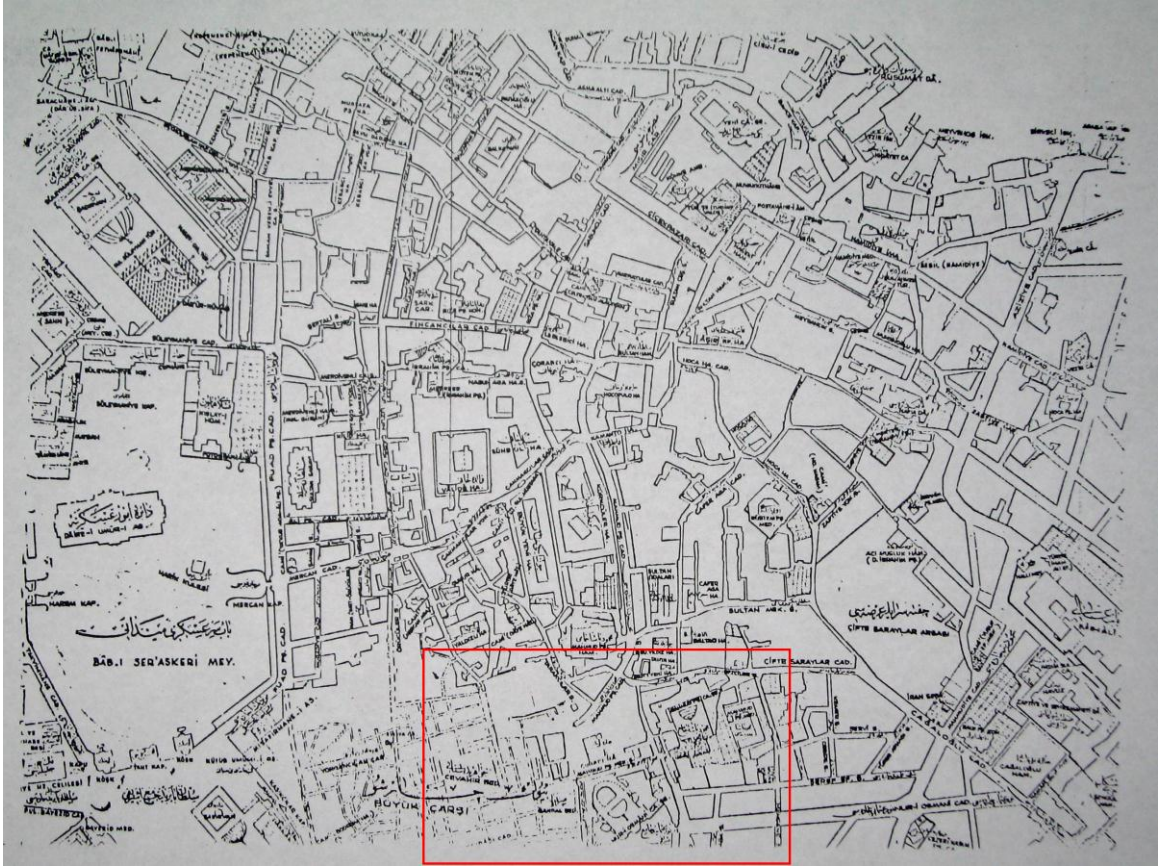
Şekil 3.9. Çemberlitaş (Sandalcı, a.g.e., s.1085)

Şekil 3.10. Çemberlitaş (Sandalcı, a.g.e., s.209.)

Şekil 3.11. Pervitich Sigorta Haritalarında Nur-u Osmaniye külliyesi ve çevresinin görünümü.

Şekil 3.12. Nur-u Osmaniye ve çevresi (Ayverdi, 19. Asırda İstanbul Haritası)

Yalnız Bizans döneminde değil, Osmanlı döneminde de önemini koruyan bu alanda halkın ihtiyaçlarını karşılayan çeşitli yapılar görmek mümkündür. Günümüze az sayıda örnek kalsa da, mevcut yapılardan, alanın, devletin idari, sosyal ve ekonomi alanlarında önem teşkil eden bir konumda olduğu düşüncesine rahatlıkla varabiliriz. Yoğun bir ticaret alanı içerisinde, önemli yollar üzerinde geçiş noktası olması ve kalabalık insan trafiğine yön vermesi açısından Nur-u Osmaniye külliyesi merkez konumundadır. Cağaloğlu'ndan Kapalıçarşı'ya geçiş külliyenin Cağaloğlu girişinden gerçekleştirilmektedir. Doğusunda Kapalıçarşı dışında ayrıca Sandal Bedesteni, batı ucunda Mahmud Paşa cami ve türbesi, kuzeyinde Çuhacı Hanı, güneyinde Atik Ali Paşa Cami ve Çemberlitaş gibi önemli bazı örneklerle çevrelenmiştir.

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'a girişinden hemen sonra, harap, yıkık şehirde onarım çalışmaları ve yeni yapıların inşası başlamıştır. Şehirde yeni yerleşim birimleri oluşturulmuş, bazı kiliseler camiye çevrilmiş, Mahmud Paşa ve Murat Paşa gibi varlıklı

kişiler; cami, hamam, medrese, türbe vb. yapılar yaptırarak bu sürece katkıda bulunmuşlardır.¹⁵

Fatih Sultan Mehmed tarafından 1453–1481 arası inşa ettirilen, içten 15 bölüme ayrılan ve her bölümü birer kubbeyle örtülü dikdörtgen planlı **Büyük Bedesten** (İç, Eski, Cevahir Bedesteni), ticaret dışında çarşı esnafının, tüccarların, zanaatkâr loncalarının kıymetli belge ve evraklarının, mallarının, kasalarının saklanıp korunduğu mekân olarak kullanılmıştır. İstanbul kent tarihinde sıklıkla karşımıza çıkan yangınlar karşısında, ahşap malzeme kagire dönüştürülmüştür. Kagir dükkanlar arasındaki yolların üstlerinin tonozla örtülmesiyle oluşan Kapalı Çarşı'nın gelişimiyle bir çok bedesten bu alan içerisinde kalmıştır¹⁶. Bedestenlerde saklanan değerli eşya sahiplerinin vefatının ardından, eşyaları sahiplenecek bir varis olmadığı takdirde eşyalar Hazine'ye devredilirdi. 1846'da ölen Şeyhülislam Mekkizade Mustafa Asım Efendi'nin varisi olmadığından, bedestendeki 40.000 kese akçesi Ayasofya'nın 1848 onarımında kullanılarak değerlendirilmiştir.¹⁷

Fotoğraf 3.3. Nur- u Osmaniye minaresinden on beş kubbeli Büyük (İç, Cevahir) Bedesten.

İpek ve pamuk karışımından dokunan ve yapıya adını veren “sandal” kumaşının satıldığı bedesten, Fatih Sultan Mehmet tarafından, muhtemelen 1478 öncesinde¹⁸ Büyük

¹⁵ a.g.e., s.29.

¹⁶ Eyice, “Bedesten”, s.303.

¹⁷ Ödekan, “Bedesten”, s.209; ayrıca bak; Koçu, “Bedesten ve Kapalıçarşı”, s.49–58; Koçu, “Bedesten ve Kapalıçarşı 2”, s.22–30.

¹⁸ Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri**, s.568.

Çarşı'nın güneydoğu kısmında yaptırılmıştır. **Sandal Bedesteni**, yapıldığı dönemde devletin en büyük bedesteni olup içinde 124 sandık, dışında 72 dükkan mevcuttu¹⁹. Bir tarafı diğerinden 40 cm daha uzun olan yapı 12 ayağa oturan 20 kubbe ile örtülüdür²⁰. Ayaklar kesme taş, duvarlar moloz, kubbe ve kemerler tuğla malzemelidir. Kubbe kasnakları sağır ve alçaktır. Deposu ya da bodrumu olmadığından kıymetli eşya saklanması için uygun değildir. 1914–15 tarihlerinde satış salonuna dönüştürülmüştür²¹. Sandal Bedesteni günümüzde de bu işlevini sürdürmektedir.

Fotograf 3.4. Nur-u Osmaniye yönünden Sandal Bedesteni girişi.

Fotograf 3.5. Sandal Bedesteni örtü sistemi

Fotograf 3.6. Sandal Bedesteni içi

Nur-u Osmaniye Külliyesinin kuzeydoğusunda bulunan **Mahmud Paşa Külliyesi**, Fatih Sultan Mehmed dönemi sadrazamlarından Mahmud Paşa tarafından yaptırılmıştır. Yapının inşası 867-868'de (1462–1463) başlamış ve 878'de (1473–1474) bitirilmiştir²². Cami, türbe, medrese, sıbyan mektebi, imaret, çifte hamam, han, mahkeme, (sonradan

¹⁹ İnalçık, "İstanbul", s.224.

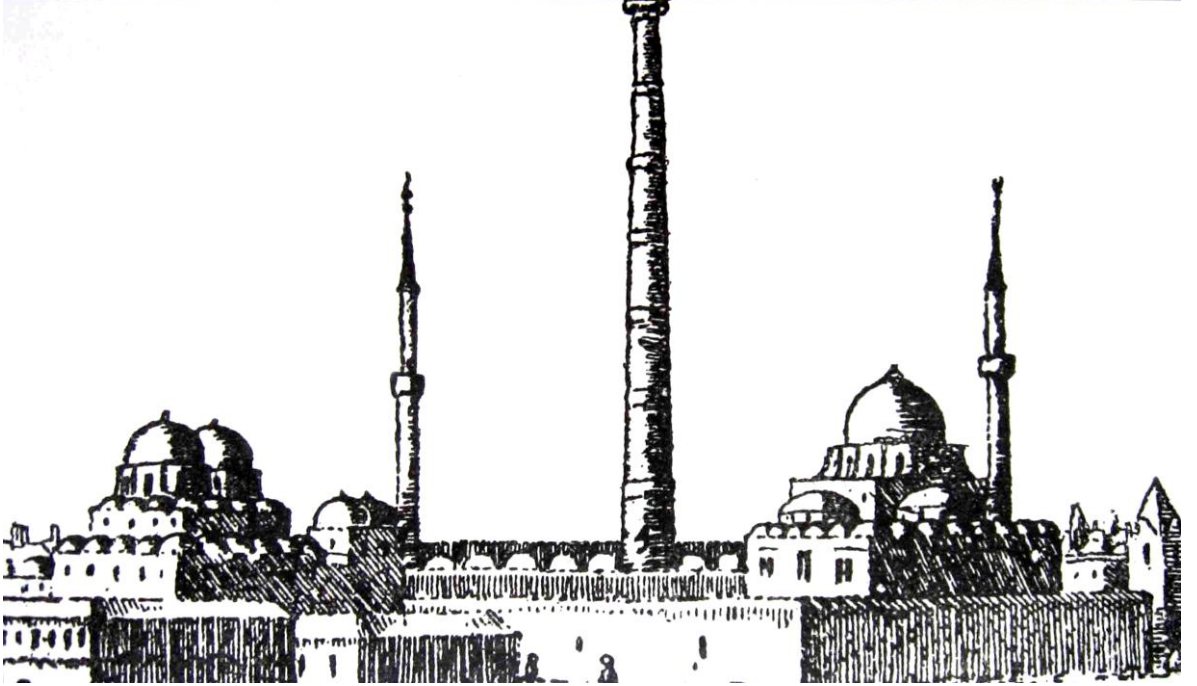
²⁰ Ayverdi, **a.g.e.**, s.569.

²¹ Ayverdi, **Fatih Devri Mimarisi**, s.408.

²² Ayvansaraylı Hüseyin Efendi, **Hadikatül Cevami**, s.31; Ayverdi, **Fatih Devri Mimari Eserleri**, s.11; Ethem, **Camilerimiz**, s.31; Gündüz, "Mahmut Paşa Külliyesi", s.380.

eklenen)²³ çeşme ve sebilden oluşan külliyyeden günümüze cami, türbe, han, medresenin imaret bölümü ile çifte hamamın erkekler bölümü ulaşabilmiştir²⁴.

Caminin bulunduğu yerde önceden bir kilise olduğunu belirten Ayvansarayı, caminin bu alan üzerine inşa edildiğini belirtmiştir²⁵. Giriş kapısının yan tarafında bulunan 1169 (1755) tarihli kitabeden, III. Osman döneminde onarıldığını öğreniyoruz. Son cemaat bölümü beş kubbeyle örtülüdür. Bu revakın sütunları 18. yüzyılda gerçekleşen bir yangın sonucunda kalın köfeki bir tabakayla sağlamlaştırılmıştır. Mihrap, minber ve hünkar mahfili 18. yüzyıla aittir²⁶.

Şekil 3.13. W. Dilich'in çiziminde Çemberlitaş, Atik Ali Paşa ve Mahmud Paşa Camileri.

Sekizgen planlı, kubbeyle örtülmüş türbenin kitabesi 878 (1473) tarihini vermektedir²⁷. İç zeminde ahşap döşemenin altında özgün tuğla döşemesi bulunan²⁸

²³ Darüssade Ağası Mustafa Ağa tarafından yaptırılmıştır, bak. Ayvansarayı, **a.g.e.**, s.256–257.

²⁴ Gündüz, **a.g.m.**, s.380.

²⁵ Ayvansarayı, **a.g.e.**, s.256.

²⁶ Ayverdi, **Fatih Devri Mimarisi**, s.178.

²⁷ Fatih Sultan Mehmed, oğlu şehzade Mustafa'nın ölümünden, beraber pek çok sefere katıldığı, önemli görevlere getirdiği ve sevdiği sadrazamı Mahmud Paşa'yı sorumlu tutar. Şehzade Mustafa ile Mahmud

türbe günümüzde ziyarete kapalıdır. Caminin batısında bulunan hamamın Arapça kitabesine 871 (1466–1467) tarihi mevcuttur. Çifte hamam olarak yaptırılmış ancak, kadınlar bölümü 1755 yangınında zarar görünce 1878’de yıktırılarak yerine Abud Efendi Hanı yaptırılmıştır. Caminin doğusunda 877’de (1472–1473) inşa edilen medreseden günümüze ufak çaplı bir dersane ulaşabilmiştir²⁹. Kayıtlarda Mahmud Paşa mahkemesi olarak geçen yapının külliye içindeki konumu tam olarak bilinmemektedir³⁰, günümüze ulaşamamıştır. Nur-u Osmaniye yönünde Darüssade Ağası Hacı Mustafa Ağa tarafından yaptırılan çeşme ve sebil günümüze ulaşamamıştır.

Mahmud Paşa ve Çakmakçılar yokuşlarının köşesinde yaptırılan Mahmud Paşa Hanı (Kürkçü Hanı) iç içe iki avlulu, iki katlı olarak düzenlenmiştir. Birinci avlu içine Hacı Küçük tarafından yaptırılan mescit, sık sık çıkan yangın ve depremlerden zarar görünce onarılarak mağazaya çevrilmiştir. İkinci avlu, 1900’lerde kubbe çökmesi sonucunda zarar görmüştür. İlerleyen zamanlarda yapıya pek çok ek ilave edilmesiyle yapı özgünlüğünü kaybeder³¹.

Nur-u Osmaniye cami avlusunun kuzeyinde, Mahmud Paşa yokuşu başındaki Kılıçlar ve Çuhacı Hanı sokağı arasındaki alanda bulunan Çuhacı Hanı 1718–30 tarihleri arasında inşa edilmiştir³². İki katlı hanın avlusunda, İğneci Hasan Ağa tarafından yaptırılan mescit; ilaveler ve geçirdiği tamiratlarla günümüzde özgünlüğünü kaybetmiştir³³.

Paşa arasında geçen kötü bir olay sonucunda Mahmud Paşa’nın, şehzadeyi zehirletip öldürdüğü iddiaları üzerine Fatih Sultan Mehmed’in emriyle idam edilen Mahmud Paşa, adına yaptırdığı türbeye gömülür (1474) (Birişik, “Mahmud Paşa”, s.71).

²⁸ Gündüz, **a.g.m.** , 381.

²⁹ **a.g.y.**

³⁰ **a.g.y.**

³¹ Müller, **a.g.e.**, s.350.

³² Göktürk, “Çuhacı Hanı”, s.4150; Eyice, “Çuhacı Hanı”, s.380.

³³ Güran, **Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi**, s.118.

شَهْبَال

ادبسه کونده بزراؤنور وهرسید بهجبار رسالده صوره

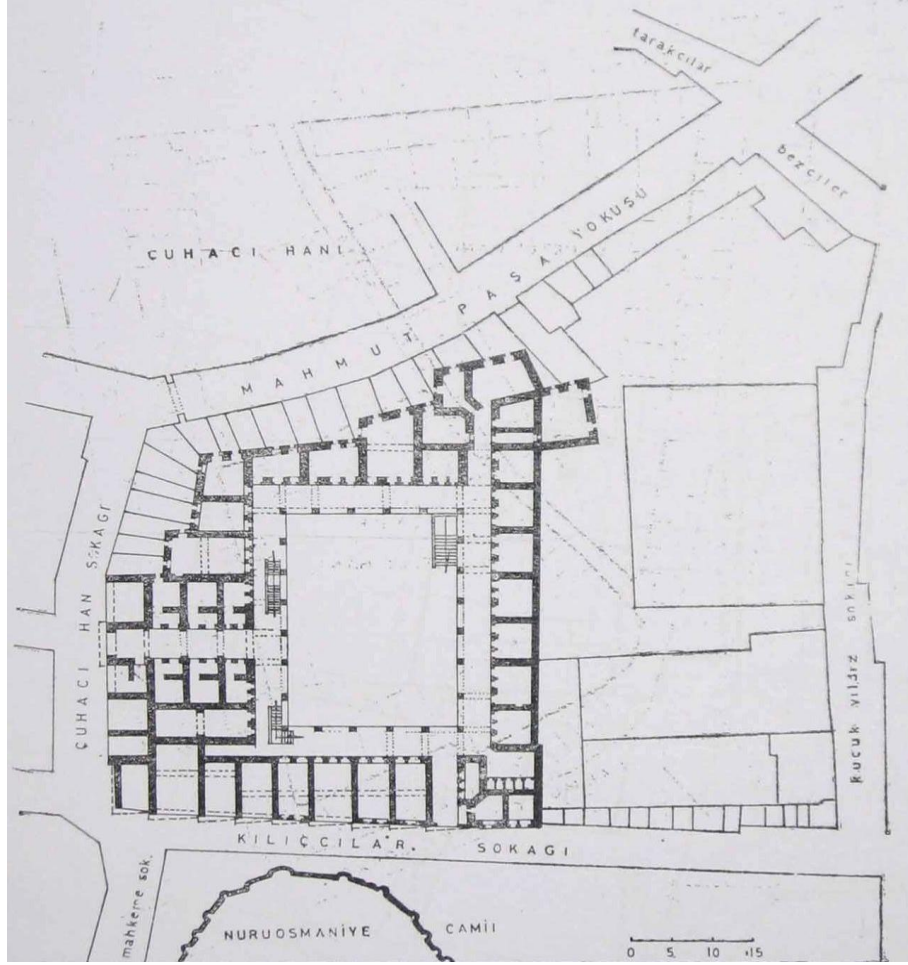

نور عثمانیه جامع شریفی

نور عثمانیه جامع شریفی که سلطان محمود خان اول زبانشده ختامه قریب بر اوامره تاس ائکن مشارالیه اورتالی واقعه ایله ایلاری سلطان عثمان خان ثالث زبانشده تصانیف بالانام ۱۱۶۹ سنه سنده کشاد ایچیلشدر. ازمته اخیره طرفنده موجوده کتیریلان آثار معماریه عثمانیه ک انطیسار بندر. عالی قیسه و انصف داتوی حرمی و شکار علی و کتبخاناسی و تریه و مدرسه سی عثم برهبات مجموعه تشکیل ایده. شریفی ک حقیقه زیارت ایذیلکه شاهان حقایق مقدسه سنندر.

معظلمات ملیه مزک تحظر و تاشاسنه وساطت

Şekil 3.14. Çuhacı Hanı avlusundan Nur-u Osmaniye Cami (Şehbal Dergisi, 15 Teşrinievvel 1329).

Şekil 3.15. Nur-u Osmaniye Cami avlusu ve Çuhacı Hanı Planı
(Güran, **Türk Hanlarının...**, s.220)

Constantinus Forumu'nda Nur-u Osmaniye Caminin güneyinde Çemberlitaş yakınında bulunan **Atik Ali Paşa Cami**, II. Bayezid'in sadrazamı, devşirme ve Enderun'da eğitim gören, Celali Şahkulu çarpışmasında Gökçay'da 12 Temmuz 1511'de şehit düşen³⁴ Atik Ali Paşa tarafından Ayvansarayı'ye göre 902'de (1496–1497), Eyice'ye göre 915'e doğru inşa edilmiştir³⁵.

Dikilitaş Cami, Eski Ali Paşa Cami, Hadım Ali Paşa Cami, Sandıkçılar Cami, Sedefçiler Cami, Vezirhane Cami gibi isimlerle anılan³⁶ yapı; medrese, imaret, tekke, türbe ve çeşmeden oluşan külliye'nin bir parçasıdır³⁷.

³⁴ Koç, "Ali Paşa (Atik, Hadım)", s.222.

³⁵ Ayvansarayı, **a.g.e.**, s.207; Eyice, "Atik Ali Paşa Camii", s.65; Ethem, **a.g.e.**, s.40.

³⁶ Eyice, **a.g.y.**

Fotoğraf 3.7. uhacı Hanı'ndan Nur-u Osmaniye Camisinin görünümü.

³⁷Mller, a.g.e., s.371.

916'da (1510–1511) caminin karşısına, Hadım Ali Paşa'nın vakfi olarak Sadrazam Ahmed Paşa tarafından³⁸ yaptırılan Elçi Hanı, İstanbul'a gelen elçilerin konaklama mekânı olarak kullanılmıştır. 1865 Hoca Paşa yangınında harap olan han, 1880'de Divanyolu'nun yapımı sırasında yıkılır, bu sırada han yakınındaki medresenin de ön cephe duvarları kesilerek geriye doğru çekilir³⁹.

Fotoğraf 3.8. Atik Ali Paşa Cami

Cami etrafını çevreleyen hazire 19. yüzyılın ilk yarısında, 1937 ile 1956'da yıktırılarak daha geriden yeniden yaptırılmış; ancak bu işlem sırasında pek çok kabir ortadan kalkmıştır⁴⁰. Tanınmış pek çok devlet adamının mezarları buradadır⁴¹. Şadırvanı yoktur, Nur-u Osmaniye Cami tarafında eski bir su hazinesi bulunmaktadır. Altı ayak üzerinde kubbeye örtülü türbenin içinde üç büyük ve üç küçük sanduka varken son zamanlarda gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarında sandukalar türbeden kaldırılmıştır⁴². İmaret ve tekkenin kalıntıları günümüze ulaşamamıştır.

³⁸ Ayvansarayi, **a.g.e.**, s.284.

³⁹ Ayvansarayi, **a.g.e.**, s.108; Eyice, **a.g.m.**, s.66; Müller, **a.g.e.**, s.373.

⁴⁰ Eyice, **a.g.m.**, s.67.

⁴¹ Şahıslar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Ayvansarayi, **a.g.e.**, s.207.

⁴² **Eminönü Camileri**, s.24; Eyice, **a.g.y.**

Şekil 3.16. Külliye'nin havadan çekilmiş fotoğrafları (Kaynak: Google Earth).

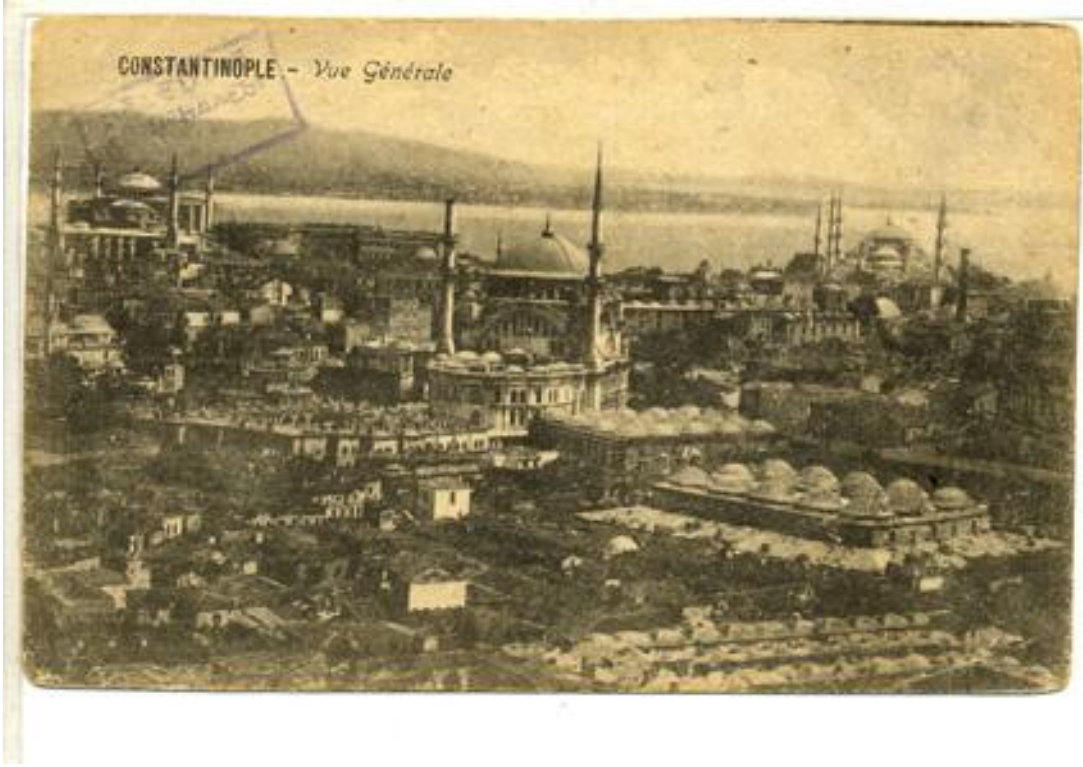

Şekil 3.17. Atatürk Kitaplığı, 000470 numaralı kartpostal.

Şekil 3.18. Atatürk Kitaplığı, 004639 numaralı kartpostal.

Şekil 3.19. Atatürk Kitaplığı, 004676 numaralı kartpostal.

Şekil 3.20. Atatürk Kitaplığı, 004680 numaralı kartpostal.

Şekil 3.21. W.H. Bartlett çiziminde 19. yüzyılda Nur-u Osmaniye yakınlarındaki köle pazarı.

3.2. Risaleye Göre Külliye Yapım Süreci⁴³

Cami Yapımına Karar Verme

Bedestan-ı Cedid yakınında, Sarıkcılar önünden Cebeciler Kulluğuna geçilen alanın sol tarafında Fatma Hatun vakfından olan mescid bulunmaktadır. Uzun zaman bakımsız kalan, depremlerle zarar gören ve toprağı bir yana eğilen mescidin namaz kılınamayacak duruma geldiğı, bağılı bulunduğu vakfin tamire gücünün yetmediğı vakıf ve mahalle halkı tarafından Sultan III. Ahmed'e bildirilerek yapının yenilenmesi için ricalarda bulunulmuştur. Padişah emriyle gerçekleştirilen keşif sonucu 40 kese akçe gittiğı belirlenerek keşif defteri III. Ahmed'e sunulmuştur. Mahalle halkının aynı istekle Sultan I. Mahmud'u beşinci ziyaretinden sonra Darüssade Ağası katibi Derviş Efendi ve Ağa Celbisi Hacı Salih görevlendirilir. Mescide giden görevliler imamı mescitden çıkararak mescidin kimin vakfi olduğunu, yapının bakımsızlık seviyesini, önceden 40 kese altına keşif olunup⁴⁴, keşiften sonra kullanılmaktan vazgeçilerek boş bırakıldığını ve yapının şeyhülislam gözetiminde olduğunu resmi yazıyla padişaha ulaştırmışlardır. I. Mahmud'la görüşen şeyhülislamın, vakfin zayıf olduğu ve inşaaya gücünün yetmediğini belirtmesi üzerine padişah tarafından vakfin mülkiyetinin değişmesine, bunun üzerine emrin yenilenmesine karar verilmiştir.⁴⁵

Alan Seçimi

Risaleye göre, İstanbul'un gayet temiz, kutsal, şerefli ve saygın bir yerinde yapılması düşünülen cami alanı etrafında, sanayi ve sanat esnafından oluşan kalabalık bir insan topluluğı mevcuttur. Beş vakit namaz kılınır, namazına beş vakit devam eden inananlardan boş kalmaz düşüncesiyle selatin camisine benzer ulu bir mabed inşa edilmesine karar verilmiştir.⁴⁶

⁴³ Bu başlık altında yer alan bilgiler risaleden alınmıştır.

⁴⁴ Ahmed Efendi, **Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani**, s.3.

⁴⁵ a.g.e., s.4.

⁴⁶ a.g.y.

Yapı İşlerinden Sorumlu Kişilerin Atanması

Defterdar-ı Esbak Atıf Efendi'nin damadı Ali Ağa, önemli görevlerde bulunan, Derviş Efendi'nin bilgisi dahilinde olan, özellikle Halkalı Su yollarının yenilenmesi sırasında gerçekleştirdiği önemli çalışmalarla takdir toplayan, verilecek görevi en iyi şekilde bitirebileceği ve bu göreve uygun olduğu belli olması sebebiyle bina emini seçilmiştir.

Ali Ağa'ya bina ve yapı işlerinde yardım etmesi için “...fenn-i san'atta mehâret-i tammı olan neccâr kalfalarından kâr-âzmûde Semyon nâm zimmiyi kalfa tahsis eyledikten sonra 1161 senesi mâh-ı Şevvâlül mükerrermin 14 isneyn günü eşref saatde...”⁴⁷ (14. L. 1161) (07.10.1748 Pazartesi) temel kazısına başlanmasına karar verilmiştir.⁴⁸

Projelendirme Aşaması

Sultan Mahmud I'ın Derviş Efendi'den caminin resmini istemesi üzerine Derviş Efendi ve görevliler “...hemen ol gün müsâraaten çâr duvar bir resm ettirip getirmişler...”⁴⁹ ise de “...Pâdişâh-ı takvâ-penâh hazretlerine kemâl-i rütbe te'sir...”⁵⁰ etmesi ve örneğin kabul edilmemesi üzerine “...mücessem tersim emr ü ferman olunup tab'ı Hümayûn pesend makrûn üzere yek kubbe ve derûnunda sûtûn sikleti olmayıp tabakât ve mahfilleri ve derûn birûn hey'eti câmi'ası eleyvm ne suretteyse bir kebîr levha üzerinde bi-aynihi resm-i cesîmi sûret-yâb ve mâ'ruz-ı rikâb müstetâb olunup iraset ve sûret-i hey'et-i makbûl-i şehri-yâr-ı âlî-cenâb olmakla alâ resmihi

⁴⁷ a.g.y. (...fen ve sanatta yeteneği tam olan dülger kalfalarından tecrübesi sınanmış Semyon isimli zimmiyi kalfa olarak seçtikten sonra 14 L. 1161'de eşref saatte...);Pamukciyan, hassa mimarı Sımyon kalfanın bazı Ermeni araştırmacılar tarafından, hiçbir kaynak gösterilmeden Ermeni asıllı olarak yazıldığını; ancak yapılan araştırma sonucu elde edilen Rumca ve Ermenice iki kaynak sayesinde Rum olduğunun kesinleştiğini belirtmiştir (“Nur-u Osmaniye Camii Mimarı Simeon Kalfa Hakkında”, s.21-23); ayrıca bkz. Kolay, “Simeon Kalfa”, s.533; Alkanlı, “İstanbul'da Çalışan Yabancı Mimarların Eserleri”, s.8'de inşa faaliyetleri yürütüldüğünde İstanbul'da bulunan Le Roi adlı Fransız mimarın, Simeon Kalfa'nın kubbe yapımında kullandığı yöntemden övgüyle bahsettiğini anlatmıştır.

⁴⁸ Ahmed Efendi, a.g.e., s.4; TSA D.9869 (bkz. Ek 5. vr 2).

⁴⁹ Ahmed Efendi, a.g.e., s.5 (...hemen o gün acele olarak dört duvar bir resim yapıp getirmişler...).

⁵⁰ a.g.y., (...padişahın kararına yüksek rütbeli grup tesir etmiştir...).

binâsına karâr-dâde...”⁵¹ verilmiş, örneğe göre araziyi genişletmek gerektiğinden arazi üzerindeki konak, han, mahzen, dükkanları satın alma işlemleri başlatılmıştır.⁵²

Yapı Alanı Genişletme Çalışmaları

Genişliğine Çukacılar Hanı, uzunluğuna Cebeciler Kulluğu arasında kalan arsa içinde Evkaf-ı Müteferrika’ya bağlı birkaç çıkmaz sokak, mahalle içinde odalar, konaklar, dükkanlar, kaynak, birkaç boyahane bulunmaktadır. Haremeyn-i Şerifeyn, Şeyhülislam, Sadrazam, Bostaniyen Evkafı Müfettişi Efendiler, Hassa Mimar Başısı Ağa, mimar katibi, hulefası ve Evkaf Mütevellileri sıkça inşaat alanında toplanıp istedikleri emlakların sahipleriyle anlaşmaya çalışmışlar, şer’i ve mimar ağa bilgileriyle emlak sahiplerini yönlendirmişlerdir.

Yüzölçümü hesaplama, keşif ve tahrir defterleri Hümayun’a sunulup satın alma işlemi padişaha duyurulduktan sonra, alanın seviyesine göre her birinin arsa uzunluğuna 5 kuruştan 7 kuruşa; binası kagir ise 10 kuruşa; ahşaptan olup iki üç katlı, sanatkar ise binası uzunluğuna 7 kuruştan 10 kuruşa; eğer kagir han, mahzen ise 12,5 kuruşa kadar hesaplanıp ücretin sahiplerine teslim edilmesine karar verilmiştir.⁵³

Hayrat olması sebebiyle kabalık, zorluk yaşanmamasına özellikle dikkat edilmiş, mülk sahipleri, padişahın hayır duası alma isteği nedeniyle hoşlukla razı edilmişlerdir⁵⁴.

---

⁵¹ **a.g.e.**, s.6 (...padişah tarafından üç boyutlu bir resim yapılması emredilmiştir, padişahın isteği üzerine büyük bir levha üzerinde tek kubbeli, içinde sütun sikleti olmayıp katları, katmanları ve mahfilleri olan büyük boyutlu bir taslak hazırlanmış ve büyük bir zat önünde takdim edildikten sonra beğenilmiştir...).

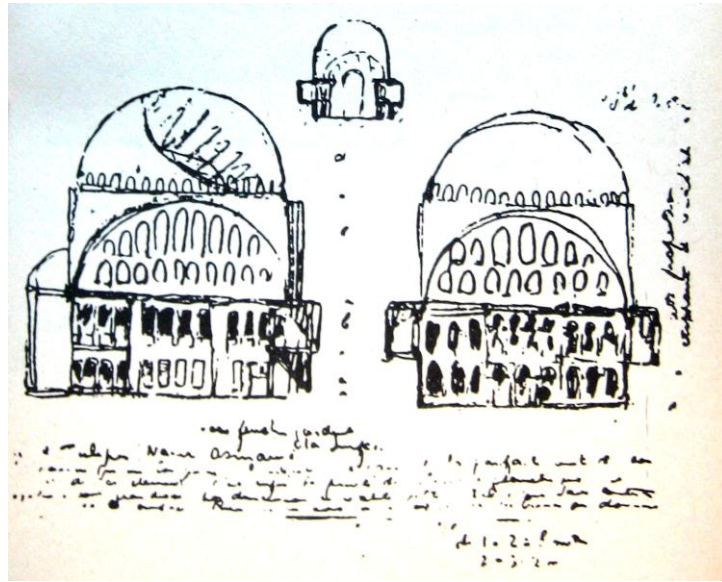
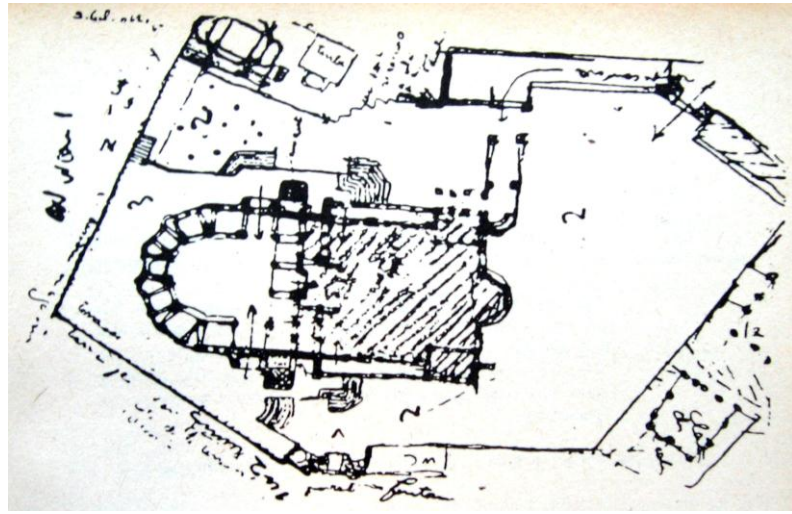
⁵² **a.g.y.**; “Hassa Mimarları teşkilatının birinci vazifesi, Padişahların veya hanedan mensuplarının yaptıracağı binaların ve masrafları devlet hazinesinden ödenecek olan her nevi inşaat ve tamiratın “resimlerini” yani planlarını yapmak, keşif bedellerini hesaplamak ve hazırlanan projeler kabul edildikten sonra bunlara göre inşaatı yürütmektir. Osmanlı mimarlarının inşa edecekleri eserler için önceden bir resim hazırladıkları, yalnız Mimar Sinan’ın değil ondan evvelki ve sonraki mimarların da “resim”le çalıştıkları, hatta “mücessem” resim (model veya menazır) kullandıkları eski kroniklerin kayıtlarından ve arşivlerdeki çeşitli belgelerden anlaşılmaktadır. Mimarbaşı veya hassa mimarlarından birisi tarafından hazırlanan resimler, padişahın tasvibi alındıktan sonra Divan-ı Hümayun’da tetkik edilir ve uygun görüldüğü bir hükümlerle Ser-mi’ maran-ı Hassaya bildirilirdi.” (Turan, “Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları”, s.9).

⁵³ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.6.

⁵⁴ **a.g.e.**, s.7.

Cami arsasını genişletme için satın alınan konaklar, han, dükkan ve mahzen değeri için harcanan akçe; 183341 kuruş, kese hesabı 366, küsur 341 kuruştur.⁵⁵

Arsa genişletme için satın alınan dükkan, han, konaklar, mahzenler 183341 kuruş ve arsada mevcut evkafdan alınan hane ve dükkanların kiralari değıştirme bedeli 7642 kuruş olup toplam 190938 kuruştur.⁵⁶

Şekil 3.22. Le Corbusier çizimlerinde Nur-u Osmaniye Cami plan ve kesit örnekleri.

(Kortan, *Le Corbusier Gözüyle...*, s.25.)

⁵⁵ TSA D 6201 (bkz. Ek 3), vr 3.

⁵⁶ TSA D 9869 (bkz. Ek 5), vr 2.

Temel Kazısı

Fatma Hatun mescidi yıkılıp, temellerinden çekilip alınıp arsası ölçülünce murabba (kare) olarak 563 zira 9 parmak; imam, müezzin ve cami hademesine ait üç hane dahi 225,5 zira olur ve bunları bir yere toplamak suretiyle 828,5 zira 9 parmak sonucuna ulaşılır⁵⁷. Çizilen cami tasviri üzerine alanı genişletmek için satın alınıp üzerindeki ev, han ve mahzenleri yıkılıp genişletilen arazi, 2500 arşına yakın cami ve 1370 zira şadırvan temelleri olarak hesaplanmıştır. İşe başlama tarihi olan 14 L. 1161 (07.10.1748 Pazartesi) tarihinden itibaren 4 ay boyunca 1000'den fazla rencber, 300'den fazla lağamcı, 200 duvarcı, ev, han ve dükkanların yıkımı için 50'den fazla neccar temel kazısında çalışmıştır.⁵⁸

Arabi aylarının ikincisini uğur kabul edip temel atma işlemine başlamak için, meydan arazisinin ortasına bostan kuyusu kazılıp, kazı işleminin bittiği haber verilince uğurlu kabul edilen "...1162 senesi Mâh-ı Muharremi'l Harâmın 29'uncu Cumartesi günüdür sa'âtin akrebi 6,5 ve dakikası 6'dayken..." (29 M. 1162) (19.01.1749) tarihinde asıl inşaat çalışmalarının başlaması emredilmiştir.⁵⁹ Mustafa Derviş Efendi'nin topluluktan önce binaya gelip ihtiyaç duyulan hususlara düzen vermesinin ardından; Firarizade Abdullah Paşa, Şeyhülislam Esad Efendi, Haremeyn Müfettişi Nimetullah Efendi, Ayasofya-i Kebir vaizi Hızırzade Hasan Efendi, Sultan Ahmed Cami vaizi Emir Efendi, Haremeyn mevkiindeki efendiler, mimar ağa ve su nazırından oluşan kalabalık grup binaya gelerek hazırlanan kuyuyu incelemişlerdir. Belirlenen tören vaktine çeyrek saat kalınca, şeyhülislam ve şeyhin töreni başlatmaları üzerine topluca dualar edilmiş, dua sonunda niyet belirtilmiştir.⁶⁰

Sadrazam, hazırlanan kuyuya göz attıktan sonra birkaç kabza altın saçarak bina emini Ali Ağa, mimar ağa ve bina kalfasına kaftan giydirip hediyeler armağan etmiş, şeyh efendilere para kesesi, amelelere hediyeler, hissesi olanlara bağışlar yaptıktan

⁵⁷ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.4'te ulaşılan sonucun 818,5 zira olması gerekir. Risalenin bazı bölümlerinde, ufak hesaplama hatalarına rastlamak mümkündür.

⁵⁸ **a.g.e.**, s.7.

⁵⁹ **a.g.y.**

⁶⁰ **a.g.e.**, s.8.

sonra minnettarlığı için kurbanlar kestirmiştir. Yapıyı kendi çağına atfettikten sonra alandan ayrılması üzerine toprak kazısı eskisi gibi devam etmiştir. Çıkan toprak her gün 20–30 katır sürüsü, 40–50 eşek sürüsü ve beygir atlarla denize ve yer yer Cinci Meydanı'na çıkarılıp taşınmıştır.⁶¹

---

⁶¹ **a.g.y.**; Müler, **a.g.e.**, s.125'e göre 1748'de Nur-u Osmaniye Cami yapılırken temellerinden çıkan toprak, yıkık durumda olan Azize Euphemia Kilisesi üzerine boşaltılır; Genç, Mehmet; Mazak, Mehmet, **İstanbul Depremleri, Fotoğraf ve Belgelerde 1894 Depremi**, s.43-44'e göre ise; Kapalıçarşı'nın bulunduğu alan Nur-u Osmaniye Cami yapımı sırasında çıkarılan malzemeye doldurulmuştur.

3.3. Külliye Yapıları

Külliye yapıları, risaleye göre; cami, medrese, imaret, kütüphane, vakıf hademe odaları, çeşmeler ve sebilhaneden, TSA D 9869 numaralı belgeye göre ise; cami, medrese, kütüphane, imaret, sebilhane, çeşmeler, dükkanlar ve yıkılıp yeniden yaptırılan imam, müezzin ve kayyum odalarından oluşmaktadır.

3.3.1. Risalede Yer Alan Külliye Yapıları

3.3.1.1. Cami

Temel Çalışmaları

Risale bilgilerine göre; 22 arşın derinliğe kazıldıktan sonra birkaç alanda tulumbacı mikrasları, kesicileri kurulup iri topaç direklerinden 3'er buçuk arşın kazıklar kesilip vurulunca, kazıkların beyinleri 2 arşın parmağı aralıkla birkaç bin arşın genişliği olan ⁶² bütün meydan kaldırım taşı dizilir gibi demirli kazıklar kakılıp 2 kat kireç, 1 kat halis horasan ve beyaz moloz taştan doldurulmuş rıhtım birkaç bin arşın yükseğe çıkıp uygun bir yerde sağlamlığa ulaşıncaya, ayaktan ayağa kemerler aktarılıp ortasına sarnıç su hazineleri meydana getirilmiştir. Yeryüzüne çıkmaya 4 arşın kalıp köprülük od taşı döşendiği sırada 1161 senesi Mah-ı Şabanının 13. günü (29.07.1749 Salı) tarih olarak yazılmıştır.⁶³

Taşlar döşenerek secde zeminine denk olunca caminin dört taraf duvarları kurulup secde zemininin yüksekliğine karar verilmesi için Darüssade Ağası sabık katibi, Ali Efendi, Şehremini Yusuf Efendi, Haremeyn Müfettişi Nimetullah Efendi, hassa mimar başı ve su nazırı toplantısından çıkan sonuca göre karşılaştırma için Sultan Ahmed Han

---

⁶² Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.8.

⁶³ **a.g.e.**, s.9; Aksoy, "Nur-u Osmaniye Camii Temellerinin İncelenmesi", s.202'de cami ve çevresinin zemininin, 5-6 m. kalınlığında suni dolgunun altında (Suni dolgu, yüzyıllardır süren imar çalışmaları, yangın ve deprem sonucunda materyalin çukur bölgeleri doldurmasıyla oluşmuştur. Suni dolgu tabakası, kum, çakıl, moloz, taş, silt, yanmış tahta, kireç, kırık tuğla, kiremit ve horasan harcından oluşmaktadır.), kum, çakıl tabakalı yeşil renkli kil-marn ve altta grovak killi şistten oluştuğunu belirtir.

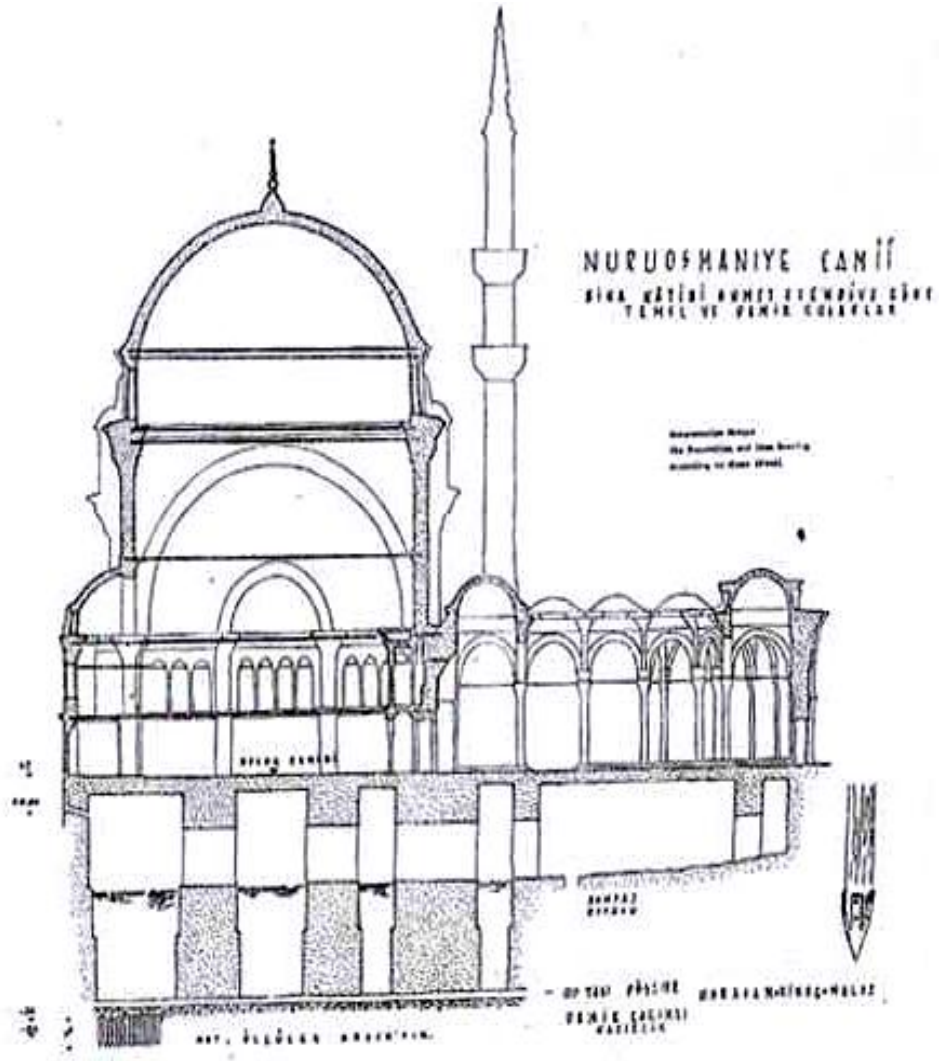
cami seçilmiştir⁶⁴. Sultan Ahmed Han camisine mukayese olarak, avlusunun zemininden 3 arşın yüksek olması ve çepeçevre som mermerden imal olunarak iğeden çıkma cilalı parlak toplu demir pencereleri vaz ve secde zemininden yay kemerlerinin üzengi tabanına çıkınca boyca 15 arşın som mermer, üzengi tabanından cami kubbesine varınca boyca 28,5 arşın küfeki taşından olup ve kubbenin aşağıları enine 1,5 gittikçe yukarılara yakın 1 arşın 6 parmak kalınlığı olmasına karar verilmiştir. Kubbenin zemin devri 1,5 arşın olarak çıkan namaz kılınan zeminden kubbe alemine varınca 15 arşın som mermer ve 28,5 arşın küfeki ve 11 arşın küçük kubbe ki hepsi 54,5 zira eder⁶⁵. Kubbenin büyüklüğü konusunda fen adamları ve ehl-i vukufun belirttiklerine göre, İstanbul'daki en büyük kubbe Ayasofya, ikincisi Süleymaniye, üçüncüsü II. Mehmed (Fatih Cami) ve dördüncüsü ise Nur-u Osmaniye camisinin kubbesidir. Bunlar dışında kalan diğer camilerin kubbe büyüklükleri bunların altındadır⁶⁶.

---

⁶⁴ a.g.e., s.13.

⁶⁵ a.g.e., s.14.

⁶⁶ a.g.y; Aslanapa, **Türk Sanatı** ve Öz, **İstanbul Camileri I-II**.'de belirtilen kubbe ölçülerine göre Ayasofya'nın kubbe çapı 33 m. ve yüksekliği 55.6 m. ; Süleymaniye camisinin kubbe çapı 26.50-27.25 m., yüksekliği 53 m.; Fatih camisinin kubbe çapı 20 m. (26 m. yi aşan çaptaki ilk kubbesi Nur-u Osmaniye camisi yapımı tamamlandıktan sonra 1765'te gerçekleşen depremde yıkılınca, 1767-1771 arasında Sultan III Mustafa tarafından yeniden yaptırılmıştır.) ve Nur-u Osmaniye camisi kubbe çapı yaklaşık olarak 25 m.'dir.

Şekil 3.23. Kuban'ın çiziminde caminin bodrum katı
("Notes On Building Technology Of The 18th...", s.291).

Fotoğraf 3.9. Caminin kubbesi

Fotoğraf 3.10. Kubbeden ayrıntılar

Caminin İç Özellikleri⁶⁷

İki tarafın duvar kalınlığı ve çıkma tabakaları enine çam-çarşı 48,5 zira 9 parmak; boyuna 48 arşın olan caminin içten terbi⁶⁸ 2346 arşın; şadırvan sofalarıyla duvar uzunluğu 32,5 arşın 3 parmak, yine iki tarafın duvar kalınlıklarıyla enine 42 arşın olup bu hesap ışığında terbi 1370 arşın 6 parmak olur; ancak köşeleri yuvarlak olduğundan çıkan sonuç biraz eksik olabilir⁶⁹. Padişahın ziyaretinde aşağı avlu kapısından yukarıdaki binek taşına kadar olan yolun uzunluğu 35 arşın, genişliği 15 arşın ve 8 arşın ki terbi 240 zira eder. Bu alanda genişliği 7 arşın, uzunluğu 10 arşın olan sanat değeri yüksek bir hümayun odası olup, kapısı yakınında genişlikçe 9 ve uzunlukça 15 arşın bir sofa, sofanın bitişiğinde Darüssade ağalarına özel oda, büyük ağalar için uzunluğuna bir koğuş, ayakyolu meydanı, iki ayakyolu ve başka odalar bulunmaktadır.⁷⁰

Cami Yapımında Demir Kullanımı

Ahmed Efendi, caminin sağlamlaştırılması konusunu özellikle belirterek, risalede bu konuya geniş yer vermiştir. Caminin temelinden kubbeye varıncaya kadar dokuz alanda, binayı kuşaklama için çifteleme demir cıvatalar çepeçevre konularak bağlanmıştır. Öncelikle, başlangıç temelinden yukarı ayaklar seçilip kemerleri aktarılan su hazinelerinin üzerlerine bir başından bir başına bağlatma için; ikinci, 33 adet toplu demir pencerelerinin üzerlerine; üçüncü, mahfil ve tabakalardaki mermer direklerinin üzerine; dördüncü, kebir yay kemerlerinin üzengi tabanına; beşinci, kalkanda olan cam tabanları üzerine; altıncı, cam pencerelerinin üst kemerlerine; yedinci, kubbenin üzengi devrine; sekizinci, kubbedeki duvar camlarının üst kemerlerine ve dokuzuncu olarak da kubbede devr olunan kuşaklama için tuğlanın miyan (orta, kemer, meydan) devrinde kullanılmıştır.⁷¹

---

⁶⁷ Ahmed Efendi'nin risalede belirttiği iç ölçüleridir.

⁶⁸ dörtleme, dörde çıkarma, dörde bölme, dört köşelendirme.

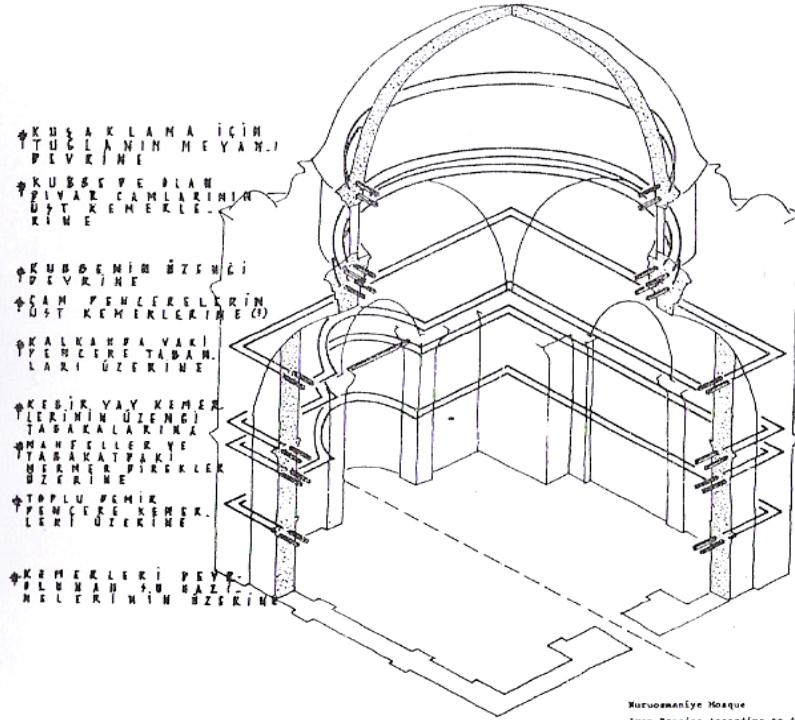
⁶⁹ a.g.e., s.14.

⁷⁰ a.g.e., s.20.

⁷¹ a.g.e., s.21.

NURUOSMANİYE CAMİİ

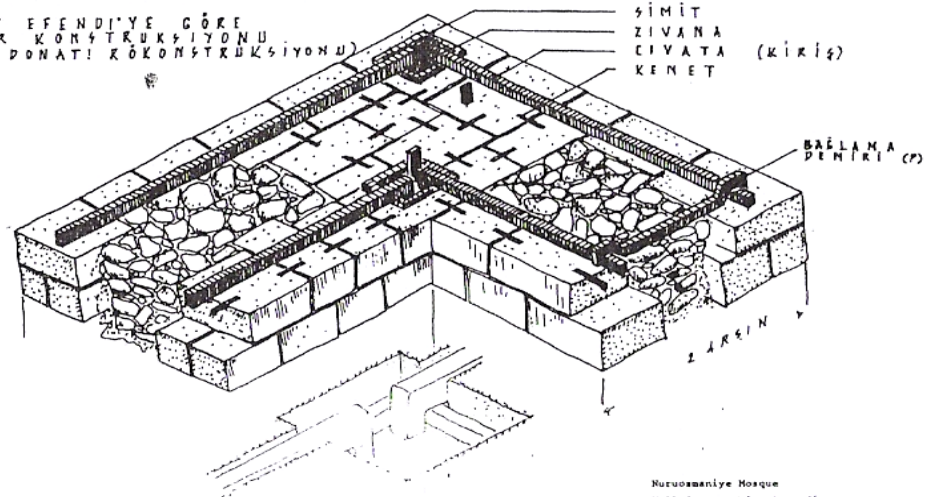
AHMET EFENDİ'YE GÖRE
PEMİR DONATI

Nuruosmaniye Mosque
Iron Bracing According to Ahmet Efendi
 - At the Foot of the Dome in the Brick Wall
 - Over the Drum
 - Under the Drum
 - Over the Arches of the Windows (?)
 - Below the Windows of the Tympanon
 - At the Inpost Level of the Great Structural Arches
 - Over the Columns at Ground Floor and Gallery Levels
 - Over the Arches of the Windows with Iron Fallings
 - Over the Arches of the Basement

NURUOSMANİYE CAMİİ

AHMET EFENDİ'YE GÖRE
DUYAR KÖNSTRÜKSİYONU
(PEMİR DONATI KÖNSTRÜKSİYONU)

Nuruosmaniye Mosque
Wall Construction According
to Ahmet Efendi (Reconstruction
of Iron Reinforcements)

Şekil 3.24. Kuban'ın çiziminde caminin taşıyıcı sisteminin sağlamlaştırılması.

(Kuban, "Notes On Building Technology Of The 18th...", s.292)

Belirtilen dokuz alandaki cıvata çiftelemesi ile bina bir ucundan bir ucuna varınca çepeçevre kuşaklanıp, gövdenin tek yerinde bağlanıp sağlamlaştırılmıştır. Yerleştirilen cıvataların uzunluğu alanlarına göre, 4 arşından 14 arşına kadar olup cismen kalınlıkları balıksırtı olarak tarif edilir. Bunlar bir kemerden bir kemere, ya da bir sütundan bir sütuna bağlı olup büyük olanları duvar içinde ve bina oyuğunda gizlidir, bazıları ise meydandadır ve kusurları boyca belli olur. Binayı gereği gibi bağlayan cıvata, demir kanat ve zıvatadır. Cıvatalar kemerden kemere ve köşeden köşeye konuldukça kanca eğrisi gibi olan başları birbirinden ayırt edilmez.⁷²

Kemerden kubbeye doğru çıkınca küfeki ya da od taşlarının her birine ihtiyacına göre en az 3, 4 veya bazı taşlara 5 demir kanat konulup taşlar bağlandıktan sonra, ağırlıkları 5-6 okkadan 1,5 okkaya kadar olan kanatlara sağlamlaştırma için 12 okkadan 4 okkaya kadar kurşun dökülmüştür. Zıvata olarak tabir edilen kalın demir çiviler kemerlerin devir taşında kullanılarak, mertebe deliklerine kurşun akıtılması sağlanmıştır. Gerçekleştirilen sağlamlaştırma işlemleri yalnızca cami için değil, imaret, medrese, kütüphane, vakıf hademe odaları ve çeşme gibi diğer yapı elemanlarında da kullanılmıştır; ancak, cami binası yapımı büyük ve öncelikli olduğundan bu işlemler cami bölümünde anlatılmıştır.⁷³

---

⁷² a.g.y., s.21.

⁷³ a.g.e., s.22.

Avluya Yerleştirilen Sütunlar⁷⁴

Cami inşaatı başlamadan avluya yerleştirilecek sütunların nereden, ne zaman ve ne şekilde getirileceği belirlenmiştir. Bu konuda, Süleymaniye Camisinde bulunan mermer sütunların sağlanması işinde çok zahmet çekildiği, bir kısmının İskenderiye'den, bir kısmının uzak bir bölgeden elde edildiği kaynaklarda yazılı olduğundan görevliler taşıma işlemlerini detaylıca düşünmüşlerdir.

Sütunların Bergama'da ayakta duran, kullanılmayan, kimsenin malı olmayıp harap durumda bulunan bir kiliseden⁷⁵ getirilmesine, Bergama Voyvodası el-hac Mehmed Ağa'nın gerçekleştirdiği incelemeyi, resmi yazı ile padişaha iletmesi sonucunda karar verilmiştir. Sütunlardan biri kalfa tarafından tasniflenip, demir tekerlekli demir bentli ve kuşaklamalı kızaklar üzerine alınıp 35 çift manda yardımıyla tepelerden geçirilerek beş buçuk saatlik mesafenin ardından deniz kenarına indirilmiştir. Sütunların taşınacağı alanın taş, dikenlerden temizlenmesinin ardından ağaçlar kesilerek ırmak suyunun ve çamurun bulunduğu bölge üzerine, sütunları gemilere yükleme sırasında kolaylık sağlama amacıyla darağacından sağlam ve geniş bir iskele inşa edilmiştir. İskele hazırlandığında sırik hamalları, duruma göre 18, 24, 32 hamal neferatı, 500'den fazla kızakkeşan, arabacıyan, amele, rencberan, kiralanan ırgatlar ve yük hayvanları yardımıyla büyük ve ağır sütunların hazırlanan özel alandan taşınıp, iskele üzerinden gemilere bindirilerek İstanbul'a nakil işlemleri başlatılmıştır. Tek parça, serçe gözü tabir edilen mermer sütunlar 12 adet olup her birinin uzunluğu 7 arşın, çam-çarşı kalınlıkları 22'şer parmakdır.

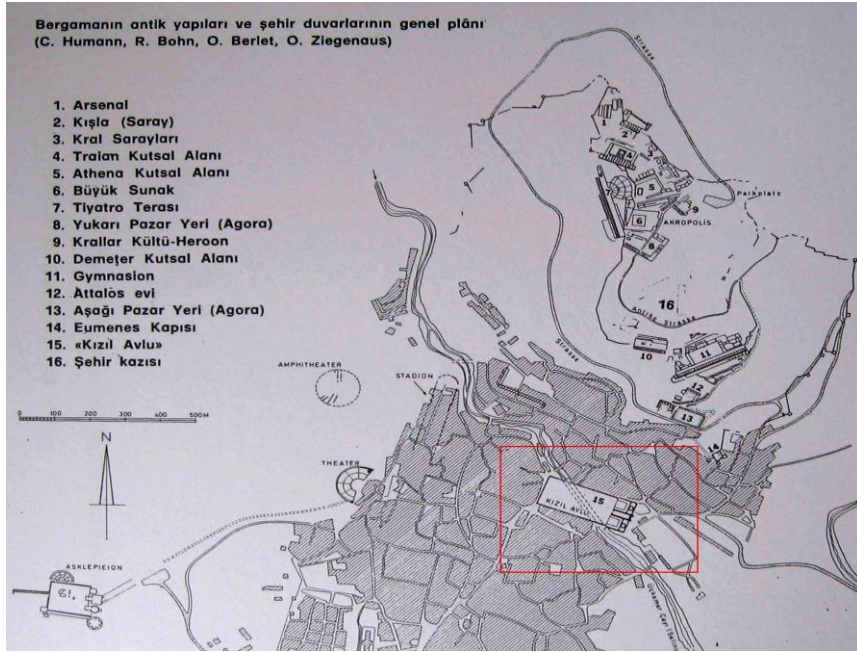
---

⁷⁴ Risalenin 12–20 arasındaki sayfalarında detaylıca anlatılan sütun konusu özetlenmiştir.

⁷⁵ Tanyeli, Uğur; Tanyeli Gülsün, “ Osmanlı Mimarlığında Devşirme Malzeme Kullanımı (16. 18. Yüzyıl)”, s.27'de risale kaynak gösterilerek, bahsedilen kilisenin Bergama'daki Roma devri yapılarından Kızıl Avlu olabileceği belirtilmiştir.

Hochhut, **a.g.e.**, s.129'da Deubner'in “Das Heiligtum der alexandrinischen Gottheiten in Pergamon genannt “ Kızıl Avlu” (“Rote Halle”)”, makalesinden faydalanarak risalede adı belirtilmeyen kilise hakkında Kızıl Avlu yorumunu yapmıştır.

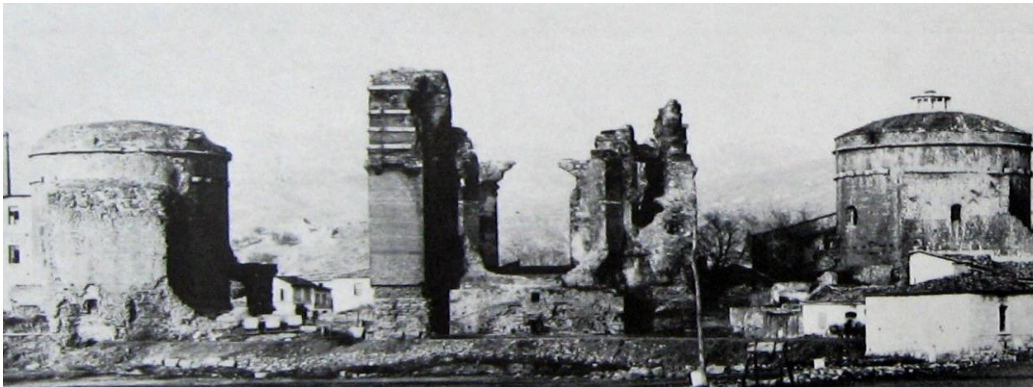
Bergama'da Selinus nehri kıyısında, kırmızı tuğlaları nedeniyle Kızıl Avlu olarak anılan, Roma dönemi sonrasında Bizanslılar tarafından iç kısımda yeni ilavelerle kilise haline çevrilen yapı çevresinde, farklı tarihlerde kazılar yapılmıştır (bkz. Zaim, “Bergama'daki Bizans Devri Eserleri”, s.7–11); Radt, **Bergama**, s.26–27.

Şekil 3.25. Kızıl Avlu (Radt, **Bergama**, s.74)

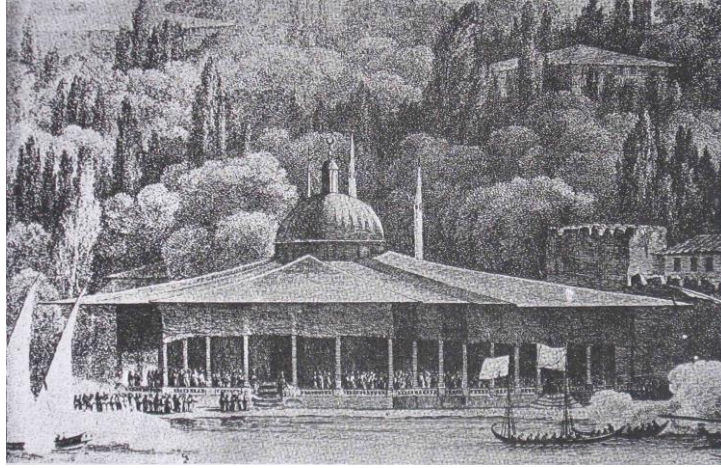
Şekil 3.26. Kızıl Avlu (Deubner, “Das Heiligtum der...”, tabela 58.)

Şekil 3.27. Kızıl Avlu (Deubner, **a.g.e.**, tabela 66.)

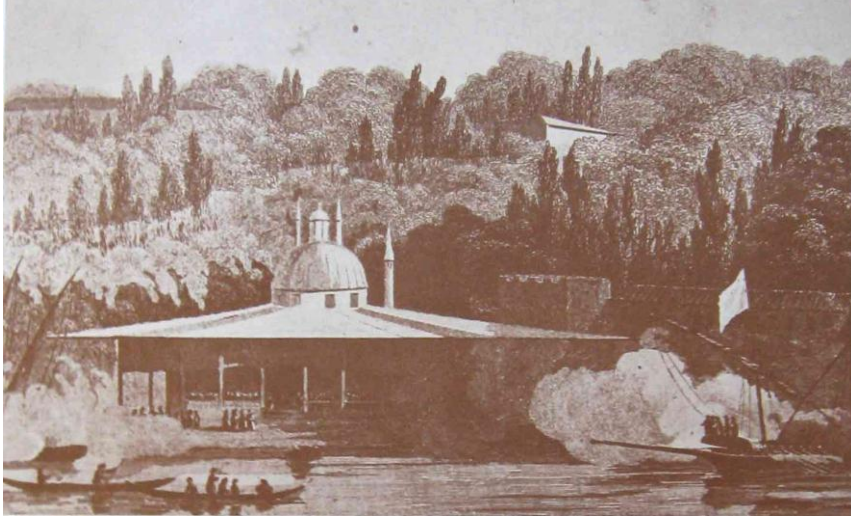
Taşınma işlemlerinin yürütülmesinde fermanla göreve getirilen İstanbul Tersane reislerinden Mehmed Reis dışında Bergama Voyvodası ve sadrazamlar da görev almışlardır. İstanbul tersanesinden 3 direkli gemiler kiralanmış; ancak kalyonlara ihtiyaç duyulmuştur. Sadece 2 sütunu taşıyabilecek gemilerin iç kısımlarına, sütun yatağı için çatılan sandık masrafı dışında, gemi kirası ve bahşiş ücretleri Derviş Efendi tarafından hesaplanınca, masrafın çok fazla olacağı, ayrıca gemilerin demir atacak liman bulmakta zorlanacağı düşünülerek daha hafif, az masraflı, yükleme ve hareket ettirmenin rahat olduğu dil kayıklarının kullanılmasına karar verilmiştir. Her bir sütun bir kayığa yüklenince, 12 kayığa verilecek ücretin ve kürek masrafının 1 gemi masrafına denk geleceğini belirten Derviş Efendi, sütunların birinin ağırlığının nice 100 kantardan fazla olduğunu belirtmiştir.

Sütunların tek tek belirtilen şekilde taşınarak dil kayıklarına bindirilmesinin ardından, tutulan amele, rencberan, yük hayvanlarının yevmiye ücretleri ve diğer bahşişler ödenmiştir. İstanbul'a hareket edilmesinden dört beş gün sonra 12 kayık ardı ardına Yalı Köşkü⁷⁶ önüne demir attığında Derviş Efendi, Kethüda Paşa ve Tersane-i Amire'den liman reisleri ve işçiler Yalı Köşkü önüne gelerek sütunların dil kayıklarından belirtilen atölye ya da fabrikaya taşınmasını sağlamışlar, karşılığında padişah tarafından ödüllendirilmişlerdir.

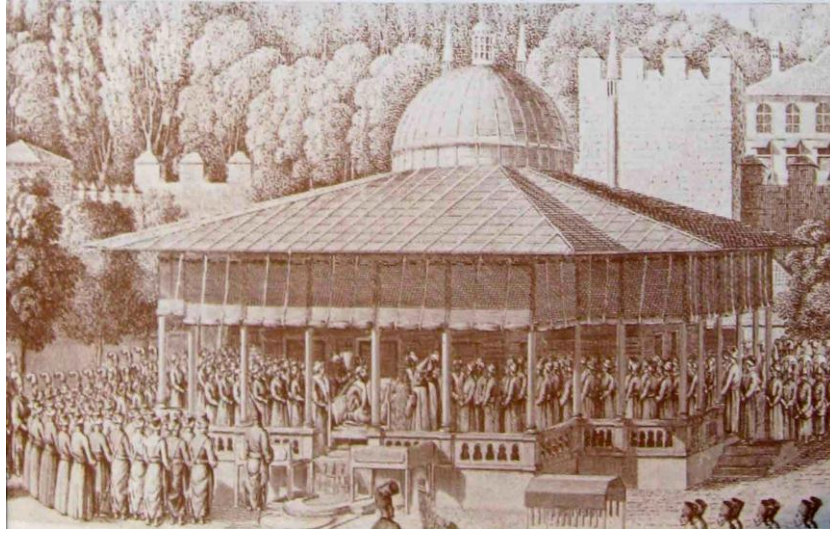

Şekil 3.28. Gouffier, 18. yy da Yalı Köşkü (Eldem, **Köşkler ve Kasırlar I**, s. 176).

⁷⁶ Topkapı Sarayı önünde bulunan Yalı Köşkü, donanma çıkışında, kaptan paşaların el öpme törenlerinde, donanmaya ait kayıkların yanaşma ve beklemelelerinde kullanılmış, 1747'de Mahmud I tarafından tamir edilerek üst pencere ve kaplamaları değiştirilmiş, denize bakan revakların önlerine havuz ve selsebiller inşa edilerek gümüş taht getirilmiş; ancak 1861'de fazla masraflı olduğu gerekçesi ile yıktırılmıştır (detaylı bilgi için bkz. Eldem, **Köşkler ve Kasırlar I**, s.173–207).

Şekil 3.29. Yalı Köşkü (Eldem, **İstanbul Anıları**, s.43)

Şekil 3.30. Yalı Köşkü (Eldem, **İstanbul Anıları**, s.43)

Kısa bir süre zarfında sütunlar; tersane takımı, hamal başı, iskele kethüdarları, kahyaları ve hamalların girişimiyle Hadika-i Hassa'dan kızaklara yüklenerek her biri birer günde cami inşa alanına nakledilmişlerdir.⁷⁷

⁷⁷ Külliye yapılarında yer alan diğer sütunların konum ve dağılımı, çeşitleri, farklı örneklerle ilişkilendirilmeleri ve dekorda kullanım nedenleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz.; Ögel, "Nuruosmaniye Külliyesi Dekorundaki Sütunlar", s.35-54. Caminin sütun başlıkları, Soyal, "İstanbul'daki Barok Camilerdeki Barok Sütun Başlıkları" tezinde tip ve bezeme özellikleri ile değerlendirilerek, dönemi içindeki farklı camilerde yer alan sütun başlıklarıyla karşılaştırılmıştır.

Bergama'dan getirilerek cami avlusu etrafına yerleştirilen somaki sütunların kiliseden taşınması, amele ücretleri, iskeleye taşınmasında kullanılan araçların ücretleri ve iskeleden dil kayıklarına yüklenerek Yalı Köşkü'ne getirilip inşa alanına nakil işlemlerinde 4635,5 kuruş 6 akçe harcanmıştır. alışan işçi grubuna ödenen 307 kuruş 51 akçe eklendiğinde ise toplam 4942,5 kuruş 57 akçe ödeme yapıldığı belirtilmiştir.⁷⁸

Saraya getirildikten sonra inşaat alanına nakledilen sütunların taşınmasında çalışan işçiler ve sütunların baş kısımlarını kesip biçme için satın alınan taş kesiciler ve zımparalar için 1430 kuruş 45 akçe harcanmıřtır⁷⁹.

---

⁷⁸ TSA D 9869 (bkz. Ek 5, vr 1).

⁷⁹ a.g.y.

Şekil 3.31. Allom'un çiziminde Nur-u Osmaniye cami avlusu.

Fotoğraf 3.11. Caminin avluya açılan kapısından avlunun görünümü.

Fotoğraf 3.12. Caminin avluya açılan kapısı

Şekil 3.32. Avluya açılan kapının 1900'deki görünümü (Özendes, **Sebah&Joallier'den...**, s.87).

Fotoğraf 3.13. Günümüzde avlu kapısı.

Fotoğraf 3.14. Minareden avlu ve avlunun örtü sistemi.

Fotoğraf 3.15. Avlu sütunları

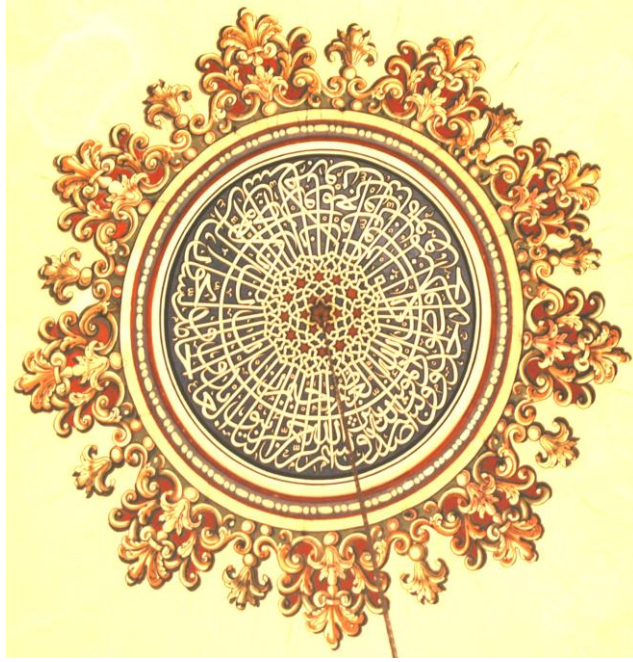

Fotoğraf 3.16. Sütun kaidesiden ayrıntı

Bezeme Özellikleri

Kubbenin iki tarafında Fetih Suresi, üst pencerelerde bulunan beyzalar üzerine Esmâ-ül Hüsna ve aralarında peygamberlerin isimleri en güzel hat örnekleri ile yazılmıştır. Mihrabın iki tarafında “Allah”, “Muhammed” yazıları, mihrap sofası tarafındaki beyzalara padişah tuğrası işlenmiştir.⁸⁰

Fotoğraf 3.17. Kubbe göbeğindeki celi sülüs yazı örneği

Fotoğraf 3.18. Pandantiflerde yer alan dört halife isimlerinden “Osman” yazılı madalyon.

⁸⁰Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.39-40; Neftçi, “Nuruosmaniye Külliyesi’nin Yazıları”, s.7-34’de külliye yapılarında mevcut yazıların okunuşları ve anlamları ile ilgili ayrıntılı bilgiye ulaşabilir. Nur-u Osmaniye külliyesindeki yazılar ve çalışan hattatlar için ayrıca bkz.; Günüş, “XV.-XX. Yüzyıl Osmanlı Dini Mimarisinde Celi Sülüs Hattı Uygulama ve Teknikleri”.

Fotoğraf 3.19. Cami içindeki kuşak yazısından detay.

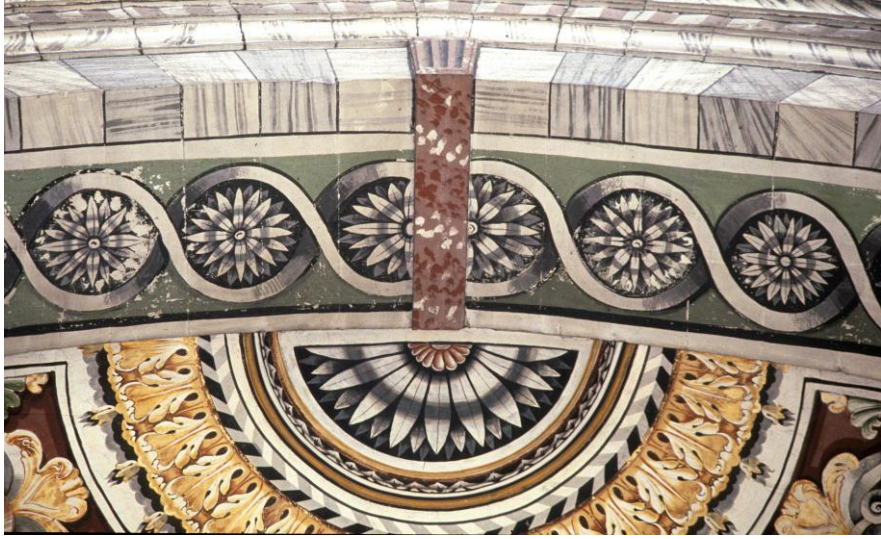

Fotoğraf 3.20. Alt pencere üzerindeki dikey pano örnekleri.

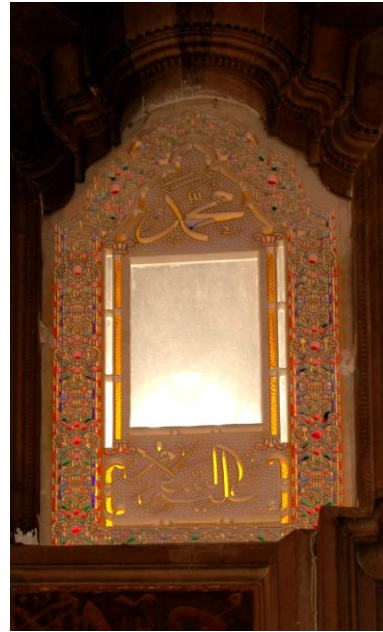

Fotoğraf 3.21. Alt pencere üzerinde yatay pano örneği.

Risalede bezeme ögesi olarak, cami içinde belirli noktalarda görülen yazı düzenlerinden bahsedilmiştir. Buna ek olarak; taş bezeme, kalem işi süsleme, cami mahfil katı tavan bezemesi, renkli cam kullanımı ve ahşap bezeme yapıdaki diğer bezeme öğeleri olarak sayılabilir.

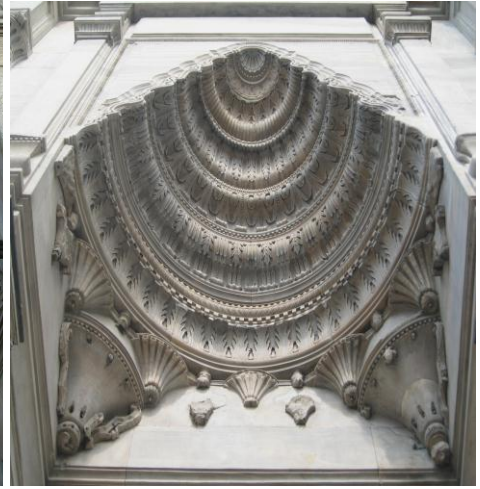
Fotoğraf 3.22. Mihrap üzerindeki yarım kubbenin iç kısmında yer alan kalem işi bezemeden ayrıntı.

Fotoğraf 3.23. Vitray örnekleri.

Fotoğraf 3.24. Mahfil katı tavan bezeme örnekleri

Fotoğraf 3.25. Avlu kapısından yazı ve mukarnas kabartma örneği

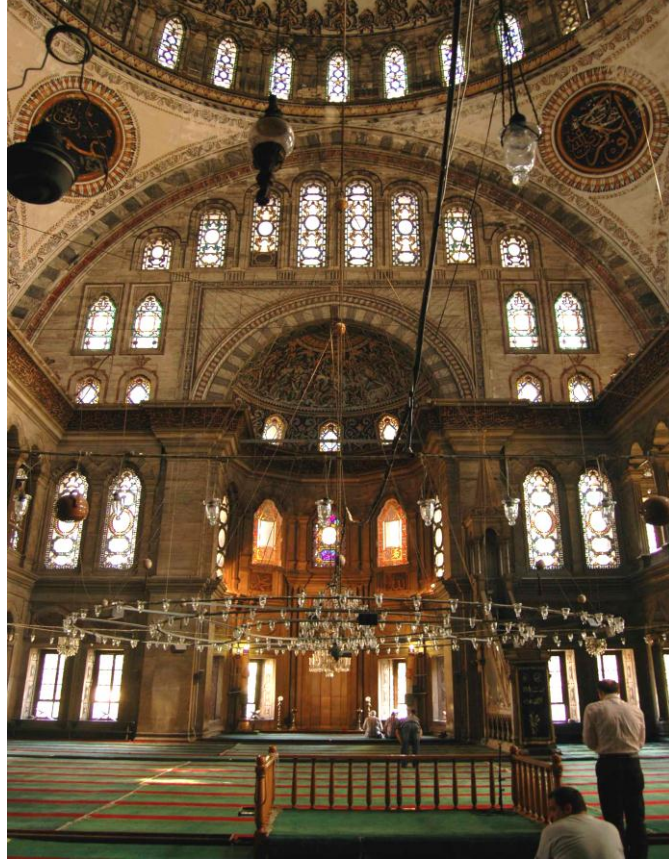
Fotoğraf 3.26. Hünkar mahfilinde yer alan ahşap kafes.

Fotoğraf 3.27. Cami içinden ahşap kapı ve pencere kapağı örnekleri.

Caminin Aydınlatılması

Cami açılışından birkaç sene önce sipariş edilen püskül billur avize ve billur kandillerle yapı süslenerek aydınlatılması sağlanmıştır. Bu billur kandil ve avizelerin iç mekanda yarattığı ışıltılardan da etkilenilerek yapının *Nur-u Osmani* şeklinde isimlendirilmesi uygun görülmüştür.⁸¹

Fotoğraf 3.28. Cami içinden

⁸¹ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, 40; Bayramoğlu, “Cam-ı Gönülden Nur-u Osmaniye’nin Billur Avizeleri” makalesinde “...birkaç sene mukaddem mahsus emr ve sipariş olunup ber-mûceb-i numune ve semen-i ma’rufe ile işlettirilip iç tarafından getirilen nevzuhûr püskül billur avîze-hây gunâ-gun ve dört beş mahalde top ve saire dahi mecmû’u billur kanadil-i bî-muâdil ile tezyin ve tenvir olunup derun-ı ferh-i meşhûnunda envar-ı lemeân ve tâbân olmakla hakka ki Nur-ı Osmani tesmiyesi ile müsemmâ olmakla her vechile şâyân ve sezâvârdır...” cümlelerinde geçen “iç” tarafından getirilen billur avizeler denilirken, bunun “Beç” yani; Viyana taraflarından özel siparişle getirilmiş olma ihtimalinin yüksek olduğunu vurgulamıştır. “İç” kelimesinin aslının “Beç” olması gerektiği, bu şekilde yazımının muhtemelen bir dizgi hatası olabileceğini ve risalenin orijinali incelendiğinde bu bilginin doğrulanabileceğini belirten Bayramoğlu, kaynaklarda geçen “1757’de Viyana’dan 8 araçlık cam eşya getirildiği” bilgisini bu konu hakkında önemli bir referans olarak görmektedir. Viyana’dan cam eşya getirildiğini TSA D.9869, vr. 2’den de öğrenmekteyiz. Satın alınan Beç-kari billur avize, fanus, kandil, şamdan ve pirinç tel askı kandil ve avizeler için 466068 akçe 3883,5 kuruş, 15 akçe ödendiği belirtilmiştir.

Fotoğraf 3.29. Cami içinden avize örnekleri.

Fotoğraf 3.30. Mihrap önünde yer alan avize ve ayrıntı.

Cami Elemanları

Minare kapısının alt eşiğinden külah alemine kadar olan uzunluk toplam 75,5 zira olup minare gövdesinin çapı 3,5 zira 6 parmaktır⁸². İki şerefeli iki minarede barok üslup etkilidir. Mevcut kartpostallardan minare külahlarının çeşitli sebeplerle zarar gördükten sonra ortadan kalktığını ve yeniden inşa edildiklerini görmek mümkündür.⁸³

Fotoğraf 3.31. Avludan minarelerin görünümü.

⁸² Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.20.

⁸³ Eyice, “İstanbul Minareleri”, s.64–65. Şekil 3.22, Dündar, **Arşivlerdeki Plan ve Çizimler Işığında Osmanlı İmar Sistemi (XVIII. ve XIX. Yüzyıl)**, s.311 de yer alan çizim BOA’dan alınmıştır. PPK. sn:656/1 numara ile kayıtlı örneğin ne zaman, kim tarafından yaptırıldığının bilinmediğini belirten Dündar, çizim ışığında minare külahlarını değerlendirmiştir (bkz. aynı eserde s.187–188).

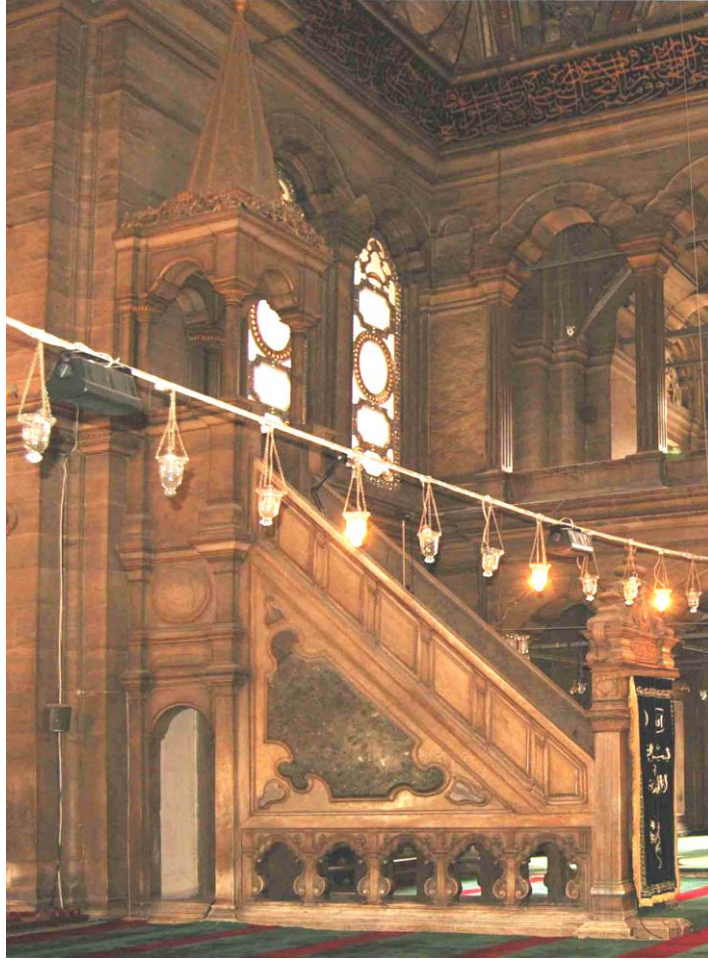
Fotoğraf 3.32. Minare şerefeleri.

Fotoğraf 3.33. Minare külahı.

Şekil 3.33. Minare külahı çizimi
(Dündar, Arşivlerdeki Plan ve Çizimler..., s.311)

Fotoğraf 3.34. Minber.

Fotoğraf 3.35. Vaiz Kürsüsü.

Fotoğraf 3.36. Mihrap

Caminin güneyinde dışa taşkın bulunan mihrap, yarım kubbe ile örtülüdür. Mermer malzemeli mihrap nişi, bezeme özellikleri ile oldukça etkilidir. Niş üzerindeki kırmızı zeminde görülen yazı, sütun ve yivli plastır düzenlemesi, niş içerisindeki ayrıntılı süs öğeleri arasında kullanılan altın varak mihrabı ilginç kılmıştır.⁸⁴

⁸⁴ Seçkin, “İstanbul Camilerinin Taş Mihrabları”, s.41’de mihrap enini 3m., boyunu 6m. niş derinliğini ise 75cm. olarak belirtmiştir.

Caminin Açılış Töreni

Sekiz yılda tamamlanmasının ardından çalışanlarının sınavla göreve getirildiği cami⁸⁵, 1 Rebiülevvel 1169'da (1 Ra. 1169) (05. 12. 1755 Cuma) padişahın da katıldığı cuma namazı ardından ibadete açılmıştır. Daha önceki selatin cami açılışlarında ne şekilde ikramlar ve hediyeler verildiği teşrifat kaleminden çıkartılarak ona göre hazırlıklar yapılmıştır. Defterdar Efendi'nin teşrif defterini okumasıyla görevlilere hediyeleri; feraceler, samur kürkleri, hilatlar, semmur postlar ve kakımlar takdim edilmiştir. Caminin müderrisi ve vaizi Abdüşşekür Efendi, imam ve hatip efendilere çukaya kaplı semmur kürkleri, diğer imamlara çukaya kaplı sincap kürkleri, bina emini Ali ağa'ya semmur kürk; daha önce cami açılışında da giymiştir, kayyumbaşı ve müezzinbaşına ise sade çuka feraceler giydirilmiştir.⁸⁶ Açılışta avluda büyük bir kalabalık toplanmış, rütbesi değişip yükselen kişiler belirtilmiştir.⁸⁷

Fotoğraf 3.37. Nur-u Osmaniye Külliyesi

⁸⁵ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.42.

⁸⁶ **a.g.e.**, s.43-47.

⁸⁷ Kişiler için bkz. **a.g.e.**, s.48-49.

3.3.1.2. Medrese

Suk-ı Makiyan'ın (Tavuk Pazarı) geniş yol hizasına imaret ve medresenin yerleştirilmesine karar verilmesi üzerine istimlak çalışmaları başlatılmıştır. Risale bilgilerine göre, medresenin ense duvarından yola ve oradan da henüz mevcut olan Cebeciler Kulluğu'ndan caminin avlu kapısına gelince arada kalan alan içerisinde evler, dükkanlar, horasancı karhanesi, Bekarlar Hanı ve Kiblelizade Hanı bulunmaktaydı. Keşif, ölçme işlemlerinin ardından sahiplerinden satın alınan yapılar yıktırıldıktan sonra, "...1160 senesi mah-ı ..... günü tarihinde dua ve senâ olunarak kurbanlar zebh olunub bir mübarek sââtte imaret-i amire ile medrese-i münîfenin esas hafirine mübâderet olunub..." genişliği az zamanda 21 zira, uzunluğu 41,5 zira olup terbi 871,5 zira eder.⁸⁸

Medreseye, 12 adet öğrenci odası ile bir derslane ve meydanına seng mermerden tek parçalı, abdest için kullanılmak üzere 8 lüleli, geniş bir tekne, üç adet tuvalet ve çamaşırhane inşa edilmiştir.⁸⁹

Fotoğraf 3.38. Medrese

⁸⁸(1160 senesinde dualar okunup kurbanlar kesilerek mübarek bir saatte imaret ve medrese kazısına başlanmıştır), **a.g.e.**, s.25.

⁸⁹**a.g.y.**; Kütükoğlu, **XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri**, s.106-107'de Nur-u Osmaniye medresesinde 1972'de 19 öğrenci yaşadığını, 1896'da 39 ve 1914'te ise 56 öğrencinin ders gördüğünü, 1842, 1843, 1864, 1871, 1892 ve 1916'da tamir edildiğini, 1918 sonlarında yaşanan bir yangından zarar görenlerin medreseyi barınma ihtiyacı için kullandığını öğreniyoruz. Yan yana bulunan medrese ve imaret günümüzde kuran kursu olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 3.39. Medrese girişi ve kitabesi.

Fotoğraf 3.40. Medresenin örtü sistemi.

Kubbelerle örtülü medresede avluya açılan sütunlar arasında büyük cam çerçeveler bulunmaktadır. Farklı boyutlarda kubbelerin örttüğü medresenin bacaları, biçimleri ile farklılık gösterirler.

3.3.1.3. İmaret

İmaret bölümüne; ek olarak yapılacak birimler, mutfak fırınları, imaret kethüdası ve mutfak katibi için odalar, cami avlusuna açık olmak üzere cami hademesi, müezzin odaları ve gelen imamlar için odalar yapılmıştır.⁹⁰

Risalede detaylı bir şekilde anlatılan istimlak çalışmasında özellikle, Bekarlar ve Kiblelizade hanlarının yıkılışından duyulan hoşnutluktan bahsedilmiştir. Genel ahlak kuralları dışında yaşayan kalabalık bir insan topluluğunu barındırdığı için, mahalle halkı ve görevliler için bu mekanların ortadan kaldırılması, bir vakıf meydana getirme ile aynı seviyede hayırlı bir iştir.⁹¹

Cami açılışının ardından 15 Rebiülevvel 1169 Cuma günü (15 Ra. 1169) (19.12.1755 Cuma) imaretin açılışı gerçekleştirilmiştir.⁹²

Fotoğraf 3.41. 2007’de medrese (solda) ve imaret (sağda) bahçesi olarak kullanılan alanda gerçekleştirilen bahçe düzenlemesi.

⁹⁰ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.25; Gücyener, **17. ve 18. Yüzyıl İstanbul Medreseleri**, s.50-53’te medrese ve imareten bahsederken, risalenin bazı bölümlerinden yararlanmış ve imaret ortasındaki küçük avlunun ilk yapıldığı tarihlerde camekanlı olduğunu, ancak; günümüze bu bölümün yalnızca duvarlardaki giriş izlerinin ulaşabildiğini belirtmiştir.

⁹¹ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.24.

⁹² **a.g.e.**, s.50.

Fotoğraf 3.42. İmaret örtü sistemi ve mutfağının kule formunda bacaları.

Fotoğraf 3.43. Cami üst katından imaret ve medresenin açıldığı bahçe (2007).

Fotoğraf 3.44. Yeni düzenlemesi ile bahçe (2008).

3.3.1.4. eşmeler

Risaleye göre, külliye inşasının sürdüğü tarihlerde, farklı alanlarda, ihtiyacı karşılayacak çeşmeler yaptırılmıştır; caminin Sarıkçılar yönündeki avlu kapısına bir çeşme; cami avlusu ortasına altı dört lüleli, üstü fiskiyeli özel bir çeşme; Cebeciler Kulluğu karşısına ufak bir çeşme ve Kürkçüler yakınlarında iki taş tekneli, üç lüleli bir çeşme⁹³.

Fotoğraf 3.45. Cami avlusundaki dört lüleli, üstü fiskiyeli çeşme.

---

⁹³ a.g.e., s.26.

Fotoğraf 3.46. eşmeden ayrıntılar.

Fotoğraf 3.47. Cami beden duvarına bitişik çeşme.

Caminin avlu kapısına bitişik kitabesi okunamayan çeşme, günümüzde oldukça harap bir durumdadır.⁹⁴

Fotoğraf 3.48. Kapalı Çarşı yönünde avlu kapısına bitişik çeşme ve çeşmeden detaylar.

⁹⁴Tanişık, **İstanbul Çeşmeleri I İstanbul Ciheti**, s.188’de çeşme kitabesini, “Zülâl-i cevdetinden nuş-i abı sâf edüp âlim, Oku tarih-i pâki “Çeşme-i Sultan Osman” 1170” (1756) olarak okunmuştur.

Şekil 3.34. Atatürk Kitaplığı 002053 numaralı kartpostalda çeşme ve sebil

Şekil 3.35. Atatürk Kitaplığı 005111 numaralı kartpostalda çeşme ve sebil.

TSA D 9869_vr 2’de Mahmud Paşa çarşısı başında yeni yaptırılan çeşmeye su akıtmak için satın alınan künk ve boru çeşitleri ile harc-ı likön masrafı 367 kuruş, 58 akçe olarak belirtilmiştir. 1169 (1755) tarihli çeşmenin kitabesinde 1953’te Mahmud Paşa esnafı tarafından tamir edildiği belirtilmiştir.

Fotoğraf 3.49. Mahmud Paşa çarşısındaki çeşme.

3.3.1.5. Sebil

Külliye'nin Kapalı Çarşı yönündeki girişinde, sağda yer almaktadır.⁹⁵

Şekil 3.36. 1864'te sebilin görünümü (Özendes, **Sebah&Joallier'den...**, s.117)

Fotoğraf 3.50. Günümüzde sebil.

⁹⁵ Kumbaracılar, **İstanbul Sebilleri**, s.41'de sebilin Mimarbaşı Hacı Mustafa Ağa ve kalfası Seyhun tarafından yaptırılmış olabileceğini belirtmiştir. Dökme demirden, uzunluğu 2,25m. genişliği 1,10m. olan pencere şebekesi oymalıdır ve sonradan boyanmıştır. Kubbesi kurşun kaplı sebilin ahşap saçakları olduğunu belirten Kumbaracılar'dan sonra yapıyı inceleyen Egemen, **İstanbul'un Çeşme Ve Sebilleri**, s.667'de sebilde ahşap saçak bulunmadığını belirtmiştir.

Fotoğraf 3.51. Sebil kitabesinden, cephe düzenlemesinden ayrıntı.

İşlevi değişerek ticaret amacıyla kullanılan sebil, yakın zamanda restorasyon geçirmiş, şebekesi yenilenmiştir.⁹⁶ Kapı duvarı ile sebilin birleştiği noktada göze çarpan eğrisel biçimler, saçakta ve yapı genelinde yer almaktadır. Rozetler, plasterler ve farklı üsluptaki sütun başlıklarıyla yapının hareketlilik kazanması sağlanmıştır.

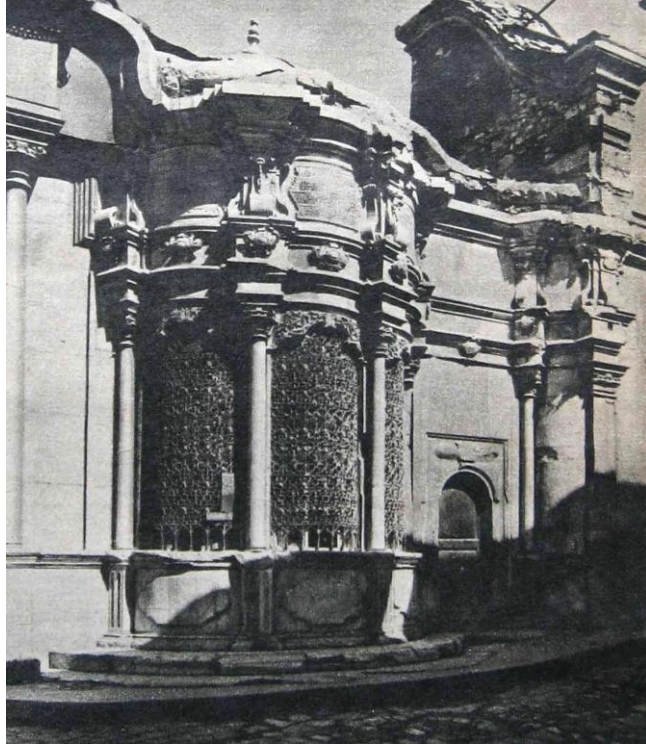
Fotoğraf 3.52. Sebil içinden ayrıntı

Fotoğraf 3.53. Sebil içinde yer alan çeşme.

⁹⁶ Şebekenin değiştirildiği bilgisi, sebili halı mağazası olarak kullanan işletme sahibinden alınmıştır.

Şekil 3.37. Sebilin 1950'li (?) yıllardaki görünümü (Bayrı, **İstanbul**, s.151.)

Fotoğraf 3.54. Saçak kısmı yenilenen sebil

3.3.1.6. İmam ve Müezzin Odaları

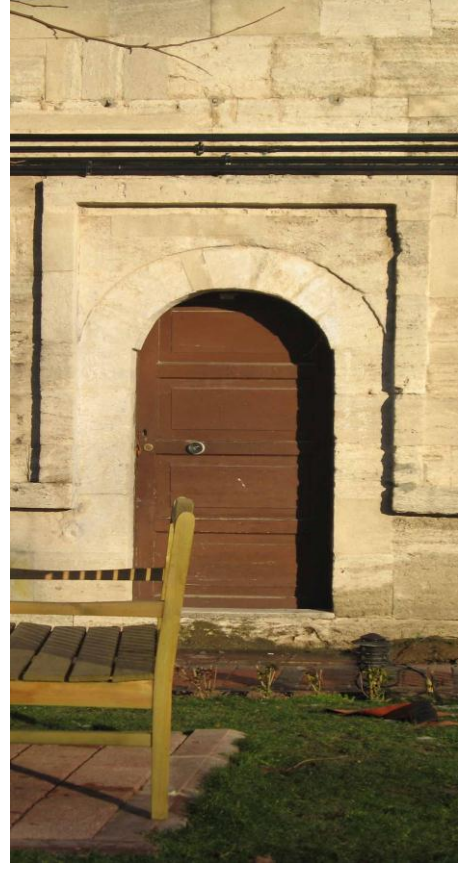
Caminin Cağaloğlu girişi yönündeki avlu kapısı hizasına ve kapı üzerine, kapıları avluya açık olan cami hademesi, imam ve müezzinlerin kullanımı için hazırlanmış, geniş ve aydınlık olmasına dikkat edilen odalar yerleştirilmiştir.⁹⁷ Fatma Hatun mescidi yıkılmadan önce mevcut olan imam ve müezzin odaları, caminin yenilenmeye karar verilmesinden sonra yıkılarak yeniden yaptırılmışlardır.⁹⁸

Fotoğraf 3.55 Avlu kapısı hizasında ve üzerinde yer alan odalar.

⁹⁷ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.25-26.

⁹⁸ TSA D 9869 (bkz. Ek 5), vr 1.

Fotoğraf 3.56. Oda kapılarında detaylar

Fotoğraf 3.57. Avlu üst kat odalarından pencere detayları.

3.3.2. Diğer Yapılar

3.3.2.1. Hünkar Mahfili

Cağaloğlu girişi yönünden avluya girildiğinde sağda, caminin doğusunda yer alan rampa ile hünkar mahfiline çıkılır. Kemerlerle birbirine bağlı sütunlar arasındaki geniş pencere, aydınlık birimden geçilerek, caminin üst katına açılan kapı ile hünkar mahfiline giriş sağlanır; ancak rampadan camiye açılan bu kapı kullanıma kapalı tutulduğundan hünkar mahfiline giriş cami içinde, girişin solunda yer alan ve üst kata çıkan iki ayrı merdiven yolu ile sağlanmaktadır. Cami içerisinde sütunlar üzerine yerleştirilen mahfil, dört parça halinde ilerleyen, tuğra ve motiflerle bezemiş ahşap kafesle çevrilmiştir.

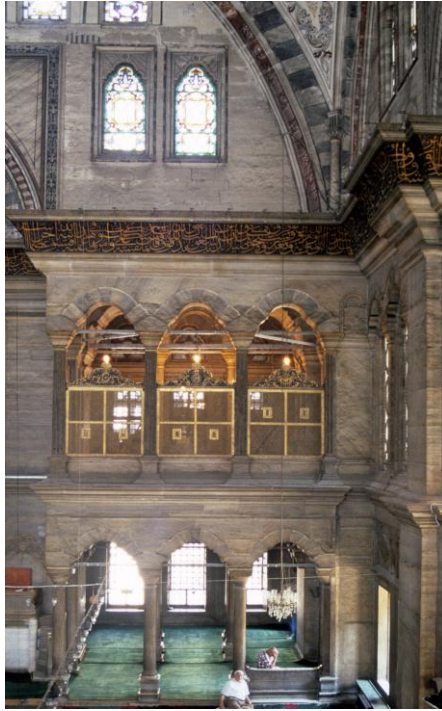

Fotoğraf 3.58. Cami üst katına bağlanan hünkar mahfili rampası.

Fotoğraf 3.59. Avludan hünkar mahfili.

Hünkar mahfilinin bir bölümü günümüzde Eminönü Müftülüğü'ne bağlı olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 3.60. Sütun dizisi üzerinde yer alan mahfil.

Fotoğraf 3.61. Kafesin içten görünümü.

Fotoğraf 3.62. Hünkar mahfilinin mihrap yönü düzenlemesi.

Fotoğraf 3.63. üstte yer alan tuğradan ayrıntı

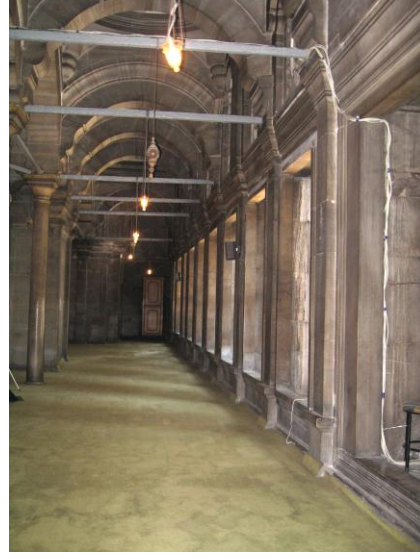
Fotoğraf 3.64. Hünkar mahfilinin rampaya açılan kapısı.

Fotoğraf 3.65. Mahfil katındaki pencere düzenlemesi.

Fotoğraf 3.66. Üst pencerelerde görülen mühr-ü Süleymanlar

Fotoğraf 3.67. Mahfilden camiye açılan koridor.

3.3.2.2. Türbe

Nur-u Osmaniye, Şehsuvar Sultan yada Nurullah Sultan türbesi olarak anılan yapı, caminin doğusunda, hünkar mahfili rampasının arkasında yer alır. Kitabesi bulunmayan türbe, külliye inşasının sürdüğü Sultan I Mahmud ve III Osman zamanlarında tamamlanmıştır. Köşeleri yuvarlatılmış kare planlı, kubbeyle örtülü ana mekan ve ona eklenmiş dikdörtgen planlı, tonoz örtülü bir birimden oluşan türbeye giriş, yuvarlak kemerli ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Üç gözlü revakta yer alan sekiz sütun kemerlerle birbirine bağlanmıştır.⁹⁹

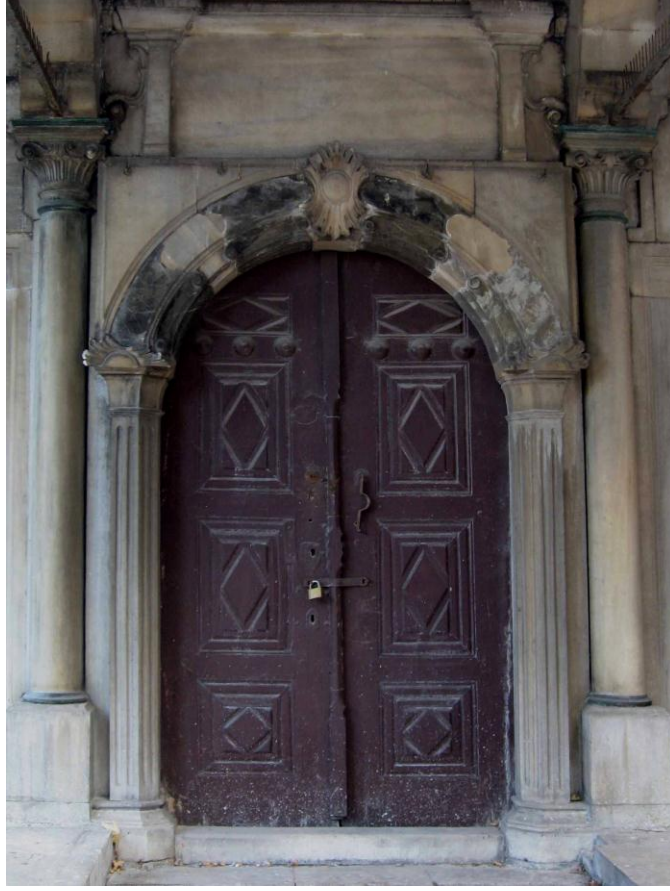
Fotoğraf 3.68. Türbenin kare planlı ana mekanı ve sağda dikdörtgen planlı ek birim

⁹⁹ Güran, “İstanbul’daki Barok Türbeleri”, s. 9-11’de türbeyi Nurullah Sultan türbesi şeklinde adlandırarak türbe kubbesinin çok tamir gördüğünü ve türbe köşelerindeki kulelerin beton malzeme ile restore edildiğini belirtmiştir.

Nur-u Osmaniye türbesi mimari özellikleri için bkz. Önkal, **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, s.215–219.

Tahaoglu, “İstanbul’da Osmanlı Türbelerinin Tipolojisi”, s.250-255.

Ünsal, “İstanbul Türbeleri Üzerinde Stil Araştırması” makalesinde türbeleri beş stile ayırarak incelemiştir. Nurullah Sultan türbesini “*Türk Barok Stili*” grubunda değerlendirerek, 18. yüzyılın ilk çeyreğinde farklı alanlarda görülen yeniliklerin, mimari formlar üzerinde de etkili olduğunu vurgulamıştır.

Fotoğraf 3.69. Türbe kapısı.

Fotoğraf 3.70. Türbe ön ve yan cepheleri.

Fotoğraf 3.71. Türbenin cadde yönü.

Fotoğraf 3.72. Türbenin revak bölümü.

Fotoğraf 3.73. Üst pencere şebekesinden ayrıntı.

On dokuz sandukanın yer aldığı türbede sandukaların on biri kare planlı ana mekanda, sekizi ise ek bölümünde yer almakta ve yalnızca on beş sandukanın kime ait olduğu bilinmektedir.¹⁰⁰

- Sultan I Mahmud'un eşi, aynı zamanda Fatma Sultan'ın annesine ait sanduka.
- Sultan III Osman'ın annesi Şehsuvar Sultan'a ait sanduka.
- Hibetullah Sultan'ın sandukası.
- Fatma Sultan'a ait sanduka (1224–1809).
- Ayşe Sultan'ın sandukası (1225–1810).
- Emine Sultan'ın sandukası (1229–1814).
- Şehzade Mehmed'in sandukası (1229–1814).
- Şah Sultan'ın sandukası (1229–1814).
- Şehzade Ahmed'in sandukası (1230–1815).
- Şehzade Osman'ın sandukası (1230–1815).
- Zeynep Sultan'ın sandukası (1231–1816).
- Şah Sultan'ın sandukası (1231–1816).
- Şehzade Ahmed'in sandukası (1235–1819/20).
- Şehzade Süleyman'ın sandukası (1235–1819/20).
- Şehzade Ahmed'in sandukası (1238–1822/23).

Külliye inşasını başlatan I Mahmud ve tamamlayan III Osman banisi oldukları türbeye değil, Hatice Turhan Valide Sultan türbesine defnedilmişlerdir.

---

¹⁰⁰ Türbede gömülü olan şahıslar hakkında ayrıntılı bilgi Özbayram tarafından “Türbeler Müze Müdürlüğü Envanter Defteri'nden” alınmış ve kronolojik olarak verilmiştir (Özbayram, **a.g.e.**, s.55-56). Sezgin, “Saraylı Hatun Türbeleri”, s.119 ‘da sandukaların etrafının sedef kakmalı ahşap kafeslerle çevrili olduğunu, sanduka üzerinde yer alan simli puşidelerin zamanla yıpranması sonucunda yeşil keten örtülerle örtüldüğünü belirtmiştir.

Fotoğraf 3.74. Türbede ana mekanda yer alan sandukalar ve sanduka etrafındaki sedef kakmalı kafes.

Fotoğraf 3.75. Ek bölümünde yer alan sandukalar.

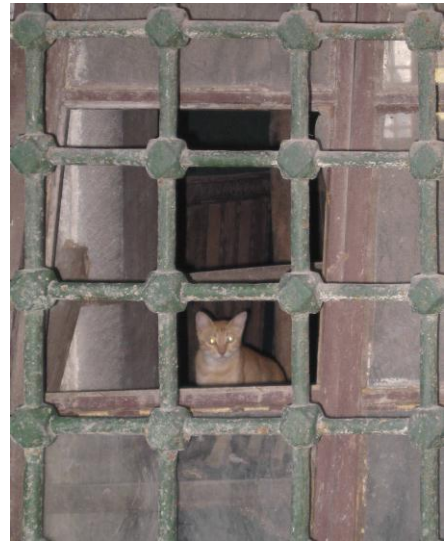
Kubbe içi ve kasmağında, pencere aralıklarında kalem işi bezemeler, alt pencere üzerinde kuşak halinde geçen celi sülüs hatla yazılan ayetler bezeme unsurları olarak göze çarpmaktadırlar.

Fotoğraf 3.76. Türbe kubbe içi ve kasmağındaki kalem işi bezemeler.

Fotoğraf 3.77. Türbe yazı kuşagından ayrıntı.

Fotoğraf 3.78. Türbe pencere şebekesi.

3.3.2.3. Kütüphane

Cami avlusu içerisinde yaptırılan kütüphane sayesinde, farklı kitaplardan yararlanmak isteyen, kitaplara ilgi duyan topluluğun canlandırılması sağlanmıştır¹⁰¹.

Bodrum katı üzerine yerleştirilen üst kat, okuma salonu ve kitap deposu olarak kullanılmaktadır. Kütüphanenin iki giriş kapısı bulunmaktadır; padişahın ve halkın kullanımına tahsis edilen kapılar. Açılışında 5031 ciltlik kitap koleksiyonuna sahip kütüphanede çalışan kadrosunda; nazır-ı kütüphane, altı mustahfız, altı hafız-ı kütüb, üç bevvab, bir ferraş ve bir mücellid bulunmaktaydı¹⁰².

Fotoğraf 3.79. Nur-u Osmaniye kütüphanesi.

¹⁰¹ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.26.

¹⁰² Erünsal, **Türk Kütüphaneleri Tarihi II...**, s.100.

Fotoğraf 3.80. Giriş kapısı.

Fotoğraf 3.81. Giriş kapısı üzerinde yer alan taş bezeme örnekleri

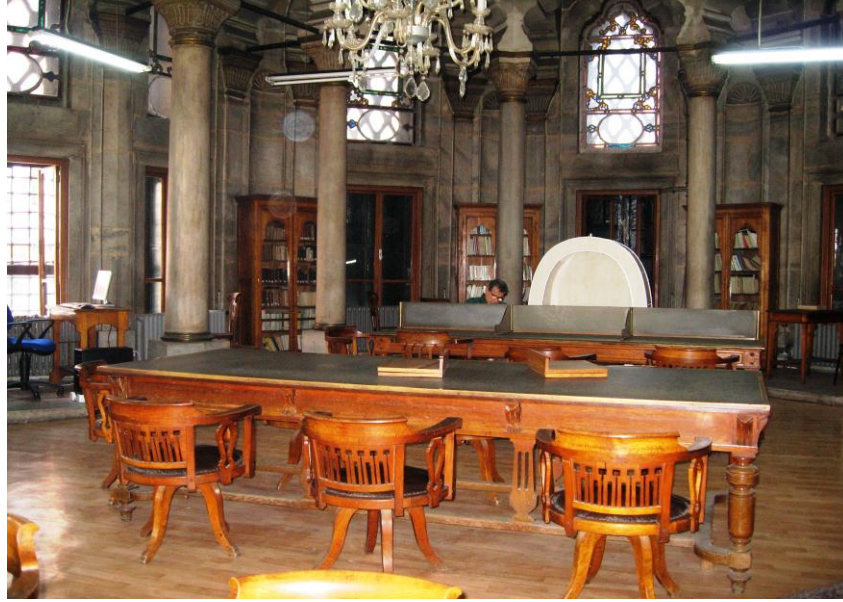

Fotoğraf 3.82. Alt bölümü dükkan olarak kullanılan kütüphanenin caddeye bakan cephesi.

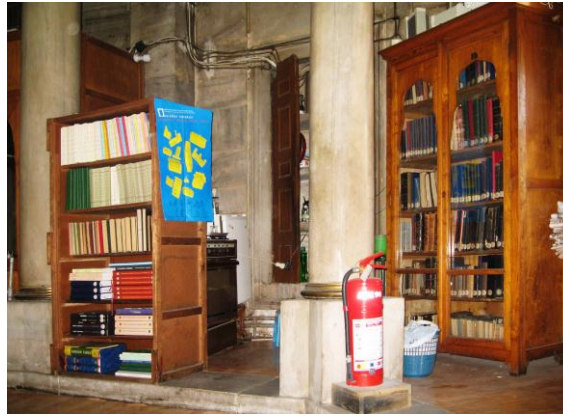
Fotoğraf 3.83. Padişahın kullandığı “Hümayun Kapısı” ve kitabesi

Kütüphane; minder ve şilteler, sedef kakmalı rahle ve mangallar, ceviz ağacından dolaplarla donatılmıştı. İç dekoru daha sonraki tarihlerde okuma masası ve koltuklarla döşenerek değiştirilmiştir.¹⁰³

Fotoğraf 3.84. Kütüphane içi.

Okuma salonu içerisinden kitap deposuna girişin sağlandığı kapı üzerindeki kitabede kütüphanenin açılış tarihi 1169 (1755) olarak verilmiştir¹⁰⁴.

Fotoğraf 3.85. Kütüphane dolaplarından örnek

¹⁰³ Koç, “Nuruosmaniye Kütüphanesi” s.104; Ünsal, “Türk-Vakfi İstanbul Kütüphanelerinin Mimari Yöntemi”, s.103.

¹⁰⁴ Öngül, “Nuruosmaniye Kütüphanesi”, s.145; kitabenin okunuşu için ayrıca bkz. aynı eser, s.144. Kütüphane mimari özellikleri için bkz.; Öngül, **a.g.m.**; s.143-145; Budak, “18. Yüzyıl Tarihi Yarımada (Eminönü-Fatih) Kütüphane Yapıları Koruma Sorunları Ve Önerileri”, s.253-255; Şahin, “İstanbul’daki Osmanlı Dönemi Kütüphane Yapıları Üzerine Bir Araştırma ve Hacı Beşir Ağa Kütüphanesi”, s.186-189.

Fotoğraf 3.86. Depo bölümüne giriş kapısı ve üzerinde yer alan kitabe.

Fotoğraf 3.87. Kubbenin içten görünümü.

Fotoğraf 3.88. Okuma salonu sütunları.

3.3.2.4. Dükkanlar

Eğimli bir arazi üzerinde inşa edilen külliyyede cami, bodrum katı üzerinde yer almaktadır. Zemin özellikleri nedeni ile medresenin bir bölümü, imam ve müezzin odaları, türbe, kütüphane, avlu ve çevresi, dükkan olarak kullanılan mekanların üzerine inşa edilmişlerdir.

Fotoğraf 3.89. Medrese hizasındaki ve imam, müezzin odaları altındaki dükkanlar.

Fotoğraf 3.90. Avlu altındaki dükkanlar.

Fotoğraf 3.91. Sandal Bedesteni yönündeki dükkanlar.

Fotoğraf 3.92. Kemerlerle birbirine bağlanan sütun dizisi.

Külliyyede imaret ve medresenin bir bölümü dışında kalan yapıların alt bölümlerindeki dükkanlar, farklı meslek gruplarını barındırmaktadır.

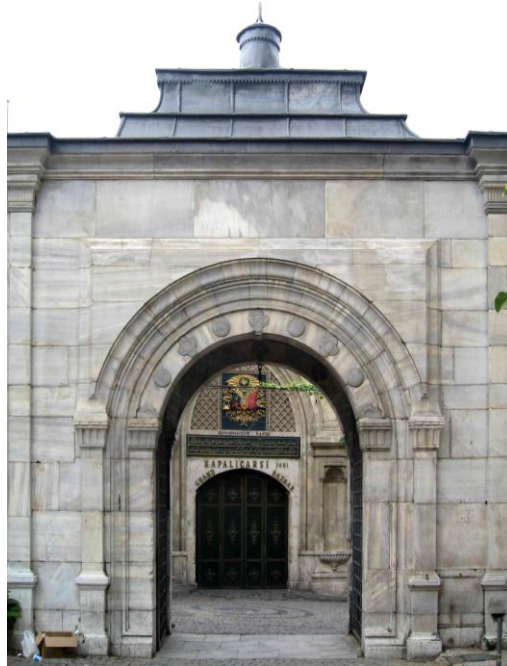
Fotoğraf 3.93. Kemerlerin kilit taşları üzerinde farklı formlardaki kabartma bezemeler.

3.3.2.5. Giriş Kapıları

Külliyenin Cağaloğlu ve Kapalı Çarşı yönlerinden girişin sağlandığı iki ana giriş kapısı bulunmaktadır. Bunun dışında, yüksek bir platform üzerine inşa edilen caminin avlusu altında, Çuhacı Hanı girişi karşısında, dükkan olarak kullanılan mekanların arasına inşa edilen merdiven yolu ile de caminin avlusuna giriş sağlanmıştır.

Fotoğraf 3.94. Kapalı Çarşı'ya geçişi sağlayan avlu kapısı.

Fotoğraf 3.95. Kapalı Çarşı'ya açılan avlu kapısından ayrıntı.

Şekil 3.38. C. Biseo çiziminde Cağaloğlu girişi yönünden cami avlusuna giriş.

Fotoğraf 3.96. Avlunun Cağaloğlu girişi.

Kalabalık insan topluluğunun geçiş için avluyu kullanması, cami ziyaretçi sayısında yoğunluk yaşanmasına neden olmaktadır. Caminin bu alan üzerinde inşa edilme nedenlerinden biri olarak risalede de kalabalık insan topluluğunun varlığından söz edilmiştir. Bu durum günümüzde de değişmeyerek varlığını sürdürmektedir.

Fotoğraf 3.97. Külliye girişin avlu altından sağlandığı merdiven girişi

Fotoğraf 3.98. Giriş kapısı alınlığından ayrıntı.

3.3.2.6. Lahit

Hünkar mahfili ile türbe arasındaki alanda bulunan ve su deposu olarak kullanılan bordo renkli lahitin kapak bölümü kayıptır. Metal kapakla örtülen lahit oldukça bakımsızdır, farklı bölümlerinde kırıklar ve kopmalar gözlenmektedir.¹⁰⁵

Fotoğraf 3.99. Avluda yer alan lahit.

¹⁰⁵ Lahit ile ilgili ulaşılabilen kaynaklar sınırlıdır. Öngül, “Nuruosmaniye Kütüphanesi”, s.142’de saray mutfağından bir yeşil, iki bordo renkli üç lahit çıkarıldığını ve yeşil renkli lahitin padişah emriyle parçalandıktan sonra cami içinde kullanıldığını; kalan iki bordo lahitten birinin Nur-u Osmaniye cami avlusunda, diğersinin ise Aya İrini kilisesi avlusunda olduğunu belirtmiştir.

Seyyahların gözlemlerine ilişkin bilgiler için Ebersolt, **Bizans İstanbul’u ve Doğu Seyyahları** eserinden yararlanabiliriz. 1550’lerde Nicolas de Nicolay, Konstantin’in porfir taşından yapılmış lahdini şehrin kötü bir caddesinin köşesinde gördüğünü 1568 tarihli eserinde belirtmiştir (s.77). 1579’da İstanbul’a gelen Hans Jacop Breünig’in 1612 tarihli eserinde belirtilenlere göre, bir sokakta porfir taşından yapılmış ve Konstantinos’a ait olduğu söylenen bir lahit, kapaksız ve boş bir halde boyunu boyunca uzanıyordu (s.94–95). Salabery 1790 ve 1791’de İstanbul’da konakladığı sırada Nur-u Osmaniye camisinde Konstantinos’un mezarından alınmış bir parça olarak bilinen görkemli porfir blok görmüştür (s.184). 1809 ve 1810 tarihlerinde Doğu seyahatinde bulunan John Cam Hobhouse Nur-u Osmaniye cami avlusunda gördüğü lahitten bahsetmiş, kapağının kayıp olduğunu ve yağmur oyuğu yapılmak üzere kullanıldığını belirtmiştir (s.195). 19. yüzyılda İstanbul’a gelen Maxime Du Camp, Süleymaniye Cami yakınlarında ağaç altında, toz toprak ve otlar içerisinde kırmızı porfir taşından büyük bir lahit gördüğünü ve bunun Konstantinos’un lahdi olduğunu öğrendiğini belirtmiştir (s.206–207). Gautier, Maxime Du Camp gibi Süleymaniye cami yakınlarındaki porfir lahitten bahsetmektedir (s.208).

Fotoğraf 3.100. Lahitden ayrıntı.

Fotoğraf 3.101. Lahitden ayrıntı.

Fotoğraf 3.102. Lahitden ayrıntı.

3.4. Külliye İnşaatında Çalışan Gruplar

3.4.1. Yönetim

Yapım ve organizasyon işlerinde çalışan kişiler hakkında, risalenin farklı bölümlerinde bilgi verilmiş, kişilerin uzmanlık alanlarına göre ve özellikle mesleklerindeki başarılarına göre seçtikleri Ahmed Efendi tarafından ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Ahmed Efendi'nin risalede bir liste halinde belirttiği idareci grubu¹⁰⁶;
Bina nazırı, Muhasebe-i Haremeyn-i Şerifeyn Derviş Efendi,
Bina emini¹⁰⁷, Ali Ağa,
Muhasebe katibi Mehmed Efendi,
Bina katibi Ahmed Efendi,
Amele katibi, Abdurrahman Efendi,
3 nefer mühimmat katibleri,
Orta yazıcısı Molla yazıcı,
Hassa su nazırı Ali Ağa,
Sütun konusunda görevli Tersane-i Amire'nin liman reisi Mehmed Reis,
Cami yazılarında görevli hattat müzehhib Ali Efendi,
Kireçbaşı Abdurrahman Ağa,
Su yolcular Kethüdası Hasan Çelebi,
Taş naklinde görevli Tophaneli Mehmed Ağa,
3 nefer hassa hasekileri,
Makrihoda taşçıları kethüdası Hacı Murad,
Ser-nakkaş Aşık Garip,
Nakkaşlar karhanecisi ve camcıbaşı ve karhanecisi ve kurşuncubaşı Hasan Ağa,

---

¹⁰⁶ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.43.

¹⁰⁷ Padişah yada önemli kişilerin yaptırdıkları yapılarda veya tamirlerde inşaat masraflarının hesabını tutan, giderleri kaydeden, ihtiyaç duyulan malzemelerin alımını sağlayan, işçi ücretleriyle ilgilenen kişiler. Bu kişilerin sadık, güvenilir kişiler arasından seçilerek göreve getirilmesine özellikle dikkat edilirdi. (Arseven, **Sanat Ansiklopedisi**, s.249; Hasol, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, s.90; Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve...**, I, s.234; Sönmez, **Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü**, s.31; Turan, **a.g.e.**, s.13)

78 nefer mutemedan,
23 nefer harbeciyan,
Müslüman taşçıbaşı Mehmed Çelebi,
Zımmi taşçıların baş karhanecisi Kozma Kalfa,
Taşçılar karhanecisi Eyüplü Hacı Mustafa,
Harbendegan başı ve binanın nalbur başı Ahmed Çelebi,
Bina kalfası Simyon Kalfa,
Bina kalfasının karhanecisi Usta Sefer,
4 nefer zımmi taşçılar ve karhanecileri,
Hamamcı kalfası Artin Kalfa ve karhanecisi,
Duvarcı kalfası Oras,
2 nefer sırık hammalan başları ve
3 nefer rençber başlarından oluşmaktadır.

3.4.2. Meslek Grupları

TSA D 9869 vr. 2’de inşaatın başladığı 14. L. 1161 (07.10.1748 Pazar) tarihinden 1169 senesi Saferi sonuna kadar (1756) yapılarda çalışan meslek grupları ve aldıkları ücretler belirtilmiştir.¹⁰⁸

Ahengiran

Demir madeninin işlenerek kullanıma hazır hale getirilmesinde çalışan ustalar.

Biçiciyan-ı elvah-ı ceviz

Tarihi kaynaklarda döşeme, cephe kaplama tahtaları, kurşun levhaları ve farklı diğer tahta çeşitlerini tanımlamak için “elvah” terimi kullanılır. Elde edildiği ağaca göre elvah-ı ceviz, elvah-ı çınar, elvah-ı finduk şeklinde anılırlar.¹⁰⁹

Biçiciyan-ı somaki

Mermere benzeyen, fakat magmatik kökenli olan somaki; koyu kırmızı, yeşil renkli veya siyah benekli olabilen, cilalanabilir, sütun, tekne, vazo, trabzan, levha ve kaplama yapımında kullanılabilen sert bir taştır.¹¹⁰

Camcıyan

Cam işiyle ilgilenen cam ustaları, cam işçileri.

Çilingiran

Anahtar, kilit ve bunlara benzer ince demircilik işleri yapan ustalar.¹¹¹

Doğramacıyan

Kapı kanatları, pencere çerçeveleri gibi yapıların ahşap elemanlarının ince işlerini yapan ahşap doğrama işçileri.¹¹²

---

¹⁰⁸ Ücretler için bkz. Ek 5.

¹⁰⁹ Sönmez, **a.g.e.**, s.43.

¹¹⁰ Arseven, **a.g.e.**, s.1832; Sönmez, **a.g.e.**, s.100.

¹¹¹ Arseven, **a.g.e.**, s.398; Hasol, **a.g.e.**, s.126.

¹¹² Arseven, **a.g.e.**, s.473; Hasol, **a.g.e.**, 146.

Döşemeciyan

Odaları döşeyen, koltuk, minder benzeri eşyalara kumaş kaplayan kişi.¹¹³

Duvarcıyan

Kagir duvar ören duvarcı ustaları.¹¹⁴

Eğeciyan

Sert madeni cisimlerin törpülenerek yontulmasını, inceltilmesini ve istenilen formlarda kullanılmasını sağlayan ustalar.¹¹⁵

Hamamcıyan

Hamam, su yolu, sarnıç, lağım inşasında çalışan ve taş duvar derzlerinin su geçirmesini engellemek için ketenli harçla sıva yaparak perdahlanma yapan işçi grubu.¹¹⁶

Hammalan-ı Sırık

İnşaatlarda yük taşıma işlerini yapan, belirli bir aralıkla önlü arkalı yürüyen iki hammalın omuzlarına oturarak üzerine iplerle astıkları ağır yükü taşıma amacıyla kullandıkları kalın ve uzun sırık. Kayıtlardan inşaatlar için çok sayıda alındığı ve şantiyede malzeme taşınmasında önemli bir işleve sahip olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁷

Harbendegan

Eşek, katır gibi yük hayvanlarına bakan kişiler için kullanılır, başlarına “harbende başı” denilirdi.¹¹⁸

Kazgancıyan

Bakırcı ustaları. Belgelerden edinilen verilere göre İstanbul bakırcılarının büyük bölümü Balkan ve Anadolu’dan gelmektedir. Balkan’dan gelenler Saraybosnalı, Anadolu’dan gelenler ise Kastamonu, Tokat, Trabzon ve çevresindedirler.¹¹⁹

---

¹¹³ Arseven, **a.g.e.**, s.489; Hasol, **a.g.e.**, s.152.

¹¹⁴ Arseven, **a.g.e.**, s.496; Hasol, **a.g.e.**, s.154.

¹¹⁵ Bkz eğe için; Arseven, **a.g.e.**, s.506; Hasol, **a.g.e.**, s.157.

¹¹⁶ Hasol, **a.g.e.**, s.200; Sönmez, **a.g.e.**, s.47.

¹¹⁷ Sönmez, **a.g.e.**, s.48.

¹¹⁸ Devellioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat**, s.327; Pakalın, **a.g.y.**, s.737.

Lağımçıyan

İnşaatta her çeşit toprak kazma işini üstlenen, lağım kazıyan, temizleyen işçi grubu.¹²⁰

Meşkiyan

Hüsnühatta güzel yazı yazan usta hattatların yazıları için “meşk” tanımlanması kullanılmaktadır.¹²¹ Meşkiyan ise yazıları yazan ustalar için kullanılan bir tabir olmalıdır.

Mutemedan

Güvenilir, avans para olarak belirli miktardaki hak sahiplerine usulüne göre veren saymanlar için kullanılırdı.¹²²

Nakkaşan

Renkli resim, kalem işi bezeme, tavan, duvar ve kubbe süslemesi yapan sanatkarlar topluluğu.¹²³

Neccaran

Doğramacı, marangoz olarak geçen, yapılarda iskelet kurma, çatı, tavan, merdiven, döşeme işleri yapan, yalnızca ahşap işlerinde çalışan işçi grubu.¹²⁴

Rah-ı Abyan

Su yolları inşaatında çalışan işçiler grubu.¹²⁵

Rençberan

Zor ve ağır işlerde, özellikle toprak amelesi olarak çalışan işçi grubu, ırgat.¹²⁶

---

¹¹⁹ Özburun, **Kaybolan Meslekler**, s.133.

¹²⁰ Hasol, **a.g.e.**, s.295; Sönmez, **a.g.e.**, s.70.

¹²¹ Arseven, **a.g.e.**, s.1309.

¹²² Devellioğlu, **a.g.e.**, s.698.

¹²³ Arseven, **a.g.e.**, s.1497; Hasol, **a.g.e.**, s.336; Pakalın, **a.g.e.**, II, s.650; Sönmez, **a.g.e.**, s.82.

¹²⁴ Hasol, **a.g.e.**, s.336; Pakalın, **a.g.y.**, s.666; Sönmez, **a.g.e.**, s.82.

¹²⁵ Sönmez, **a.g.e.**, s.88.

¹²⁶ Devellioğlu, **a.g.e.**, s.886; Sönmez, **a.g.e.**, s.88.

Seng-traşan

Taş yontucu olarak çalışan işçi grubu.¹²⁷

Sıvacıyan

Yapılarda sıva yapan işçi grubu.¹²⁸

TSA No. D 9869 vr 2 ‘de bahsedilen meslek grupları risalede de geçmektedir, risale bilgilerine dayanılarak bu listeye ek olarak tüfekçi, divancı ve hasekiyan grupları da sayılabilir. Ayrıca inşaat çalışmalarını hızlandırmak için Azerbaycan, Kayseri, Kastamonu, İznikmid, Rodos, Sakız, İzmir ve Midilli’den “*eli arşunlu kalfalar*” getirildiği belirtilmiştir¹²⁹.

---

¹²⁷ Devellioğlu, **a.g.e.**, 938; Hasol, **a.g.e.**, 410; Sönmez, **a.g.e.**; 98 de ayrıca Bazı önemli yapılarda mermer ve kesme taşlar üzerinde onları işleyen taşçı grubuna özgü yıldız, bayrak, çatal, çekiç, yay benzeri simgeler görüldüğünü belirtmiştir.

¹²⁸ Arseven, **a.g.e.**, 1797; Hasol, **a.g.e.**, 416.

¹²⁹ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.38.

3.5. Külliye Yapımında Kullanılan Malzemeler

3.5.1. Yapı Malzemeleri

Risalede adı geçen malzemelerin bir kısmı Ahmed Efendi tarafından getirildikleri bölgeler, taşınma işlemleri, fiyatları ve yapılardaki kullanım alanlarını belirtecek şekilde detaylandırılmıştır.

Demir

Cami temelinde demirli kazıklar; iki kat kireç, bir kat horasan ve beyaz moloz taşla beraber, yapıyı sağlamlaştırma amacı ile de dokuz alanda binayı kuşaklama için çifteleme demir cıvatalar şeklinde kullanılmıştır. İstanbul ve gümrüklerden alınan miktar yeterli olmadığından Samako ve Kavala'dan bedeli peşin ödenerek alınmıştır. Kavala çevresinden birkaç defa alınan ham demir için 100.000 vukiyye ödenmiştir.

Kereste

Önemli bir malzeme olan kereste, cami yapımında yoğun olarak kullanılmıştır. 24 arşın derinliği olan caminin farklı yönlerinde 7–8 alanda iskele merdivenleri inşa edilmiş, dört tarafı verdinar-ı kebir, kereste-i giran¹³⁰ ve çase sütunlarla çevrilmiştir. Bu iskelelerde o kadar çok kereste kullanılmıştır ki cami bu iskeleler içerisinde görünmez olmuştur. Genişliği 5–6 arşın olan iskeler bina içinden ve dışından bütün yapıyı idare etmiştir. İskelelerdeki direkler verdinar-ı kebirden yapılmış iken, döşemelerde tahta yerine çifte topaç ve istefan omurgası kullanılmıştır.

Kurşun

Yapımda kullanılan cıvataların ayrılmamaları için, cıvata başlarının büyük olduğu yerlerde simit denilen büyük demir halkalar kullanılmıştır. Halka içerisinde bağlı kalan cıvataların sağlamlaşması için her simide kurşun dökülmüştür. Kurşun ihtiyacı yalnız yabancı tüccarlar vasıtasıyla karşılandığından, onların istedikleri fiyatla alınıp

---

¹³⁰ Sönmez, **a.g.e.**, s.58'de kereste-i giran için; temel kazısı sırasında 24 arşın (yaklaşık olarak 18 m) derinlikte çalışan işçilerin toprak altında kalmaması için verdinar-ı kebir (verdinar; bir ağaç cinsi olarak bilinmektedir) ve çasa sütunlarla kullanılan sert ve ağır kereste tanımlaması kullanmıştır.

kullanılmıştır. İstanbul'a gelenler simsar dellalları (komisyoncular) aracılığı ile beher kantarı 11, 12 ve 12,5 kuruşa kadar, İzmir'e gelenler ise İzmir Voyvodası ve beldenin ileri gelenleri sayesinde satın alınmıştır.

Köprülük Od Taşı¹³¹

Cami temelinde döşeme altında kullanılmıştır. Karamürsel kasabası ve çevresindeki kasabalardan od taşı getirildiği sırada başka bazı boş ve yıkık yapılardan da çeşitli taşlar kesilerek alınmıştır.

Küfeki Taşı

Makrihora ve Davutpaşa'daki ocaklardan alınmıştır. Taş naklinde çalıştırılmak üzere Arnavutluk'tan getirilen taşçı ustaları ve amelelerinin ücretleri peşin ödenmiştir.

Mermer

Marmara'dan sağlanan mermerin nakli sırasında çalışan işçiler ücretlerini peşin olarak almışlardır.

İnşaat çalışmasında küfe, sepet, heybe, sepet-i lağım (temel kazısında çıkan toprağı taşımak için kullanılan sepet), ibrik-i hak (toprak su kabı), çarub-ı dest (el süpürgesi), su fiçileri, el kovaları, taş kesiciler, zımpara gibi araçlar kullanılmıştır.

Risale dışında TSA D 9869 numaralı belgede inşaatta, bezemede, tefrişte kullanılan malzemeler, getirildikleri bölgeler, külliyyede kullanıldıkları yapılar ve fiyatları ile ilgili bilgiler mevcuttur¹³².

---

¹³¹ Ahunbay, "Osmanlı Mimarlığında "Od" Taşı", s.27-34'e göre; od taşı veya seng-i ateş olarak geçen yapı taşı ateşe karşı dayanıklı olması sebebi ile bu şekilde adlandırılmış olabilir. Osmanlı mimarlığında od taşı; duvar örgüsü, kapı, pencere sövesi, kat kornişleri çıkma taşları ve döşeme kaplamasında kullanılmış ve Karamürsel dışında Kadıköy ve İzmit çevresinde ocaklardan sağlanarak İstanbul'a getirilmiştir. Karamürsel yakınlarında bulunan taş ocaklarının, Osmanlılar tarafından en geç 15. yüzyıl sonundan itibaren kullanıldığını belirten bilgiler Kavak'ta taş ocakları yakınlarındaki Hersek'te bulunmaktadır.

Sönmez, **a.g.e.**, s.84'te Ahmed Efendi'nin eserinden, cami bodrumunda olduğu gibi tonozların üzerine döşeme yapıldığında aradaki eğrisel boşlukların doldurulmasında kullanılan od taşına köprülük od taşı denildiği, inşaatta kullanılmak üzere her gün Karamürsel'den 10 kayık getirildiğini belirtilmiştir.

¹³² İnşaat malzemeleri için bkz. Şekil 3.39. Bu tablonun içeriği belgede belirtilen bilgiler ışığında oluşturulmuştur. Ayrıntılı olarak nereden sağlandığı, hangi yapılarda ne amaçla kullanıldığı belirtilen

Malzeme Sağlanmasında Kullanılan Araçlar

Taş çeşitleri, tuğla, kereste, horasan, kurşun, demir, mermer vs. malzemelerin taşınması işlemlerinde Üsküdar'dan ateş kayıkları, mavnalar (ufak gemi), Karamürsel ve Marmara'dan büyük kayıklar, İzmir'den gemiler, Çeklova sefineleri (gemi) birkaç kez şiddetli fırtınalara maruz kalmışlar ancak; hiçbir şekilde zarar etmemişlerdir.

---

malzemeler tabloda belirtilmiş, belirtilmeyen malzemelerin karşılığı ise boş bırakılmıştır. Malzemelerin ücretleri için ayrıca bkz. Ek 5.

Malzemenin Cinsi	Sağlandığı Bölgeler	Külliyyede Kullanıldığı Yapılar	Kullanım Alanları
Elvah-ı Ceviz (ceviz ağacından tahtalar)		Cami, medrese,kütüphane ve imaret.	İç ve dışta doğrama-kari olarak büyük ve küçük sofa kapılarında; dolap ve pencere kanatlarında.
Ahen-i ham (ham demir)	Kavala (Selanik,Drama), Samakov (Sofya) ve İneada		Demir kenet, zıvana, kiriş, pend, cam çerçeveleri, pencereler (caminin orta ve alt kat pencereleri), avlu etrafında parmaklıkta.
Kurşun	İstanbul ve İzmir	Cami, kütüphane, medrese, imaret ve diğer eklerde.	Örtü sisteminde, demir bağlantılarda.
Seng-i Küfeki (Küfeki taşı)	Makrihore ve Davutpaşa		
Seng-i Mermer			
Seng (taş), seng-i ham	Karamürsel		
Seng-i bolor	Makrihora, Boğaz-ı Bahr-ı Siyah (Karadeniz), Karamürsel		
Kireç			
Horasan-ı Halis			
Alçı			
Kiremit (kiremid-i hurde)		Dükkanlarda,hanelerde.	Örtü sisteminde.
Tuğla			
Nuhas-ı ham (ham bakır)	Kastamonu, Gümüşhane	Cami, sebil, minare.	Bileziklerde, sebilin dökme şebekesinde, lülelerde, sebil maşrapasında, mihrabın iki yanında ve şamdanlarda, büyük kubbenin alemlerinde, minare külahları ve alemlerinde. Bazen pirinçle beraber kullanılmıştır.
Hatab (odun)			Kenet ve zıvanalara dökülen kurşunu eritmede.
Künkler			Su yolu inşasında, Mahmud Paşa çarşısı başında yaptırılan çeşmede.
Sıva			Sıva için keten kullanılmıştır.
Çivi			Temel çalışmalarında ızgara, kazık, hatıl, besteban, gezgere çamur tekneleri ve iskelelerde.
Ihlamur Doğrama		Cami etrafındaki dükkanlar ve yeni yaptırılan hanelerde.	
Kereste			İskelelerde, temel kazısı çalışmasında.
Revgan-ı zeyt (zeytin yağı) ve revgan-ı bezir			Mermer ve küfeki taşların bağlanmasında, su hazinesi ve döşenen kurşun boruların sargıları için yaptırılan lökünde.

Şekil 3.39. TSA 9869 numaralı belgede yer alan malzeme bilgileri.

3.5.2. Bezemede Kullanılan Malzemeler¹³³

Altın yıldız; bilezikler, alem takımları, minare külahları, sebilin maşrapa ve şebekesi, pencere pulları ve şamdanlara sürülerek kullanılmıştır. 5644 adet.

2634460 akçe

Yıldız ücreti 507960 akçe

3132420 akçe

26103,5 kuruş.

Renkli camlar için, 501276 akçe, kuruş hesabı ile 4177 kuruş 36 akçe harcanmıştır.

Altın varak ve renkli boya; cami içinde ve dışındaki büyük yazılar, medrese ve kütüphane yazılarında süsleme için kullanılmıştır.

293036 akçe

2441,5 kuruş

56 akçe

Caminin iç ve dışına, kapılar üzerine büyük yazılar yazan hattatlara ve yazı kağıtlarını boyayıp işneleyen nakkaşlara 191880 akçe, 1599 kuruş ödenmiştir.

---

¹³³ Kullanılan bezeme malzemeleri, yapıda kullanıldıkları yerler ve fiyatları konusunda TSA D 9869 vr.1'den yararlanılmıştır (bkz. Ek 5.).

3.6. Tefriş Elemanları

Çeşitli kilit ve çilingir eşyalar; caminin cam pencereleri, pencere kanatları, kapıları, medrese odaları, kütüphane ve yeniden yaptırılan dükkanlar için satın alınmıştır. 139473 akçe, kuruş hesabı ile 1162 kuruş 33 akçe ödenmiştir.¹³⁴

Aba perdeler; cami, minber, hümayun mahfili kapılarına asılmıştır. 36512 akçe, 304 kuruş 12 akçe ödenmiştir.¹³⁵

Kaba hasır; Cami içine ve dışına, padişah abdest odasına ve lazım olan yerlere 791 adet döşenmiştir. 40341 akçe, 366 kuruş 21 akçe ve hamal ücreti için 5 kuruş ödeme yapılmıştır.¹³⁶

Beç-kari billur avize, fanus, kandil, şamdan, kandil pirinç tel askılar diğer tefriş malzemeleridir.¹³⁷

TSA E 11901’de yapımı süren caminin açılışına yetiştirilmek üzere sipariş edilen bisât (kilim, döşeme), mefruşat (kilim, seccade, kanepeler), hasır ve kaliçat (küçük halı) gibi gerekli eşyaların dokuma işlemleri için sultan Mahmud I tarafından Mısır’a yazı yazılmıştır. Belirtilen cami ölçülerine uygun olarak dokuma çalışmalarına devam edilmesi, bu konu hakkında Mısır’da görevli bulunan Beşir Ağa’ya her konuda, özellikle dokumacı grubu sağlama konusunda yardım edilmesi isteği iletilerek dokumanın en kısa zamanda bitirilmesi ve eşyaların hızlıca camiye yetiştirilmesi istenmiştir.¹³⁸ Risalede ise, cami açılış hazırlığında Uşak’ta dokutulan nakışlı ibrişim kaliçelerinin döşendiği belirtilmiştir.¹³⁹ Mısır’da özel olarak dokutulan eşyalar hakkında, risalede herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

---

¹³⁴ TSA D.9869 (bkz. Ek 5.); vr.1.

¹³⁵ a.g.y. vr.2.

¹³⁶ a.g.y.

¹³⁷ a.g.y.

¹³⁸ Bkz. Ek 2.

¹³⁹ Ahmed Efendi, a.g.e., s.42.

3.7. Külliye Yapılarının Su İhtiyacının Sağlanması

Cami, imaret, medrese, sebilhane ve birkaç çeşmeden oluşan hayratı ve etrafını idare edecek gerekli suyu sağlama konusu üzerinde önemle durulmuş, zor ve zahmetli görülen bu çalışma için su nazırı Ali Ağa seçilmiştir.¹⁴⁰

Daha önce Halkalı Suyolları¹⁴¹ çalışmalarında bulunduğundan bu konuda tecrübeli olan Ali Ağa kaftan giydirilerek göreve başlar. 5–6 ay boyunca incelemeler yaparak bilgi topladıktan sonra, padişah toprak sınırı içerisinde kalan Litros köyü ile Ferhad Paşa Çiftliği kaynağından akan suyun kullanılmasına karar vermiştir. Ali Ağa, sağlam olması için, suyun az olduğu ağustos ayı ortasında tam olarak 15 masura aktığı sırada gözlemlerde bulunmuştur. Su, büyük bir zat önünde akıtılmış ve hoş bulunmuştur. Bunun dışında başka su kuyuları kazılarak su bulunmaya çalışılmıştır. Bunlar için; mühim malzemeler, çadır, mutfak topluluğu, 7–8 güvenilir kişi, bir nefer haseki, birkaç harbeciyan, 7–8 katır sürüsü, hizmette olanlara bakma ve işlerinde acele etmeleri için sakallı bir adam ve katip tayin edilmiştir.¹⁴²

1166 Mah-ı Cemaziyelevvel 14. isneyn gününde (14.Ca.1166_19.03.1753 Pazartesi) hayırlı saatte işe başlanmıştır. Suyolcular kethüdası, bölükbaşılar, su yolcu ustaları, lağamcı arnabudları ve rencberan neferatı işe su kuyularını kazmakla başlamışlardır. Edirne kapısından Hisarica'ya gelince lağım kazısı, su yolları ve künklerinden başka üç alanda küfeki taşından kagir tek parça, som su terazileri inşa

¹⁴⁰ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.26.

¹⁴¹ İstanbul'un kuzeybatısından gelen Halkalı suları birbirinden bağımsız 16 isaleden oluşmaktadır. Halkalı denilmesinin nedeni olarak, su kaynaklarının büyük çoğunluğunun o bölgeye yakın olması gösterilebilir; Çeçen, **İstanbul'da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri**, s.18

¹⁴² Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.27; Çeçen, **a.g.e.**, s.43'e göre; Nur-u Osmaniye su yolları Ferhad Paşa Çiftliği'nin kuzeybatısındaki bir tünelden çıkarak, Ayvalidere üzerinde 150 mm. çapında font borudan geçerek toprak künk içerisine aktıktan sonra, Maltepe Hastanesi güneyinde Nur-u Osmaniye tüneline girerek kurşun boru ile Edirnekapı çevresinde şehre akar.

Nirven, **İstanbul Suları**, s.163'e göre; Nur-u Osmaniye su yolu, caminin inşasının sürdüğü tarihlerde akıtılmıştır. Su kaynağı Litrosta köyü ile Ferhad Paşa Çiftliği'nin Havas köyünün güneydoğusunda toplandıktan sonra Ayvalidere üzerinden Ferhad Paşa Çiftliği'ne iner. Demirkapı ve Maltepe'nin ardından Bayram Paşa yakınlarında Sultanahmet suyu ile birleşip Hisaraltı'dan Edirnekapı surlarını geçer. Su yolu mesafesi 6,5 km.dir.

edilmiştir. Müslüman ve bir nefer zimmi taşçı gözetiminde yüz neferden fazla taş traşlama ustası çalışmıştır.¹⁴³

Hisarica'dan İstanbul içine birçok alana 6 adet su terazisi inşa edilmiştir.

- Karagümrük,
- Sultan Mehmed Han Camisinin Devehanı tarafında olan avlu kapısının merdiven ayağı dibine,
- Kızıtaşı Hamamının öte tarafında olan Dülgeroğlu Cami yakınına,
- Alt Saraçhane Kulluğu'nun dört yol ağzına,
- Acemoğlanı meydanının dört yol ortasına,
- Sarıkcılar içine inşa edilmiştir.¹⁴⁴

Su terazileri inşa edilirken, istenilen alanları ücretsiz olarak alma imkanı varken, külliye inşaatı başladığı tarihten gelinen noktaya kadar hayırla çalışıldığından, bu konuda da kimse haksızlığa uğratılmasın denilerek; vakıf arsa ise kurucuları bulunup vazgeçme bedelini borç senedi veya mülk olarak verme, vakıf olmayıp birinin himayesinde ise sahibinden memnuniyetle satın alma gerçekleştirilmiştir. Satın alma işlemlerinin ardından Sedefçiler'de Atik Ali Paşa camisinin merdiven ayağı dibine su gelmeden önce, özel olarak satın alınan arsaya bir su hazinesi yaptırılmıştır.¹⁴⁵

Yeraltında bulunan künkler ve su yollarından geçip su hazinesine ulaşan suyun bölümlere ayrılıp, gideceği yollar için kurşun boru döşeme işlemi bitirildikten sonra suyun cami abdesthanelerine, sebil, medrese, imaret ve üç adet çeşmelere akıtılması gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁶

---

¹⁴³ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.28; Nirven, **a.g.e.**, s.129'da Ali Ağa'nın 1166 tarihinde Nur-u Osmaniye camisine su getiren hassa su nazırı olduğunu belirtmiştir.

¹⁴⁴ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.28; Nirven, **a.g.e.**, s.163'te su şebekesinin Karagümrük, Fatih, Devehanı, Dülgeroğlu, Acemoğlanı ve Sarıkcılar'da su terazilerine yükseldiğini belirtmiştir; su terazileri için ayrıca bkz. Pekuğur, "İstanbul'da Su Maksemeleri ve Su Terazileri", s.11.

¹⁴⁵ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.29.

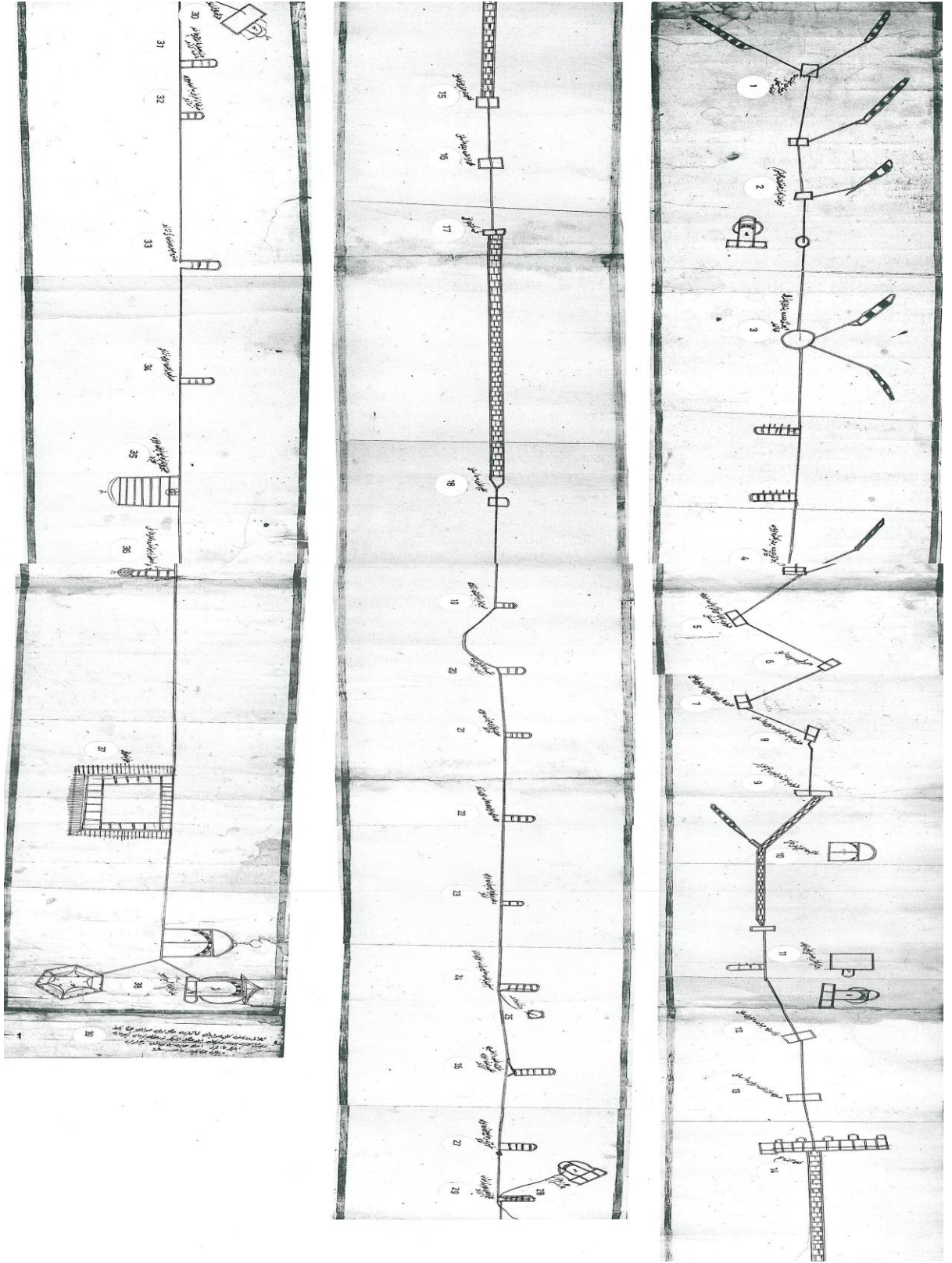
¹⁴⁶ **a.g.y.**; Osman Nuri, **Mecelle-i Umur-i Belediye**, s.1245'te belirttiğine göre cami, imaret, medrese ve çeşmelere akan suyun kaynağı Litros köyü yakınlarındaki Ferhad Paşa Çiftliği'dir. Ayazma, Ayvalı Dere, Maltepe Hastanesi, Bayram Paşa, Hisaraltı, Edirnekapısı, Sarmaşık, Devehanı, Dülgeroğlu Cami, Saraçhanebaşı, Mimar Ayas Cami, İbrahim Paşa Hamamı, Şehzade Cami, Acemoğlu Meydanı, Hasan Paşa Karakolu, Tramvay Caddesi, Yahni Kapan Sokağı ve Parmak Kapı istikameti ile Atik Ali Paşa Cami içindeki hazineye gelen su, buradan cami, imaret, medrese ve çeşmelere dağılır.

Suyun, kaynağından alınarak getirildiği alanda korunup akıtılacağı, padişahın bizzat yazdığı yazı ile uygulamaya konulmuştur. Kalabalık bir topluluk için Ferhad Paşa Çiftliği yakınlarında çadırlar kurularak, Derviş Efendi tarafından hazırlanan yemekler ikram edilmiştir. Suyun kaynağından Edirne Kapısı yakınına gelince dağıtılacağı yerler belirlendikten sonra mevcut su kaydedilmiştir. Ferhad Paşa'dan lağım-ı kebire gelince toplam 23 masura su birikmiştir. Yaz kuraklığı ve kıtlık zamanında suyun bu miktar altına düşmeyeceği belli olduktan sonra, oy kabulü ile Haslar Naibi Efendinin ilamına Müfettiş Efendiler'in imza atmasıyla padişaha sunulan yazı Haremeyn-i Şerifeyn Kalemi siciline kaydedilmiştir. Böylece çeşitli kaynaklardan gelen suların bir yerde toplanarak yaz kıtlığı ve kuraklığı karşısında cami ve çevresindeki iş yerlerine akıtılması sağlanmıştır.¹⁴⁷

Çeçen, **İstanbul'un Vakıf Sularından Halkalı Suları**'nda, 1553 vakıf çeşmesinin yeri, vakfı ve tahsis edilen su miktarını gösteren ve 1930'da aslından kopyalanarak yayımlanan liste yeniden düzenlenerek verilmiştir. Bu listede Nur-u Osmaniye su yoluna bağlı yapılar, vakıfları, durumları ve ayrıntıları belirtilmiştir.

¹⁴⁷ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.31.

Şekil 3.40. Çeçen, 11 numaralı Nur-u Osmaniye-Ayvalıdere Suyolu Haritası 1748–1755 (?), detaylar için bkz. **İstanbul'un Vakıf Sularından Halkalı Suları**, s.116–117.

3.8. Külliyyeye Tahsis Edilen Vakıflar

Risalede vakıfla ilgili olarak; yapıların işe başlama tarihinden sonuna kadar satın alınan emlak ve arazilerin; Mahmud Paşa, Ayasofya, Fatma Hatun, Abdüsselam, Arakiyyeci ve Şir-i Merd vs evkafdan olup, satın alındıktan sonra Nur-u Osmani cami hümayun evkafına tahsis olunduğu ve zarar edilmemesi için, evkafa tahsis edilen arazinin, daha çok ... Sarayı ve Emine Sultan Sarayı gibi mahallerde olan arazi ile padişah hattı üzerine değiştirilip evkaf mütevellilerine teslim edildikten sonra Haremeyn siciline kaydedildiği belirtilmiştir.¹⁴⁸

Mora ceziresinde yer alan çiftliklerden Görδος kazasındaki Fesleke köyünde olan Büyükvoce Çiftliği Menlacıkzade İshak Efendi'den satın alınarak Nur-u Osmaniye camisi masrafları için vakfa dahil edilmiştir. İshak Efendi daha sonra arazinin kendi idaresinde olduğunu savunarak arazi üzerinde hak iddia ettiğinde, arazinin vakıf arazisi olduğu belirtilmiştir. Tapu işleminde yaşanan anlaşmazlığın çözümü ile tekrar cami vakfına kaydedilen arazi üzerindeki çiftlik, kaza ve köylerin isimleri, bu alanlarda yaşayan kişiler, arsa durumları, çiftlik gelirleri ayrıntılı olarak belirtilmiştir.¹⁴⁹

---

¹⁴⁸ Ahmed Efendi, **a.g.e.**, s.32.

¹⁴⁹ TSA E 7478 (bkz. Ek 6.) vr. 1; aynı belgede vr.2'de yine vakfa bağlı çiftliklerde tohum ekimi ile ilgili yaşanan bazı olumsuzluklar belirtilerek durumun düzeltildiğini, vakıf toprağının ekim işlemlerinin kura çekilişi sonucunda devam ettiği belirtilmiştir.

3.9. İncelenen Belgelerde Kullanılan Terimler¹⁵⁰

Abar: Su kuyusu.

Ahcar: Taşlar.

Arşın (Zira): Orta parmağın ucundan dirseğe kadar olan, ölçülen nesne türü ve ölçüldüğü bölgeye göre değeri değişen eski uzunluk birimi. Mimar arşını, çarşı arşını, endaze ve metre olmak üzere dört çeşit arşın vardır. Mimar arşını; eski mimarlarımızın kullandığı ve yaklaşık olarak 75,8 cm. uzunluğunda bir ölçüdür. Zirai mimari denilen bu arşın 24 parmağa taksim olup her parmak 31, 572 mm.dir. Bir parmak, genel olarak ayağın on ikide biri kadardır ve her parmak 12 hatta ve her hat 12 noktaya ayrılmıştır.

Arzan: Genişliği belirtir.

Besteban (baş taban): Dikmelerin üzerinde onları birbirine bağlayan taban (kiriş).

Cevami: İbadet yerleri, mescitler.

Cevanib-i erbaa: Dört taraf.

Çıkma tabakaları: Dış yan galeriler.

Demir kened: Duvar örgüsündeki taşları birbirine yatayda bağlayan demir eleman.

Ebniye: Yapılar.

Hafr: Kazma.

Hedm: Yıkma.

Isgara: Kagir duvar örgüsü içinde bağlayıcı hatıl olarak yapılan ahşap ızgara sistemi.

İsaga: Kalıba dökme, kalıba dökülme.

Kanavat: Yeraltındaki künkler, su yolları.

Kantar: 1. 1–44 okka ya da 100 lodralık ağırlık ölçüsü. 2. Eski zamanlarda kaba ve ağır şeyleri tartmak amacıyla kullanılan terazi.

Kazık: Temel duvarının altında ve çevresinde zemini sıkıştırmak ve sertleştirmek için kullanılan ahşap malzeme.

Keşif: Ortaya çıkarma, ayrıntılı inceleme, yapılacak binaların önceden masrafının tesbit işi.

Küngüre: Kubbenin tepesi, en yüksek yeri.

---

¹⁵⁰ Farklı alanlardaki terimler için, Arseven, **a.g.e.**; Devellioğlu, **a.g.e.**; Pakalın, **a.g.e.**; Sönmez, **a.g.e.** den faydalanılmıştır. Belgelerde ulaşılmayan terimler ile ilgili olarak Doç. Dr. İlknur Kolay'dan yardım alınmıştır.

Lağım-ı kebir: Büyük temel çukuru.

Mahfil: Toplanılacak yer, selatin camilerinde sultanlara ve müezzinlere ayrılmış etrafı parmaklıkları özel bölme.

Matbah: Mutfak.

Maksim: Taksim edilecek, dağıtılacak yer; suyun kollara ayrıldığı yer, musluk.

Mecra: Suyun aktığı yatak, su yolu.

Mesaha: Ölçme.

Meskuk: Sikkeli, damgası vurulmuş, para haline getirilmiş.

Mikras: Kesecek alet, makas.

Miskal: 24 kıratlık bir ağırlık ölçüsü.

Miyan: Orta, aralık, kemer.

Musanna: Sanatlı olarak yapılmış, sanat ürünü, çok süslü.

Mücessem: Üç boyutlu; eni, boyu, yüksekliği olan.

Müstahkim: Doğru, düz, dik.

Nerd-ban: Merdiven.

Okka (ukiyye): 1283 gramlık eski bir ağırlık ölçüsü.

Parmak: Arşının yirmi dördte biri olan uzunluk ölçüsüne denir. Bir parmak 12 hatta bölünür, buna göre arşın 60 parmak sayılır ve her 2,5 parmak bir boğum kabul edilirdi.

Rabt: Bağlama.

Rıhtım: Temel duvarı.

Ruy: Tunç.

Sagir ü kebir: Küçük ve büyük.

Selatin: Sultanlar adına yaptırılan büyük cami.

Simit: Büyük demir halkalar.

Som mermer: Yekpare mermer.

Suffe: Sofa.

Tabakat: Tabakalar, katlar, katmanlar

Tahrir Defteri: Arazi kayıtlarının yapıldığı resmi mühürlü defter.

Taksim: Bölme, parçalara ayırma.

Terbian: Murabba olarak, dört köşeli olarak.

Tefcir: Yerden su kaynatıp akıtma, drenaj.

Tersim: Çizim.

Tevsi: Genişletme.

Timurlu kazık: Sivri ucuna demir pabuç geçirilmiş ahşap kazık.

Tulen: Uzunluğu belirtmek için kullanılır.

Vakıyye (kıyye): Okka, 400 dirhemlik tartı.

Verdinar-ı kebir: Büyük bir ahşap tr.

Zıvana: Duvar örgüsündeki taşları birbirine düşeyde bağlayan demir eleman.

4. SONUÇ

Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani risalesi, TSA belgeleri, günümüz yayınları ve yapıların mevcut durumlarının incelenmesiyle oluşturulan çalışmada; külliye hakkında önemli bilgilere ulaşılmış, farklı kaynaklar kullanıldığı için bazı noktalarda karşılaştırma ve mevcut bilgilere eklemeler yapılması sağlanmıştır. Külliye yapılarının değerlendirmesi ile ilgili net bir sonuca ulaşmak, ancak ilgili bütün belgelerin taranmasıyla mümkün olacaktır.

18. yüzyılın önemli yapı topluluklarından biri olan Nur-u Osmaniye külliyesinin inşa edildiği dönem ve benzer örnekleri ile ilişkili çok sayıda yayın gerçekleştirildiğinden, tekrar yapmama adına 18. yüzyıl sosyal, siyasi, ekonomik ve sanat ortamı konularına değinilmemiştir.

Roma döneminden itibaren önemini koruyan Constantinos Forumu'nda bulunan yıkık, harap bir mescidin yenilenmesini isteyen mahalle halkının Ahmed III ve Mahmud I'i birkaç kez ziyaret etmelerinin ardından, Mahmut I'in saltanat yıllarında selatin camisi yapımına karar verilmesiyle hazırlıklar tamamlandıktan sonra 1161 Mah-ı Şevval'ül Mükerrermin 14. günü (14 L. 1161) (07. 10. 1748 Pazartesi) temel kazısına başlanmıştır. Mescidin temelleri sökülmüş, cami planına göre alan yeterli görülmediğinden yakın alanda bulunan ev, dükkan ve mahzenler sahiplerinden bedeli ödenerek satın alınmıştır. Risalede, yapı hayrat olduğu için, hiçbir konuda hoşnutsuzluk yaşanmadığı, herkesin hakkının verildiği, hayır duası için çalışıldığı sık sık tekrar edilmiş, vurgulanmıştır. Medrese ve imaretin inşa çalışmaları da 1160 senesinde (1747-48) başlatılmıştır. Temel kazısının bittiği 1162 Mah-ı Muharremi'l Haram'ın 29. günü (29 M. 1162) (19.01.1749 Cumartesi) büyük bir tören ile asıl inşa çalışması başlatılmıştır. Risalede törenin hem inşa faaliyetlerinin başlangıcında hem de sonunda ve cami açılışında gerçekleştirildiği, tören için özel hazırlıklar yapıldığı, çalışanların değerli eşyalarla ödüllendirildiği belirtilmiştir. Cami temelindeki çalışma, 1162 Mah-ı Şaban'ının 13. günü (13 Ş. 1162) (29.07.1749 Salı) bodrum katı üzerine od taşının döşenmesi ile ilerlemiştir. İnşaat çalışması devam ederken avluya yerleştirilmesi

planlanan sütunlar, kayıklar yardımıyla Bergama'da kullanılmayan bir kiliseden taşınarak getirilmiştir. Yapılara su sağlanması konusu üzerinde özellikle durularak, geniş bir alanı idare edecek suyun Ferhad Paşa yakınlarındaki kaynaktan sağlanacağı belirlendiğinde 1166 senesi Mah-ı Cemaziyel-evvel'in 14. gününde (14 Ca 1166) (19.03.1753 Pazartesi) çalışmalar başlamış, su kuyuları kazılmış, şehir içinde teraziler inşa edilmiştir.

Cami, imaret, medrese, kütüphane, çeşmeler ve sebilden oluşan külliyenin inşa çalışmaları sekiz yılda tamamlanarak açılışı Osman III döneminde 1 Rebiül-evvel 1169 (01 Ra 1169) (05.12.1755 Cuma) günü cuma namazı ardından büyük bir törenle gerçekleşmiş, kalabalık topluluk cami içinde, avluda toplanmıştır. Cami açılışında gerçekleşen törenin önemine risalede yeniden vurguda bulunulmuş, emeği geçenlerin yeniden ödüllendirildiği belirtilmiştir. Kısa bir süre sonra 15 Rebiül-evvel 1169 (15 Ra 1169) (19.12.1755 Cuma) günü ise imaretin açılışı gerçekleştirilmiştir.

Çalışan kişilerin liste halinde verildiği, kullanılan malzemelerin bir bölümünün nerelerden, hangi fiyatla getirildikleri, ne amaçla kullanıldıklarına dair risalede açıklamalar yapılmışsa da Ahmed Efendi'nin risalenin bazı bölümlerindeki anlatımlarında kopukluklar gözlenmiştir. Teknik bazı bölümleri dışında, risale genelinde bir yapının hikayesi anlatılmaktadır.

TSA belgelerinden özellikle D 9869'dan yararlanılmıştır. Risale bilgilerini destekler nitelikte olan belgeden; tarih belirleme, malzeme, malzemelerin sağlandığı bölgeler ve yapılan harcamalarla ilgili sonuçlara da ulaşılabilir. İnşa çalışmalarının sürdüğü sekiz sene boyunca ne zaman ne kadar harcama yapıldığı, paraların kim tarafından ve ne kadar alınarak kullanıldığı D 6201'de 4,5 varak halinde belirtilmiştir (bkz. Ek 3 vr.1-5). E 2734'te de Bina Emine Ali Ağa'nın yaptığı bir harcamayı görmek mümkündür (bkz. Ek 4). Nur-u Osmaniye cami vakfına ait bir yerleşim birimindeki gelirleri, bölgede yaşayanların isimleri vb. bilgileri içeren E 7478'de (bkz. Ek 6) ve cami vakfına dahil edilmek için satın alınan dükkan, han gibi ticaret yapılarının değerlerini belirten D 9869 numaralı belgedeki veriler değerlendirildiğinde, cami vakfının zarar etmemesi ve devamlılığını sürdürmesi için çalışıldığı söylenebilir.

Risalede sık sık tekrarlanan “*nev tarz*” yani; yeni tarzdaki bu yapı topluluğunu meydana getirmede; her açıdan desteğini esirgemeyen bir yönetim, işinde uzman önemli ustalar, kalabalık bir işçi grubu, özenli yapılan malzeme seçimi ve kullanılan inşa teknikleri, finansman sağlama konusundaki yumuşak tavır etkili olmuştur.

Arşivler ve önemli kütüphanelerdeki mimari ile ilgili tarihi belgelerin gün ışığına çıkarılarak incelenmesi, mimarlık tarihi açısından önemli sonuçlara ulaşmamızı ve aydınlanmamızı sağlayacaktır. Kültürel mirası gelecek kuşaklara en doğru şekilde aktarmaya yardımcı olacak önemli belgelerin korunması, kültür varlıkları başlığı altında farklı pek çok kavramın da korunmasına olanak sağlayacaktır.

EKLER

Ek 1.

*Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani Risalesi ve Risalenin Transkripsiyonu*¹⁵¹

تاریخ جامع شریف نور عثمانی

در سعادت

ہلال مطبعہ سی اسکی ضبطیہ قارشوسندہ

۱۳۳۷—۱۳۳۵

تاریخ عثمانی انجمنی مجموعہ سنک علاودسیدر

¹⁵¹ TOEM ilavesi olarak yayınlanan risalenin kopyasıdır.

تاریخ جامع شریف نور عثمانی

جناب حق عزشانہ حضرت تلمینہ حمد بی غایہ ورسول اکرم و آل
 اصحاب محترم حضرتانہ صلوة بی نہایہ دنصکرہ باعث تسطیر کتاب
 صحت نصاب بودر کہ استانہ سعادت مداردہ بدستان جدید قریندہ کاشن
 صرخیلر اوکنده جبہ جیلر قوللوغنه مرور و عبور اولسان طریق
 عامک جانب یسارنده بوندن اقدم واقع اولان مسجد شریف فضلائی
 دهر دن عالم قدسه ارتحال ایدن خواجہ سعد الدین افندیکن دختر [۱]
 سعد اخترئی فاطمه نام خاتونک وقف جلیله سی اولوب مرور ایام
 و کرور اعوام ایله مشرف خراب و زلازل و قسوعنده مائل تراب
 وبر وجهله صلوة مکتوبه نیک اداسنه عدم قدرت ووقفندن دخی
 ابناسنه لیاقت اولدیقندن محله اھالیسی مقدا سلطان احمد خان علیہ
 الرحمة والغفران حضرت تلمینک رکاب هایونلرینه رفع رقعه ایدوب
 تجدیدنی نیاز ایلدکلرندہ کشفنه امر هایون بیورلمغین ہیئت قدیمه سی
 اوزره تجدیدینه فرق کیسه ایچہ کیدر دیو کشف اولنوب دفتری
 رکاب مستطابہ عرض اولنمشیکن طاقچہ نسیان وعلی حالہ وقت
 کذران بعدہ خداوندکار سابق مغفرت نشان غازی سلطان محمود خان
 حضرت تلمینہ محله اھالیسی عرفحال و برقاچ دفعه استرحام حال ایدوب
 بشنجی دفعه عرفحال ایلدکلرندہ اول وقت دارالسعاده اغاسی کاتبی
 اولان سماحتلو درویش افندیبه حواله وکیفیتی سوال ایچون امر
 هایون اولمغین طرفلرندن اغا جلیسی حاجی صالحی تعیین اولدخی
 وقت عشاده محله کیدوب مسجد شریفنک امانی خانه سندن اخراج

[۱] نچمن اعضا سندن منقاعد میرالای علی بکک بدنده بولنان فاطمه
 خاتونک و ققیه سنہ نظراً خواجہ سعد الدین افندیکن زوجه سیدر .

مسجد مرقوم کماک وقفی اولوب و صورت انہدامی نہرتبہدہ اولدیغینی استنطاق و مقدما قرق کیسه اچہ بہ کشف اولنوب متروکاً قالدیغینی و شیخ الاسلام افندی نظارتندہ اولدیغینی استخبار و تقریرینی علی وقوعه کلوب انہا ایلدکده بروجہ محرر کفیتی قرین علم عالم آرای شهر یاری اولمغله بعدہ بالنفس جناب شیخ الاسلام فضائل ارتسام افندی حضرتلرندن استفسار بیوردقلرندہ وقفی ضعیف و بحاصل اولوب جانب وقفدن انشاسنه قدرت اولدیغینی پادشاه مروت بناہ حضرتلرینہ بالمشافہہ افادہ حال وابتا اولمق ایچون وقفیتی استبدان اولتسنہ فتویٰ شریف دخی و ایرمکله بناء علیہ تجدیدی امر هایون مرحمت مقرون اولمغین دفتردار اسبق طاطف افندی مرحومک دامادی اولان علی اغا ہر اشندہ مقدم کارگذار و ہر وجہلہ مستقیم و صداقتکار و ہر خصوصہ مجرب الاطوار اولدیغینی از قدیم درویش افندینک معلوماری اولدیغندن غیری مقدم خلقہ لونام صویولارینک تجدید و راساً اجراسنہ مأمور اولدقدہ صدق و استقامتی تکرار ظاہر و سعی بلیغ برلہ خدمتی کابینغی باہر اولمغله بو خصوصہ دخی بنا امینی تمین و زمام امور اینیہ دست سعی ہمتنہ تودیع و ترہین اولنوب اول دخی فن صنعتندہ مہارت تامی اولان نجار قلفہ لرندن کار آزمودہ سمیون نام ذمی بی قلفہ تخصیص ایلدکدن صکرہ بیک یوز التمش برسنہ سی ماہ شوال المکرمک اون دردنجی اشین کونی اشرف ساعتدہ ابنا ایچون اساس حفرینہ مبادرت و مسجد مرقومی ہدم و قلع ایدوب عرصہ سی مساحہ اولندقدہ تربیعاً بشیوز التمش اوج ذراع طقوز پرمق امامنہ و مؤذن ایلہ قیمنہ مشروطہ اولان اوج باب خانہ دن دخی ایکیوز اللی بش یچق ذراع کہ جمعاً سکیز یوز یکرمی سکیز یچق ذراع طقوز پرمق حاصل اراضی اولمغله چونکہ اول اراضی حوالی استانبولک غایت شریف و معتبر محلی و اصناف

صنایع و ارباب حرفتک قرب جواری اولدیغندن اوقات خمسه بلکه جمیع ازمنهده جمعیت مسلمین و جماعت مصلیدن خالی اولماز دیو جوامع سلاطین مثللو معبد عظیم انشا اولتیق اراده سی نوعی طبع بلند همت شهنشاهیده جولان دیو مفهومی ملاحظه دن ناشی بنا امینی دخی توسیع اساس ایچون کثرت عمله ایله خدمت ماموره. سنده پویان ایکن شهریار ستوده کار حضرتلری سرای دلارای عتیقه بنش بهانه سیله محل بنایی طاره نکاه تماشا وبعده خطر حال عزو اجلال اناسنده مکر گوشه باشنده بر اختیار ادم دوروب شهنشاه ملك جناب حضرتلرینه دعا ایلمش در عقب سرای عتیق معموره دن ساحدار اغا ادم کوندروب درویش افندیی استه دیلر تعجیلا کیدوب سزی شوکتلو افندمز استیور دیدکلرنده اول وقته کلنجه حضور هایونه مثول اولدقلرندن بشقه بدیهی ظهورندن عجا اصلی ندر دیو سوال ایدوب ساحدار اغا دخی يك صحنی بلم لکن بو طرفه کلور ایکن گوشه نك باشنده بر پیر مبارک ادم دورورایدی شوکتلو افندمز مقابله سنه کلدکده ال قالدیروب اغلیه رق افندم پادشاهم حق تعالی وجود هایوتی خطاسز ایلسون جامع شریف بناسنه همت ملوکانه لری معطوف بیورلمغله جمله اهالی محله فقرا قوللرینی مسرور واحیا بیوردیغکنز ایچون حق تعالی دخی شوکتلو افندمک مبارک قلبی معمور واحیا ایلسون دیو رفت انکیز دعا ایلمش ایدی غالباً بوندن اقتضا ایتمک کرک دیو خبر ویروب افندی دخی حضور فائض النور خسروانه به چهره سای اولدقده جامعی رسم ایدوب تیز کتور دیو امر هایون اولمغین همان اول کون مسارعته چاردیوار بر رسم ایتدیروب کتور مشسر ایدی لکن پیرمرقومک متضرعانه دعا و نیازی پادشاه تقوی پناه حضرتلرینه کمال رتبه تأثیر ایدرب فی الاصل دخی جایکیر ضمیر منیر اولان جامع کیر ابنا

اولنہ جنفی منہم ایدی برقات دخی باعث شوق جمیلہ ومبادرتنہ علت مستقلہ اولمغین درعقب مجسم ترسیم امر و فرمان اولنوب طبع ہایون پسند مقرون اوزرہ یک قہہ ودونندہ ستون نقلتی اولمیوب طبقات ومحفلاری و درون بیرون ہیئت جامعہ سی ایوم نہ صورتہ ایسہ بر کیر لوحہ اوزرندہ بعینہ رسم جسمی صورتیاب ومعروض رکاب مستطاب اولنوب اراات و صورت ہیئتی مقبول شہریار عالیجناب اولمغلہ علی رسمہ بناسنہ قراردادہ اولنوب انجمنی رسمنہ کورہ اراضی موجودہ مضیق اولدیغندن توسیعی ایچون منازل اشترا اولمق ہمہ حال لایب اولمغین عرضاً چوقہ جیلر خانہ وطولاً جبہ جیلر قوللوغنے وارنجہ اول محل آطہ کبی بشقہ بر دائرہ و ظرفندہ بر قاج چقماز زقاق وبعضاً او طہ لر ایچی محلات اولوب وافر منازل ودکا کین ومخازن وبرقج بویہ خانہ وبونلرین ہر بری اوقاف متفرقہ دن اولمغلہ حرمین شریفین وشیشخ الاسلام وصدر اعظم وبوستانیان اوقافی مفتشی افندیلر و خاصہ معمار باشیسی اغا ومعماران کاتبی و خلیفای و اوقاف متولیلری محل بنادہ بالدفعات عقد مجلس ومطلوب اولنان املاک اصحابی دخی اول کونلردہ صوب مجلس معقودہ موجود اولوب مبايعہ اولنہ جق املاک ابتدای امر دہ معرفت شرع ومعمار اغا معرفتیلہ اصحابی مواجہہ سندہ مساحہ وکشف وتحریر دفتر ومعروض رکاب ہایون اولنوب مبايعہ سی امر جہا مطاع بیورلدقدنصکرہ موقعنک شرف اعتبارینہ کورہ ہر برینک عرصہ زراعتہ بش غروشدن یدی غروشہ دکین اگر عتقار ویا کار کیر محزن ایسہ اون غروشہ دکین وضع فیات قالدیکہ بناسی اخشابدن اولوب ایکی اوج قات وجدید تکلفی مصنع کار ایسہ بناسی زراعتہ یدی غروشدن اون غروشہ دکین اگر کار کیر خان ومحزن ایسہ اون ایکی بحق غروشہ دکین فیات وضع وموجبہ جہ حساب اولنوب جملہ مواجہہ سندہ

اصحابہ وریلدکده بر موجب قبول ایندی فہاوالانصافدن عدول و اچمسنی اخذ و قبضدن تکول ایدوب طمعاً رعونت و خشونت ایدنلر بردرلو جبر و قہر اولنمیوب چونکہ خیرات اولوق حسیدیلہ پادشاہ دریا نوال حضر تلیرینہ خیردا ایتسونلر مقصود ہایون دخی مجرد استجاب دعادر دیو وجہ مناسبہ کورہ بدل رضا ضم اولنہرق بر وفق دلخواہ اطباب و رضادادہ و فرح نشاطلری زیادہ اولوب متولیرندن جانب ہایونہ افراغ و رسوم فراغلری دخی اعطا ایتد۔ یریلدیکندن بشقہ اکثرینک استمدالری اوزرہ بنا اتقاضی دخی کندولرینہ دور تسلیم اولنمقلہ سرور تام و حبور مالا کلام ایلہ جلوہ فروش نشاط بہجت اولہرق مبارک باد دیوب کیسہلری لبریز ممسک التون ایلہ ہر بری کلدکلری محلہ عودتدہ شتاب ایلشلردر۔ منوال محرر اوزرہ مبايعہ اولنان مسقفات ہدم و اراضی توسیع اولنوب ایکی بیک بشیوز ارشونہ قریب جامع شریف و بیک اوچیوز تمش ذراع شادروان تمللری مباشرت تارینخندن درت آی مدتندہ بیکدن متجاوز رنجبرواو چیوزدن متجاوز لغمچی وایکیوز دیوارچی والنان مسقفات ہدمی ایچون اللیدن متجاوز نجار اجتماعیلہ حفر اساسدہ اہتمام تام اولنور ایکن صفرا الحیر دخول ایتزدن مقدم جامعک تملی تیناً وضع اولنمق ایچون وقازیلان میدان اراضی سنک محل وسطندہ بوستان قبوسی کچی بر قولاغوز حفر و تمل وضع اولنمق ایچون قعرزمنہ دکن قازیلوب امادہ اولدینی خبر و یریلدکده استخراج و انتخاب اولنان شرف بمن ساعت کہ بیک یوز التمش ایکی سنہسی ماہ محرم الحرامک یکرمی طقوزنجی جمعہ ایرتسی کونیدر ساعتک عقربی التی بحق و دقیقہسی التیدہ ایکن وضع اساس فرمان اولنمشیدی دارالسعادہ اغاسی کاتبی اولان درویش مسطقی افندی جملہ دن اول بنایی تشریف ایدوب اقتضا ایدن خصوصلرہ نظام و یردکدنصرکہ

اول پیرایہ بخش رتبہ صدارت عظمی فراری زادہ عبداللہ پاشا
 وشیخ الاسلام فضائل ارتسام اسعد افندی حضراتی وحرمین مفتشی
 نعمت اللہ افندی وحالا الاصولیہ کبیر واعظی حضرزادہ حسن افندی
 وسلطان احمد خان جامعی واعظی امیر افندی ودارالسعادہ اغاسی
 کتابتدن منفصل دیوان خواجگانندن حرمین رجالی افندیلر ومعمار
 اغا وصرناظری وسائر باسرم کلوب موجود ودخول وقت شرفدن
 اول محل اساسہ نزول وعیار ساعتلر جملہ مہیا بردست وقت شرفک
 دخولنہ انتظار دقت اولنور ایکن چاریک ساعت قالدقدہ تعظیماً
 ابتدا شیخ الاسلام افندی وتانیاً شیخین محترمین حضراتی دست تضرعی
 بازودغایہ آغازایدوب دعوات خیری عرض اجابتخانہ یزدان وماعداسی
 زمزمہ آمیندہ یکزبان وعندالحاتمہ فاتحہ خوان اولدقلرنده درعقب
 وضع اساس اولنوب صدراعظم حضرتلری سروراظہار وبتراساسہ
 برقاج قبضہ التون نثارایدوب بنا امینی علی اغا ومعمار اغا وبنای
 قلفہسنہ خلعت الباس ایلہ اکرام وشیخ افندیلرہ مخصوص صرہ انعام
 وعملہ سائرہ ایچون دخی عطایای جمیلہ ایلہ جملہی حصہ مند مقام
 بر ونوال بیوردقلرندن صکرہ تشکراً قربانلری ذبح اولنوب مراسم
 آتمام ونہضت قیام ایلہ سرای آصفیہ عطف زمام وھنکام جمعیت
 بروجہ محرر رسیدہ ختام اولمغین بعدہ کماکان طہراق حفرینہ مسارعت
 اولنوب روزمرہ یکرمی اوتوز قطار استران وقرق اللی قطار حمار
 وبارکیران ایلہ چقان طہراق دریایہ وجابجا فضلی پاشا سراینہ وجنچی
 میداننہ نقل واخراج ویکرمی ایکی ارشون قعرزمینہ نزول ایتدکدہ
 صو چقوب صودن دخی اشاعی ایکی ارشون قازلدقدنصکرہ برقاج
 محل طولبہجی مقراصلری قوریلوب جسم طویاچ دیرکلرندن اوچر
 بچق ارشون قازقلر قطع ودق اولنوب دق اولنان قازقلرین بینلری
 ایکی ارشون یرمنی فاصلہ ایلہ برقاج بیک ارشون وسعتی اولان

بتون میدان قالدیرم طاشی دیزیلور کبی تیمورلی قازقار قاقیلوب
ایکی قات کرج و برقات خالص خراسان ایله بیاض سنک ملوزدن
مملو ریختم بر قاج ارشون بالایله جقوب هموار اولدوقده بنایه کمال
منانت و رصانت حاصل اریلق ایچون ایقار سچیلوب وایاقدن ایاغه
کمر لر دور اولنوب مانه صارانچ صو خزینهلری صورتیاب ویر
یوزینه جقمغه درت ارشون قالدوقده کوپرلیک اودطاشی فرسنه
شروع اولندیغی ائنده که بیک یوز التمش ایکی سنه سی ماه شعبانک
اون اوچنجی کونی تاریخیه مورخدر دارالسعاده اغاسی کاتبی اولان
اولان درویش افندی لفظاً و معناً و حقیقتاً درویش اولدیغی کی
بولندیغی خدمتلرده دخی لله فی الله صدق و استقامت و خلوصی دریش
ایدوب پاکی دامن عصمت ممدوح الفعال بر ذات فرخنده خصال
اولدیغنده حقنده لجه عاطفت ملوکانه جوشان ورتبه والای محاسب
حرمین ایله قدری ترفیع و بلندالاقران اولوب طشرده خدمت
جلیله اظهاریله مهمسازایکن ذاتنده مرکوز اولان آثار رشد و ذکیه
انقباه مشهود نظر دقیقه شناس پادشاه اولغین دارالسعاده اغاسی
طرفندن حضور هایونه جاضریلوب عتبه شوکت و اجلاله وضع ناصیه
ابتهال شرفن ایلدکده شهریار قدردان حضرتلری رفع مهابت مجلس
ایتمک ایچون تلطف کریمانه ایله اظهار معامله استیناس بیوروب
کمال تواضع ملوکانه لرندن درویش افندی نه اشلیورسن همان اونده
اوتوروب ذوقی ایده یورسن دیو نوازش بنده نواز بیوردقلرنده
زمین بوس برله شوکتلو مهابتلو اقدامک دوام ایام عمر شوکتلری
دعای خیرلرینک خدمتلرنده یم حق تعالی وجود هایونلرینی خطاسز
ایدوب عامه بندکان و بو عبد حقیرلرندن ظل مرحمتلرینی زائل ایلیه
دیو اظهار عرض عبودیت ایلدکده بق یم بو ائنده جامع شریف
بناسی خدمتلندن اهم و ملتزم نظر هایوننده بر ایش یوقدر و سن

اوتہ دن بر وسالک حسن طریق وحرکاتندہ مظهر توفیق اولوب
 ناسہ خیرخواہی وخدمتندہ مشہورالمساعی اولدیغندن بوخصوصده
 دخی صداقت واستقامت وخلوصکاری بذل قدرت ایله خدمت
 ایدهجکک معلوم ملوکانه من اولمقله جامعک بناسی اوزرینه سنی تعیین
 ایدوب مستقل ناظر ایدلم هر امور خصوصنه کمال سعی اهتمام وزیاده
 همت بلیغ تام ایدوب بدایتندن نهایتنه دکن بر آن اوزردن دور
 ومهجور اولماق اوزره من کل الوجوه امورینک بروجہ مرام تمشیت
 پذیر اولسی سندن مطلوب اولمقله تعلیق کردن اهتمامک اولان اشبو
 خصوص مأمورده خیراً وکرمک شراً هر نه اولور ایسه سندن بیلورم
 کورهیم سنی نه کونه ارانت وحسن نظارت ایدوب بذل وجود
 ایدرسن زیرا بوماده سائر خصوصه قیاس دکل لوجه الله تعالی خیرات
 جلیله در عمله وفعله سنه حیف وغدر اولنمیوب اجر تلرینک سیاق عام
 وسباق عالم ارزره تماماً ویریلسنه وحقوق اصناف علی ماجری العاده
 ادا اولنسنه کمال دقت ورنجیده رمیده دن سلیم الحال اولملرینه بذل
 قدرت ایدوب هر کسک ارضا اولسی وحقوق عبادکما ینبی اجرا
 وخدمت اعمالده اولان مسلم وکرمک کفره برالای ضعفادن اولمقله
 اشلرنده مسارعیت بهانه سیله تجبیر وتکدیر ایتدرمیوب ملایمت ورافت
 ملوکانه من اوزره حرکت وجهه سندن ذات مرحمت اتصافه خیردعا
 الیرمغه سعی وفرت ایلنسن ان شاءالله تعالی سن دخی خیر دعاه
 مظهر اولدیغندن غیری کل نفس یجزی بما اسلفته مدلولنجه بر مقتضای
 حسب حال هر نه ایتسنهک انجانده اکا کوره مجازات اوله جفک
 امر مقرر در دیو کمال امر ایدک وتوصیه شدید بیوردقن صکره
 جانب آصفیدن دخی امر هایونی متضمن فرمان وامر لسان واجب
 الاذنان ایچون بالطه جیلر کتخداسی قوشیلوب صدراعظم حضرتلرینه
 ارسال وبروجه محرر معلوم مشیریلری اولدقده وزیراصف نظیر

دخی امر و توصیه نك تكرارى خلالنده نظارتى مؤيد دوش ابتهاجنه صوف فراجه الباسيله اكرام و خدمت مأموره لرینه كاینبنی قیام ایشلردر حق كلام و محصل مرام بودر که افندی مومی الیه حضرتلری بر داشته دوش ودیعی اولان ابتهده نطق غیرتی میسان همترلرینه شدبند ووجه توجهلرینه ابواب حضور وراحتی سدوفاحه مأمور- یترندن خاتمه میمنت لایحه سنه دکین بازوی همترلرینه فتورکتور میوب بر مقتضای امر هابون حرکت و سرموتهاون و تقصیرات اولنمیزین روزمره عقیب صلوة الصبح جمله دن مقدم بنایه کلوب و اخشام عمله پازوس اولدقدن صکره جمله دن مؤخر خانه لرینه کتدیکی و معاذالله تعالی بالدفعات احراق و قوعنده ایکشر اوچر کشی بناده قلوب تابصباح شب زنده دار کمال تحفظ اوزره تاب آور اولدینی حتی بر قاچ دفعه خانه لرینك جار ملاصقنده حریق عظیم اولوب سلامتدن نا امید اولدینی کندولرینه خبر ویریلشیکن خیر و شیره من طرف الله الباری اعتقادینه تشبث ایله مسلك درویشیده ثبات و هر حالده اجرای صداقت و مخالفت ایدوب بنادن برخطوه حرکت المدکری جمله بی انکشت بردهان هجج و حیرت ایلدی بووجهله علی الدوام اقامت خصوصاً ایام شتاده شدتنده و هنگام سورت سر ماده کونده بر قاچ دفعه بلنکه هر ساعت اللرنده عصاداثر و سائر اولوب بنانك زیر وبالاسنه صعود و نزول ایدرک اداره مشیت و ارکان اربعه نك هر جانبده بر قاچ محله اولان ایاق و تیزگاه اوسته لرینك یا نلرینه واروب تشویق اعمال مهارت و تحریرص سسی مسازعت ایچون اوسته لری رؤسائنه و نفراتنه و کارکذار طاشچی افرادینه بر ایکی کون ظرفنده موازین قابلیت و استعدادلرینه کوره اوچر بشر ایکیشر التون عطیه ایله ذوقانه ملایمت و لطفانه استمالت ایدرک حصه مندوایه دار عاطفت اولدقلرنده عن صمیم القلب شهریار ستوده کار حضرتلرینه

خیردعا الیدردینی جملہ نیک مشہودی وحالا عملہ نیک زبان زدحال
 وقاللریدر از جملہ صریق حملانی ہر بری حمل ثقیل اولان کبیر
 وعریض مرمر پہلوو مرمر ستون وطبان اجمارین طبقات منزله
 اصعاد ایچون ہر بر عددینہ اون سکیز بکرمی درت اوتوز ایکی
 دخی زیادہ حال نقرائی قوشیلوب اقتضاسنہ کورہ صعود ونزول
 ایتدیریرلر ایکن تعب ومشقتلرینی مشاہدہ ایلدیکہ نسیان محن ایچون
 اکثر ایامدہ حال باشیلرینہ بشقہ ونفرائتہ بشقہ دست کرم پیوستہ
 لرندن حصہ داروایہ کرم اولنلر اجمارین تحمیلی ایچون مسارعتمہ
 بری برلرینی مسابقت ایدرلر ایدی کذلک طاشجی کارخانہ جیلرینہ
 وحسکیان ومعتمدان وخریہ جیان وسائرینہ اشلرنندہ سریع الحرکہ
 اولوب مسارعت صورتندہ بحدساعی اولنلرہ وبرخصوصہ تعیین
 اولنوب تمام مرہام ایلہ کلنلرہ بقدر استحقاقہم عطیہ وافرہ ایلہ
 چوق کسنہ دن جاب دعا وانلر دخی تنک دستدن رها بولوب حق
 بودرکہ حسن روی لسان وا کثار عطیہ احسان ایلہ اطلبوا الحیر
 عندحسان الوجوہ کلام معجز بیاننک ماصدق اولوب صغیر وکبیرینی
 کرم عطایاسنہ دلدادہ وجمہلہ سی خدمت اظہارندہ افتادہ اولمقلہ روز
 وشبان بلکہ ہر آن جناب شہریار کامکار حضرتلرینہ دعوات خیر
 ایلک مجموعنہ ورد زبان ایدی حتی حسکیان ومعتمدان وخریہ جیلردن
 بری تشدید وتہدید قصہ دیلہ عملہ دن برینہ خلاف مرضیہ ضروب
 وشتموایدوب تشکی ایلدکلرنندہ مضروب وآزردہ اولنلری برطریقیلہ
 مطیب ایلدکدن صکرہ ضرب وشتم ایدنلری کتوردوب مواجہہ لرنندہ
 مجازات بالفعل اولندیفندن غیری فیابعد بر دخی ایلہ مک اوزرہ منع
 وزجر اولنورلر ایدی وبرینک حسبالبشریہ فعل قبیح وملفت
 صریحی ظاہر اولوب ینہ ایچلرندن مدعی اولدکلرنندہ مسلمان ایسہ
 تعیین اولنان اورتہ یازیحیسی معرفتیلہ ذمی ایسہ کندی رئیسلری

معرفتیله حسن مدافعه اکر بالضروره تأدیب و تهدید لازم کلسه
دخی بنه اخر خصوصنده طیب خاطر اوله حق و جهله معامله
بالمجاهله اولنوب خلاصه ماحصل سکز سنه نك ظرفنده درت بیکن
متجاوز عمله و فعله خدمه و فرقه اصناف و زمرة حرفت و كرك
ضابطانندن فردواحد بر طریقیله دلکبر و بر و جهله تفجیر اولنوب
هر بری کندو موازین قابلیت و استعدادلری اوزره جمله سی عاطفت
و مروترندن حصه مندوایه دار اولوب رسیده ختامنه دکن هر
خصوصده رأی رزین عاقلانه و تدبیر معتدلانه و بخش کرم عطایای
جهله ایله مجموعنی مشکور و خوشنود و هر نه قدر خصال حمیده وار
ایسه کندنده موجود اولمغین نام حاتمى که نام وجود سخا ایله جلب
قلوب خواص و عام ایله یکنندن اول وقتدن بر و پادشاه فتوت پناه
حضر تلیزینه شبانروز دطای خیر ایلك کندولرینه و جوب مرتبه سنده
اولدیفنی آن متفکر و اعتراف ایدوب دوام ایام عمر و دولت پادشاهی
دعواتنده وقف زبان حال و قال ایلدکلری و ارسته اشکار و دیوندن
صکره کل لیم مانحن فیه اولان جامعک بنا تعریف و توصیفنه تمیل
ریختمنندن بر یوزینه چقمغه درت ارشون قلوب کویر یلیک اودطاشی
فرشته شروع اولدیفنی بوندن اقدام بالاده شرح و تصریح اولنمشیدی
احجار مرقوم فرش اولنه رق روی زمینه مساوی اولدقده جامعک
جوانب اربعه دیوارلری طرح اولنوب سجده زمینی نه مقدار مرتفع
اولسون دیوبعدالاستیدان استشاره اولتمق فرمان اولنمقله دارالسعاده
اغاسی سابق کاتبی و اول اناده روز نامه چة اول علی افندی و امدجی
قرنداشی اولان شهر امینی یوسف افندی حضرتلری و حرمین
مفتشی نعمه الله افندی و خاصه معماری باشیسی و صوناظری عقد
انجمن استشاره و بعد المذاکره سلطان احمدخان جامعی انتخاب اولنوب
اکا مقایسه اولنمقله حولیسی زمینندن اوچ ارشون ارتفاع ایله و داغرا

مادار صوم صرمدن اعمال اولنہ رق اوتوز عدد اکہ دن چقمہ
مصیقل طوبلی تیمور نجرملری وضع وسجدہ زمیندن یای کمرلرینک
اوزنکی طبانہ چقنجه قدا اون بش ارشون صوم صرمر وزنکی
طبانندن جامع قہسنہ وارنجه قدا یکرمی سکز بچق ارشون کوفکہ
طاشدن اولوب رقبہنک اشاغیلری عرضاً بر بچق کتدکجه بالایہ
قریب بر ارشون التی یرمق قالیکلفیدر وینہ قہنک زمین دوری
یوز بچق ارشون اولغله حاصلی نماز قلنان زمیندن تاقہ عامنہ وارنجه
وجہ محرر اوزرہ اون بش ارشون صوم صرمر ویکرمی سکز بچق
ارشون کوفکی و اون بر ارشون قہ طفل کہ من حیث المجموع
اللی درت بچق زراع جامع قدی اقتضا ایدر و قہنک بیوکلیکی
جابجا مذا کرہ اولدکجه ارباب فنون و اهل وقوفک خبر ویردکری
جوابہ کورہ نفس آستان دولت اشیانہ دہ جملہ بیوک قہ ابتدا ایاصوفیہ
کبیر ایکنجی سلیمانہ جامی اوچنجی ابوالفتح دردنجی اشو نور عثمانی
جامع شریفنک قہسی اولوب ماعدا اولان جوامع سلاطین جملہ
یونلرین مادونی اولدینی منفق علیہدر . کله لیم جامع شریف نوطرز
لطیفک درونی مساحہ سنہ ایکی طرفک دیوار قالکلینی و طرفینک
چقمہ طبقہ لرلہ عرضاً جام چارشی قرق سکز بچق زراع سکز
یرمق اولوب وینہ طرفینک دیوار قالکلینی ایله طولاً قرق سکز
ارشون اولغله مجموعی جامعک درونی تربیی ایکی بیک اوچیوز
قرق التی ارشون ایدر قالدیکی شادروانی صفہ لرلہ معہ دیوار طولاً
اوتوز ایکی بچق ارشون اوج یرمق وینہ طرفینک دیوار لکلیق لرلہ
عرضاً قرق ایکی ارشون اولوب بو حساب اوزرہ تربیی بیک اوچیوز
یتش ارشون التی یرمق ایدر انجق کوشہ لرلی مدور اولغله تربیعندن
بر مقدار نقصان اولور صفہ لرینہ دیکیلان سرجه کوزی تعبیر اولنور
صرمر ستون اون ایکی عدد اولوب هر برینک اوزنلینی یدیشرارشون

وچام چارشی قالکلینی یکریمی ایکیشر پرمقدر و جهلهسی یک جوهر اولوب برغمه نام محلدن کلشدر اگرجه ستون مذکورک تفصیل احوالی اطنابله تطویله مؤدی اوله جنی بدیهیدر لکن بعده زمان اقتضا ایلدکده کیفیتی معلوم اولوب کل امرلیسن فی قرطاس ضاع مضمونی رونما اولوق ایچون رهوار قلم ایله افهامه حسارت و تحریردن بجانب اولنمادی جامع مرقوم هنوز صورتیندیر اولمازدن مقدم صفه لرینه دیکبله جک مرمر ستونلری آیانه محلدن تدارک ایده ریز دیو جهلهسی غوطه خور کرداب افکار و حین اقتضاده نه وجهله تحصیل و احضار اولنوق اندیشه سی اصحاب مأمورک درونلرنده فی نفس الامر فکر عظیم و اندوه جسم اولوب جتی مشهور انام اولان استاد کاردان مرحوم معمار سنان تاریخنده یازیلدیغنه کوره سلیمانیه جامعی بنا سننده مرمر ستونلرینک تدارکنده ازید پر مشقت صعوبت چکیلوب انجام کار بر قاجنی محروسه مصر اسکندریه سندن و ماعداسنک هر برینی بر دیار و بر محل بعیده دن تحصیل و نقلی میسر اولمش بو ستونلر دخی برغمه قصبه سنده صاغ و سالم و بر خرابه کلیسا دیوارنده متروکاً قائم و کسنه نک ضبطنده اولمدیغینه و یوده سی عالم اولوب بر مقتضای بخت هایون جهله سی مرمر و سرچه کوزی یک جوهر اولدینی خبر و یریلدکده تکرار تصحیح ایچون ادم کوندریلوب کلدکن صکره مخصوص جامع هایون قالفه کندریلوب ستونلرین برینی اخراج و تصنیف ایلدیکی تیمور تکر لکلو و تیمور بندلو و قوشاقلمه لو قزاق اوزرینه آلوب اوتوز بش چفت جاموس مانده لر یله تلال و جبالدن بش بچق ساعت مسافه اولان ساحل بخره بر طریق ایله نزول و تسیر لکن ساحل بحر اولان محل شن و عماره اولمدیغندن کلان ستونلری سفاینه تحمیل ایچون متین و واسع اسکله و ترسانه و واسع اسکله و ترسانه عامرده اولدینی کبی بردار اغاجی انشا اولنوق

مقتضی اولدینغی مسسوز قلفه کلدکده تقرر و کیفیتنی تفهیم وانها
ایتمکله اقتضا ایدن کراسته نک بولنانی استانه دن و بولنمیاننی ایجاب
ایدن بهاسیله اولطرفک داغلرندن قطع واحضار ولازمکلان مهمات
و عمله سنی بو طرفدن ارسال اولوب مذکور اسکله متین و مستحکم
داراغاجی انشا اولنوب طریق مذکور میشه زار و ستونلرین تسیرینه
صعبکار اولدینغندن تسهیل تطهیری مقتضی اولغین برغمه دن مشیت
اسب سوارایله بش یحیق ساعتک مسافه بعیده اولان طریق خارخانک
احجاردن تمديه ایچون قطع اشجار و صوتیغنی و چامور وانهار اوزرینه
جسر احداث اولنغله بر وجه مشروح تسهیل طریق اولدینغی اخبار
اولندقدن صکره تحمیل واستانه یه نقللر ایچون کیمی ترسانه دن قلیون
تعین اولنغی کیمی اوج دیرکلی سفاین استیجار و هر بری مقتضای
عقلنی اختیار وانجسام کار برینه قرار و بریلوب زرا قلیون تعین
اولندینغی جالده اقلی ایکی اوج قلیونه محتاج و میریه مصرکران اوج
دیرکلی سفاین اولمق لازم کلسه انجق ایکیشر ستونی منحمل و درون
سفینه به دخی ستونلر یطاعنی ایچون مخصوص صندوقلر چاطیلوب
بو مصرفدن بشقه نول اجرتی سکرر کیسه اجه مطلوبلری اولمشیکن
نهایت بش کیسه اجه یه راضی اولملریله اقتضا ایدن مصرفدن ماعدا
اون ایکی ستون ایچون الی قطعه سفاین اوتوز کیسه اجه یه استیجار
اولنغی لازم کلور ایدی هنوز اولمقدار سفینه ایسه استانه ده لنگرانداز
موجود لیمان اولیوب بو صورتده اندیشه سی هر برینک دروننده
چایکبرونه قابله افراغ اولنغنی لسانده تذکیر و بر فردک ذهنته
لایح و خاطرینه خطور ایتدیکه دل قایقلمی هروجهله اهون واسهل
اولدینغی درویش افندی کمال فهم کیاست و غلبه فطانتلرندن استدراک
و استخراج ایلدکلرنده نفس الامری ملاحظه ایدنلرک جمله سی
افندی مومی الیه ک قریحه برمیجه لرندن تعقل و تذهن ایلدکلری

دل قایق‌لری هر حالده سرمند و خفیف حرکت اولدیغنه تطفن و درک تدارکنه تحسین و سهولته تیقن ایتملریله ماهو الحق دخی تخمین اولنان برر ستوندن اون ایکی قایغه ویریه جک ادنانول اجرتی و کرك مصرفی یالکیز برقالون دکل اوج درکلی سفینه‌نک دخی برینه معادل و برینک مصرفته مقابل اولمامغله افندی موسی‌ایه هر خصوصده مطلقاً بومادهده تفکر و رزانت رأی تدبیرلری حسن بی نظیر هم موافق تقدیر اولوب بی تعب تکلفه ختام پذیر اولدیغی بدیهیدن نقل اولنه حق ستونلرن هر بری نیجه یوز قنظاردن متجاوز اولوب بومقوله خدمت جراتک عهده‌سندن کلک ترسانه عامره رئیس‌لرینک مأموریتنه منوط اولمغین استدا اولندقده ایچلرندن تفن نامی و مهارت کامله‌سی اولان محمد رئیس انتخاب و با فرمان عالی تعیین اولنوب اقتضا ایدن آلات متنوعه و چفته دلی طوج مقره و سایر مهماتی لازوئی کوروب قالدیکی بو بهانه ایله اولطرفده رعایا و برایا و کرك اهل بلدهدن فرد واحد رنجیده و طو تیلان رنجبران و قوشیلان حیوانات ایچون آئینده ورونده‌یه تعجیز ورمیده اولنوب بلکه احتمال و صیانت و مدت اقامته ویریه جک اجارات و لازم کلان مهمات باخصوص مصارف ماکولات من کل الوجوه بنا طرفندن رؤیت و اسحابنه رد حقوقیت و رضای‌هایون اوزره اجرای مراسم عدالت ایچون درویش افندی طرف شریف‌لرندن احمد اغا نام بر سقاللی اغا و یاننه اموردیده بش التي نفر چوقدار تعیین وبری برلرینه نظارت و مظاهرت ایدرک امور مرقومه‌نک تمشیت ختامنه سعی بلیغ دقت اولنوب میانده منافرت و خسلاف مرضیه حرکت ایلاملریچون تنبیه مؤکد و حتی محلنده کسنه‌یه بار محنت و بولتماز ایسه ضرورت چکلمه‌مک ایچون بریدک روغن قساده و بر قزوی ارز مصری و بوکا قیاس اجناس ذخاثری اتمام وائسای طریقهده استراحت و دروننده بیتوتت ایچون

متعدد چارکہ وخیام ویریلککھ والحاصل جملہ مایحتاج الیہ اولدقلری مالزمہ بی بی قصور تکمیلدن صکرہ مجموعنی دل قایقلرینہ سوار ومتوللاً علی الستار بادبان کشای عزیزمت ایتدیرلمشدر بمنہ تعالی لدی الوصول شرفریز صدور ایدن امر عالیشان منطوقنجه برغمه وبوده سی الحاج محمد اغا مباشرتی و بو طرفدن تعیین اولنان احمد اغامعرفتی وجوقداران مرقومان مأموریتلریله رنجبران استیجاروجاموس مانده لری تھی احضار ومقدما آماده اولنان تیمورتکرلک و تیموربنده وقوشاقلمه لوقزاقلراوزرینہ ستونلری تحمیل ایتدیریلوب بش التیوزنفردن متجاوزقزاق نشان عربہ جیان وعملہ ایله رنجبران جمعیتی وجملہ مأموران مباشرتیلہ ساعت بساعت تسیر تائی وصوت های هوی مسرة ایله بش بچق ساعتک مسافه با عون عنایت باری ویمن هم حضرت جهانداری ستونلری سالمآ نزول وتسیری میسر اولدقده هر عددی برقایغه وضع وتحمیل وبعدالتکمیل طوتیلان عملہ ورنجبران وقوشلان دواب حیوانانک اجرت یومیہ وثمان معروفه لری وسائر اقتضا ایدن انعام بخشیشلری بر موجب امر وتوصیه ادا وتسليم وجموعی بروجه استحلال ارضا اولتوب اهل بلده حمدوتشکر ایدہ رک وطنلرینہ عودت و بو طرفدن کدنلر اتمام مأموریت ایله آستانہ یه رجعت سفاین دخی مساعد ایام هوایله بادبان کشای عزیزمت ایدوب مفارقتلرینک دردنجی بشنجی کونی بربرینی متعاقباً مصحوباً بالسلامه یالی کوشکی اوکینه لکر انداز وصلت میسر اولدیغینی تبشیر ایلدکلرنده در عقب درویش افندی وترسانه آمره دن لیمان رئیس وکتخدا پاشا وترسانه رئیس لری میری اسارا ایله یالی کوشکنه کلوب پادشاه داور لطف برداز بنده نواز حضرتلری یالی قصر عالیلرنده ایکن نظر مرحمت مائلرندن ستونلری فن یسیرایله اخراج ایلدکلرنده شهر یار کارگاه وکرامت دستگاہ حضرتلری کمال فرح ونشاطلرندن کلان ترسانه رئیس لری یه مؤیدلریله جیب

هایونلرندن عطیة وافره احسانیه جمله سی حصه مند وایه دار عاطفت
 بیوردیلرستون مذکورین حدیقه حاسه به نقل و بر قاج کون مروردن
 صکره ترسانه دن مخصوص قزاقلر کونورولوب ینه کالاول ترسانه
 طاقی واستانه نك حال باشیسی واسکله کتخدازی بالجمله حالان
 نفراتیه ستوناری حدیقه حصه دن اخذ وطریق جاده دن هر بری
 برر کونده جامع هایون بناسنه نقل و ختام خدمته دکن و مقدم
 ومؤخر جمله موجود اولاناره و اوتهدن کلنره وسفاین رؤسانه
 وطائفه سنه نول سفینه لری و هرکسک اجارات یومیه لری بلا قصور
 ویرلدیکندن بشقه هریرسنه فراده فراده علی حد مراتبهم انعامات
 و اراملری یدلرینه تسلیم و مجموعی مأموللرندن صد افزون مکرم
 اولوب بوندن ماعدا برغمه و یوده سی الحاج محمد اغا ستونلرین نقلی
 خدمتده او قدرجه بولتمق حسیلله عواطف علیه ملوکانه دن رتبه
 والای سر بواین درگاه معلابه پانهاده اوندیغندن بشقه اوتهدن برو
 سنین موفوره دین دولت علیه خدمتده امکدار ومظهر عنایت اولغه
 سزاوار ایکن هزار انضمام همت ایله قوجی باشی اولنلرین مجموعی
 یومیه لری کندولری محلولدن تدارک ونائل نال پاره اوله کلدکلری
 مشهود عالمیاندر مومی الیه ایسه کمال رافت ملوکانه وغلبه مزید عنایت
 خسروانهدن یومی یوز الی آقچه قوجی باشلیق وظیفه سی با خط
 هایون توجیه و عنایت بیوریلوب مدت مدیده دن برو حسرتیاب
 اولدینی رتبه عالی به ادنا بهانه ایله نائل مرام ومجانا چراغ تام ومسئولیه
 شادکام اولوب متمتع شوق شادی ومقنم نعم بر مرادی اولمشدر
 حتی رؤس هایونی دارالسعاده اغاسی طرفندن کتورن تبرداره
 درویش افندی کندی کیسه سندن ایکیوز الی غروش اکرام ایدوب
 بوندن صکره ینه مومی الیه الحاج محمد اغانی مجرد صیانه وحمایه
 قبو طرفندن یاخود اغا طرفندن ادم کیدوب آقچه دن چیقارمسون

دیو رؤس هایونی جامع شریفک بنا کابی اولوب اشبو جریده نك
 محرری اولان احمد افندی قوللریله کندینه کوندر دکارندن ساده چه
 یالکز بر تشکر نامه سیله مرقومی افندی حضرتلربنه عودت و اون
 اوچ کون ظرفنده کیدوب کلوب کجا کان خدمت کتابتنده ایلشدیر
 کذالک ستونلر نقایچون ترسانه دن مأمور اولان محمد رئیس دخی
 هر وجهله ریاسته لایق و طرفتنده امتیاز اولمقده شایان مستحق اولمغین
 لیان رئیسکی عنایت واحسان بیوریلوب اول دخی طرفتنده بهره یاب
 اولمقده ایوم دهای عمر و دولت جهاندارینه مواظبت ابله رفعتنده
 قیام وبالادن بروشرح و تصریح اولنان مواد ستونک ماجرای احوالی
 بو محله اختتام وتفصیلی بروجه مرام منتهی کلام اولمغین بوندن اقدم
 جامع شریف وصفی سازدوان حولیسی تعریفنه کلدکده ضبط عنان
 خامه اولتوب بنه شروع اولمق اوزره رهن تأخیر اولنمشدی
 تمهسندن اولان منارتین قبوسنک التاشیکیننده تا کلام طالنه وارنجه
 اوزون یعنی تمام یتیش بش بحق زراع اولوب دور جسمی اوچ بحق
 زراع الی پارقدر تشریف هایون وقوعنده اشغی حولی قبوسندن
 فوقانی بنک طالنه وارنجه اولان طرفتک طولی ۳۵ آرشون عرضی
 اون بش آرشون اولوب وینه بنک طاشندن محفل هایونه کیریله جک قبویه
 وارنجه طولی اونوزارشون و عرضی سکزارشون کدجماً تربیی ایکیوز
 قرق زراع ایدر و بو محله عرضاً یدی ارشون وطولاً اون ارشون
 مصنع کار و مطبوع حسن الانظار بر باب ابدست اوطه هایونی
 اولوب و اوطه قبوسی قربنده عرضاً طقوز وطولاً اون بش
 ارشون بر صغه و بر صغه اتصالنده دارالسعاده اغالربنه مخصوص بر
 اوطه و رکاب اغالربنک طولانی قوغوشی وینه بر اوطه و بشقه ایکی
 ممشی و بود اثره هایونک تحتنده علوفه سرکیسی ایچون متولی اوطه سی
 و بشقه خدمه اوطه سی و میدان کنیف والحاصل جامع شریف

والامنیفك مساحه سی و هیئت جاموسی بومحله کلنجه منوال مشروح
اوزره اولوب قالدیکه صرف اولسان مهمات مخصوصه و کیفیت
معموله ایله وجه رابطه وطریق استحکامی بروجه اختصار بویله درکه
جامعک موضع اساس نابالای قبهیه وارنجه طقوز محله بنایی قوشاقلمه
ایچون چفتهلمه تیمور جوهر طهر دایراً مادار وضع اولنمقله بند وربط
اولنمشدر ابتدا تملدن یوقارو وایاقلر سچیلوب وکرلری دور اولتان
صو خزینه لرینک اوزر لرینه برباشندن برباشنه باغلمنه ایچون ایکنجی
اوز اوچ عدد طویلی تیمور پنجره لرینک کرلری اوزر لرینه اوچنجی
مخفلر و طبقاتده واقع هر مر دیرکلرینک اوزر لرینه و کرک بری برندن
باغلمه لرینه دردنجی کیریای کرلرینک اوزنکی طباننه بشنجی قالقانده
واقع جام طبانلری اوزرینه التنجی جام پنجره لرینک اوست کرلرینه
یدنجی قبه نك اوزنکی دورینه سکرنجی قبه ده اولان دیوار جام لرینک
اوست کرلرینه طقوزنجی قبه دور اولندقده قوشاقلمه ایچون
طوغله نك میان دورینه بوذکر اولسان طقوز مواضعه مذکور
جیوه طه چفتهلمه سی بنانک بر اوچندن بر اوچونه وارنجه دایراً
مادار قوشاقلنوب بتون بنا کوییاچیم واحد منزله سننده وربط
استحکام اولنمشدر وقونیلان جوهر طه نك هر برینک اوزونلیخی محله
کوره درت ارشوندن اون درت ارشونه دکین اوزون اولوب جسماً
قالکلینی بالیق صیرطی تعیین اولنمقله طولنه قیاس هیئت جسمی دخی
اهله معلومدر بونلر بر کردن بر کره یاخود بر ستوندن برستونه
مربوط اولوب و بونک اکثری وزیاده جسم اولانی درون دیوار
وجوف بناده مستور اولمقله انجق بعضیلری ظاهرده اولمغین اراثت
اولناندن دخی قصور لرینک طولاً و کرک جسمی معلوم اولور و بنایی
کرکی کبی بند وربط ایدن مجرد جوهر طه ایله تیمور کناد وظوه ته در
مذکور جوهر طهر بروجه تعریف کردن کره و کوشه دن کوشه یه

وضع اولندقیجہ قانچہ اگریسی کیبی اولان باشلری بری برندن
تفریق اولیوب وبری برنی صالیوریمک ایچون جوہ طہ باشلرینک
جمع اولدینی محلارده سمید تعیر اولنور بیوک وجسیم تیمور خلقہ
قونیلوب جوہ طہ درون خلقہده مربوط ومستحکم اولق ایچون
ہر بر سمیدہ بروجہ تخمین قرقدن یتش سسکسان وقبہ یہ دکین
قورشون اصاغہ اولنوب وٹملر ریختیم اولنہرق یر یوزینہ چقمغہ
درد ارشون قالہ کوپرلیک اودطاشی فرشنہ شروع اولنوب ذرود
بالایہ چقدینی مقدماتحریر اولمشیدی محل مرقومدن طاش فرش
اولہرق یر یوزینہ چقوب دائراً مادار ایکی ارشون قالکلینی اولان
دیوارلر وبونچہ دور اولنان کمرلر مرمر اولسون کمرک کوفہکی
کریک اودطاشی ناقبہ یہ صعود ایدنچہ قونیلان اججار متنوعہنک ہر
بر قطعہ سنہ اقتضاسنہ کورہ ہر بر طاشہ اوچ بعضی سنہ درد بعضی
طاشہ بش حاصلی اوجدن اشاغی قودقلری یوقدر تیمور کنار وضع
اولنوب طاش طاشہ ربط اولنور وہر بر کنادین وزنی بش التی
وقبہ دن بر بحق اوقبہ دکین اولوب بونک دخی استحکامی ایچون
ہر بر کنادہ اون ایکی اوقبہ دن درد وقبہ یہ دکین قورشون دوکیلور
بوندن بشقہ طومہ نہ تعیر اولنور قانچہ بر چوی تیموری وارد بر
عددی بروقبہ دخی اکیسک دخی زیادہ جہ اولور بودخی مجموعی
اججارین یاصیلیغہ خصوصاً جملہ ٹرلرین ہر بر دویر طاشنہ برقاچ
محلدن قونیلوب استیفا مرتبہ دلکنہ قورشون اقدیلور اگرچہ
بو کیفیت توصیف جامع شریفک بناسی حقندہ تصریح و بیان اولنوب
لکن یالکیز بوکا مخصوص و انحق جامع بناسنہ مختص اولیوب
عمارت و مدرسہ و کتبخانہ و خدمت و وقف اوطہلری وسیلخانہ
وجشمہ وغیرہ مجموعی بو تقویت احکامنہ داخل اولغہ انحق جامع
شریف ابنیہ عظیمہ وامور جسمیہ اولغین افہام ایچون بوندن بحث

اولنوب بیان واجمالاً شرح عیان اولمشدر پادشاه کریم الوجود مغفورله سلطان محمود خان حضرتلری اکثر قیش کونلرنده بنایی ارائت قصدیله جامع شریف ممرندن سرای معموره به حظ رحال عز واجلال بیوردجه گاه بکاه شادروان قپوسندن کیروب جامع شریفک درون بیرون وزیر بالاسنه اطاره نکاه تماشا بیوردقدن صکره صریقجیلر جانبدن اولان حولی قپوسندن چقوب صوب والای ملوکانه لرینه عطف عنان برمیمنت بیوردرلر ایدی جامع شریف بناسی تخمیناً قندیل طبقه سی منزله صعود ایتدکده برکون مخصوص کیدوب بناده اکلنورم دیواراده علیه هایونلری اولمغین مبیاعه اولنان منازلدن محمود پاشانک چورکیلر قپوسنه کیده چک طریق عام اوزرنده واقع بنایه ناظر بر خانه تخصیص و تعمیر اولنوب نظام ویرلدکن صکره بیک یوز التمش سنه سی ماه کونی تاریخده دائره هایونک بر معناد قدیم بنش طاقی ایله باشوکت واجلال وقت ضحی ده تشریف ووقت عصره دکن تأخیر و توقیف ونظارت علیه کیا اثرلیله جمله به مسرت بخش ایلدکن صکره حرکت بر کتارنده عنایت ملوکانه لرندن درویش افندی حضرتلرینه مخصوص اختراعلری اولان زرمسکوک کبیردن یکرمی عدد التون و بنا امینی علی اغایه دخی بش عدد التون عنایت و احسان و عملله اینه و خدمه سائره ایچون دخی بش بیک غروش عطیه فراوان احسان هایون بیورلمغله خدمت بناده اولنلرین مجموعنه سرکی دوشنوب بر موجب دفتر علی حدم توزیع واققسام اولندقدده دعوات خبری پیوسته کنکره اسمان ایلدیلر یوم مرقومک فرداسی صد اعظم مشیر افخم دیواتدار محمد پاشا حضرتلری دخی كذلك بنش طاقیله تشریف ایدوب خانه مذکورک طرف آخرنده بین الصلاتینه دکن قعود و نزول و حین حرکت قفولده کرم اصفانه لرندن اوچ بیک غروش احسان خدیویلری اولمغله مبالغ مزبور

دخی بر موجب اسلوب عادی سرکی اولنوب باسرمم توزیع اولندقدہ
 جملہ سی شادی وحصہ مندرکم وافی اولوب مظهر مغائم برونوال
 اولدیلر پادشاہ خجسته خصال حضرتلری تشریف بیوردقلری یوم
 مزبورده بنا اولنه جق عمارت عامره و مدرسه لطیفک رأی رزین
 اصابت آرازی اوزره محللری تصحیح وانشاسنی امر و فرمان
 بیورملریله سوق ما کیانک طریق عام حداسیله مصمم مدرسه نك
 ا کسه دیوارندن یته طریق جاده یه واندن حالا موجود جبه جیلر
 قوللوغنه قرشو جامعک حولی قیوسنه کلنجه بر ایکی محله و ظرفنده
 واقع بیوت و طریق عام اوزرنده طرفین بالجمله دکاکین وخرسانجی
 کارخانه سی ورازل اسافل مملو کیر بر بکارلر خانی وینه نکبات
 اشخاص اتش زبان ایله مشحون قبله لی زاده خانی اسلوب سابق
 اوزره کشف و مساحه و معرفت شرعیه فیأت معروفه اوزره کاکان
 اصحابنک حسن رضا و طیب خاطر لرلیله مباحه وهدم اولنوب اراضی
 عمارت و مدرسه انشا اولندقدہ الی ماشا الله تعالی دوام بقاسیله بونجه
 خدمه وقف فقرا سی و طلبه علوم دعاجی سی عمارت ما کلخانه سنده
 و مسکنلرنده سفره سباط انعام صاحب الخیرات شوکتلو کراملو
 شهنشاه معظم اقدمن حضرتلرینک نعم مبدوله و قفیه لرندن روزمره
 نقدی موآندایلدکجه نه مرتبه مظهر خیر جزیل دارین اولور ایسه
 مذکور بکارلر خانی و قبله لی زاده خانی آلینوب دروننده هر تراکم
 زخام اقامه ایدن نکبات و اشخاص بر نهاددن تطهیر و تحلیه اولندی
 بلکه رأسا بشقه بر اوقاف عظیم احداث و احیا اولنق مرتبه سنده
 مساوات خیر اولدینی اظهر من الشمس در زرا بکارلر خاننده اشخاص
 مختلفه و قبله لی زاده خاننده اسیرجی نامنده بر الای سفهاء بدنهاد
 اولوب اسارا کتورمک بهانه سیله کیجه وکوندزلرده او طه لرنده
 و بیکه لرنده فحش قبحیات مستزاد و بو آقیوما نآثره شقاوتلری اشتداد

یولوب اطراف حوالیسنده مسازناله وآه ایدن اهل عرض موحدین ضابطانی ایقاظ ایلدیجه اکثری اسپرچی اولدقلرندن اوطلریمزده اولان غلمان وجواری اسپرمزدر دیو عذرستر ایرادیله ضابطان دخی مدافعهده معفو و طاجز اولمشلر ایدی بو طریق ایله اولقوله ارادل مردود و اسافل ملعت نمود مسکنلرندن اخراج و طرد نابود اولملریله فضاحتلرندن و کرک آتش خوفندن پستر راحتده غنوده اولان امت محمدک شبا تزوز دعای خیرلری بیوسته آمان اولوب برجامع شریف خیریه سی قدر جریده اعمال حسنات شهریار مرحمت شعار حضرتلرینه آن بان اجور و فیرتیت ایتمکله ملانک کرام حضرتلرینک اشتغاله اولدقلری ظاهر و نمایاندر بالاده ذکر اولندیغی اوزره مبیاعه اولنان بالکلیه املاک هدم و تحلییه اولنوب بیک یوز التمش سنه سی ماه کونی تاریخده دعا و ثنا اولسه رق قربانلر ذبح اولنوب بر مبارک ساعتده عمارت عامره ایله مدرسه منیفه نیک اساس حفرینه مبادرت اولنوب مدت یسیرده عرضاً یکریمی بر ذراع و طولاً بر بچق ذراع که تربیی سکز بوز تمش بر بچق ارشون ایدر عمارت عامره و ماکلخانه و فضله فرونلری و عمارت قیوسی داخلنده عمارت کتخداسی و فده کاتبی افندی ایچون اوطلر بنا اولمشدر وینه قرب اتصالیده عرضاً اوتوز التی ذراع و طولاً دخی اوتوز التی ذراع که تربیی بیک ایکیوز طقسان التی ارشون ایدر اون ایکی باب طلبه علوم اوطله سیله بر درسخانه و میدان اورتسه سنه سنک مرمردن بکپاره ابدست ایچون سکزلوله لی واسع بر کبیر طاش تمکنه و بشقه دائره ده اوج عدد ممشی وینه مفرز محله جامشویخانه نی محتوی جامه چارشی بر مدرسه و الابنا اولنوب جبه جیلر قوللوغی قرشوسنده واقع جامعک حولی قیوسی حداسنده اوطلرین قبولری جامع حوالیسنه مفتوح اولق اوزره قبان و مؤذنان اوطلرین قبولری وکلدیجه امام

افدیله ساکن اونیق ایچون واسع ومطبوع روشن اوطه لر انشا
جامعك حولی قیوسی اوزرنده بشقه قبولی موقت اخذی ایچون
طولانی بر اوطه زیبانا اولوب و بونلردن ماعدا صرخیلر جانبه
اولان حولی قیوسی طشره سنده بر طرفندن سیلخانہ معلابو بر طرفندن
دخی چشمه والا ومحمود پاشا جامعك چورکی قیوسنه ناظر گوشه
باشنده اولوب جامع شریفك حولیسی دروننده استعمال واستفاده
علوم اولنور بر بی نظیر کتبخانہ بی همتا انشا وانواع کتب نفیسه
ایله زمرة طالبینی احیا وینه جامعك حولیسی اورته سنده ذیری
چارلوله لی وبالاسی فسقه نووادی مصنع کارونادیده بر چشمه سار
احداث وینه جبه جیلر قوللوغنه قرشو بر مختصری صغیر چشمه
ایله عطشانی اسقا وبوصورت ایله ختام تمامیسر شد جامع شریف
نوپرز و عمارت و مدرسه نظیف تمللرندن تخمیناً دوت بش ماصوره
ماهطهور برقچ محادن تفجر ومخلوط اولق حسیله شربه صالح الذ
التام اولدیغندن کورکی لرین اشاعی باشنده یوکسك بقال دکانی
تحتنده ایکی طاش نکنه لو بر چشمه یاییلوب اوچ عدد لوله دن سالمه
جاری اولان ماء حیات حوایج نوع بی ادمدن غیری مرور وعبور
ایدن حیوانات سقا اولمغله باعث تذکیر خیر کثیر اولدیغی بدیداردر
بتوفیق الله وطلباً لرضاة الله تعالی بنا اولنان جامع و عمارت و مدرسه
وسیلخانہ و برقچ چشمه بونجه خیرات عظیمه اولنوب بوقدر دائره
وسیعینی محیط و اداره ایدر قدر استیفا صویک تدارك و حصول پذیر
اولسی جله دن اهم واقدم بلکه وجوب مرتبسی لابد والزم اولمغین
بو خصوصك عهده سندن کلور ایسه انجق اول کلور دیو مرجع
ارباب صفت و نامدار میدان مهارت اولان حالا خاصه صوتاظری
علی انا هر اشنده صدیق مقال و هر حالده کاردان ستوده فعال اولوب
فن آبدہ خیر و هر وجهه مالک حسن تدبیر اولمغله قدر استیفا

مقتضی اولان صویک وجود پذیر اولسی مومی الیهک کردن سعی
 همتنه تعالیق و بهر حال حصوله کتورمسی دست اقتدارینه تحمیل
 و ترفیق اولنوب لکن بشرط آنکه تدارک ایده جکی صویک کسنه به
 رخنه سی واخذ اجراسنده بر وجهله ضرر تطرقی اولمیوب مسلم
 جاری اولمق اوزره مطلوب اولندیغنی کندوسنه تأکید و تفهیم توصیه
 اولمقله مومی الیه دخی کندینک بونجه ایام باخصوص بوندن اسبق
 حلقه لو صو یوللرینک خدمتنده کارازموده حرکت واستقامتی مشهود
 شهر یار انام و خاص و عام اولمقدن ناشی بالای دوش استحقاقنه
 خلعت الباس اولنوب خاصه نظارتی احسان و چراغ تام اولمق
 حسینیه بنده استان اختصاصی اولدیغنی بوبابده دخی اظهار و اعلان
 ایچون تکرار دامن غیرتی میان حمیه بند ایدوب بش اتی ای قدر
 کمال تبیع و تفحص و امید ایتدکلی محملری دایر و سایر اولهرق
 حالا املاک هابوندن اولوب وجهاً من الوجوه فردواحدک مدخلی
 واجانبدن کسنه نک ذره و شمه علاقوسی اولمیان لنروز قریه سی
 قرینده واقع فرهاد پاشا چفتلیکی دیمکه عریف چفتلیکک منبغدن
 تفجر ایدن صویک ضرور قدر استیفا سنه و کیت مقدارینه قلوب
 اطمینان و دور انقلاب زمان ایله ضرورت طاری اولمقدن مامون
 و سالم ایچون صولرین کمال وقت قلی اولان اغستوس او اسطنده
 وزن عیار اولتدقده تماماً و کاملاً اون بش ماصوره اب تاب لطافت
 نصاب موجود و جاری اولدیغنی لدی الجمهور معاینه و مشاهده اولندیغندن
 بشقه یوللرده دخی حفر اولنان ابار لغومدن عنایت باری ایله صو
 ظهور ایده جکی مأمول اولمقین اقتضا ایدن مهمات مالزومه و خیام
 و متعدده و بر مطبخ جرکسی تهی و آماده ویدی سکز متبصر
 معتمدان و برنفر حصکی و بر قاج خر به جیان ویدی سکز قطار استران
 و خدمتده اولنلره رویت و ایشلرینه مسارعت ایچون بر سقاللی ادم

و محرر کاتب تعیین و تخصیص و بالادہ اوصافی شرح اولندی بی اوزرہ
اجرای حق و صداقتہ جسور و ہر مامور اولدی بی اشلردہ مقدم
و غیر اولان ناظر مومی الہ جملہ نک اوزرینہ امانت و نظارت
ایدوب و سائرتری باسرمہ مومی الہک رضا جوی هواداری اولتی
اوزرہ ہر برینہ تا کید و خصوصک کلیسی بر داشتہ دوش و دیعی
اولدقدن صکرہ تورہ ہم سنی واجبہ غیرت حمیت مقتضاسی اوزرہ
نہ و جہلہ سی و اہتمام ایدرسین و بو بیک یوز التمش الی سنہ سی ماہ
جمادی اولینک اون دردنجی نین کونی ساعت ایمندہ بدہ و صو
یولجیلر کتخداسی و بلوکباشیلر و صوبولجی اوستہ لری و لغمچی
ارنا بودلری ورنجبران نفرانی و جملہ مباشریتلہ صوبوی منبعندن اخذ
و حفر ابارہ مبادرت اولنوب ادرنہ قبوسندہ حصار بچہ یہ کلنجہ حفر
لغوم و قنوت مخصوصہ سندن بشقہ تعیین اولنان مسر و بر نفرذمی
طاشچی معرفت لریلہ اعمال اولتیق اوزرہ یوز نفردن متجاوز سنک
تراشان اوستہ لری حسب الاقتضا اوج محللہ کوفہ کی طاشدن یکپارہ
صوم مصنع کار و آخر محللہ مثل نادرہ صو ترازولری انشاوینہ
حصاریجہ دن درون استانبولدہ محلات عدیدہ بہ دخی و صف اولندی بی
اوزرہ الی عدد صو ترازولریکہ بری فرد کمر کدہ و بری سلطان محمد
خان جامع شریفنک دوم خان طرفندہ اولان حولی قبوسنک نردبان
ایاغی دیندہ بری دخی قزطاشی حامنک اوتہ طرفندہ واقع دولکر
اوغلی جامعی قریندہ بری دخی الت سراج خانہ قوللوغنک درت
یول اغرنندہ بری دخی عجم اوغلانی میدانینک درت یول میساندہ
بری دخی صر فیلر ایچندہ بو ذکر اولنان محللردہ الی عدد کوفہ کی
طاشدن کارگیر صوم بی مثل صو ترازولری انشا اولنوب مذکور
ترازولرین البتدہ ابناسی مقتضی اولدیغنه کورہ ادنا بہانہ و سہل
تکلیف ایلہ بلکہ لاشی مقولہ سندن عد اولتیق ایلہ مطلوب اولنان

محللر مجانا ضبط و ابنا اولنق ممکن ایکن چونکه بووقته کلنجه خیرات
 علیه متعلق کرک اجارات و کرک مهمات و کرک سائر معاملاتده کائنامن
 کائن فرد و احوالده ماقال ذره حیات دنیاده دکل یوم جزاده دخی
 ادعا و طلبکار اوله حق ماده لری اولدیغندن بونده دخی استجلالی
 اولوب طرف خیراتده کسنه تک علاقه سی اولسون ایچون هر محله
 اقتضاسنه کوره وقف عرصه ایسه متولسی بولوب بدل فراغ مبلغ
 واقیه ایله ارضسا و یا تمسک تملیک اگر وقف اولیوب برینک ضبط
 و تصرفنده ایسه انی دخی صاحبندن طیب خاطر و ممنونیت ایله اشترا
 اولنوب منوال محرر اوزره ترازولر صورت داده صدخیلرده عتیق
 علی پاشا جامعنک بردبان ایغنی دیننده مقدما صوکلزدن اول مخصوص
 برخان بیر عرصه سی اشترا و عریض عمیق واسع صو خزینه سی بنا
 اولنوب تهی اولمشیدی قنوات مخصوصه ایله صو کلوب خزینه
 مرقومه جریان ایتمیرلد کدنصکره خزینه دن دخی بر موجب تقسیم
 کیده جک بولاری حفر و کارگیر یا بیلوب قورشون بوریلری فرش
 و بعد الاتمام جامع شریف ابدستخانه لرینه و سبیله و مدرسه و عمارت
 و اوچ عدد چشمه لر ایله سائر اقتضا ایدن محللره تفریق و تقسیماً
 اجرا ایتمیرلمشدر احوالی ذکر و تفصیل اولندان ماء مرقوم ماده
 جسم و رأسا اخذ و اجرا ایتمیریلکله مصارف کلی اولوب خیرات
 جلیله تک دوام و استمرار نظامی و عامه ناسک باعث حیات و دفع
 عطاشی انحق اجرا ایتمیریلان صودست تطاولدن مصون و دخل
 تعدیاتدن سالم اولمغه محتاج اولمغین هر نه قدر سی تام و بقای اجراسنه
 دقت و اهتمام اولنسه احتما و صیانتنه مراعات ایدنلر نائل خیرکثیر
 دنیوی و مظهر جزیل اخروی اولدیغندن اغستوس او اسطنده
 موازنه و عیار اولندقدمه اون بش ماصوره ماء لذیک موجود جاری
 اولدینی مقدم معروض رکاب مستطاب اولدیغندن بشقه صویک

ختم مجراستندہ جامع ہایون حولیسنده عاریۃً احداث اولنان حوض
اوزرینہ مرمر تکنہ قونیلوب وضع اولنان لولہ لردن اولمقدار
بلکہ زیادہ جاری اولدینی تشریف بیورلمغله محلندہ دخی منظور
ملوکانہ اولوب رأی العین مشاهدۃً جہانیانی بیورلمشیدی لکن بوآب
تاب مانندسکر لطافت نصاب خاصۃً ماخوذ وراساسالماً مجرا اولوب
الی ماشااللہ تعالی جاری اولدقچہ لغومنه وکرتک طرق مخصوصہ سنہ
آخردن وجہاً من الوجوه واجانبیدن سیبامن الاسباب نہ صوادخال
ونہ بر طریقہ افراز اولوب منبندن تا محل مصروفہ سنہ کلنجہ راساً
ومحفوظ سالماً اجرا اولنق باخط ہایون دستور العمل اولدیفندن
عہود شروی مصون وبعد زمان قبل قالدن مأمون اولنق ایچون
اعلم علماء الکرام ومفتشان ذوی الاحترام ورجال حرمین الشریفین
وبعض خواجکان دیوان مقسم محلندہ باجمہم موجود اولوب جملہ نک
رأی العین منظور ومشہودی اولدقدہ لدی الشرع نبوت وقیودی
مربوط اولسی امرہایون اولمغین بناءً علی ذلک حالاصدر اناطولی
فضیلتلو ولی الدین افندی حضرتلری وخالص قاضیسی سماحتلوافندی
ومحکمہ باش کاتبی محمد افندی وشیح الاسلام وصدراعظم وحرمین
الشریفین وبوستانیان مفتشی افندیلر وکاتبان افندیلر حضراتی
وامدجی قردادشی یوسف افندی حضرتلری وسابقا اغا کتابتدن
منفصل دیوان خواجکانتدن عثمان افندی وعبدالله افندی وطوپخانہ لی
محمد افندی وغیرہ وحرمین اوقافی متوالیری واوقاف سلاطین
کاتبیری وروزنامجیلری وحرمین قلمی خلفاسی وکیسہ داری وحرمین
مقاطعہ جیسی افندی وخالصہ صو ناظری اغا وصوبولجیلر کتخداسی
و اوقاف سلاطین بلوکباشیلری وصوبولجی اوستہ لری و اولحوالیدہ
اولان حدایق خالصہ اوستہ لری وبلوکباشیلری جم غفیر وجمع کثیر
جمعیتدن ماعدابنا اولنان نورعثمانی جامع شریفنک جوانب اربعہ سنہ

دكان و تيزگاه اصحابی اولان بالجمله صنوف صنایع و اهل حرفتدن یوز الی دن متجاوز صریحی و دلبندجی و سراج و مویتاب و عطار و مناو و سائر معلوم و مجهول توابع و لواحق ایله بیگدن متجاوز اولوب مذکور فرهاد پاشا چفتلیکی جوارنده بر قاچ محله قوریلان خیام متعدده دن بشقه افندیلر حضراتی ایچون اون ایکی خزینه لو خیمه کیرده ضبط زمان و جلوه گاه خیام اولدقدن صکره درویش افندی طرفلرندن عموم ایچون ترتیب اولنان پلاووزرده ایله اصول اربعه اولان طعام و خصوص ایچون تهی اولنان اطعمه نفیسه بعدالتناول جمهور جماعت ایله تهضت قیام و صویک منبعندن تا ادرنه قیوسنه قریب محله کلنجه مقسم به مقسم علی الانفراد اراثت و نظارت و هر بر مقسمک اوزرینه نزول و دروننه دخول اولنوب موجود صویونی ثبت و قید ایدرک اجمال اولندن صکره مقدا رکاب کامیابه عرض و اعلام اولنان صودن متزاید فرهاد پاشادن لغم کیره کلنجه قائمه لردن سکره ماصوده ماءلذیذ دخی حاصل اولوب اصلنه ضم و الحاق ایله مجموعی یکرمی اوج ماصوده ماء لطیف مجتمع اولدینی و ایام صیف شدت و وقت قلنده بوندن اشاعی نقصان اولیه جفی لدی الشرع و عندالجمهور ظاهر و جمله مواجه سنده باهر و مین اولدقدن صکره مجموعنک رأی نظارت و اشهاد اراثتری موجبجه حاصل ناهی افندیکنک عرض و اعلامنه مفتش افندیلر حضراتی امضا ایدوب جمهور و ممضی اعلام تکرار منظوره ایون اولدقدن صکره حین اقتضاده ابراز و احتجاج ایچون حرمین الشریفین قلمی قیوداتی جرایدنده نکاشته سبج صک و قید ایله رسیده حسن ختام و صویک کیفیت خلاصه سی بو محله منتهی کلام اولمشدر بوماده نک حریمه ثبت و قید اولدینی کی ابنیه خیریه نک مباشرتندن ختامنه دکن بروجه محرر مبایعه اولنان املاک و بالجمله اراضی محمود پاشا و ایاصوفیه کیر

وقاطمہ خاتون و عبدالسلام و عرقیہ جی و شیر مرد و سائر اوقاف متفرقہ دن اولوب مباہمہ اولندقدن صکرہ اشبو نور عثمانی جامع هایون اوقافنه تصحیح اولندقدنہ الزان اوقاف مذکورینک مشاهده ایرادینہ و کرک فراغ و انتقال و محلول طیاراتنه و جهاً من الوجوه ضرر ترتب و ضعف طاری اولماق ایچون اوقاف هایونہ تصحیح اولنان اراضیدن^۲ اوفر و اشرف طویفون سرایی و امینہ سلطان سرایی و سائر محللردہ اولان اراضی ایله باخط هایون و یا فرمان عالی وجه شرعی اوزرہ استبدال اولنوب اوقاف مذکورین متولیرینہ دفع و تسلیم و وقفلرینہ تخصیص و مجموعی حجج شرعیہ اولندقدن صکرہ اولدخی حرمین محترمین سجالاتنه تسجیل و حین اقتضاساده نظر و مراجعت اولنق ایچون بشقہ جریدہ به ثبت و قید ایتدیریلوب مفتش اوقاف حرمین اولنر طرفندہ حفظ اولنمشدر جامع شریف ملحقاتی اولان ابدینک کیفیت مساحه سیله طریق استحکامی بروجه اختصار بالاده تصریح اولنمشیدی مهمات لازمه سنک محلدن تدارک اولندینی ونه و جهله اہتمام اولنوب حصول بذیر اولندینی تفصیل اولنماز ایسه دخی هر ماده سندن برر نیندہ تحریر اولنق مناسب فہم اولنقلہ تسطیرہ شروع اولندی ابدینہ مرقومک اعظم لوازمہ سندن اولدن احجار مرمر جزیرہ مرمرہ دن و کوفہ کہ مقرینخودہ و داود پاشا سحر اسندہ اولان اوجاقلردن و اودطاشی قرہ مرسل نام قصبہ حوالیسی وجوار فضالرین معتندن قطع و اخراج ایله حاصل اولوب مرمرہ کبیر و وسط اون عدد مقداری طاش نقلہ مخصوص قایقلری اولنقلہ سفاین مذکور اوتہ دن برو انجیق مرمر احجار تحمیل و نقل ایدہ کلدکلرندن جامع هایون بناسی دخی ظهور ایتدکده علی الدوام احجار نقل ایدوب لیکن ایشک تعجیلی و عملہ نک کثرتی سبیلہ طاش یتشدیرہ مدکلرندن ضرورتدن ناشی آستانہ دہ اولان سفاین دخی تعیین اولنوب کوندربله جکی

بو طرفده اولان سفاین رئیس لرینک معلوملری اولدوقده بعض ملاحظه لری سببیه ابتداء امرده خشونت اظهار معامله سنده اولشلر ایدی هر نه حال ایسه بردفعه کیدنلر برکونده واروب هنوز کندینه نظام و برمدن بلا تعب و سفینه خدامی بی مشقت احجار تحمیل و ایرته سی کون کون کلوب پاک و جدید زولطه تول سفینه سی و بریلدیکنی کوردکده غیری نوبته باقبوب کتمک کیندولری طالب و راغب اولورلر ایدی زیرا جزیره صرقوم استانه یه قریب اولوب بو طرفدن سفینه واردینی ساعت و بوده سنک مأمور و مباشرتندن بشقه بنا طرفندن مخصوص برطاشچی قلفه سی تعیین اولنوب مسفورک ایشی انجق کیدن سفینه بی اکلندیرمیوب واردینی کبی تحمیلنه کوره احجاری وضع و تحمیل و اول باول بادبان کشای هزیمت ایتدیرمک ایدی کیدن سفینه رئیس لرینی و کرک طایفه سی حاجت اولدیقندن قطعاً ایسه یایشدیرمیوب طرف بنادن جهه الات و اقتضا ایدن مقره و مهمات حاضر و مهیا اولغله طاشچی قلفه سی استیجار ایلدیکی اطه لی کفره سیله سفاین وصول بولدینی کبی بر ایکی ساعتک طرفنده احجار موجودی تعجیلاً تحمیل و تکمیل اولدوقده اجناس تعدادینی مشعر یدینه علم خبر و روبرو مساعد ایام و هوا ابله بر یلکن کشادی مدتنده استانه یه ورود و بو طرفده دخی خریجه چی مباشرتیه اخراجنه مسارعت اولنوب بهر زراعنه بر ربیع اجرت تولنی بلاتراع و لامعارضه جدید غروش رئیس لری یدلرینه تسلیم اولنغله بویله مناسب بازارلنک لذتی دماغنه اذاقه اولدوقده همان شمعی ینه کیندیمی دیو بری بر لرینی مقدمه رجا و ذهابنه خواهشکر اولورلر ایدی اعاجیب امور دندرکه سکز سنه ده امور اینیه ایچون احجار متنوعه و کراسته و خراسان و طوغاه و بونجه قورشون و خام تیمور و ساثر مهمات مقتضی ایچون اسکدارک آتش قایق لری و اسکله لرین معونه لری

وقره مرسل و جزیره مرمره نك كير و وسط قایقاری و از میر سفینه لری و با حضور قره دکزدن الات خام و کندیر و کراسته نقلی چون تعیین اولنان چکلوه سفینه لری سال ماهیه ده در بنقطع ایاب ذهاب ایدالله بر مقتضای هواهزار کره شدید فورتنه لره تصادف ایدوب سائر غرق اولان سفاین کپی بونلرین دخی کشتی وجود لری باد مخالف ایله فتاده کرداب رحلت و غوطه خورجله حسرت اولمق مرتبه سنه واروب رئیس لری دخی مرتبط حیاندن قطع پیوند امل ایتمک اوزره ایکن خیرات جلیله نك آثار خدمت خیره سی حرمتنه بر کورکلی قایغک دخی تلف و ضایع اولدیفی واقع اولمامشدر حق کراسته جی تجار لرندن تیریا کی حاجی محمد دبر لر برکمنه وار ابدی بر سفینه می غایت کهنه و عمل مانده اولوب بو بهانه ایله تجدید ایتدیرمک داعیه سنه دوشوب رئیس ایله معهودانه تنبیه ایدر که بر سفینه دن غیر ی خیر یوقدر مرمره دن طاش نحلیل و دریایه چقد قدده کلور ایکن البته اچیلوب غرق اوله جنی ظاهر در هان سن و طائفه سنداله آتیلوب طشره چیق سفینه غرق اولد قدده بوندن اعلا فرصت اولماز تجدیدینی ادعا ایدوب مرحله بش التي کیسه اچه احسان بو طریق ایله جدیدینه مالک اولورز دیو سفینه مذکور ی کندرووب هر وقت بهر حال صو ایدر ایکن باصرا لله تعالی اول سفرده صو دخی ایتوب مصموباً بالسلامه کلدکده بعهده آخر کندو خصوصاً چون ایزنکمید کور فزینه کونده رووب هنوز مال تبیه وارمدن غریق بحر اولمغله بو احوالی استغراباً بعد الوقوع کندو انصاف ایدوب کلدکده خبر ویردی بیه صد دیمزه کله لیم بو وجهه علی الدوام احجار مرمر نقل ایتدیریلور ایکن و مقر بخوره طاش جیلرینه دخی طاشک قطع و اخراجنده تهاون ایتمه ملری چون مطلوب لرندن زیاده پشین اجه لری ویریلوب و بر قاج دفعه استدعای اوزره هر ارنابودلق ولایتندن

مطلوبلری اولان طاشچی اوستهلری ورنچیر عمله سی احضار و نقراتی اکثر و بوندن بشقه حیوانات المق ایچون و اراضی الوب مجدداً طاش اوجاقلری کشاده ایلمک ایچون سرمایه و هر وجهله اعانت کلیه اولتمق حسیله یدی سکیز سنه نك ظرفنده برأ هر کون قرق الی ماه عربیه سی و مجرأ اسکندارک ات قایقلری و اسکله لرین کراسته مموئه لرله احجار کوفه کی نقل ایتدیرلمشیکن کذالك قره مرسل طاشچیلرینه دخی سباق مشروح اوزره انواع اهتمام تام اولنوب انلرین دخی مخصوص اون طاش قایقلری استیجار اولنان سفاین ایله مدام اودطاشی نقل ایدرلر ایکن بو اوج محلدن ماعدا بعضی متروک و ناعام اینه دن فروخت اولندقجه بهاسیله اشترا اولنان اجناس احجار دخی قتی و افرجه اولور بونلردن مازالذکر اوج محلدن سفاین متعدده ایلاً و نهاراً علی التوالی کلور ایکن ینه بنا عمله سنه طاش یقشدیرمه عجز مقرر ایدی حتی روزمره سفاین و عربله و اسکله لردن صریق و قزاقلر ایله حالانک کتوردکلری احجار هنوز بنایه دخول ایتدیکی ساعت طاشچی اوستهلری و نقراتی سن الورسین یوق بن الورم دیو منازعلری ضروب شومه مؤدی اولوب یتنلری تفریق و توفیق اولندینی چوق واقع اولغله غیره نه مرتبه احجار صرف اولنوب و عمله نك نه مرتبه کترده اولدینی بومقاله دن من وجه معلوم اولور مهمه لازمه مستعجله دن بری دخی تیمورخام و قورشون اولوب بنانک حین مباشرتمده خام تیمورک قبه سی اون بر یحقی اون ایکی اون اوج اقجه یه اولوب و قورشونک قنطاری دخی سکیز و طقوز غروشته تجاری یتنده بیع و شرا اولنور ایکن مجموعی تجاری ضبطنده موجود و مدخر اولانی و بر طرفدن سفاین ایله کلوب کمر کدن چقان تیموری ضبط و اشترا اولندقجه استانه ده بروجهله بولتمدیغندن وجودی اعتبار ایله عزت ساری و تدارکنه عسرت و صعوبت طاری اولغله عاقبه

الامر صاقو و قواله و سائر تیمور حاصل اولان محللردن رایج فی الوقت
ایجاب ایدن بهاسی عهد نقد اصحابنه و بریلک اوزره درویش افندی
طرفلرندن معتمد علیہ صداقت ینیش و خیرت اندیش اولان ادملره
تحریرات ا کیده ایله حواله ایلدکلرندن غیریکال احتیاط و بو طریقی
ایله برکسنه یه عنف و جبر ورنجیده ورمیده اولنقدن صیانت و امنیت
ایچون قواله دزداری و اولحوالینک ضابطاننه خطابا فرمان و مکاتیب
ایله توصیه اولنوب وینه استانه دن بولندقجه بیدرپی الندیغدن بشقه
قواله جانیندن دخی بر قاچ دفعه یوز بیک وقیه تیمور خام مبیامه
اولنهرق ختام اموره دکین و الحاصل مبیامه سندن کفید اولنوب
صعوبت و کرک سهولت عون عنایت حق ایله حصولنه امکان ورسیده
ختامنه لطف کرم منان روا داشته بنده عصیان اولدی لکن قورشون
بوکا قیاس اولنوب انجق بلاد افرنجدن کلکیله فرنک طائفه سی ایسه
کیفتلری معلوم بر خشین قومدر کندولرینه مخصوص بر متاع اولدینی
اجلدن استدکاری بهایه انصافنه و پروب بوغبن فاحش بهایی نیچون
استرسین دیو جبر و قهر دخی اولنوب اخر محلدن تدارکنه دخی
دست رس ممکن اولمامقله ینه هزار اسلوب مستحسنه ایله استانه یه
کلنلری سمسار دلاللری معرفتیه بهر قنطاری اون بر اون ایکی دیو
رفو اون ایکی یجق غروشه دکین و از میره کلنلری دخی و بوده سی
و اعیان بلده معرفتیه نه حال ایسه مبیامه وضعف بهاری مراد
ابتدکاری اوجه دن بروجه پشین ویریلوب ونول سفینه لری طرف
ینادن بشقه جه ادا اولنوب متوکلاً علی الله جسته جسته سفینه تحمیل
ایتمکه سفینه رئیس لری میری مالدر یولده یولده معاذ الله بر قضایه
اوغرار ایسه متضرر اولورز دیو اجتناب و قورشون ارسال ایدنلر
دخی بو محذوری تحریراً اشراب ایتملیله مومی ایله درویش افندی
بیم عنایت و کرم حقه هر وجهله اعتماد اولوب حفظ الله بر قضا

اولمق لازم کلور ایسه شهریار بلند اعتقاد حضرتلری انده دخی
 مأجور اولورلر مانع دکل هر حالده سلامت و ضرامت مقبولدر دیو
 استیمان بیورملریله جسته جسته جمله سی کلوب تسلیم و منوال مشروح
 اوزره بو قورشون خصوصی دخی حصول پذیر اولمشدر و جمه
 مهماندن یری دخی اجناس کراسته اولوب ابتدا بنانک تملی یکریمی
 درت ارشون قعر زمیندن وجه ارضه چقنجه اعمال اولنان عملهئی
 طبراق باصدرمق ایچون جوانب اربمه سی بتون ووردنار کیر
 وکراسته کران وچاسه ستون ایله سسد بند اولنوب ریختم اولدقجه
 کراسته مذکور درون اساسده متروک بعده بنا یر یوزینه چقوب
 هر اوچر ارشون بالایله صمود ایتدکجه دائر مادار اسکله لر قوریلوب
 و قوریلان اسکله لرین دیکیلان دیرکاری جمه ورونار کیردن و تخته
 یرینه درشمه سی چفته طوباج واستفان امورغه سندن اولوب عرضاً
 بشر التشر ارشون عرض اسکله لر بنانک ایچروسندن و طشره سندن
 بتون بنایی اداره واستیعاب ایتسکله زمیندن بالایله وارنجه اللی درت
 یچق ارشون قدی اولان بنانک هر اوچر ارشون منزلنده دروناً
 و بیروناً بشقه بشقه اون سکز طبقه اولمق اوزره ایکی قات اسکله
 قوریلوب ویوندن ماعدا جوانب اربمه سنک هر جانبنده ینه طرفین
 اولمق اوزره بدی سکز محلنده اسکله نردبانلری انشا اولنقله و الحاصل
 جامع شریف کراسته ایچنده مستور و پنهان اولدینی اول وقت منظوری
 اولنلره خفی دکلدر بوندن ماعدا کتبخانه و عمارت و مدرسه و سائر
 علاوه ملحقاتی اولان اینیه دخی بو تصریح ساندده داخل اولوب
 بوکا قیاس اولنمغین مقیاس علیک تکراری موجب اطباب اولدیقتن
 غیرى تفصیله حاجت قالمیوب و ذکر اولنان اسکله نردبانلرین هربری
 اقتضای حاله کوره قوریلوب بوزولدقجه شکسته و قطع اضاعت
 اولنان وردنار کیر و امورغه استفان و کمرلر قالمیچون

و عملہ ٹی نزول امطار دن لاجل الحافظہ صوندرمہ ایچون و بونلر ہدم
 و تجدید اولدقچہ معروف اولان اجناس کراستہ باخصرص مسامیر
 متنوعہ نک حدی حصری اندازہ تعداد و اوزاندن بیرون اولدینی
 وارستہ ظاہر در و جامع مرقوم تملدن قورتیلوب طاش فرشنہ و احجار
 ہموارینہ مباشرت اولدینی تازیخدن کہ بیک یوز التمش بر سنہ سی
 ماہ شوالندن درت ای صکرہ در اول درت ای ظرقندہ یالکز
 حفر اساس ایچون بیک نفر مقداری رنجبر و لقمچی و بر قاج نفر
 نجار و دیوارچی اشرا ایدی غیری آمانہ دکن مسلمان طاش باشیسی
 و کار خانہ جیسی و مسلم طاشچی نفراتندن ماعدا کفرہ طاش باشیسی
 و بش نفر کارخانہ جیلری و ذمی سنک تراشان نفراتی سکیز یوز
 طقوز یوز نفر ابکن یوماً فیوماً متزاید اولدقچہ سائر صنوف عملہ دن
 بشقہ یالکز طاشچی کروی بیک اوچیوز الی نفرہ بالغ اولوب
 حتی کمال اہتمام دقت و ایشک ختامہ مساعرت ایچون اناطولیدہ
 آذربجان و قیصریہ و قسطنونی و ایزنکمید و حوالیرندن احضار
 اولاندن بشقہ ردوس و ساقز و از میر و مدلولو جزیرہ لرندن الی
 ارشونلی قلفہ لر ایلہ نفراتی احضار و فرار لرندن محافظہ ایچون
 مسفورونک کقبلاز و جزیرہ کاغدلری اخذ و مخصوص خانلرہ اسکان
 ابتدیریلوب نفرات اکثر و اعمال ابتدیریلشدر یالکز طاشچی
 عملہ سی بو مرتبہ دہ اولدینی حالہ سائر دیوارچی و حاجی و نجار
 و طوغرہ مہچی و صواجی و حاجی و ایکی نفر صریق جمال باشیسی
 یوز سکساندن متجاوز جمال نفراتی و اوچ نفر رنجبر باشی ایلہ بیک دن
 متجاوز نفراتی حاصلی کاربنایہ متعلق اصناف سلہ دن بوجامع
 و الانوبیاد معلا بنا سندنہ اعمال و استخدام اولندیق بر صنف قالمیوب
 تفکچی و چلنکر و دیوانچی بہ و ارنجہ حسب الاقتضا اعمال اولنقلہ
 عملات مذکور بندن بشقہ محاسبہ و اشبو جریدہ محرری اولان کاتب

بنا و عمله و مهمات ایچون بش نفر کاتبان و اوج نفر خاصه حصکیلیری ویکرمی نفر خربه چی و اوزر لرینه قپو طرفندن مأمور کاتبان یکچریان و معتمد باشی ایله یتمش سکنز نفر معتمدان و خربنده اوطه باشیسی ایله اون نفر خربنده کان و بنا قپولرینی محافظ اوج بواب یونفرات مذکورینک بهر هفته ده بومیه اجارات سرکیسی یدی بیک بشیوز بعضاً سکنز بیک دخی زیاده خلاصه یدی بیک بشیوز فروشدن اسکس سکنز بیک بشیوز فروشدن زیاده اولیوب بوحساب اوزره سائر مصارقات و مبیاعات مهمات دن غیری سکنز سنه نك طرفنده یالکز عمله اجاراتی ایچسون بهر رأس هفته ده ویریلان اقبجه دن ماعداسنک بوکا مقایسه و صرف ذهن ایله نوعما مقدارینه قریت قرینه حاصل اولمسی ذوی العقول عندنده ممکندر بوعمله کلنجه تحریر و تبطیر اولدینی اوزره بتا و انشاء احیاسنه بذل ماملک همت شهنشاهی بیوریلان جامع والای رفیع المنارک بناء رعناسی بجمیع ملحقاته عون عنایت ربانی و لطف کرم بزدانی برله بروجه محرر مرام رسیده حسن ختام اولقله حق الانصاف و کلام صدق انصاف بودرله یکپاره صوم صرمردن بویله مطبوع بناء زیبا و معبدخانه دلکشا استانه ده دکل بلکه ممالک اسلامیه ده دخی نظیری صورتنما اولیوب امثالی نایاب اولدینی اهل تحقیقه خفی و پوشیده دکلدن طرفیننده واقع محزج طبقات دلنشین و نیمناً سوره فتح شریف بتمامه بیاننده کربنده زینت بخشای عبادتگاه مسلمین و بالای روزنه لرنده واقع کمی بیضه لر اوزرینه اسماء الحسنی وینه بیننده اسماء النبی که هر برنده نیجه فواید و خصایص اولمقین نظریله مستسعد اولنوب بویله اثر خیریه بی مستجمع هر وادیس بر طرز لطیف عبادتخانه دلنشین نظیف خصوصاً جناب شهریار جهانگیر عمره الملك القدير حضرتلرینک مجالای الهام مرآت عالمهای قلب صفوت نشانلرندن طلوع وافر فرمانلری اوزره بالای

حرا ب طرفینہ اسم جلال واجب الاجلال ایلہ نص کریمہ میں
اسم پاک محمد سرتاج اولوب وینہ حرا ب صفہ سی طرفینہ قرشوبہ
قرشوبیضہ لہ ثبت و کشیدہ اولسان طفرای غرای جهان وبر قاج
سنہ مقدم مخصوص امر و سپارش اولنوب بر موجب نمونہ و ثمن
معروفہ ایلہ اشلتدیریلوب ایچ طرفندن کتوریلان نوظهور بوسکول
بللور آویزہ های کونا کون و درت بش محلہ طوب و سائرہ دخی
مجموعی بللور قنادیل بیمادیل ایلہ ترین و تنویر اولنوب درون فرح
مشحونندہ انوارلمعان و تابان اولمغلہ حقا کہ نور عثمانی تسمیہ سبلہ
مسمی اولمغلہ ہر وجہلہ شایان و سزاواردر خلاصہ جامع شریف
وماحقاقی اولان اینیہ لطیفک جملہ اجرا اولنان تصنعات استاذکاری
مواد واقعی و کیفیت دقایقی یکان یکان تعریف و کما هو حقہ توصیف
اولنق حد امکانہ اولمغلہ ہیان بعض جسم و ظاہر فہم اولنر مہما
امکن تحریر و تسطیر اولنوب بوسر تہدہ اقتصار و اختصار ایلہ اکتفا
اولندی و ترتیب و تخصیص اولنان و ظاہراتی اشرف خدمہ اولان
ائمہ ثلاثہ و خطیب و کاتب و وقف و روزنامچی افندیلردن ماعدہ بقیہ
سائرہ قیم و مؤذن و فراش و بواب و عمارتہ متعلق خدمتہ مخصوصہ
ہر نہ ایسہ بر موجب دفتر ترتیب حرمین قلمندن تذاکیری تحریر
و تمہیر اولندقدن صکرہ درویش افندی کلدکدہ ہر خصوصہ اہتفاع
واظہار اولان عدالتلرین و حقانیتلرین بوبابدہ دخی ایفا و اجرا ایچون
جامع شریفک بدایتدن نہایتہ دکن خدمت اینیہدہ دائماً و مستمراً
بذل مقہور ایدن معتمدان و خربہ جیان و مسلم طاشچی باشی و کارخانہ
جیسی و بعض نفراتی و خربندہ باشی و عملہ و مہمات کاتبلری باخصوص
بوابان و سائر دردمندان جملہ سی استحقاق و ایاقتلرینہ کورہ قریحہ
برمنیجہ لرندن ہر برینہ برر جہت تعمیم اتمکیلہ ہنوز کندولرینک
خبرلری یوغیکن و بلکہ امید دخی ایتمزلر ایکن برر برر چاغروب

جهت تذکره لرین یدلرینه اعطا و جمله سن علی حده مسرور و احیا بیوردیلر از جمله معتمد باشی اولان طوبیخانه لی دیمکه عریف محمد تام صداقت بنام کمال استقامت ایله بونجه ایام شدت شستا و صیف خارده بذک وجود ایدوب هر وجهه چراغ اولمقلقه شایسته اولمغین عیال و اولادینه کفایت ایدمک مرتبه تعینات و وظائف تذکره لرین و سقالتی صالویردیروب چراغ ایتمکه ممتاز و جامع هایونک بتون امورینی دوش استقامتیه احاله ایله معروف بنام و فریحاً فیخورکچنوب اوقاتی خیردعایه صرف ایله اهتمام و خدمت مأموره سنده قیام نام اوزره اولوب بری دخی بنا قبوجیسی سیداحمدکه صاف دل و صدق حرکت استقامتیه ینه طوبیخانه لی محمده هم معادل اولوب اول دخی مرحته شایسته آدم اولمقلقه حسرت کش اولدینی قیم باشلیق و بعض وظائف معینه علاوه سیله معاشنه استیفا مرتبه سی احسان و انی دخی تمام چراغ بیورروب مأمور اولدینی خدماتی بروفق مشغول اظهار ایله روزمره مساعی و خیردعا ایلمک بر وظیفه سی دخی اولدینی بدیدر وقس علی سائر خدمت بناده اولنلرین صغیر و کبری اعلا و ادناسی خربه جیه و خربنده یه و ارنجه هربری بونلره قیاس و وظائف اوقاقدن بررتان پاره ایله جمله سی مطیب و مسرور اولوب یریمی خائب خاسر قالمقلقه بروجه مرام تقیم چراغ تام اولدقدن صکره سائر دور و عشر خوان و یس و تبارک و فتح خوان و بومقوله اولان وظائف بهر حال لکل مقام مقال و لکل عمل رجال فحواسنجه هر جهت ینه مناسی وجه اوزره رجالتیه و بریلک اول دخی عدالت صریحه دن اولمغین هر بری کمال تقیع و تفحص و امتحانه حواله ایله تصحیح و تمیز و مستحق اولدینی مبین اولدقدن صکره اربابنه و بریلوب جمله سی خدمت مأموره لرنده صرف ازمان و دعوات خیرده یکنزبان اولوب حتی مشارالیه درویش اقتدی دائرة علیه لرنده

حق تعالیٰ جہلہ سین بہرہ مند و بر خوردار ایلسون بونجہ امکدار
 و ہر ایشہ لیاقتلری ظاہر و کردسزوار قوللری اولوب باخصوص
 اکثر جامع شریفک خدمتندہ افندی ایلہ معاً بولنشلر ایدی چونکہ
 عامۂ ناسی دنیاہ حصہ مند فیض خیر ایلمک دائرۂ امکاندن خارجدر
 و بوجامع شریفک سکز سنہ دن برو انشا اولدینی شرقاً و غرباً آفاقہ
 انتشار و ہر بری کرک مستحق و کرک نامستحق بررشیئہ نائل اولمغہ
 دیدہ دوزہ انتظار اولدینی وارستہ آشکار کیفیت بویلہ ایکن بودہ
 درویش افندی جہتلری کند و توابع ولوا حقنہ و برو ب بزہ ویرمدی
 دیوہر بری کفت شنیع ایده جکلری بدیدار اولمغین اولمقولہ بی انصاف
 و بی حیا اولنلرین السنہ سندن ذات حمیدہ لرین حفظ و استاریوروب
 امکدار قوللرینہ بن انلری آخر خصوصاً مکافات ایده رم ایہامنی
 اظہار انلر دخی بو احوالی تفرس و منفہم اولدقلرندن افندیمز
 صاغ اولسون دیولسانہ دخی کتور ممکیلہ رضای ولی النعمی بہ تسلیم
 اوغیر از خاطر عالیلرندن مجانبندہ قلب سلیم اولدقلری مظهر پسندیدہ
 خاص و عام اولمغین حق عزشانہ حضرتلری حبیب کرمی و رسول
 محترمی حرمتہ محض خیر عام ذات سستودہ جیلہ لرین افات و ہر
 بوقلموندن مأمون و محفوظ ایدوب اولاد کرام و عیال ذوی الاحترام
 و دائرۂ اتباع احباب باصفالریلہ مستدام دولت و اقبال و استزادۂ عمر
 و اجلال ایلہ مسند نشین عافیت بر کمال ایلیہ آمین بحق طہ و یس .
 اشبو نور عثمانی جامع ہایونی بالادن برو تعریف و توصیف اولندینی
 اوزرہ تمیم و صلوة مکتوبہ اداسنہ بدأ اولنہ جق رتبہ تکمیلی عون
 حق ایلہ رونما و آوزہ ہاء ایلہ تزیین و آراستہ و مقدما عشاق قضا سندنہ
 نسج ایتدیریلان صر محرابلی منقش ابریشیم قالیچہ لری فرش و بالجمہ
 مرتزقلری ترتیب و خدمت سی معین اولدقلدن صکرہ تشریف ہایون
 مصمم اولمغین بوندن اقدام شہنشاہان پیشین زمان پرمانلرندہ بویلہ

بنا اولنان جوامع سلاطین اوزر لرینه مأمور اولنلره و کرک خدمه اوقافه نه وجهله ا کرام ونه وجهله خلعت الباسیله احترام اولندیغی تشریفاته مراجعت اولندقدنه ترتیب خلاصه سی تبیض و معروض رکاب مستطاب اولنوب طرف بنادن دخی علی الاسامی دفتری طلب اولنقله ابتدا بنا ناظری اولان محاسبه حرمین الشریفین درویش اقدی و بنا امینی علی اغا محاسبه کاتبی محمد اقدی بنا کاتبی بو حقیر احمد اقدی عمله کاتبی عبدالرحمن اقدی و اوج نفر مهمات کاتبیری اورته یازیحیسی اولان منلا یازیحی خاصه صوناظری علی اغا و مقدهما ستونلرین اوزر لرینه مأمور اولوب حالا ترسانه طامرنک لیمان رئیس اولان محمد رئیس و جامع شریفک یازولرینی کتابت ایدن اندرون هایوندن چقمه خطاط مذهب علی اقدی و کر جعی باشی عبدالرحمن اغا و صوبولجیلر کتخداسی حسن چلبی و احجار نقلی خدمتده اولان استانبولک باش کتخدا و کلبی بیر اقدار و معتمد باشی طوبوخانه لی محمد اغا و اوج نفر خاصه حصکیلیری و مقرینخوده طاشجیلرینک کتخداسی حاجی مراد و سر تقاشان عاشق غریب و تقاشلر کارخانه جیسی و حاجی باشی و کارخانه جیسی و قورشونجی باشی حسن اغا و تمش سکنز نفر معتمدان و بکرمی اوج نفر خریه جیان و مسلمان طاشجیلرینک محمد چلبی و طاشجیلر کارخانه جیسی ایوبلی حاجی مصطفی و خربنده کان باشی و بنانک نعلبور باشیسی احمد چلبی بنا قلفه سمیون قلفه ذمی طاشجیاننک باش کارخانه جیسی قوزمه قلفه بنا قلفه سنک کارخانه جیسی اوسته سفر و درت نفر ذمی طاشجیلر و کارخانه جیلری و حاجی قلفه سی ارتین قلفه و کارخانه جیسی و دیوارچی قلفه سی اولان اوراس ذمی و ایکی نفر صریق حملان باشیلری پهلوان و اوج نفر رنجبر باشیلری بو محله کلنجه علی الی سامی صورت مزبور اوزره دفتر تحریر و کلان تشریفاتی قلفه سنه و یریلوب بیک یوز التمش طقوز

سنہ سی ماہ ربیع الاولینک غرہ سی جمعہ کوئی پادشاہ دارا حشم
 حضرتلری دبدبہ خاقانی وکوکبہ جهان بانی اوزرہ باشوکت واجلال
 سرای عالیبرندن تشریف بیوروب صلوة جمعہ بی ادابیورمق قراردادہ
 اولغلہ اول لیلہ جمعہ دہ درویش افندی وینا امینی علی اغا وکاتبان
 وخدمہ بنا ومرتزقہ دن اقتضا ایدن بعضیلر مجموعی جامع ہایونہ
 یتوت ایدوب باخصوص پادشاہ خجستہ خصال حضرتلری بعدالتشریف
 ابدست اوطہ سندن تخت نشین و نماز قلمق ایچون حرکت بیوردقلرنده
 ابدست اوطہ سندن محفل ہایون قبوسنہ وارنجہ زراندز زردیبای
 قیمت کرای پای انداز و مقدم شوکت تواملرینہ فرش اهتراز
 اولمشدر بوکا کورہ سائر لوازمات دخی جملہ مہیا وجامع شریف
 حولیسی تطہیر و تمیز و تپولر حفظ و حراست ایلہ نظام پذیر اولدقده
 صباحیسی علی السحر اول وقت کتخدای صدرعالی بولنوب صکرہ
 سلانیک سنجانغی ایلہ کامروا اولان وزیر مکرم احمد پاشا حضرتلری
 جملہ دن اقدم جامع ہایونہ تشریف و متولی اوطہ سنہ نزول و بر
 مقدار استراحتدن صکرہ وزیراعظم سعید محمد پاشا حضرتلری
 بالجملہ کلان علمای عظام و وکلای ذوی الاحترام و ارباب مناصب
 لازم الاکرام و کافہ خواجہکان دیوان افندیلرہ بر موجب تشریفات
 پوست سمور و قافوم و فراجہ و خلعت الباس اولنہ جق محل ترہ سی
 مناسبدر دیو درویش افندی ایلہ مذاکرہ واستشارہ ایلدکلرنده حالا
 محفل ہایون تختندہ وزیر قبوسی تعبیر اولنان جامع شریف قبوسنک
 گوشہ سندن یوقارو محفل ہایونہ و ابدست اوطہ سی پیشکاہنہ جیقیلور
 بر نردبان واردر شوکتلو افندیمر نماز قلدقندن صکرہ ابدست
 اوطہ سی تشریف بیوروب حضور ہایونلرنده شیخ الاسلام افندی
 حضرتلرینہ و صدرین و نقیب الاشراف و صدور علما و موائی عظام
 حضراتنہ علی مراتبہم کورکلر و فراجہ لراکتسا اولندقندن صکرہ

صاحب دولت افندمر اشاغی اینوب ذکر اولنان وزیر قپوسی نردبان صحی باشنده که فوقانیده ابدست او طه سندن برر برر نظارت هایونده در صاحب دولت افندمر بو محله قیاماً دوروب دفتر دار افندی دخی یانلرنده تشریفات دفترخی او قودقچه نه ایسه خلعتلر الباس و هریری زمین بوس ایدوب کیدر لر دیو تذکیر و مناسب کور ملریله غیری تشریف هایونه منتظر اولدیلر صلاوقتی اولدقده جامع شریفک منتخب و بلند آواز صوت مؤذنلری منارتینه جقوب صلاهی معتادینی خوش الحان ایله ادا بعده جوامع سلاطین مشایخی ایله جامع هایون بر طریق قاعده جمعه و اعطی اولان مشایخ خلوتیه دن عبدالشکور افندی حضراتی کلوب سائر ایام جمعه معتاد اولان سلاماقدن صد افزون او طه باشیلر و بکتاشیان نقراتی باجمهم ضابطان ایله مقدا سفر وقوعنده خنکار الایلرنده نه وجهله طرفین صف بسته موقف سلام اولور لر ایسه بعینه اولدجه حدود سنور لرندن تا جامع هایون قپوسنه کلنجه دست بندموقف سلام اولوب سرای جدید عامردن دخی حدودلرینه کلنجه جبهجی نقراتی کذلک صف بسته موقف سلام اولدیلر جمعه اذانسندن تخمیناً ایکی ساعت مقدم سرای جدید عالیلرندن شرفند مقدم یرممنت ایچون موجود و منتظر اولان وزیر اعظم سعید محمد پاشا و شیخ الاسلام فضائل ارتسام دامادزاده افندی حضراتی و نقیب الاشراف و صدرین محترمین و موالی عظام و مدرسین کرام دیوان طاقی ایله رجال دولت و بوستانجی باشی و میراخور اول و ثانی و کتخدای بواین شهر یاری و دفتر دار افندی و رئیس الکتاب و توقیعی و یکچری اغاسی و جبهجی باشی و طوبجی باشی و طوب عربجی باشی و سرمهتان خیمه خاصه و سپاه و سلحدار و بلوکات ارلعه اغالری بالمله اوجاق ضابطانلریله و مجموع خواجکان دیوان هایون و سائر ارباب مناصب ذوی الاحترام و سر بواین درگاه

معلا وزعما وچاوشان والحاصل مرتب مزین الای ذوی الاحتشام ایله بر موجب تشریفات ترتیبه دیزیلوب قضا لرندن سلطان چارجهت افاق اولان صاحب الخیرات والحسنات پادشاه فرخنده بخت شهنشاه مزرکش معلا تخت شوکتلو مهابتلو عظمتلو سلطان عثمان خان خلدالله خلافتہ وملكه وسلطانه واقاض علی العالمین بره واحسانه حضر تلی مشرف افناب جاه وجلال ومطلع خرسید شوکت واقبال ایله کافه عباد مؤمنینه برتوانداز رافت اوله رق بايمن واقبال تشریف بولارده دست بند موقف اسلام اولان کروه بکتاشیان وجبه جیان علی۔ الحصوص جامع هایون حولیسندہ طشره محراب مقابله نصب دیده انتظار اولان جوامع سلاطین مشایخ کرامی سلام مشتمل الاکرام ایله تلطف بیوروب کتخدایک ایله درویش افندی بخوردان چککریک اشاغی حولی قپوسنه یقین اولدقده صاحب دولت ویکچری افاقی مقدبجه اتدن نزول وماشیاً استقبال رفوقانی ینک طاشی اوستنه صعود وچین نزولده شیخ الاسلام ونقیب الاشراف وصدرین محترمین حضراتی تحیه مراسمی ادادن صکره کوبه خسروانه ایله ابدست اوطنه سنده صدرنشین بالاولدیلر بر مقدار توقف وآرامدن صکره درویش افدینک اولادنچیلری وچکر کوشه محترمه لری اولان اوج نفر فرزندانچندی چاغردوب حضور هایونه ناصیه سای اولدق لرنده کمال تواضع شاهانه لرندن اظهار صورت ایله یانلرینه ملاطفت ایله یانلرینه اجلاس تالطفانه کریمانه ایله معامله استیناس ونوازش بنده نواز واول اتاده صاحب دولت حضر تلی وشیخ۔ الاسلام افندی حضر تلی عرضه کیرمکله دامبوس شرفن احراز بیوریلوب وقت صلوة دخی دخول اتمکین عامه مؤمنینه صلاهی دعوت صلاة نداو بیک بوز الشمس طقوز سنه سی ماه ربیع الاولک غره سی جمعه نمازی اول جامع رفیع العمادده اداء صلوة مکتوبه به

ابتدا اولمق فله الحمد میسر اولدی بعده نمازدن چقدقدن صکره جناب پادشاه شو کتمدار حضر تلیله شیخ الاسلام حضر تلیینه بعده نقیب الاشراف و صدرین حضر اتندن استانبول قاضیلرینه چوقهیه قبلوسمور فاخر عن السرور بالای وش افتخار لرینه اکتسا و مکة مدینه دن بلاد اربعه یه کلنجه موالی عظام حضر اتنه قاقوم کورک و محن مدرسنه کلنجه صوف لطافت موصوف الباس و بوذبلده درویش افندی یه یشیل چوقهیه قبلوسمور کورک الباس ایله اکرام و بالجلله صدور علما و موالی عظام و مدرسین کرام علی مراتبهم سمور و قاقوم کورکلر و فراجهلر الباس و مراسم اتانندن صکره صاحب دولت حضر تلی بالاده تخریر اولندیغی اوزره اشاغی محن زردبانه اینوب قلاوی و الباس اولنان سراسره قبلو کورک ایله زردبان باشنده قائم و جانب یسارنده دفتر دار افندی دوروب ابتدا کتخذایک حضر تلیینه چوقهیه قبلو سمور کورک و بعده دفتر دار افندی یه خلعت فاخره الباس اولندقدن صکره رجال دولت و ارباب مناصب مجموعی رتبه سنه کوره متولی او طه سنک او کنده ابدست هایون او طه سی قرشوسنده زردبانه و ارنجه برر برر دیزیلوب ترتیب اولندقدن بدنده اولان تشریفات دفتر نیغی علی الاسامی دفتر دار افندی او قودنجه حضرت صدراعظمی او کنده خلعتی الباس و دونوب زمین پوس ایدوب محللرینه عطف عنان ایدر لر ایدی دولت علیه ده هر نه قدر رجال دولت و ارباب مناصب وار ایسه یدی کیر ترک اولتیوب بر موجب تشریفات خلفلری الباس اولندقدن صکره جامع هایونک مدرسی افندی یه و واعظی عبدالشکور افندی یه و امام اولنه و خطیب افندی یه چوقهیه قبلو سمور کورکلر ایکنجی و اوچنچی امانه چوقهیه قبلو سنجاب کورکلر بنس اینی علی اغا مقدم سمور کورک کیمش ایکن سهواً شیمدی خاطره کلد کده بو محله تأخیر و تخریر اولندی قیم باشی و مؤذین باشی یه

سادہ چوقہ فراجه لالباس اولمشدر بونلر تکمیل اولدقدن صکره جامع هایونک ابنیه خدمه سی دیو چاغردقدہ مقدما دفتر اولنوب علی الاسامی دفتری تشریفانجی خلیفہ سنہ ویرلدیکی بروجه مفردات بالاده تصریح اولمشیدی ینہ اولوجهله مرتب دیزیلوب جملہ سنہ برر برر خلعتلر الباس وجامع ابنیه سنی خدمه سیلہ تقیم و اختتام اکرام ایله مظهر عاطفت اولدیلر بوندن صکره اسن قالمامله شهریار داراخدم حضرتلری دخی آبدست اوپه سندن دولت واجلال ایله نهضت قیام ودائرة هایون طاقی ایله سرای عالیبرینہ عطف زمام اختیار بیوردیلر اول کون جامع شریفک حولیسی دروناً و بیروناً تراکم ذخام انام ایله روز محشردن نمودار اولمشیدی کورکلر و خلعتلر الباس اولندینی کون عمله وخدمه ابنیه ایچون درت بیک غروش عطیه هایون کلوب توزیع اولتق اوزره ایکن مشغله کثیره دن ناشی امهال و بر ایکی کوندن صکره متولی اوپه سنده براسلوب معتادقدیم سرکی دوشنوب مجموعی کاتباندن ذیلہ وارنجه علی مراتبهم توزیع واقتسام اولنوب جملہ سی حصه مند وایه دار اولدیلر اوتہ دنبرو بو مقوله بنا اولتان خیرات عظیمه تک خدمت معینه سسندہ مستخدم و امکدار اولنلر احتیاجدن مستثنی اوله حق نان پاره ایله یاخود استعدادینه کوره بر رتبه مفاخره ایله قالدیریلوب چراغ اولمق داب سنیه شاهانه دن اولغین درویش افندیکن حق تعالی عمر دولترینی افزون ایلسون همم والانهمتلری انضمامیلہ بو خصوصی استعدادی نیاز وصاحب دولت حضرتلری انہا ایلدکلرندن بنا امینی علی افا رتبه والای سر بواین درکام عالی یه پانہاده و بنا کابی بو حقیر دخی بلوکات اربعه کتابتده علوفه جیان یمین کتابتیلہ خواجکان دیوان زمره سنہ ادخال اورنه یازیحیسی ملایازیحی دخی اصل سر طورناتی رتبه سیلہ وطورنایجی باشی نفراتی ضبطی ایله سرحد منصوردن باش سرحد اولان و دین

اغالی رتبه‌سنة اعتلا و خاصه حصکیرندن حسین حصکی دخی هر
 وجهله طلاقته مالک واستعدادی اولمغله یکیچری اقامی قره قولاقلی
 خدمتده استخدام ایله اوجاغی میاننده سر افراز و بروجه محرر
 تعمیم اولنوب لکن قره قولاقلق تلخیص و امر هایون ایله صورت
 بولاجق مواددن اولسامغله همان نماز قلندیغینک ابرته‌سی کونی
 بوستانجی باشی افا طرفندن دامنبوس امریله قپویه ارسال
 و خدمت مرقومه‌یه تعیین اولنوب مرامی ایله کامیاب اولدی
 باقی ذکر و موعود اولنان قپوجی باشلیق و خواجه‌لک و اغالق ماده‌سی
 تلخیص اولندقده خط هایون کشیده و عنایت بیورلمغله مومی‌ایله
 ملایزجی قپویه چاغریلوب وقت معینه‌سندہ ضبط ایلمک اوزره و دین
 اغالی توجیه و دوش استحقاقه خلعت الیاس و حقیرک کتابی دخی
 ماه شوالده واقع اولان توجیهاتده ضبط اولنق اوزره رؤس و بنا
 امینی علی اغانک قپوجی باشلیق رؤس هایونی بر قاج کوندن صکره
 مشارالیه درویش افندی‌یه کلدکده بدلیرمزه اعطا ایلدیکندن بشقه
 کیفیت حال بنده که معلوم دولتری اولمغله یشیل صوفه قپلو اعلا
 سیر سنجاب کورکی احسان و اصطلبل معموره لرندن کندلرینه
 مخصوص اولان کزیده و توانا برر رأس بارگیری سیم چایغون رخت
 بساطیله تزین و غلبه مرحمتلرندن عنایت و یانمه برچوقدار قوللرخی
 تعیین بیوروب قپویه ارسال بیورملریله واردقده حاضر اولان
 حرسانی دستاری رئیس الکتاب اولان حمزه افندی حضرتلری
 پیش زانولرنده ید مؤیدلریله سرمباهاتمه راست و بر مقدار تبشیرات
 ایله قطع مراتبه همت عالیلرخی انصراف و بعده قالقوب صدراعظم
 حضرتلرینه کتوروب دامنبوس شرفن احراز ایتدیردکن صکره
 بندن افندی قرنداشمزه سلام و دعالم ایدوب خاطرلرین سؤال
 ایده‌ریز دیو اعاده و کلوب حرسانی ایله مشارالیه افندیمرک مبارک

خاکپای دولترینہ روی مال ودعای خیرترین استجلاب ایتدکن
 صکرہ مسروراً و محبوراً انشراط فؤاد ایلہ احسان بیوردقلری
 دونامش پارکیرہ سوار و عیال و اولادیمزدن دخی طرف دولترینہ
 دعای خیر ایتدرمک ایچون فقیرخانہ بہ عودت ایدوب وقت معلومہ مدہ
 ضبط کتابت ایچون حلول وقتہ نکران و ضمیمہ دعای دوام عمر
 دولت پادشاهی تحریک زبان سریع الیان اولنمشیدی الایام یمرمر
 السحاب منطوقعجہ کتابت سرقومک توجیہ و قتی کلوب یوم توجیہ اندہ
 خلعت الباس اولنق ایچون تذکرہ کلدکدہ کمال لطف کرملرندن
 ینہ بر صوف لطافت موصوف فراجہ انعام و بعمدہ دیوان هایون
 اقتضا ایتدکدہ ینہ بر اوست پوست سمور احسان و بعمدہ ینہ بر پک
 اعلا جلد قفا احسان فراوان بیوروب بحر کرملرینہ مستغرق
 اولوب ہرنہ قدر فا کرالہم و شاکر التعمیری اولسم بیگدہ برین
 تذکیرہ و تعداد ینہ عدم لیاقم ظسامر و هویدا اولنخلہ ہان مبارک
 سر دولترینی تصدیع ایتمامک ایچون حقلرندن خیردعای ایکی کلامہ
 حصر و قصر ایلدم حق عزوشانہ حضرتلری ذات محترمیلہ اولاد
 و عیالترینی دنیاہ و اخرتہ خوفندن امین و سالم و ہرنہ سراملری
 ایسہ وصول حصولیلہ مسندشاذ خرمدہ قائم ایلیہ آمین یا عجیب
 السائلین جامع والائک تمیم و نمازہ ابتدا اولنمسی ایلہ حق تعالی جملہ بی
 فرحیاب ایلدی قالدیکی عمارت و طبیح فدولہ انلرین دخی لوازماتی
 تکمیل و اطعمہ نذا کیری تمیم و تمہیر اولندقدن صکرہ بیک یوز
 التمش طقوز سنہ سی ماہ ربیع الاولک اون بشنجی جمعہ کونندہ
 عمارت عامرہ کشادہ اولنوب بشنجی اولان افندی حضرتلری سہات
 سفرہ انعام صاحب الخیر شوکتلو عظمتلو پناہتلو اقدمنزک نعم
 مبدولہ خیربہ و فقیہ لرندہ تغدی مواند ایلین طلبہ علوم داعیاتی و مر
 تزقہ وقف نناخوانی ایلہ دعای فراوان ایدوب طبیح اولنان طعام

دنان عزیز یوماً فیوماً الی ماشا اللہ تعالیٰ موجود بولنان ایله ارباب
اصحابی تناول ایتلملیله دفع مجاعه ایلدکلرنده فراده و فراده دعوات
خیریه لرینی پیوسته آسمان واجابت خانه یزدان ایدم جککری معلوم
علیمان اولقله جناب فیاض حق شوکتلو کرامتلو پادشاه عالمناه
افندمن حضرتلرینک مبارک وجود هایون مرحمت مقرونلرین سریر
شوکت مصیرلرنده بردوام دولت واجلال ایلوب خطا و خطراتدن
مصون و مأمون ایلیه امین بجاه سید المرسلین تمت الحروف
بعون الله ملک المعین آمین .

صوک

Risalenin Transkripsiyonu

TARİH-İ CAMİ-İ ŞERİF-İ NUR-U OSMANİ

Dersaadet

Hilal Matbaası Eski Zaptiye Karşısında

1335–1337

Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuasının İlavesidir

Cenâb-ı Hak Azze Şânehu Hazretlerine hamd bî-gâye ve Resul-i Ekrem ve Âl-i Ashab-ı muhterem hazerâtına salâtı bî-nihâyeden sonra bâ'is-i tastîr-ı kitâb sıhhat-nisâp budur ki Âsitâne-i sa'âdet-medârda Bedestân-ı Cedid kurbunda kâin Sarıkçılar önünde Cebeciler Kolluğu'na mürûr û ubûr olunan tarîk-i ammin cânib-i yesârında bundan akdem vâki olan mescid-i şerif fudalâ-yı dehirden âlem-i kudse irtihâl eden Hoca Sâdeddîn Efendi'nin duhter-i [I] sa'd-i ahteri Fâtma nâm Hâtun'un vakf-ı celîlesi olup murûr-i eyyâm ve kurûr-i a'vâm ile müşerref-i harap ve zelâzil vukû'unda mâ'il-i tûrâb ve bir vechile salât-i mektûbenin edâsına adem-i kudret ve vakfından dahi ibnâsına liyâkat olmadığından mahalle ahalisi mukaddemâ Sultan Ahmed Han aleyhir rahmetü ve'l gufran hazretlerinin rikâb-ı hümâyunlarına ref rik'a edüp tecdidini niyâz eylediklerinde keşfine emr-i hümâyun buyurulmağın hey'et-i kadîmesi üzere tecdîne kırk kese akçe gider deyu keşf olup defteri rikâb-ı müstetâbe arz olunmuşken tâkçe-i nisyân ve alâ halihî vakt-i güzerân ba'dehu Hüdâvendigâr-ı sâbık mağrifet nişân Gâzi Sultan Mahmud Han hazretlerine mahalle ahalisi arzuhâl ve birkaç defa istirhâm-ı hâl edip beşinci defa arzuhâl eylediklerinde ol vakit Darüssaade Ağası Kâtibi olan semâhat-lü Derviş Efendi'ye havale ve keyfiyyetini süal için emr-i hümâyun olmağın taraflarından taraflarından Ağa Celbisi Hacı Salih'i tayin ol dahi vak-i işâda mahalline gidip mescid-i şerifinin imâmını hânesinden ihrac

[I] Encümen azasından mütekaid Miralay Ali Bey'in yedinde bulunan Fatma Hatun'un vakfiyesine nazaran Hoca Sadeddin Efendi'nin zevcesidir.

mescid-i merkûm kimin vakfı olup ve suret-i inhidâmı ne rütbede olduğunu istintâk ve mukaddema kırk kese akçeye keşf olunup metrûken kaldığı ve Şeyhülislam Efendi nezâretinde olduğunu istihbâr ve takrîrini alâ vukû'ihî gelip inhâ eyledikde ber-vech-i muharrer keyfiyyetini karîn-i ilm-i âlem ârâ-yi şehriyârî olmakla ba'dehu bi'n-nefs Cenâb-ı Şeyhülislam fezail irtisam efendi

hazretlerinden istifsâr buyurdularında vakfı za'if ve bi-hasıl olup cânib-i vakıfdan inşâsına kudret olmadığını Pâdişah-ı mürüvvet-penâh hazretlerine bi'l-müşâfehe ifâde-i hâl ve ibnâ olunmak için vakfiyeti istibdâl olunmasına fetvâ-i şerif dahi vermekle binanaleyh tecdîdi emr-i Hümâyun merhamet makrûn olmağın Defterdar-ı esbak Atıf Efendi merhumun damadı olan Ali Ağa her işinde mukaddem kâr-güzâr ve her vechile mustakim ve sadâkat-kâr ve her hususta mücerrebü'l-etvâr olduğu ez-kadim Derviş Efendi'nin ma'lûmları olduğundan gayri mukaddem Halkalı nam su yollarının tecdîd ve re'sen icrâsına me'mur oldukda sıdk ve istikâmeti tekrâr zâhir ve sa'yi belig birle hizmeti kemâ yenbeği bâhir olmakla bu hususa dahi binâ emini tayin ve zemâm-i umûr-i ebniye dest-i sa'yi himmetine tevdi ve terhin olunup ol dahi fenn-i san'atta mehâret-i tammı olan neccâr kalfalarından kâr-âzmûde Semyon nâm zımmiyi kalfa tahsis eyledikten sonra 1161 senesi mâh-ı Şevvâlül mükerrerimin 14 isneyn günü eşref saatde ibnâ için esas harfine mübâderet ve mescid-i merkûm hedm ve kal edip arsası mesâha olundukda terbî'an 563 zira 9 parmak imâmına ve mü'ezzin ile kayyimine meşrûta olan 3 bâb hânedan dahi 255,5 zirâ'ki cem'ân 828,5 zirâ 9 parmak hasıl arâzi havâli-i İstanbul'un gâyet şerif ve mu'teber mahalli ve esnaf-ı

5

sanâyi ve erbâb-ı hırfetin kurbu civârı olduğundan evkât-ı hamsede belki cezmine cem'iyet-i müslimîn ve cemâ'at-i musallîden hâli olmaz diye cevâmî'i selâtin misillü ma'bed azim inşâ olunmak irâdesi nev'i tab-ı bülend himmet-i şehinşâhide cevlân ve bu mefhûm-ı mülâhazadan nâşi binâ emini dahi tevsî-i esâs için kesret-i ameyleyle hizmet-i me'mûresinde pûyânken şehir-yâr-ı sûtûde-kâr hazretleri saray-ı dilarayı atıka beş behanesiyle mahal-i binâ-yı târe-i nigâh temaşâ ve ba'dehu hatt-ı rihalet izzû iclâl esnâsında meğer köşe başında bir ihtiyar adam durup Şehin –Şah Melik hazretlerine duâ eylemiş der akib sarây-ı atık-i ma'mûreden Silâhdar Ağa adam gönderip Derviş Efendi'yi istediler ta'cilen gidip sizi Şevketlü Efendimiz istiyor dediklerinde ol vakte gelince huzûr-ı Hümâyûna misül olmadıklarından başka bedîhî zuhûrundan ucben aslı nedir diye sual edip Silâhdar Ağa dahi pek sıhhatini bilmem lakin bu tarafâ gelirken

köşenin başında bir pîr-i mübârek adam dururdu Şevketlü Efendimiz mukabelesine geldikde el kaldırıp ağlayarak Efendim Pâdişahım Hak Te'âla vücud-i Hümâyûnunu hatasız eylesin câmi-i şerif binâsına himmet-i mülük-âneleri ma'tuf buyrulmakla cümle ahali-i mahalle fukarâ kullarını mesrûr ve ihyâ buyurduğunuz için Hak Te'âlâ dahi Şevketlü Efendimin mübârek kalbini ma'mur ihyâ eylesin diye reft-engiz du'â eylemişti gâliba bundan iktizâ etmek gerek diye haber verip Efendi dahi huzûru fâiz-ün-nûr hüsrev-âneye çehre-sa'y oldukda câmi-i resm edip tez getir diye emr-i Hümâyûn olmağın hemen ol gün müsâraaten çâr duvar bir resm ettirip getirmişlerdi lakin pîr-i merkûmun mütedarri'âne dua ve niyâzı Pâdişâh-ı takvâ-penâh hazretlerine kemâl-i rütbe te'sir edip fi'l asıl dahi cây-gîr zamir-i münir olan câmi-i kebir ibna

6

olunacağı münfehimdi bir kat dahi bâ'is-i şevk cemîle ve mübâderetine illet-i müstakille olmağın der-akab mücessem tersim emr ü ferman olunup tab'ı Hümâyûn pesend makrûn üzere yek kubbe ve derûnunda sûtûn sikleti olmayıp tabakât ve mahfilleri ve derûn birûn hey'eti câmi'ası elyevm ne suretteyse bir kebîr levha üzerinde bi-aynihi resm-i cesîmi sûret-yâb ve mâ'ruz-ı rikâb müstetâb olunup iraset ve sûret-i hey'et-i makbûl-i şehri-yâr-ı âlî-cenâb olmakla alâ resmihi binâsına karâr-dâde olunup ancak resmine göre arazi-i mevcûde muzayyik olduğundan tevsî için menâzil iştirâ olunmak behemehâl lâ-büd olmağın arzan Çukacılar Hanı'na ve tûlen Cebeciler Kolluğu'na (Kulluğuna?) varınca ol mahal ada gibi başka bir dâ'ire ve zarfında birkaç çıkmaz sokak ve bazen odalar içi mahallât olup vafîr menâzil ve dekâkin ve mehazin ve birkaç boyahâne ve bunların her biri evkâf-ı müteferrikadan olmakla Haremeyn-i Şerifeyn ve Şeyhülislam ve Sadrazam ve bostanîyyan evkâfi müfettişi efendiler ve hassa mimar başısı ağa ve mi'mârân kâtibi ve hulefâsı ve evkâf mütevellileri mahal-i binâda biddefâ'ât akd meclis ve matlûb olunan emlakın ashâbı dahi ol günlerde savb-ı meclis-i ma'kûdda mevcut olup mübâya'a olunacak emlakın ibtidâ-i emirde ma'rifet-i şer'i ve mimar ağa ma'rifetiyle ashâbı müvacehesinde mesâha ve keşf tahrîr-i defter ve ma'rûz-ı rikâb-ı Hümâyûn olup mübâyası emr-i cihân-mutâ buyrulduktan sonra mevkînün şefar-i itibarına göre her birinin arsa

zirâ'ına 5 kuruştan 7 kuruşa değin akâr veya kagir mahzen ise 10 kuruşa değin vaz'ı fi'ât kaldığı binâsı ahşaptan olup 2-3 kat ve cedîd tekellüfli musanna-kâr ise binâsı zirâ'ına 7 kuruştan 10 kuruşa değin eğer kagir han ve mahzen ise 12,5 kuruşa değin fi'at vaz ve mûcibince hesap olunupcümle muvâcehesinde

7

ashabına verildikce ber-mûcib kabul etti febihâ vâlâ insâfdan udûl ve akçesini ahz ve kabzdan nükûl edip tam'an ruûnet ve huşûnet edenler bir türlü cebr ve kahr olunmayıp çünkü hayrât olma hasebiyle Pâdişâh-ı deryâ-nevâl hazretlerine hayır du'â etsinler Maksûdu Hümâyun dahi mücerrid isticlâb du'âdır diye vech-i münâsibine göre bedel rızâ zâm olunarak ber-vefk-i dil-hâh-ı etyâb ve rızâ-dâde ve ferh-ı neşâtları ziyâde olup mütevellîlerinden cânib-i Hümâyuna ifrâğ ve rusûm-ı firâğları dahi i'tâ ettirildiğinden başka ekserînin istid'aları üzere binâ enkâzı dahi kendilerine devir teslim olunmakla sürûr-i tâmm ve hubûr-i mâ-lâ-kehlâmla cilve-fürûş neşât behcet olarak mübârek-bâd deyip kîseleri leb-rîz-i mümsik altınla her biri geldikleri mahalle avdetde şitâb eylemişlerdir minvâl-i muharrer üzere mübâyaa olunan musakkafât hedm ve arâzi tevsî olup 2500 arşuna karîb câmi-i şerif ve 1370 zirâ şadırvân temelleri mübâşeret tarihinden 4 ay müddetinde 1000'den mütecâviz rencber ve 300'den mütecâviz lağamcı ve 200 divarcı ve alınan musakkafât hedmi için 50'den mütecâviz neccâr ictimâyyla hafr esâsda ihtimâm-ı tâmm olunurken sefer-ül-hayr duhûl etmezden mukaddem câmi'in temelleri teyemmünen vaz' olunmak için kazılan meydân arâzisinin mahal-i vasatında bostan kapısı gibi bir kulagaz hafr ve temel vaz' olunmak için ka'r zemine değin kazılıp âmâde olduğu haber verildikde istihrâc ve intihâb olunan şeref-i yümn-i sâ'at ki 1162 senesi Mâh-ı Muharremi'l Harâmın 29'uncu Cumartesi günüdür sa'âtin akrebi 6,5 ve dakikası 6'dayken vaz'ı esâs-ı fermân olunmuştu Dârüssâde Ağası Kâtibi olan Derviş Mustafa Efendi cümleden evvel binâyâ teşrif edip iktizâ eden hususlara nizâm verdikten sonra

ol pîrâye-bahş rûtbeye-i Sadâret-i uzmâ Firârizâde Abdullah Paşa ve Şeyhülislâm fezâ'il-i irtisâm Esad Efendi hazerâtı ve Haremeyn Müfettişi Nimetullah Efendi ve hâla Ayasofya-i Kebîr vâ'izi Hızırzâde Hasan Efendi ve Sultan Ahmed Hân Câmî'i vâ'izi Emir Efendi ve Dârüssâde Ağası kitâbetinden mûnfasil divân hâcekânından Haremeyn ricâli Efendiler ve Mimâr Ağa ve Su Nâzırı vesâir bisrihim gelip mecvud ve duhûl –i vakt-i şerefdan evvel mahall-i esâse nüzûl ve ayar saatler cümle müheyyâ ber-dest vakt-i şerefin duhûline intizâr-ı dikkat olunurken çeyrek saat kaldıkda ta'zimen ibtidâ Şeyhülislâm Efendi ve sâniyen Şeyhin-i Muhteremeyn hazerâtı dest-i tazarru-i bâz ve duâya âğaz edip da'vât-ı hayrî arz-ı icabethâne-i Yezdân mâ'âdâsı zemzeme-i âmînde yek-zebân ve ind-el-hâtîme Fâtîha-han olduklarında der-akab vaz'ı esâs olunup Sadrâzam hazretleri sürûr-i izhâr ve bi'r-i esâse birkaç kabza altın nisâr edip Binâ Emîni Ali Ağa ve Mimâr Ağa ve Bina Kalfasına hil'ât ilbâs ile ikrâm ve Şeyh Efendilere mahsûs sure in'âm amele-i sa'ire için dahi atâyâ-yı cemileyle cümleyi hisse-mend megânim bir ü nevâl buyurdularından sonra teşekküren kurbanları zebh olunup merâsim-i i'timâm ve nezhat kıyâmla sarây-ı asfiya atf-ı zimâm ve hengâm cem'iyyet ber-vech-i muharrer resîde-i hitâm olmağın ba'dehu kemâ-kân toprak hafrine müsâraat olunup rûz-merre 20–30 katâr-ı esterân ve 40–50 katâr himâr ve bâr-girânla çıkan toprak deryâya ve câ-be-câ Fazlı Paşa Sarayına ve Cinci Meydânına nakl ve ihrâc ve 22 arşûn ka'r-ı zemine nüzûl ettikçe su çıkıp sudan dahi aşâğı 2 arşûn kazıldıktan sonra birkaç mahal tulumbacı mikrasları kurulup cesîm topaç direklerinden 3'er buçuk arşûn kazıklar kat' ve dakk olunup dakk olunan kazıkların beyinleri 2 arşûn parmağı fasılayla birkaç bin arşûn vüs'ati olan

bütün meydan kaldırım taşı dizilir gibi timurlu kazıklar kakılıp 2 kat kireç ve 1 kat hâlis horasanla beyaz seng molozdan memlû rıhtım birkaç arşûn bâlâyâ çıkıp hem-vâr oldukda binâyâ kemâl-i metânet ve resânet hâsıl olmak için ayaklar seçilip ve ayaktan ayağa kemerler devr olunup miyânına sarnıç su hazineleri sûret-yâb ve yeryüzüne çıkmaya 4 arşun kalınca köprilik od taşı ferşine şurû olunduğu esnâda ki 1162 senesi Mah'ı Şaban'ın 13. günü tarihiyle müverrihdur

Darüssade Ağası Kâtibi olan Derviş Efendi lâfzen ve ma'nen ve hakîkaten derviş olduğu gibi bulunduğu hizmetlerde dahi illâh fillâh sıdk ve istikâmet ve hulûsi der-piş edip pâk-dâmen ismet memdûh'ul fiâl bir zat-ı ferhunde hısâl olduğundan hakkında lücce-i âtîfet-i mülûk-âne cûşân ve rûtbe-i vâlâ-yı muhâsebe-i Haremeynle kadri terfi' ve bülend-ül akrân olup taşrada hizmet-i celîle ihzâriyle mühim-sâzken zâtında merkûz olan âsâr-ı rüşd ve zekiyye-i intibâ meşhûd nazar-ı dakika-şinâs Padişah olmağın Darüssade Ağası tarafından huzûr-ı Hümâyûna çağrılıp atabe-i şevket ve iclâle vaz'ı nâsiye ibtihâl şerefîni eyledikde şehri-yâr-ı kadirdân hazretleri refî' mehâbet-i meclis etmek için telâttuf kerîm-âneyle izhâr-ı muamele-i istînas buyurup kemâl-i tevâzu mülûk-ânelerinden Derviş Efendi ne işliyorsun hemen onda oturup zevk mi ediyorsun diye nevâziş bende nevâz buyurdıklarında zemîn-bûs bîrle şevketli mehâbetli efendimin devâm-ı eyyâm-ı ömr şevketleri dua'yı hayırlarının hizmetlerindeyim Hak Te'âlâ vücûdu hümâyûnlarını hatasız edip âmme-i bendegan ve bu abd-i hakirlerinden zıll-ı merhametlerini zâil eylememeye diye izhâr-ı arz-ı ubûdiyyet eyledikde bak benim esnâda cami-i şerif binâsı hizmetinden ehemm ve mültezim nazar-ı hümâyûnumda bir iş yoktur ve sen

10

öteden beri sâlik-i hüsn-i tarik ve harekâtında mazhar-ı tevfiik olup nâsa hayri-hâhi ve hizmetinde meşkûr'ul mesaî olduğundan bu hususda dahi sadâkat ve istikâmet ve hulûs-karî bezl-i kudretle hizmet edecek ma'lûm-i mülûk-ânemiz olmakla cami'in binâsı üzerine seni ta'tin edip müstakillen nâzır eyledin her umûru husûsuna kemâl-i sa'yi ihtimâm ve ziyâde himmet-i belîğ tam edip bidâyetinden nihâyetine değin bir ân üzerinden devr ve mehcur olmamak üzere min-küllil-vücûh umûrının ber-vech-i merâm temşiyet-pezîr olması senden matlûb olmakla ta'lik gerden ihtimâmın olan işbu husus me'murda hayren ve gerek şerren her ne olursa senden bilirim göreyim seni ne güne iranet ve hüsn-i nezâret edip bezl-i vücud edersin zirâ bu mâdde sâir hususa kıyas değil li-vehi'llâhi Teâla hayrat-ı celîledir amele ve fi'lesine hayf ve gadr olunmayıp ücretlerinin siyâk-âmm ve siyâk-ı âlem üzere tamamen verilmesine ve hukuku esnaf alâ mâcere'l-ade edâ olunmasına kemâl-i dikkat ve rencîde remîdeden

selîmü'l-hal olmalarına bezl-i kudret herkesin irzâ olması ve hukuk-i ibâd kemâ-yenbaği icrâ ve hizmet-i a'mâlde olan müslim ve gerek kefare bir alây-i zuafâdan olmakla işlerinde müsâraat bahanesiyle tecbir ve tekdir ettirmeyip mülâyemet ve Râfet-i mülûk-ânemiz üzere hareket ve cümlesinden zât-ı merhamet-i ittisâfıma hayr dua aldirmaya sa'yi vefret eylesin İnşâllahû Teâla sen dahi hayr duama mazhar olduğundan gayri Küll-i nefsin yücâ bimâ eslefethu' medlûlince ber-maktezâ-yi hasb-i hâl her ne etsen encâmında ona göre mücâzât olacağın emri mukarrerdir diye kemâl-i emr-i ekîd ve tavsiye-i şedid buyurduktan sonra cânib-i âsafiden dahi emr-i hümâyûnu mutazammın fermân ve emr-i lisan-ı vâcib-il iz'ân için baltacılar kethüdâsı koşulup Sadrazam Hazretlerine irsâl ve ber-vech-i muharrer ma'lûm müşîrleri oldukda vezir-i âsaf nazîr

11

dahi emir ve tavsiyenin tekrarı hilalinde nezâretini mü'eyyid dût ibtihâcına sûf ferace ilbâsiyle ikrâm ve hizmet-i me'murelerine kema-yenbaği kıyâm eylemişlerdir Hak kelâm ve muhassal-ı merâm budur ki efendi muma-ileyh hazretleri bir dâste-i dût vediati olan ebniyede nitâk gayreti meyân himmetlerine şedbend ve vech-i teveccühlerine ebvâb-ı huzur ve rahat-ı sedd ve fâtiha-i me'muriyetlerinden hâtıme-i meymenet lâyahasına değin bâzû-yi himmetlerine fütûr getirmeyip ber-mukteza-yı emr-i hümâyûn hareket ve ser mütehâvin ve taksirât olunmasızın rûz-merre akîb-i Salât-ı Subh cümleden mukaddem binaya gelip ve ahşâm amele pazûs olduktan sonra cümleden mu'ahhar hanelerine gittiği ve ma'âzallâhi Teâlâ biddefe'ât ihrâk vukû'unda ikişer üçer binada kalıp tâ bi sabah şebb zindedâr kemâl-i tehaffuz üzere ta'abâver olduğu hatta birkaç defa hanelerinin câr-ı mülâsıkında harîk-i azim olup selametden nâ ümit olunduğu kendilerine haber verilmişken hayr ve şerre min taraf-illah'i bâri i'tikâdına teşebbüsle meslek-i dervişide sebat ve herhalde icrâ-yi sadâkat ve muhâleset edip binadan bir hatve hareket eylemedikleri cümleyi engüştberdehân acib ve hayret eyledi bu vechile aleddevâm ikâmet husûsâ eyyam-ı şitâda şiddetinde ve hengâm-ı sûret sermade günde birkaç defa belki her saat ellerinde asâ dair vesair olup binanın zîr ve bâlâsına su'ûd nüzûl ederek idare-i meşîyyet

ve erkân-ı erba'anın her cânibinde birkaç mahalde olan ayak ve tezgah ustalarının yanlarına varıp teşvik-i a'mâlde mehâret ve tahrîs-i sa'yi müsâra'at için ustaları rü'esâsına ve neferâtına ve kâr-güzâr taşçı efrâdına 1-2 gün zarfında muvâzin -i kabiliyet ve isti'dâdlarına göre 3'er 5'er 2'şer altın atıyyeyle zevkâne mülâyemet ve lütfâne istimâlet ederek hissemend vâyedâr âtîfet olduklarında an samimi'kalb şehriyâr-ı sûtüdekâr hazretlerine

12

hayr dua aldırıldığı cümlelerin meşhudi ve hâlâ amelenin zebân-zed hâl ve kalleridir ez cümle sırik hamâl-âni her biri haml-i sakîl olan kebir ve arîz mermer pehlû ve mermer sûtûn ve taban ahcârın tabakat menziline is'âd için her bir adedine 18 24 32 dahi ziyade hammâl neferâtı koşulup iktizâsına göre suûd ve nüzûl ettirirlerken tâb ve meşakkatlerini müşâhede eyledikçe nisyân-ı mihen için ekser eyyâmında hammâl başlarına başka ne neferâtına başka dest-i kerem-peyvestelerinden hisse-dâr vâye kerem olanlar ahcârın tahmîli için müsâraatde birbirlerini müsâbakat ederlerdi kezâlik taşçı kâr-hâ necilerine ve hasekiyân ve mu'temedân ve haberciyân vesairine işlerinde serî-ül-hareke olup müsâraat sûretinde mecd-i sâî olanlara ve bir hususa tayin olunup itmâm-ı merâmla gelenlere bikadr-i istihkâkîhim atıye-i vâfireyle çok kimesneden celb-i dua ve anlar dahi tenk-desten rehâ bulup hak budur ki hüsn-i reviyi-i lîsan ve iksâr-ı atıye-i ihsânla utlubû'l hayre inde hisâni'l-vücûh kelâm-ı mû'ciz beyânının masdakı olup sagîr ü kebirini kerem-i atâyâsına dil-dâde ve cümlesi hizmet izhârında üftâde olmakla rûz ü şebân belki her an cenâb-ı şehriyâr-ı kâm-kâr hazretlerine da'vât-i hayr eylemek mecmû'una vird-i zebândı hatta hasekiyân ve mu'temedân ve harbecilerden biri teşdîd ve tehdid kasdile ameleden birine hilâf-ı merzîye durup ve şetûm edip teşkî eylediklerinde madrûb ve âzerde olanları bir tarîkle mutayyeb eyledikten sonra darb ü şetm edenleri getirtip muvâcehelerinde mücâzât bi'l-fi'l olduğundan gayri fi-mâba'd bir dahi eylememek üzere men ve zecr olunurlardı ve her birinin hasb-el-beşeriyye fi'l-i kabîhi ve melfetsarîh-i zâhir olup yine içlerinden müddeî olduklarında müslümansa tayin olunan orta yazıcısı marifetile zimmiyse kendi reisleri

marifetile hüsn-ü müdâfe'a eğer bi-z-zarûre te'dib ve tehdid lâzım gelse dahi yine ahir hususda tayyib-i hâtır olacak vechile muamele-i bil-mücâmele olunup hulâsa-i mâ hasal 8 senenin zarfında 4000'den mütecâviz amele ve faale-i hademe ve fırka-i esnâf ve zümre-i hırfet ve gerek zâbitanından ferd-i vâhid bir tarîkile dil-gîr bir vechile tefcir olunmayıp her biri kendi muvâzin kabiliyet ve isti'dadları üzere cümlesi âtîfet ve mürüvvetlerinden hisse-mend vâye-dar olup reside-i hitâmına değin her hususda re'y-i rezîn âkılâne ve tedbîr-i mu'tedil-âne ve bahş-i kerem atâyâ-yi cemileyle mecmû'unı meşkûr ve hoşnud ve her ne kadar hisâ-ı hamide varsa kendinde mevcut olmağın nâm hatemî ki nâm ve cûd-i sehâyla celb-i kulûb-i havâss ve âmm eylediğinden ol vakitden beri padişah-ı fütüvvet-penâh hazretlerine şebân-rûz duayı hayr eylemek kendilerine vücûb mertebesinde olduğunu el'ân mütefekkir ve itiraf edip devâm-ı eyyâm-ı ömür ve devlet-i padişahi da'vâtında vakf-ı zebân hal ve kal eyledikleri vâreste-i âşikâr ve divinden sonra gelemiş mâ nahnü fih olan caminin binâ tarif ve tavsîfine temel rıhtımından yer yüzüne çıkmaya 4 arşın kalıp köprilik od taşı ferşine şurû olunduğu bundan akdem bâlâda şerh ve tasrîh olunmuştu ahcâr-ı merkum ferş olunarak rûy-zemîne müsâvî oldukda câminin cevânib-i erbaa duvarları tarh olunup secde zemini ne miktar mürtefi' olsun diye ba'de-l-istizân istişâre olunmak ferman olunmakla Dârüssâde Ağası sâbık katibi ve ol esnada rûz-namçe-i evvel Ali Efendi ve âmedci karındaşı olan Şehremîni Yusuf Efendi hazretleri ve Haremeyn Müfettişi Nimetullah Efendi ve hassa mimarı başısı ve su nazırı akd-i encümeni istişâre ve ba'de-l-müzâkere Sultan Ahmed Han Cami intihâb olunup ana mukayese olmakla havlısı zemininden 3 arşın irtifâyla ve dâiren

-mâdâr som mermerden imal olunarak 30 aded iğeden çıkma muyaskal toplı timur pencereleri vaz ve secde zemininden yay kemerlerinin üzengi tabanına çıkınca kadden 15 arşın som mermer üzengi tabanından camii kubbesine varınca kadden 28,5 arşın küfeki taşından olup ve kubbenin aşağıları arzen 1,5 gittikçe bâlâyâ karîb 1 arşın 6 parmak kalınlığıdır ve yine kubbenin zemin devri 100,5

arşın olmakla hâsılı namaz kılınan zeminden tâ kubbe alemine varınca vech-i muharrer üzere 15 arşın som mermer ve 28,5 arşın küfeki ve 11 arşın kubbe-i tıfıl ki min-hays-i mecmû 54,5 zirâ camîin kaddi iktizâ eder kubbenin büyüklüğü câ-be câ müzâkere olundukca erbâb-ı fûnûn ve ehl-i vukûfun haber verdikleri cevaba göre nefis-i Asitân-i Devlet-i Aşiyânede cümle büyük kubbe ibtidâ Ayasofya-i kebir ikinci Süleymaniye Cami üçüncü Ebü-l-Feth dördüncü işbu Nuruosmani Cami şerifinin kubbesi olup mâ-adâ olan cevâmî-i selâtin cümle bunların mâ-dûni olduğu müttefakun-aleyhdır gelelim cami-i şerif-i nev-tarz-ı lâtifin derûni mesâhasına iki tarafın duvar kalınlığı ve tarafeynin çıkma tabakalarıyla arzan çam-çarşı 48,5 zirâ ve 8 parmak olup ve yine tarafeynin duvar kalınlığıyla tûlen 48 arşın olmakla mecmû'ı camiin derûni terbî 2346 arşın eder kaldı ki şadırvanı suffeleriyle maa duvar tûlen 32,5 arşın 3 parmak yine tarafeynin duvar kalınlıklarıyla arzen 42 arşın olup bu hesap üzere terbî 1370 arşın 6 parmak eder ancak köşeleri müdevver olmakla terbîinden bir miktar noksan olur suffelerine dikilen serçe gözü tabir olunur mermer sütun 12 aded olup her birinin uzunluğu 7'şer arşın

15

ve çam-çarşı kalınlığı 22'şer parmaktır ve cümlesi yek cevher olup Bergama nam mahalden gelmiştir egerci sütun-i mezkurun tafsil-i ahvâli etnebile tatvile müeddi olacağı bedihidir lakin ba'dehû zaman iktiza eyledikde keyfiyeti malum olup küll-i emri leyse fî kırtâsin zâ'a mazmunı ru-nüma olmak için rehvâr kalemlle ifhâma cesaret ve tahrirden meccaniyet olunmadı cami-i merkum henüz sûretpezîr olmazdan mukaddem suffelerine dikilecek mermer sütunları âyane mahalden tedarik ederiz diye cümlesi gûtehor girdâb-ı efkar ve hin-i iktizâda ne vechile tahsil ve ihzâr olunmak endişesi ashâb-ı memurun derûnlarında fî-nefsil'emr fikr-i azîm ve endûh-i cesim olup hatta meşhur-ı enâm olan üstâd-ı kardan merhum Mimar Sinan tarihinde yazıldığına göre Süleymaniye Cami binâsında mermer sütunların tedarikine ezid pür meşakkat su'ûbet çekilip encâm-ı kâr bir kaçını mahrûsa-i Mısır İskenderiyyesinden ve mâ'adâsının her birini bir diyar ve bir mahalli bâdeden tahsil ve nakli müyesser olmuş bu sütunlar dahi Bergama kasabasından sağ ve salim ve bir harabe kilise duvarında

metrûken kâ'im ve kimsenenin zabtında olmadığına voyvodası âlim bir muktezâ-yı baht-ı hümâyû cümlesi mermer ve serçe gözü yek cevher olduğu haber verildikde tekrar tashih için adam gönderilip geldikten sonra mahsûs cami-i hümâyûn kalfa gönderilip sütunların birini ihrâc ve tasnif eylediği timûr tekerlekli ve timûr bendli ve kuşaklamalı kızak üzerine alıp 35 çift câmûs mandalarıyla tilâl ve cibâlden 5,5 saat mesafe olan sâhil-i bahre bir tarikte nüzûl ve tesyîr lakin sâhil-i bahir olan mahal şen ve imâre olmadığından gelen sütunları sefâ'ine tahmîl için metîn ve vâsi iskele ve Tersâne-i Amirede olduğu gibi bir dar ağacı inşâ olunmak

16

muktezâ olduğunu mesfûr kalfa geldikde takrîr ve keyfiyyetini tefhîm ve inhâ etmekle iktizâ eden kerestenin bulunanı Asitâne'den ve bulunmayanı icab eden bahasile ol tarafın dağlarından kat' ve ihzâr ve lazım gelen mühimmat ve amelesini bu taraftan irsâl olup mezkûr iskele metîn ve müstahkem dar ağacı inşâ olunup tarîk-i mezkûr mîşe-zâr ve sütunların tesyîrine su'ub-kâr olduğundan teshîl-i tathir-i muktezâ olmağın Bergama'dan meşiyet-i esb-süvârla 5,5 saatlik mesafe-i bâide olan tarik hâr hâşâk ahcârdan temdiye için kat'-ı eşcâr ve su yatağı ve çamur ve enhâr üzerine cisr ihdâs olunmakla ber-vech-i meşrûh teshîl tarik olduğu ihbâr olunduktan sonra tahmîl ve Asitâne'ye nakilleri için kimi tersânedeki kalyon tayin olunmak kimi üç direkli sefâin isticâr ve her biri muktezâ-yi ekallini ihtiyâr ve encâm-ı kâr birine karar verilmeyip zirâ kalyon tayi olduğu halde ekalli 2-3 kalyona muhtâc mîrîye Mısır girân 3 direkli sefâin olmak lazım gelse ancak 2'şer sütunu mütehammil ve derûn-i sefîneye dahi sütunlar yatağı için mahsus sandıklar çatılıp bu masrafdan başka şevl ücreti 8'er kise akçe matlubları olmuşken nihayet 5 kise akçeye razı olmalarıyla iktizâ eden masrafından mâ-adâ 12 sütun için 6 kıt'a sefâin 30 kise akçeye isticâr olunmak lazım gelirdi henüz ol miktar sefîneyse Asitâne'de lenger-endâz mevcut liman olmayıp bu suretde endişesi her birinin derûnunda cây-gîrune kalbe ifrâğ ounacağı lisanda tezkir ve bir ferdin zihnine lâyh ve hâtırına hutûr etmedi ki dil kayıkları her vechile ehven ve eshel olduğunu Derviş Efendi kemâl-i -fehmi kiyâset ve galebe-i fatânetlerinden istidrâk ve

istihrâc eylediklerinde nefis-ül-emri mülâhaza edenlerin cümlesi Efendi mûmâ-ileyhin karîha-i pür-menîhalarından taakkul ve tezehhün eyledikleri

17

dil kayıkları her halde sermend ve hafifü'l hareket olduğuna tefettun ve derk-i tedârikine tahsîn ve sühûletine teyekkun etmeleriyle mâ-hüve-l-hakk dahi tahmin olunan birer sütundan oniki kayığa verilecek ednâ navl ücreti ve kürek masrafı yalnız bir kalyon değil üç direkli sefinenin dahi birine muadil ve birinin masrafına mukabil olmakla Efendi mûmâ-ileyh her hususda bu maddede mutlaka tefekkür ve rezânet-i re'y-i tedbirleri hüsn-i bi-nazîr hem muvâfık-ı takdir olup bi-taab tekellüfe hitâm-ı pezîr olduğu bedîhiden nakl olunacak sütunların her biri nice yüz kantardan mütecâviz olub bu makule hizmet cerr-i eskalin uhdesinden gelmek Tersâne-i Amire reislerinin memuriyetine menût olmanın istid'â olundukda içlerinden tefennün-i tâmi ve meharet-i kâmile olan Mehmed Reis intihâb ve bâ-fermân-ı âlî tayin olunup iktiza eden âlât-ı mütenevvia ve çifte dilli tunç makara ve sair mühimmâtı lâzimeyi görüp kaldı ki bu bahane ile ol tarafta reâyâ ve berâyâ ve gerek ehl-i beldeden ferd-i vâhid rencîde ve tutulan rençberân ve koşulan hayvanat için âyende ve revendeye ta'ciz ve remîde olmayıp belki ihtimal ve sıyânet ve müddet-i ikamete verilecek icârât ve lazım gelen mühimmât ba-husûs masraf-ı me'kûlât min küll-il-vücûh binâ tarafından rü'yet ve eshâbına redd-i hukukiyet ve rızâ-i Hümâyun üzere icrâ-yi merasim-i adalet için Derviş Efendi taraf-ı şerîflerinden Ahmed Ağa nam bir sakallı Ağa ve yanına umûr-dîde beş altı nefer çukadâr tayin ve birbirlerine nezâret ve müzâheret ederek umûr-i merkumenin temşiyet-i hitâmına sa'y-i beliğ-i dikkat olunub miyânede münâferet ve hilâf-ı merziyye hareket eylememeleri için tenbih-i müekked ve hatta mahalinde kimesneye bâr-i mihnet ve bulunmaz ise zarûret çekmemek için pür yedek revgan-ı sâde ve bir kazevi ersi mısırî ve buna kıyas ecnas-ı zehâiri itmâm ve esnâ-yi tarıkdaistirâhat ve derûnunda beytütet için

müteaddid çarke ve hıyâm verilmekle vel-hâsıl cümle mâ-yahtâcu-ileyh oldukları malzemeyi bîkusûr tekmîlden sonra mecmûnı dil kayıklarına süvâr ve mütevekkilen ales' Settâr bâd-bân-gûşa-yi azîmet ettirilmiştir bi-mennihi Teâlâ lede-l-vusûl şeref-rîz sudûr eden emr-i âlî-şân mantûkınca Bergama Voyvodası el-Hâc Mehmed Ağa mübâşereti ve taraftan tayin olunan Ahmed Ağa marifeti ve çukadâran-ı merkuman memuriyetleriyle rencberan istîcâr ve camus mandaları teheyü'-ihzâr ve mukaddemâ âmâde olunan timur tekerlek ve timurbend ve kuşaklamalı kızaklar üzerine sütunlar tahmîl ettirilip beş altı yüz neferden mütecâviz kızak-keşân arabacıyân ve amele ile rencberân cemiyeti ve cümle memurân mübâşeretiyle sâât be sâât tesyîr-i teennî ve sûret-i hâyâ hûy meserretiyle beş buçuk sââtlik mesafe bâ-avn-i inâyet-i Bâri ve yümnî himem-i hazret-i cihândâri sütunları sâlîmen nüzûl ve tesyîr-i müyesser oldukda her adedi ir kayığa vaz' ve tahmîl ve ba'de-l-tekmîl tutulan amele ve rencberân ve koşulan devâbb hayvanâtın ücreti yevmiye ve semen-i ma'rûfeleri vesâir iktizâ eden in'âm- bahşişleri ber-mûcib-i emir ve tavsiye eda ve teslim ve mecmû-i pür-vech istihlâl-i irzâ olunub ehl-i belde hamd ve teşekkür ederek vatanlarına avdet ve bu taraftan gidenler itmâm-ı memuriyet ile Asitâne'ye ric'at sefâyin dahi müsâid-i eyyâm-ı hevâ ile bâd-bân-gûşa-yi azîmet edib müfârekatlarının dördüncü beşinci günü birbirini müteâkıben mashûben bil-selâme Yalı Köşkü önüne lenger-endâz vuslat müyesser olduğunu tebşîr eylediklerinde der-âkâb Derviş Efendi ve Tersâne-i Amire'den liman reisi ve kethüdâ paşa ve tersâne reisleri mîrî üsârâ ile Yalı Köşkü'ne gelip padişah-ı dâver lütûf-perdâz bende-nuvâz hazretleri Yalı Kasrı âlîlerindeyken nazar-ı merhamet me'serlerinden sütunları fenn-i yesîr ile ihraç eylediklerinde şeh-r-yâr-ı kâr-gâh ve kerâmet dest-gâh hazretleri kemâl-i ferih ve neşâtlarından gelen tersâne reislerine yed-i müeyyidleriyle ceyb-i

Hümâyunlarından atıyye-i vâfire ihsâniyle cümlesini hîsse-mend vâye-dâr-ı âtifet buyurdular sütun-i mezkûrun hâdîka-i hassaya nakl ve birkaç gün mürûrundan sonra tersânededen mahsûs kızaklar götürülüb yine ke-l-evvel tersâne takımı ve Asitâne'nin hamal başısı ve iskele kethüdâları bil-cümle hammalan

neferât ile sütunları hâdîka-i hassadan ahz ve tarîk-i caddeden her birini birer günde cami-i hümayûn binasına nakil ve hitâm-ı hizmete değin ve mukaddem ve muahhar cümle mevcut olanlara ve öteden gelenlere ve sefâyin rüesâsına ve tâifesine nevl sefineleri ve herkesin icârât yevmiyeleri bilâ-kusur verildiğinden başka her birisine ferâde ferâde alâ hadd-i merâtibihim in'âmât ve ikramları yedlerine teslim ve mecmû me'mûllerinden sad efzûn mükrem olup bundan mâ-adâ Bergama Voyvodası el-Hâc Mehmed Ağa sütunların nakli hizmetinde o kadarca bulunmak hasebile avâtıf-ı âliye-i mülûkânedan rütbe-i vâlâ-yı ser-bevvâbîn dergâh-ı muallâya pâ-nihâde olduğundan başka öteden beri sinîn-i mevfûre din devlet-i aliyye hizmetinde emekdar ve mazhar-ı inâyet olmaya sezâ-vâr iken hezâr inzimâm himmetle kapıcıbaşı olanların mecmû'i yevmiyelerini kendileri mahlûlden tedârik ve nâil-i nân-pâre ola geldikleri meşhud âlemiyândır mûmâileyh ise kemâl-i re'fet-i mülûkane ve galebe-i mezîd inâyet-i hüsrev-ânedan yevmi yüz elli alçe kapıcı başılık vazifesi bâ-hatt-ı hümayûn tevcîh ve inâyet buyrulup müddet-i medîdeden beri hasret-yâb olduğu rütbe-i aliyye ednâ bahane ile nâil-i merâm ve meccânen çerâğ-ı tâm ve mes'ûlile şâd-kâm olub mütemetti' şevk-i şâdî ve muğtenim-i niam ber-murâdî olmuştur hatta rûûs hümayûnî Darûssâde Ağası tarafından götürülen teber-dâra Derviş Efendi kendi kesesinden iki yüz elli kuruş ikram edip bundan sonra yine mûmâileyh el-Hâc Mehmed Ağa'yı mücerred sıyâneten ve himâyeten kapı tarafından yahud Ağa tarafından adam gidip akçeden çıkarmasın

20

diye rûûs-i hümayûn-ı cami-i şerifin bina katibi olup işbu cerîdenin muharriri olan Ahmed Efendi kullariyle kendine gönderdiklerinden sadece yalnız bir teşekkür-nâmesiyle merkumi efendi hazretlerine avdet ve on üç gün zarfında gidip gelip kemâ-kân hizmet-i kitâbetinde eylemiştir kezâlik sütunlar nakli için tersaneden memur olan Mehmed Reis dahi her vechile riyâsete layık ve tarîkında imtiyaz olmakla şâyân-ı müstehak olmağın liman reisliği inâyet ve ihsân buyrulup ol dahi tarîkında behre-yâb olmakla el-yevm duâ-yı ömür ve devlet cihândâriye muvâzabet ile rif'âtinde kıyâm ve bâlâdan berû şerh ve tasrîh olunan mevâdd-ı sütunun mâcera-yı ahvâli bu mahalde ihtitâm ve tafsîl-î ber-vech-i

merâm müntehî kelâm olmağın bundan akdem cami-i şerif vasfî sâz-devân havlısı tarifine geldikde zabt-ı inân-hâme olunub yine şurû olunmak üzere rehn-i te'hîr olunmuşdu tetimmesinden olan minâreteyn kapısının alt eşiğinde tâ külah alemine varınca uzun yani temâm yetmiş buçuk zira olub devr-i cismi üç buçuk zira altı parmaaktır teşrif-i hümâyûn vukûunda aşağı havlı kapısından fevkânî binek taşına varınca olan tarfkin tûlî 35 arşın arzı on beş arşın olub yine binek taşından mahfel-i hümâyuna girilecek kapıya varınca tûlî 30 arşın ve arzı sekiz arşın ki cem'an terbî'i iki yüz kırk zira eder ve b mahalde arzen yedi arşın ve tûlen on beş musanna'-kâr ve matbû hüsn-i inzâr bir bâb abdest oda-i hümâyuni olub ve oda kapısı kurbunda arzen dokuz ve tûlen on beş arşın bir sofa ve sofa ittisâlinde Darüssâde ağalarına mahsus bir oda ve rikâb ağalarının tûlani koğuşu ve yine bir oda ve başka iki memşâ ve bu daire-i hümâyunun tahtında ulûfe sergisi için müteveli odası ve başka hademe odası ve meydan-ı kenif ve'l-hâsıl cami-i şerif

21

vâlâ münîfin mesâhası ve hey'et-i camusi bu mahalle gelince minvâl-i meşrûh üzere olub kaldı ki sarf olunan mühimmât-ı mahsusa ve keyfiyyet-i ma-mûle ile vech-i râbîta ve târik-i istihkâmı ber-vech-i ihtisâr böyledir ki camiin mevzi'-i esas tâ bâlâ-yı kubbeğe varınca dokuz mahalde binayı kuşaklama için çiftleme timur civatalar dâiren-mâdâr vaz' olunmakla bend ü rabt olunmuştur ibtida' temelden yukarı ve ayaklar seçilip ve kemerleri devr olunan su hazinelerinin üzerlerine bir başından bir başına bağlatma için ikinci otuz üç adet toplu timur pencerelerinin kemerleri üzerlerine üçüncü mahfiller ve tabakatda vâki' mermer direklerinin üzerlerine ve gerek birbirinden bağlamalarına dördüncü kebir yay kemerlerinin üzengi tabanına beşinci kalkanda vâki' cam tabanları üzerine altıncı cam pencerelerinin üst kemerlerine yedinci kubbenin üzengi devrine sekizinci kubbede olan duvar camlarının üst kemerlerine dokuzuncu kubbe devr olundukda kuşaklama için tuğlanın miyân devrine bu zikr olunan dokuz mevâzi'a mezkûr civata çiftlemesi binanın bir ucundan bir ucuna varınca dâiren-mâdâr kuşaklanıp bütün bina gûyâyâ cism-i vâhid menzilesinde ve rabt-ı istihkâm olunmuşdur ve konulan civatanın her birinin uzunluğu mahaline göre dört arşından on dört arşına değin uzun olub cismen kalınlığı balık sırtı tayin

olmakla tûline kıyas hey'et-i cismi dahi ehline malumdur bunlar bir kemerden bir kemere yahud bir sûtundan bir sûtuna merbût olub ve bunun ekseri ve ziyâde cesîm olanı derûn-i duvar ve cevfi binada mestûr olmakla ancak bazıları zâhirde olmağın erâit olunandan dahi kusurlarının tûlen ve gerek cismî malûm olur ve binayı gereği gibi bend ü rabt eden mücerred cıvata ile timur kanad ve zıvatadır mezkûr cıvatalar ber-vech-i târif kemerden kemere ve köşeden köşeye

22

vaz' olundukca kanca eğrisi gibi olan başları birbirinden tefrîk olmayıb ve birbirini salıvermemek için cıvata başlarının cem' olduğu mahallerde simid tâbir olunur büyük ve cesîm timur halka konulub cıvata derûn-i halkada merbût ve müstahkem olmak için her bir simide ber-vech-i tahmîn kırkdan yetmiş seksen ve kubbeye değin kurşun isâga olunub ve temeller rıhtım olunarak yeryüzünde çıkmaya dört arşın kala köprülük od taşı ferşine şürû olunubzirve-i bâlâyâ çıktığı mukaddemâ tahrîr olunmuşdu mahal-i merkûmdan taş ferş olarak yeryüzüne çıkıb dâiren-mâdâr iki arşın kalınlığı olan duvarlar ve bunca devr olunan kemerler mermer olsun kemerin kufeki gerek od taşı tâ kubbeye suûd edince konulan ahcâr-ı mütenevvianın her bir kıt'asına iktizâ'sına göre her bir taşa üç bazısına dört bazısına beş hâsılı üçden aşağı koydukları yoktur timur kanad vaz' olunub taş taş rabt olunur ve her bir kanadın veznî beş altı vakıyyeden bir buçuk okkaya değin olub bunun dahi istihkâmı için her bir kanada on iki okkadan dört vakıyyeye değin kurşun dökülür bundan başka zıvata tâbir olunur kalınca bir çivi timuri vardır bir adedi bir vakıyye dahi eksik dahi ziyâdece olur bu dahi mecmû'i ahcârın yassılığına husûsen cümle kemerlerin her bir devir taşına birkaç mahalden konulub istifâ'mertebe deliğine kurşun akıtılır eğerce bu keyfiyet-i tavsîf cami-i şerifin binası hakkında tasrîh ve beyân olunub lakin yalnız buna mahsus ve ancak camii binasına muhtas olmayıb imaret ve medrese ve kütübhâne ve hademe-i vakf odaları ve sebilhâne ve çeşme ve gayrihi mecmû'i bu takvîyet ahkâmına dahil olmakla ancak cami-i şerif ebniye-i azîme ve umûr-i cesîme olmağın ifhâm için bundan bahs

olunub beyân ve icmâlen şerh-i ayân olunmuşdur padişah kerîm-ül-vücûd mağfûrîn-leh Sultan Mahmud Han Hazretleri ekser kış günlerinde binayı irâet kasdile cami-i şerif mümirrinden saray-ı ma'mûreye hatt-ı rihâl izz ü iclâl buyurdukca gâh be gâh şadırvan kapısından girib cami-i şerifin derûn ü birûn ve zîr ü bâlâsına itâre-i nigâh temâşa buyurduktan sonra Sarıkcılar cânibinden olan havlı kapısından çıkıb savb-ı vâlâ-yı mülûk-ânelerine atf-ı inân pür meymenet buyururlardı cami-i şerif binası tahminen kandil tabakası menzîline suûd ettikce bir gün mahsus gidip binada eğlenirim diye irâde-i aliyye hümâyunları olmagın mübâyaa olunan menâzilden Mahmud Paşa'nın Çörekçiler kapısına gidecek tarîk-i âmm üzerinde vâki' binaya nâzır bir hane tahsis ve tamir olunub nizam verildikten sonra 1160 senesi Mah-ı   günü tarihinde dâire-i hümâyunun bermû-tâd kadim biniş takımı ile bâ-şevket ve ihlâl vakt-i duhâda teşrif ve vakt-i asra değın te'hîr ve tevkif ve nezâret-i âliye-i kemya eserleriyle cümleye meserret bahş eyledikten sonra hareket-i bereketlerinde inâyet-i mülûkânelerinden Derviş Efendi hazretlerine mahsus ihtirâ'ları olan zer-i meskûk kebirden yirmi adet altın ve bina emini Ali Ağa'ya dahi beş adet altın inâyet ve ihsân ve amele-i ebniye ve hademe-i sâire için dahi beş bin kuruş atıye-i firâvân ihsân-ı hümâyun buyurulmakla hizmet-i binada olanların mecmû'una sergi düşünüp ber-mûcib-i defter-i âlî haddihim tevzî' ve iktisâm olundukda da'vât-i hayrî peyveste-i küngüre-i âsmân eylediler yevm-i merkûmun ferdâsı Sadrazam müşir-efham Divitdar Mehmed Paşa hazretleri dahi kezâlik biniş takımıyle teşrif edib hane-i mezkûrun taraf-ı âhirinde beyn-el-salâteyne değın kuûd ve nüzûl ve hîn-i hareket kufûlda kerem-i âsaf-ânelerinden 3000 kuruş ihsân-ı hıdvîleri olmakla meblağ-ı mezbûr

dahi ber-mûcib-i uslûb âdi sergi olunub bi-esrihim tevzî' olundukda cümlesi şâdi ve hisse-mend kerem vâfi olub mazhar-ı maganim pür ü nevâl oldular padişah huçeste hisâl hazretleri teşrif buyurdıkları yevm-i mezburda ina olunacak imâret-i âmire ve medrese-i latîfin re'y-i rezîn isâbet araları üzere mahallerini tashîh ve inşasını emr ü fermân buyurmalarıyla Sûk-ı Mâkiyâ'nın tarîk-i âmm

hizasıyla musammem medresenin ense duvarından yine tarîk-i caddeye ve andan hâlâ mevcut Cebeciler Kulluğu'na karşı camiin havlı kapısına gelince bir iki mahalle ve zarfında vâki' büyût ve tarîk-i âmm üzerinde tarafeyn bil-cümle dekâkîn ve horasancı kâr-hânesi ve erazîl-i esâfil memlû kebîr bir bekarlar hanı ve yine nekbet-i eşhâs âteş-zebân ile meşhûn Kibleli-zâde hanı ve üslûb-ı sâbık üzere keşf ve mesâha ve ma'rifet-i şer'le fi'at-ı ma'rûfe üzere kemâ-kân ashâbının hüsn-i rızâ ve tayyib-i hatırlarıyla mübâyaa ve hedm olunub arazi imaret ve medrese inşa olundukda ilâ mâ-şâ-Allahu Teâlâ devam-ı bekâsile bunca hademe-i vakıf fukarası ve talebe-i ulûm duacısı imaret me'kelhânesinde ve meskenlerinde sofrâ-i simât-i in'âm sâhib-ül hayrât şevketlü kerâmetlü şehinşâh-ı muazzam efendimiz hazretlerinin niam-ı mezbûle-i vakfiyelerinden rûz-merre tagaddî mevâid eyledikce ne mertebe mazhar-ı hayrî cezil-i dâreyn olur ise mezkûr Bekarlar Hanı ve Kibleli-zâde Hanı alımb derûninde her pür nihâddan tathîr ve tahliye olunduğu belki re'sen başka bir evkâf-ı azîm ihdâs ve ihyâ olunmak mertebesinde müsâvât-ı hayr olduğu ezhar mine'şemsdir zira bekarlar hanında eşhâs-ı muhtelif ve Kibleli-zâde hanında esirci namında bir alay süfehâ-i bed-nihâd olub üserâ' getirmek bahanesiyle gece ve gündüzlerde odalarında ve peykelerinde fuşş-i kabâhit müstezâd ve yevmen fe yevmen sâire-i şekavetleri istidâd

25

bulup etraf havâlisinde dem-sâz nâle ve ah eden ehl-i arz-ı muvahhidîn zâbitânı ikaz eyledikce ekserî esirci olduklarından odalarımızda olan gilmân ü cevârî esirimizdir diye öZR-i setir irâdile zâbitân dahi müdafaada ma'füvv ve aciz olmuşlardı bu târik ile ol ma'kule erâzil-i merdûd ve esâfil-i mel'ânet-nemud meskenlerinden ihrâc ve tard nâ-bûd olmaları ile fazâhatlarından ve gerek ateş havfindan pester rahatda günûd olan ümmet-i Muhammed'in şebben nezûz-i duayı hayırları peyveste-i âsmân olub bir cami-i şerif hayriyesi kadar cerîde-i a'mâl-i hasenât şehR-yârı merhamet-i şî'âr hazretlerine ân-be-ân ücûr-i vefir sebt etmekle melâik-i kirâm hazretlerinin iştigalde oldukları zâhir ve nümâyândır bâlâda zikr olunduğu üzere mübâyaa olunan bi-l-küllîye emlâk hedm ve tahliye olunub 1160 senesi mah-ı günü tarihinde dua ve senâ olunarak kurbanlar

zebh olunub bir mübarek sââtde imaret-i amire ile medrese-i münîfenin esas hafrine mübâderet olunub müddet-i yesîrde arzen 21 zirâ' ve tûlen 41,5 zirâ' ki terbî' 871,5 arşın eder imaret-i amire ve me'kelhâne ve fodla fırınları ve imaret kapısı dahilinde imaret kethüdâsı ve fodla kâtibi efendi için odalar bina olunmuştur ve yine kurb-ı ittisâlinde arzen 36 zirâ' ve tûlen dahi 36 zirâ' ki terbî' 1296 arşın eder on iki bâb talebe-i ulûm odası ile bir dersihâne ve meydan ortasına seng mermerden yek-pâre abdest için 8 lüleli vâsi' bir kebir taş tekne ve başka dâirede 3 adet memşâ ve yine müfrez mahalde câme-şûyhâne-i muhtevî câme-çârşî bir medrese-i vâlâ bina olunub Cebeciler Kulluğu karşısında vâki caminin havlu kapısı hizasında odaların kapıları cami havlusuna meftûh olmak üzere kayyumân ve müezzin odaların kapıları ve geldikce imam

26

efendiler sâkin olmak için vâsi' ve matbû'-rûşen odalar inşa caminin havlu kapısı üzerinde başka kapılı muvakkit ahzî için tûlânî bir oda-i zîbâ bina olub ve bunlardan mâadâ Sarıkcılar cânibine olan havlu kapısı taşrasında bir tarafında sebilhâne-i mu'alla ve bir taraftan dahi çeşme-i vâlâ ve Mahmud Paşa Caminin Çörekci kapısına nâzır köşe başında olub cami-i şerifin havlusı derûnunda isti'mâl ve istifâde-i ulûm olunur bir bi-nazîr kütübhâne-i bi-hemtâ inşa ve envâ-i kütüb-i nefise ile zümre-i tâlibini ihyâ ve yine camiin havlusu ortasında zîri çar lüleli ve bâlâsı fiskiye nevvadi musanna'-kâr ve nâdide bir çeşme sâr ihdâs ve yine Cebeciler Kulluğu'na karşı bir muhtasari sagîr çeşme ile atşânı iska' ve bu suret ile hitâm-nümâ müyesser şedd cami-i şerif nev-tarz ve imaret ve medrese-i nazîf temellerinden tahminen dört beş masura mâ'-i tahûr birkaç mahalden tefeccür ve mahlût olmak hasebîle şûrb-i sâlih-ül lezzet-tâm olmadığından Kürkcülerin aşağı başında yüksek bakkal dükkânı tahtında iki taş tekneli bir çeşme yapılib üç adet lüleden salma cârî olan mâ-i hayat nev-i benî Ademden gayri mürûr ü ubûr eden hayvânât sekâ olmakla bâis-i tezkîr hayr-i kesîr olduğu bedîdârdır bi-tevfîk-i-l'lâh ve taleben li-merzâti'llâhü Teâlâ bina olunan cami ve imaret ve medrese ve sebilhâne ve birkaç çeşme bunca hayrat-ı azîme olunub bu kadar dâire-i vesî'ayı muhîd ve idare eder kadar istifa suyun tedârik ve husûl-pezîr olması cümleden ehemm ve akdem belki vücûb mertebesi lâ-büdd ve

elzem olmanın bu hususun uhdesinden gelir ise ancak o gelir diye merci'î erbâb-ı sıfat ve nâmdâr-ı meydan-ı mehâret olan halen hassa su nâzırı Ali Ağa her işinde sadık-ı makal ve her halde kâr-dân sûtûde fi'âl olub fenn-i âbde habîr ve her vechile mâlik-i hüsn-i tedbir olmakla kadr-i istifâ

27

muktezâ olan suyun vücûd-pezîr olması mümâileyhin gerden sa'y-i himmetine ta'lik ve be-her-hâl husûle getirmesi dest-i iktidârına tahmîl ve terfîk olunub lâkin bi-şart-ı ân ki tedârik edeceği suyun kimesneye rahnesi ve ahz-i icrâsında bir vechile zarar tatarruki olmayıb müsellemler cârî olmak üzere matlub olduğunu kendisine te'kîd ve tefhîm tavsiye olunmakla mümâileyh dahi kendinin bunca eyyâm ba husus bundan esbak Halkalı su yollarının hizmetinde kâr-âzmûde hareket ve istikâmeti meşhud-i şeh-r-yâr-ı enâm ve hâss ü âm olmakdan nâşî bâlâ-yı dūş istihkakına hil'at ilbâs olunub hâssa nezâreti ihsân ve çerâğ-ı tâmm olunmak hasebile bende-i estân tekrar dâmen gayreti meyân hamite bend edip beş altı ay kadar kemâl-i tettebbu' ve tehaffus ve ümid ettikleri mahalleri dâir ve sâir olarak halen emlâk-ı hümâyundan olub vechen min-el-vücûh ferd-i vâhidin medhali ve ecânibden kimesnenin zerre ve şeme alakası olmayan Linzoz karyesi kurbunda vâki' Ferhad Paşa Çiftliđi demekle ârif çiftliğin menba'ından tefeccür eden suyun zaruri kadar istifâsına ve kemiyet-i mikdarına kulûb-i itmînân ve devr-i inkılâb-ı zaman ile zarûret-târî olmakdan me'mûn ve sâlim için suların kemâl-i vakt-i killeti olan Ağustos evâsıtında vezn-i ayâr olundukda tammen ve kâmilen on beş masura âb-tâb-ı letâfet nisâb mevcut ve cârî olduğu lede-l-cumhûr muâyene ve müşâhede olunduğundan başka yollarda dahi hafr olunan âbâr-ı luğumdan înayet-i Bâri ile su zuhûr edeceği me'mûl olmağın iktizâ' eden mühimmât malzeme ve hıyâm ve müteaddide ve bir matbah cergesi tehî ve âmâde ve yedi sekiz mütebassır mu'temedân ve bir nefer haseki ve birkaç harbeciyân ve yedi sekiz katâr-ı esterân ve hizmetde olanlara rü'yet ve işlerinde müsâraat için bir sakallı adam

ve muharrir katib tayin ve tahsis ve bâlâda evsâf-ı şerh olunduğu üzere icrâ-yi hakk ve sadakatde cesur ve her memur olduğu işlerde mukaddem ve gayûr olan nâzır mûmâileyh cümlenin üzerine emânet ve nezâret edip ve sairleri bi-esrihim mûmâileyhin rızâ’i cûy-i hevâ-dârî olmak üzere her birine te’kîd ve hususen küllîsi bir dâşte-î dûş vedîatı olduktan sonra göreyim seni vâcibe-i gayret hamiyet muktezâsı üzere ne vechile sa’y ve ihtimâm edersin ve bu 1166 senesi mâh-ı cemâzi-yel-evvelinin 14. isneyn günü sââti eyvende bed ve su yolcular kethüdâsı ve bölükbaşılar ve su yolcu ustaları ve lağamcı arnabûdları ve rencberân neferatı ve cümle mübâşeretiyle suy menba’ından ahz ve hafr-i âbâra mübâderet olunub Edirne Kapısında Hisârıca’ya gelince hafr-i luğum ve kanavât-ı mahsûsasından başka tâyin olunan müslim ve bir nefer zımmî taşçı marifetleriyle a’mâl olunmak üzere yüz neferden mütecâviz seng-traşân ustaları hasb-el-iktizâ üç mahalde kûfeki taşından yek-pâre som musanna’ kâr ve ahar mahalde misli nâdire su terazileri inşa ve yine Hisârıca’dan derûn-i İstanbul’da mahallât-ı adîdeye dahi vasf olunduğu üzere altı aded su terazileri ki biri Karagümrük’te biri Sultan Mehmed Han Cami-i Şerifinin Devehanı tarafında olan havlu kapısının nerd-bân ayağı dibinde biri dahi Kızıtaşı Hamamının öte tarafında vâki’ Dülgeroğlu Cami kurbunda biri dahi alt Saraçhane Kulluğu’nun dört yol ağzında biri dahi Acemoğlanı meydanının dörtyol miyânında biri dahi Sarıkcılar içinde bu zikrolunan mahallerde altı aded kûfeki taştan kârgîr som bi misil su terazileri inşa olunub mezkûr terazilerin elbette ibnâsı muktezâ olduğuna göre ednâ bahane ve sehl teklif ile lâ-şey ma’kulesinden add olunmak ile matlub olunan

mahaller meccânen zabt ve ibnâ olunmak mümkünken çünkü bu vakte gelince hayrât-ı aliyyeye müteallik gerek icârât ve gerek mühimmat ve gerek sair muâmelâtta kâinen minkâin ferd-i vahidin miskal-i zerre hayat-ı dünyada değil yevm-i cezada dahi iddiâ ve talebkâr olacak maddeleri olmadığından bunda dahi istihlâli olub taraf-ı hayrâtda kimesnenin alakası olmasın için her mahalde iktizâ’sına göre vakıf arsa ise mütevellisi bulunu bedel-i ferâğı meblâğ- vâfiye

ile irzâ veya temessük-i temlik eğer vakıf olmayıb birinin zabt ve tasarrufunda ise anı dahi sahibinden tayyib-i hâtır ve memnuniyetle iştirâ' olunub minvâl-i muharrer üzere teraziler sûret-dâde Sedefciler'de Atik Ali Paşa Cami'nin nerbân ayağı dibinde mukaddema su gelmezden evvel mahsus bir han-ı kebir arsası iştirâ ve arîz-i amîk vâsi' su hazinesi bina olunub tehî olunmuşdu kanavât-i mahsusa ile su gelib hazinesinden merkûme cereyan etdirildikten sonra hazinesinden dahi ber-mûcib-i taksîm gidecek yolları hafr ve kârgir yapılib kurşun boruları ferş ve ba'de-l-itmam cami-i şerif abdesthânelerine ve sebile ve medrese ve imaret ve üç adet çeşmeler ile sair iktizâ' eden mahallere tefrîk ve taksîmen icrâ' etdirilmişdir ahvâl-i zikr ve tafsîl olunan mâ'-i-merkûm madde-i cesîm ve re'sen ahz ve icrâ' etdirilmekle masraf-ı küllî olub hayrât-ı celîlenin devam ve istimrâr-ı nizâmı ve âmme-i nâsın bâis-i hayât ve def'i atâşî ancak icrâ' etdirilen su dest-tetâvülden masûn ve dahl-i tâ'dilâtından sâlim olmaya muhtac olmanın her ne kadar sa'y-i tâmm ve beka-yı icrâ'sına dikkat ve ihtimâm olursa ihtimâ ve sıyânetine mürâât edenler nâil-i hayr-i kesîr dünyevî ve mazhar-ı cezîl-i uhrevî olduğundan Ağustos evâsıtında muvâzene ve ayar olundukda on beş masura mâ'-i lezîzin mevcut cârî olduğu mukaddem ve ma'rûz-ı rikab müstetâb olduğundan başka suyun

30

hitâm mecrâsında cami-i hümâyûn havlusunda âriyeten ihdâs olunan havz üzerine mermer tekne konulub vaz' olunan lülelerden ol mikdar belki daha ziyade cârî olduğu teşrif buyurulmakla mahalline dahi manzûr-ı mülûkâne olub re'y-el-ayn müşâhede-i cihân-bânî buyurulmuştu lakin bu âb-ı-tâb mânend-sekr letâfet nisâb hassaten me'hûz ve re'sen sâlimen mecrâ olub ilâ mâ-şâ-Allahu Teâlâ cârî oldukca luğumuna ve gerek turuk-i mahsûsasına âherden vechen min-el-vücûh ve ecânibden sebeben min-el-esbâb ne su idhâl ve ne bir târikile ifrâz olub menba'ından tâ masrûfesine gelince re'sen ve mahfûz sâlimen icrâ' olunmak ba-hatt-ı hümâyûn düstûr-ül-amel olduğundan uhûd şurût-ı mâsun ve ba'de zemân kîl kalden me'mûn olmak için a'lem-ül ulemâ-il-ikrâm ve müfettişân-ı zevi'l-ihtirâm ve ricâl-i Haremeyn-i şerîfeyn ve bazı hâcegân-ı divân muksem mahalinde bi-ecme'ihim mevcut olub cümlelerin re'y-el-ayn

manzûr ve meşhûdi oldukda lede-l-şer'i sübût ve kuyûdı merbût olması emr-i hümâyun olmanın binâen-alâ-zâlik halen Sadr-ı Anadolu faziletlü Veliyyüddin Efendi hazretleri haslar kadısı semâhatlu Efendi ve mahkeme başkatibi Mehmed Efendi ve Şeyhülislam ve Sadrazam ve Haremeyn-i Şerîfeyn ve bostâniyan müfettişi efendiler ve kâtiban efendiler hazeratı ve âmedci karındaşı Yusuf Efendi hazretleri ve sâbikan ağa kitâbetinden munfasıl divan hâceganından Osman Efendi ve Abdullah Efendi ve Tophaneli Mehmed Efendi ve gayrihi ve Haremeyn evkâfı mütevellileri ve evkâf-ı selâtin kâtibleri ve rûz-nâmecileri ve Haremeyn kalemi hulefâsı ve kîse-dârı ve Haremeyn mukataacısı efendi ve hassa su nazırı ağa ve su yolcular kethüdası ve evkâf-ı selâtin bölükbaşları ve su yolcu ustaları ve ol havâlîde olan hadâyık-i hâssa ustaları ve bölükbaşları ve cemm-i gafır ve cem'-i kesîr cemiyetinden mâadâ bina olunan Nur-u Osmani Cami-i Şerifinin cevânib-i erbaasında

31

dükkan ve tezgah ashabı olan bilcümle sunuf-ı sanayi ve ehl-i hırfetden yüz elliden mütecâviz sırikçı ve dülbentçi ve sarrac ve muytâb ve attar ve manav ve sair malum ve meçhul tevâbi' ve levâhik ile binden mütecâviz olup mezkûr Ferhat Paşa Çiftliği civarında birkaç mahalde kurulan hıyâm-ı müteaddideden başka efendiler hazeratı için on iki hazineli hayme-i kebirde zabt-ı zaman ve cilvegâh-ı hıyam olunduktan sonra Derviş Efendi taraflarından umum için tertip olunan pilav ve zerde ile usûl-i erbaa olan taâm ve husus için tehî olunan et'ime-i nefise ba'de't-tenâvül cumhûr-ı cemâat ile nehzat-i kıyâm ve suyun menbaından ta Edirnekapısı'na karfîb mahalle gelince maksimün-bih mukassem ale'l-infirâd irâ'et ve nezâret ve her bir maksimin üzerine nüzûl ve derûnuna duhûl olunup mevcut suyunu sebt ve kayd ederek icmâl-i evvelinden sonra mukaddemâ rikâb-ı kâmyâba arz ve i'lâm olunan sudan mütezâyid Ferhatpaşa'dan lağım-ı kebirde gelince katmalardan sekiz masura mâ-i lezîz dahi hâsıl olup aslına zamm ve ilhâk ile mecmû yirmi üç masura mâ-i latîf müctemi' olduğu ve eyyâm-ı sayf-ı şiddet ve vakt-i kıllette bundan aşağı noksan olmayacağı lede'ş-şer' ve inde'l-cumhûr zâhir ve cümle muvâcehesinde bâhir ve mübeyyin olduktan sonra mecmû'unun re'y-i nezâret ve işhâd-ı irâ'etleri

mûcibince Hâslar nâibi efendinin arz ve i'lâmına müfettiş efendiler hazerâtı imza edip memhûr ve memzâ i'lâm tekrar manzûr-ı hümâyûn olduktan sonra hîn-i iktizâda ibrâz ve ihticâc için Haremeynü'ş-şerîfeyn Kalemî kuyûdâtı cerâyidinde nigâşte-i sicil sakk ve kayd ile resîde-i hüsn-i hitâm ve suyun keyfiyeti- hulâsası bu mahalde müntehî-i kelâm olmuştur bu maddenin Haremeyn'e sebt ve kayd olduğu gibi ebniye-i hayriyenin mübâşeretinden hitâmına değin ber-vech-i muharrer mübâyaa olunan emlâk ve bilcümle arazi Mahmut Paşa ve Ayasofya-i Kebîr

32

ve Fatıma Hâtun ve Abdüsselam ve Arakiyyeci ve Şîr-i Merd ve sâir evkâf-ı müteferrikadan olup mübâyaa olunduktan sonra işbu Nur-u Osmani Cami Hümâyûn evkâfına tashîh olunduktan alınan evkâf-ı mezkûrînin müşâhede irâdına ve gerek ferâğ ve intikâl ve mahlûl tayyârâtına vechen mine'l-vücûh zarar terettüp ve za'af târî olmamak için Evkâf-ı Hümâyûn'a tashîh olunan araziden evfer ve eşref ..... Sarayı ve Emine Sultân Sarayı ve sâir mahallerde olan arazi ile bâ-hattı- hümâyûn veya fermân-ı âlî vech-i şerî üzere istibdâl olup evkâf-ı mezkûreyin mütevellîlerine def' ve teslim ve vakflarına tahsîs ve mecmû'u hucec-i şeriyye olunduktan sonra ol dahi Haremeyn-i muhteremeyn sicillâtına tescîl ve hîn-i iktizâda nazar ve mürâcaat olunmak için başka cerîdeye sebt ve kayd ettirilip müfettiş-i evkâf-ı Haremeyn olanlar tarafında hıfz olunmuştur cami şerîf mülhakâtı olan ebniyenin keyfiyet-i mesâhasıyla tarîk-i sitihkâmı ber-vech-i ihtisâr bâlâda tasrîh olunmuştu mühimmât-ı lâzimesinin mahalden tedârik olduğu ve ne vechile ihtimâm olup husûl pezîr olduğu tafsîl olunmaz ise dahi her maddesinden birer nebze tahrîr olunmak münâsib-i fehm olunmakla tastîre şurû' olundu ebniye-i merkûmun azam-ı levâzimesinden ahcâr-ı mermer cezîre-i Marmara'dan ve küfekî Makrihoda ve Davut Paşa sahrâsında olan ocaklardan ve od taşı Karamürsel nâm kasaba havâlisi ve civâr kazaların mânetten kat' ve ihrâc ile hâsıl olup Marmara'da kebîr ve vasat on adet miktarı taş nakline mahsûs kayıkları olmakla sefâyin-i mezkûr öteden beri ancak mermer-i ahcâr tahmîl ve nakl ve edegeldiklerinden cami hümâyûn binası dahi zuhûr ettikte ale'd-devâm ahcâr nakl edip lâkin işin ta'cîli ve amelenin kesreti

sebebiyle taş yetiştiremediklerinden zarûretten nâşi Asitâne'de olan sefâyin dahi tayin olunup gönderileceği

33

bu tarafta olan sefâyin reislerinin ma'lûmları oldukça bazı mülâhazaları sebebiyle ibtidâ-i emirde huşûnet izhâr mu'âmelesinde olmuşlardı her ne hal ise bir defa gidenler bir günde varıp henüz kendine nizâm vermeden bilâ-ta'ab ve sefîne huddâmı bî-meşakkat ahcâr tahmîl ve ertesi gün gelip pâk ve hadîd zolata navl-ı sefinesi verildiğini gördükte gayrı nevbete bakmayıp gitmeğe kendileri tâlip ve râgıb olurlardı zirâ cezîre-i merkûm Asitâne'ye karîb olup bu taraftan sefîne vardığı saat voyvodasının memur ve mübâşeretinden başka bennâ tarafından mahsûs bir taşçı kalfası tayin olunup mesfûrun işi ancak giden sefîneyi eğlendirmeyip vardığı gibi tahammülüne göre ahcârı vaz' ve tahmîl ve evvel be-evvel bâd-bân-guşâ-yı azîmet ettirmekdi giden sefîne reislerini ve gerek tâyifesini hâcet olmadığından kat'â işe yapıştırmayıp taraf-ı bennâdan cümle âlât ve iktizâ eden makara ve mühimmât hazır ve müheyyâ olmakla taşçı kalfası isticâr eylediği adalı keferesiyle sefâyin vusûl bulunduğu gibi bir iki saatin zarfında ahcâr-ı mevcûdu ta'cilen tahmîl ve tekmîl oldukça ecnâs ta'dâdını müş'ir yedine ilm ü haber verip müsâid eyyâm ve hava ile bir yelken küşâdı müddetinde Asitâne'ye vurûd ve bu tarafta dahi harbeci mübâşeretiyle ihrâcına müsâraat olunup beher zırâna birer rub' ücret navlını bilâ-nizâ' ve lâ-mu'ârazatin cedîd kuruluş reisleri yedlerine teslîm olunmakla böyle münâsib pazarlığın lezzeti dimâğına izâka olundukta hemen şimdi yine gideyim mi diye birbirlerini tekaddüme ricâ ve zehâbına hâhiş-ker olurlardı eâcib-i umûrdandır ki sekiz senede umûr-ı ebniye için ahcâr-ı mütenevvi'a ve kereste ve horasan ve tuğla ve bunca kurşun ve ham demir ve sâir mühimmât-ı muktezî için Üsküdar'ın ateş kayıkları ve iskelelerin maûneleri

34

ve Karamürsel ve cezîre-i Marmara'nın kebîr ve vasat kayıkları ve İzmir sefîneleri ve bâ-husûs Karadeniz'den âlât-ı ham ve kendir ve kereste nakli için tayin olunan ..... sefîneleri sâl mâhiyededir yenkati'u iyâb u zehâb eyyeden

vallahi ber muktezâ-yı hava hezâr kere şedîd fırtınalara tesâdüf edip sâir gark olan sefâyin gibi bunların dahi keştî-i vücûdları bâd-ı muhâlif ile fûtâde-i girdâb rihlet ve gavta hor-lücce-i hasret olmak mertebesine varıp reisleri dahi mürtebit-i hayattan kat'-ı peyvend-i emel etmek üzere iken hayrât-ı celîlenin âsâr-ı hizmet-i hayriyyesi hürmetine bir kürekli kayığın dahi telef ve zâyi olduğu vâki olmamıştır hatta keresteci tüccârlarından Tiryaki Hacı Mehmed derler bir kimesne var idi bir sefinesi gâyet köhne ve amelmânde olup bu bahâne ile tecdîd ettirmek dâ'iyesine düşüp reîsi ile ma'hûdâne tenbîh eder ki bu sefineden gayrı hayır yoktur Marmara'dan taş tahmîl ve deryâyâ çıkdıkta gelir iken elbette açılıp gark olacağı zâhirdir hemen sen ve tâife sandala atılıp taşra çık sefîne gark oldukça bundan alâ fırsat olmaz tecdîdini iddiâ edip merhameten beş altı kese akçe ihsân ve bu tarîk ile cedîdine mâlik oluruz diye sefîne-i mezkûri gönderip her vakit beher-hâl su ederken bi-emrillâhi te'âlâ ol seferde su dahi etmeyip masmuben bi's-selâme geldikte badehu âhar kendi husûsu için İznikmid Körfezi'ne gönderip henüz Maltepe'ye varmadan garîk-i bahir olmakla bu ahvâli istiğrâben ba'de'l-vukû' kendi insâf edip geldikte haber verdi yine sadedimize gelelim bu vechile ale'd-devâm ahcâr-ı mermer nakl ettirilirken ve Makrihora taşçılara dahi taşın kat' ve ihrâcında tehâvün etmemeleri için matlûblarından ziyâde peşin akçeleri verilip ve birkaç defa istid'âları üzere her Arnabudluk vilâyetinden

35

matlûbları olan taşçı ustaları ve rencber amelesi ihzâr ve neferâtı iksâr ve bundan başka hayvânât almak için ve arazi alıp müceddeden taş ocakları küşâde eylemek için sermaye ve her vechile îânet-i külliye olunmak hasebiyle yedi sekiz senenin zarfında berren her gün kırk elli mâh arabası ve bahren Üsküdar'ın at kayıkları ve iskelelerin kereste maunalarıyla ahcâr-ı küfekî nakl ettirilmişken kezâlik Karamürsel taşçılara dahi sibâk-ı meşrûh üzre envâi ihtimâm-ı tam olunup anların dahi mahsûs on taş kayıkları istîcâr olunan sefâyin ile müdâm od taşı nakl ederler iken bu üç mahalden mâadâ bazı metrûk ve nâ-tamam ebniyeden fûrûht olundukça bahâsıyla iştirâ olunan ecnâs ahcâr dahi kati vâfirce olur bunlardan mâruz-zikr üç mahalden sefâyin-i müteaddide leylen ve nehâren

alet-tevâlf gelirken yine bina amelesine taş yetiştirmeğe acz mukarrerdi hattâ rûz-merre sefâyin ve arabalar ve iskelelerden sıırık ve kızaklar ile hammâlânın getirdikleri ahcâr henüz binâya duhûl ettiği saat taşçı ustaları ve neferâtı sen alırsın yok ben alırım diye münâzaaları durûb şütûma mü'eddî olup beynleri tefrîk ve tevfiik olunduğu çok vâki olmakla gayrı ne mertebe ahcâr sarf olunup ve amelenin ne mertebe kesrette olduğu bu makâleden min-vech ma'lûm olur mühime-i müsta'cileden biri dahi demir-i ham ve kurşun olup binanın hîn-i mübâşeretinde ham demirin kıyyesi on bir buçuk on iki on üç akçeye olup ve kurşunun kantarı dahi sekiz ve dokuz kuruşa tüccârı beynende bey' ve şirâ olunurken mecmûu tüccârı zabtında mevcut ve müddehar olanı ve bir taraftan sefâyin ile gelip gümrükten çıkan demiri zabt ve iştirâ olundukça Asitâne'de bir vechile bulunmadığından vücûdu itibâr ile izzet sârî ve tedârikine usret ve suûbet târî olmakla âkibeteü'l

36

emr Samako ve Kavala ve sâir demir hâsıl olan mahallerden râyic-i fi'l-vakt icâb eden bahâsı ahd-i nakdin ashâbına verilmek üzere Derviş Efendi taraflarından mu'temedün-aleyh sadâkat-pîş ve hayret-endiş olan ademlere tahrîrât-ı ekîde ile havâle eylediklerinden gayrı kemâl-i ihtiyât ve bu tarîk ile bir kimesneye unf ve cebr ve rencîde ve remîde olunmaktan sıyânet ve emniyet için Kavala dizdârı ve ol havâlinin zâbitânına hitâben fermân ve mekâtib ile tavsiye olunup ve yine Asitâne'den bulundukça peyder-pey alındığından başka Kavala cânibinden dahi birkaç defa yüz bin vukiyye demir-i hâm mübâyaa olunarak hitâm-ı umûra değin ve'l-hâsıl mübâyaaasından keff-i yed olunmayıp su'ûbet ve gerek suhûlet avn-i inâyet-i Hakk ile husûlüne imkân ve resîde-i hitâmına lutf-i kerem-i Mennân revâ dâşte-i bende-i isyân oldu lâkin kurşun buna kıyâs olmayıp ancak bilâd-ı efrencden gelmekle Frenk tâifesi ise keyfiyetleri malûm bir haşîn kavimdir kendilerine mahsûs bir metâ' olduğu ecilden istedikleri bahâya insâfına verip bu gabn-ı fâhiş bahâyı niçin istersin diye cebr ve kahr dahi olunmayıp âhar mahalden tedârikine dahi dest res mümkün olmamakla yine hezâr üslûb-ı müstahsene ile Asitâne'ye gelenleri simsâr dellâlları ma'rifetiyle beher kantarı onbir on iki ve bu refû on iki buçuk kuruşa değin ve İzmir'e gelenleri dahi

voyvodası ve ayân-ı belde marifetiyle ne hâl ise mübâyaa ve za'f bahâları murâd ettikleri akçeden ber-vech-i peşin verilip ve navl-ı sefineleri taraf-ı bennâdan başkaca edâ olunup mütevekkilen alallâh ceste ceste sefâyine tahmîl etmeğe sefine reîsleri mîrî maldır yolda maâzallâh bir kazâya uğrar ise mutazarrır oluruz diye ictinâb ve kurşun irsâl edenler dahi bu mahzûru tahrîran işrâb etmeleriyle mûmâ-ileyh Derviş Efendi benim inâyet ve kerem-i Hakka her vechile itimâdım olup hafaza'allâh bir kazâ

37

olmak lâzım gelir ise şehir-i yâr-ı bülend-i'tikâd hazretleri anda dahi me'cûr olurlar mâni değil her hâlde selâmet ve garâmet makbûldür diye istîmân buyurmalarıyla ceste ceste cümlesi gelip teslim ve minvâl-i meşrûh üzre bu kurşun husûsu dahi husûl-pezîr olmuştur ve cümle-i mühimmâtta biri dahi ecnâs kereste olup ibtidâ binânın temeli yirmi dört arşun kar-ı zemînden vech-i arza çıkınca imâl olunan ameleyi toprak bastırmamak için cevânib-i erbaası bütün ve verdinâr-ı kebîr ve kereste-i girân ve çâse sütun ile sed-bend olunup rıhtım oldukça kereste-i mezkûr derûn-i esâsda metrûk ba'dehû binâ yer yüzüne çıkıp her üçer arşun bâlâyâ su'ûd ettikçe dâir-i mâadâr iskeleler kurulup ve kurulan iskelelerin dikilen direkleri cümle verdinâr-ı kebîrden ve tahta yerine döşemesi çifte topac ve istefan omurgasından olup arzen beşer altışar arşun arîz iskeleler binânın içerisinden ve taşrasından bütün binâyı idâre ve isti'âb etmekle zemînden bâlâyâ varınca elli dört buçuk arşun kaddi olan binânın her üçer arşun menziline derûnen ve bîrûnen başka başka on sekiz tabaka olmak üzre iki kat iskele kurulup ve bundan mâadâ cevânib-i erbaasının her cânibinde yine tarafeyn olmak üzre yedi sekiz mahallinde iskele nerdbânları inşâ olunmakla ve'l-hâsıl câmii şerîf kereste içinde mestûr ve pinhân olduğu ol vakt manzûru olanlara hafî değildir bundan mâada kütüphâne ve imâret ve medrese ve sâir ilâve-i mülhakâtı olan ebniye dahi bu tasrîhâtda dâhil olup buna kıyâs olunmağın miyâs-ı aleyhin tekrarı mûcib-i etnâb olduğundan gayrı tafsîle hâcet kalmayıp ve zıkr olunan iskele ve nerdbânların her biri iktizâ-yı hale göre kurulup bozuldukça şikeste ve kat'-ı izâat olunan verdinâr-ı kebîr ve omurga-i istefan ve kemerler kalıpları için

ve ameleyi nüzûl-i emtârdan li-ecli'l-muhâfaza sundurma için ve bunlar hedm ve tecdîd oldukça ma'rûf olan ecnâs kereste bâ-husûs mesâmîr-i mütenevvianın haddi hasrı endâze-i ta'dâd ve evzândan bîrûn olduğu vâreste-i zâhirdir ve câmi merkûm temelden kurtulup taş ferşine ve ahcâr hemvârına mübâşeret olunduğu tarihten ki bin yüz altmış bir senesi mâh-1 Şevvalinden dört ay sonradır ol dört ay zarfında yalnız hafr-1 esas için bin nefer miktarı rençber ve lağımçı ve birkaç nefer neccâr ve duvarcı işlerdi gayrı itmâmına değin müslüman taşbaşısı ve kârhanecisi ve müslim taşçı neferâtından mâadâ keferre taşbaşısı ve beş nefer kârhânegileri ve zimmi seng-traşan neferatı sekiz yüz dokuz yüz neferken yevmen fe-yevmen mütezâyid oldukça sâir sunûf-1 ameleden başka yalnız taşçı gürûhu bin üç yüz elli nefere bâliğ olup hatta kemâl-i ihtimâm dikkat ve işin hitâmına müsâraat için Anadolu'da Azerbaycan ve Kayseriye ve Kastamonu ve İznikmid ve havâlîlerinden ihzâr olunandan başka Rodos ve Sakız ve İzmir ve Midilli cezîrelerinden eli arşunlu kalfalar ile neferâtını ihzâr ve firârlarından muhâfaza için mesfûrûnun kefiller ve cizye kağıtları ahz ve mahsus hanlara iskân ettirilip neferât iksâr ve imal ettirilmiştir yalnız taşçı ameleleri bu mertebede olduğu halde sâir duvarcı ve hamamcı ve neccâr ve doğramacı ve sıvacı ve camcı ve iki nefer sırtık hammal başısı yüz seksenden mütecâviz hamal neferâtı ve üç nefer rençber başı ile binden mütecâviz neferâtı hasılı kâr-1 binaya müteallık esnaf-1 ameleden bu câmi vâlâ nev-bünyâd-1 muallâ binasında imal ve istihdam olunmadık bir sınıf kalmayıp tüfekçi ve çilingir ve divancıya varınca hasbe'l-iktizâ imal olunmakla amelâtı mezkûrînden başka muhasebe ve işbu ceride muharriri olan katib-i

bina ve amele ve mühimmat için beş nefer katibân ve üç nefer hâssa hasekileri ve yirmi nefer harbeci ve üzerlerine kapu tarafından memur katiban-ı yeniçeriyân ve mu'temet başı ile yetmiş sekiz nefer mu'temedân ve harbende odabaşısı ile on nefer harbendegân ve bina kapılarını muhafız üç bevvâb bu neferât-1 mezkûrinin beher haftada yevmiye icârât sergisi yedi bin beş yüz bazen sekiz bin dahi ziyade hülâsa yedi bin beş yüz kuruştan eksik sekiz bin beş yüz

kuruştan ziyade olmayıp bu hesap üzere sâir masarıfat ve mübâyat-ı mühimmatdan gayri sekiz senenin zarfından yalnız amele icârâtı için beher re's-i haftada verilen akçeden mâadasının buna mukayese ve sarf-ı zihn ile nev'amâ miktarına kurbiyyet-i karine hasıl olması zevi'l-ukûl indinde mümkündür bu mahalle gelince tahrîr ve tastîr olduğu üzere binâ ve inşâ-i ihyâsına bezl-i mâ-melek-i himmet-i şehensahî buyrulan câmi'-i vâlâ-yı refî'u'l-menârın binâ-i ra'nâsı bi-cemi'-i mülhakâta avn-i inâyet-i Rabbani ve lutf-i kerem-i Yezdânî birle ber-vech-i muharrer meram-ı resîde-i hüsn-i hitâm olmakla hakku'-insâf ve kelâm-ı sıdk-ı ittisâf budur ki, yekpâre som mermerden böyle matbû bina-i zîbâ ve ma'bedhâne-i dilküşâ Asitâne'de değil belki memâlik-i İslâmiye'de dahi nazîri sûret-nümâ olmayıp emsâli nâyâb olduğu ehl-i tahkîke hafî ve puşîde değildir tarafeyninde vâki mahrec-i tabâkât-ı dil-nişîn ve teyemmünen sûre-i feth-i şerîf bi-tamâmihi miyânında kemer-bende-i ziynet-bahşâ-yı ibâdetgâh-ı müslimîn vebâlâ-yı rûzinelerinde vâki kimi Beyzalar üzerine esmâü'l-hüsna ve yine beyninde esmâü'n-nebî ki her birinde nice fevâid ve hasâyıs olmağın nazarıyla müstes'id olunup böyle eser-i hayriyeyi müstecm' her vâdisi bir tarz-ı latîf ibâdethâne-i dil-nişîn-i Nazîf husûsan cenâb-ı şehriyâr-ı cihângîr ömrü'l-melikü'l-kadîr hazretlerinin mücellâ-yı ilhâm-ı mir'ât-ı âlem-nümâ-yı kalb-i safvet-nişanlarından tulû' vâfir-i fermânları üzere bâlâ-yı

40

mihrab tarafeynine ism-i celâl-i vacibü'l-iclâl ile nass-ı kerimde mübeyyin ism-i pak-i Muhammed sertâc olup ve yine mihrâb sofası tarafeynine karşı be- karşı Beyzalara sebt ve keşîde olunan tuğra-yı garrâ-yı cihan ve birkaç sene mukaddem mahsus emr ve sipariş olunup ber-mûceb-i numune ve semen-i ma'rufe ile işlettirilip iç tarafından getirilen nevzuhûr püskül billur avîze-hây gunâ-gun ve dört beş mahalde top ve saire dahi mecmû'u billur kanadil-i bî-muâdil ile tezyin ve tenvir olunup derun-ı ferh-i meşhûnunda envar-ı lemeân ve tâbân olmakla hakka ki Nur-ı Osmani tesmiyesi ile müsemmâ olmakla her vechile şâyân ve sezâvârdır hulasa cami-i şerîf ve mülhakâtı olan ebniye-i latîfenin cümle icrâ olunan tasannu'ât-ı üstâdkârî mevâdd-ı vakii ve keyfiyet-i dekâyıkı yegân yegân tarif ve kemâ hüve hakka tavsîf olunmak hadd-i imkânda

olmamakla hemen bazı cesîm ve zâhir fehîm olanlar mehmâ-emken tahrîr ve tastîr olunup bu mertebede iktisâr ve ihtisâr ile iktifâ olundu ve tertip ve tahsis olunan vezâyifâtı eşref-i hademe olan e'imme-i selâse ve hatip ve katib-i vakf ve ruznâmecî efendilerden mâ'adâ bakıyye-i sâire kayyim ve müezzin ve ferrâş ve bevvâb ve imârete mute'allık hademe-i mahsusa her ne ise ber-mûceb-i defter tertîb-i Haremeyn kaleminden tezâkiri tahrîr ve temhîr olunduktan sonra Dervîş Efendi geldikte her hususta îka' ve izhâr olan adâletlerin ve hakkâniyetlerin bu babda dahi îfâ ve icrâ için câmi-i şerîfin bidâyetinden nihâyetine deĝin hizmet-i ebniyede daimen ve müstemirren bezl-i maddûr eden mu'temedân ve harbeciyân ve müslim taşçı başı ve kârhânegisi ve bazı neferâtı ve harbende başı ve amele ve mühimmât katipleri bâ-husus bevvâbân ve sâir derdmendân cümlesini istihkâk ve liyâkatlarına göre karîha-i pür-menîhalarından her birine birer cihet ta'mîm etmekle henüz kendilerinin haberleri yok iken ve belki ümit dahi etmezler iken birer birer çağırıp

41

cihet tezkerelerin yedlerine i'tâ ve cümlesin alâ hadde mesrûr ve ihyâ buyurdular ez-cümle mu'temet başı olan Tophaneli demekle arîf Mehmed nam sadâkat-ı benâm-ı kemâl-i istikâmet ile bunca eyyâm şiddet-i şitâ ve sayf-ı hârede bezl-i vücûd edip her vechile çerâĝ olmaklıkla şâyeste olmaĝın iyâl ve evlâdına kifâyet edecek mertebe tayinat ve vezâyif tezkerelerin ve sakalını salıverdirip çerâĝ etmekle mümtâz ve câmi-i hümâyûnun bütün umûrunu dûş-i istikâmetine ihâle ile ma'rûf benâm ve ferîhan fuhûr geçinip evkâtını hayır du'âya sarf ile ihtimâm ve hizmet-i memuresinde kıyâm-ı tam üzere olup biri dahi bina kapıcısı Seyyid Ahmed ki safdil sadk-ı hareket-i istikâmette yine Tophaneli Mehmed'e hem mu'âdil olup ol dahi merhamete şâyeste âdem olmakla hasret-keş olduĝu kayyim başılık ve bazı vezâyif-i mu'ayyene ilâvesiyle maaşına istîfâ mertebesi ihsân ve onu dahi tamam-çerâĝ buyurup memur olduĝu hidemâtı ber-vefk-i mes'ûl izhâr ile rûz-merre mesai ve hayır duâ eylemek bir vazifesi dahi olduĝu bedîhidir ve kıs alâ sâire hizmet-i binada olanların saĝîr ve kebîri a'lâ ve ednâsı harbeciye ve harbendeye varınca her biri bunlara kıyâs vezâif-i evkâfdan birer nân-pare ile cümlesi mutayyeb ve mesrûr olup birisi hâib-i hâsir kalmamakla

ber-vech-i meram tetmîm-i çerâğ-ı tam olduktan sonra sâir devr ve aşrân ve yâsîn ve tebâreke ve fetih-hân ve bu makûle olan vezâif beher hal li-küllî makâmin makâl ve li-küllî amelin ricâl fehvâsınca her cihet yine münâsibi vech üzre ricâline verilmek ol dahi adâlet-i sarîhadan olmağın her biri kemâl-i tettebbu' ve tefahhus ve imtihana havâle ile tashîh ve temyîz ve müstahak olduğu mübeyyin olduktan sonra erbâbına verilip cümlesi hizmet-i memurelerinde sarf-ı ezmân ve da'avât-ı hayırda yek-zebân olup hatta müşârun-ileyh Dervîş Efendi daire-i aliyyelerinde

42

Hak Teâlâ cümlesin behremend ve ber-hurdâr eylesin bunca emekdâr ve her işe liyâkatları zâhir ve gird-sezâvâr kulları olup bâ-husûs ekser câmi-i şerîfin hizmetinde efendi ile ma'an bulunmuşlar idi çünkü âmme-i nâsı dünyada hisse-mend-i feyz-i hayr eylemek daire-i imkândan hariçtir ve bu câmi'-i şerîfin sekiz seneden beri inşâ olduğu şarkan ve garben âfâka intişâr ve her biri gerek müstahak ve gerek nâ-müstahak birer şeye nâil olmaya dîde-i dûzeh-i intizâr olduğu vâreste-i âşikâr keyfiyet böyle iken bu da Dervîş Efendi cihetleri kendi tevâbi ve levâhıkına verip bize vermedi diye her biri guft-i şeni' edecekleri bedîdâr olmağın ol makûle bî-insâf ve bî-hayâ olanların elsinesinden zât-ı hamîdelerin hıfz ve istâr buyurup emekdâr kullarına ben onları âhar husûsta mükâfât ederim eyhamını izhâr anlar dahi bu ahvâli teferrüs ve münfehem olduklarından efendimiz sağ olsun diye lisâna dahi getirmemekle rızâ-yı veliyyü'n-ni'amîye teslim o gayr-ı ez-hâtır-ı âlîlerinden mücânebette kalb-i selîm oldukları mazhar-ı pesendîde-i hâs ve âmm olmağın Hak Azze Şane hazretleri Habîb-i Ekremi ve Resûl-i muhteremi hürmetine mahz-ı hayr-ı âmm zât-ı sutûde-i cemîlelerin âfât ve her bukalemundan me'mûn ve mahfûz edip evlâd-ı kirâm ve iyâl-i zevi'l-ihtirâm ve daire-i etbâ'-ı ahbâb-ı bâ-safalarıyla müstedâm-ı devlet ve ikbâl ve istizâde-i ömr ve iclâl ile mesned-nişîn-i âfiyet-i ber-kemâl eyleye âmîn Bi-hakk-ı tâhâ ve yâsîn işbu Nur-u Osmani Câmi-i Hümâyûnu bâlâdan beri tarif ve tavsîf olunduğu üzre tetmîm ve salât-ı mektûbe edâsına bed' olunacak rütbe tekâmîlî avn-i Hakk ile rûnümâ ve avîze-hâ ile tezyîn ve ârâste ve mukeddemâ Uşak kazasında nesc ettirilen sır mihrâblı münakkaş

ibrişim kalîçeleri ferş ve bilcümle mürtezikaları tertip ve hademesi mu‘ayyen olduktan sonra teşrîf-i hümâyûn musammem olmağın bundan akdem şehensâhân-ı pîşîn-i zaman- pür-âmânlarında böyle

43

bina olunan cevâmi-i selâtîn üzerlerine memur olanlara ve gerek hademe-i evkâfa ne vechile ikrâm ve ne vechile hilat ilbâsıyla ihtirâm olunduğu teşrîfâta muracaat olundukta tertîb-i hulasası tebyîz ve ma‘rûz-ı rikâb-ı müstetâb olunup taraf-ı bennâdan dahi ale'l-esâmî defteri talep olunmakla ibtidâ bina nâzırı olan muhâsebe-i Haremeyni'ş-şerîfeyn Derviş Efendi ve bina emini Ali Ağa muhâsebe katibi Mehmed Efendi bina katibi bu hakîr Ahmed Efendi amele katibi Abdurrahman Efendi ve üç nefer mühimmât katipleri orta yazıcısı olan Molla Yazıcı hâssa su nâzırı Ali Ağa ve mukaddemâ sütunların üzerlerine memur olup hâlâ Tersâne-i Amire'nin liman reîsi olan Mehmed Reis ve câmi-i şerîfin yazıların kitâbet eden Enderûn-ı Hümâyûn'dan çıkma Hattat Müzehhib Ali Efendi ve Kireççibaşı Abdurrahman Ağa ve suyolcular kethüdâsı Hasan Çelebi ve ahcâr nakli hizmetinde olan İstanbul'un baş kethüdâ vekili bayrakdâr ve mutemet başı Tophaneli Mehmed Ağa ve üç nefer hâssa hasekileri ve Makrihoda taşçıların kethüdâsı Hacı Murad ve ser nakkâşân Aşık Garip ve nakkâşlar kârhanecisi ve camcı başı ve kârhanecisi ve kurşuncu başı Hasan Ağa ve yetmiş sekiz nefer mutemedân ve yirmi üç nefer harbeciyan ve müslüman taşçıların Mehmed Çelebi ve taşçılar kârhanecisi Eyüplü Hacı Mustafa ve harbendegân başı ve binanın nalbur başısı Ahmed Çelebi bina kalfası Simyon Kalfa zimmi taşçıyanının baş kârhanecisi Kozma Kalfa bina kalfasının kârhanecisi usta Sefer ve dört nefer zimmi taşçılar ve kârhanecileri ve hamamcı kalfası Artin Kalfa ve kârhanecisi ve duvarcı kalfası olan Oras zimmi ve iki nefer sırik hammalân başıları pehlivan ve üç nefer rençber başıları bu mahalle gelince ale'l-esâmî suret-i mezbur üzere defter tahrir ve gelen teşrifatçı kalfasına verilip bin yüz altmış dokuz

senesi mâh-ı Rebûlevvel'inin gurreci cuma günü padişah-ı dârâ-haşem hazretleri debdebe-i hâkânî ve kevkebe-i cihânânî üzre bâ-şevket ve iclâl saray-ı âlîlerinden teşrîf buyurup salât-ı cumayı edâ buyurmak karar-dâde olmakla ol leyle-i Cuma'da Derviş Efendi ve binâ emini Ali Ağa ve kâtibân ve hademe-i binâ ve mürtezikadan iktizâ eden bazılar mecmû'u câmi-i hümâyûnda beytütet edip bâ-husus pâdişâh-ı huçeste-hısâl hazretleri ba'de't-teşrîf abdest odasında taht-nişîn ve namaz kılmak için hareket buyurdıklarında abdest odasından mahfil-i hümâyûn kapısına varınca zerender zer-dîbâ-yı kıymet girây pây-ı endâr ve mukaddem şevket-i tev'emlerine ferş-i ihtizâz olunmuştur buna göre sâir levâzımât dahi cümle müheyyâ ve cami-i şerîf havlusu tathîr ve temyîz ve kapılar hıfz ve hırâset ile nezâm-pezîr oldukta sabahisi ale's-seher ol vakit kethüdâ-yı sadr-ı âlî bulunup sonra Selanik sancağı ile kâm-revâ olan vezîr-i mükerrrem Ahmed Paşa hazretleri cümleden akdem câmi-i hümâyûna teşrîf ve mütevellî odasına nüzul ve bir miktar istirahatından sonra vezîr-i azam Said Mehmed Paşa hazretleri bi'l-cümle gelen ulemâ-yı ızâm ve vükelâ-yı zevi'l-ihirâm ve erbâb-ı menâsıb-ı lâzımü'l-ikrâm ve kâffe-i hâcegân-ı dîvân efendilere ber-mûceb-i teşrîfât post-ı semmur ve kakım ve ferâce ve hil'at ilbâs olunacak mahal neresi münasıptır diye Derviş Efendi ile müzâkere ve istişâre eylediklerinde hâlâ mahfil-i hümâyûn tahtında vezir kapısı tabir olunan câmi-i şerîf kapısının köşesinden yukarı mahfil-i hümâyûna ve abdest odası pîşgâhına çıkılır bir nerdbân vardır şevketlü efendimiz namaz kıldıktan sonra abdest odasını teşrîf buyurup huzûr-ı hümâyûnlarında şeyhü'l-islâm efendi hazretlerine ve sadreyn ve nakîbü'l-eşrâf ve sudûr-i ulemâ ve mevâlî-i ızâm hazarâtına alâ-merâtibihim kürkler ve ferâceler iktisâ olunduktan sonra

sâhib-i devlet efendimiz aşağı inip zikr olunan vezîr kapısı nerdbân sahnı başındaki fevkânîde abdest odasından birer birer nezâret-i hümâyûndadır sâhib-i devlet efendimiz bu mahalde kıyâmen durup defterdâr efendi dahi yanlarında teşrîfât defterini okudukça ne ise hilatlar ilbâs ve her biri zemîn-pûs edip giderler diye tezkîr ve münâsip görmeleriyle gayrı teşrîf-i hümâyûna muntazır

oldular salâ vakti oldukta câmi-i şerîfin müntehab ve bülend-âvâz savt müezzinleri minâreteyne çıkıp salâ-yı mu'tâdeyi hoş ilhân ile edâ ba'dehu cevâmi-i selâtîn meşâyih-i ile câmi-i hümâyûn ber-tarîk-i kâ'ide cuma vâizi olan meşâyih-i Halvetiye'den Abdüşşekur Efendi hazerâtı gelip sâir eyyâm-ı cuma mu'tâd olan selamlıktan sad-efzûn odabaşılar ve bektâşiyân neferâtı bi-ecma'ihim zâbitân ile mukaddemâ sefer vukû'unda hünkâr alaylarında ne vechile tarafeyn saf beste-i mevkif-i selâm olurlar ise bi-aynihi öylece hudûd u sınırlarından tâ câmi-i hümâyûn kapısına gelince dest-bend-i mevkıf-ı selâm olup Saray-ı Cedîd-i Amire'den dahi hududlarına gelince cebeci neferâtı kezâlik saf-beste-i mevkıf-ı selâm oldular cuma ezânından tahminen iki saat mukaddem Saray-ı Cedîd-i Alîlerinden şeref-mend-i mukaddem-i pür-meymenet için mevcûd ve muntazır olan Vezîr-i Azam Said Mehmed Paşa ve şeyhü'l-islâm-ı fezâil-irtisâm Dâmâd-zâde Efendi hazerâtı ve nakîbü'l-eşrâf ve sadreyn-i muhteremeyn ve mevâlî-i ızâm ve müderresîn-i kirâm dîvân takımı ile ricâl-i devlet ve bostancıbaşı ve mîrâhûr-i evvel ve sâni ve kethüdâ-yı bevvâbîn-i şehriyârî ve defterdâr efendi ve reisü'l-küttâb ve tevkî'i ve yeniçeri ağası ve cebecibaşı ve topçubaşı ve arabacı başısı ve ser-mehterân-ı hayme-i hâssa ve sipâh ve silahdâr ve bölükât-ı erba'a ağaları bi'l-cümle ocak zâbitânlarıyla ve mecmû' hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûn ve sâir erbâb-ı menâsıb-ı zevî'l-ihtirâm ve ser-bevvâbîn-i dergâh-ı

46

mu'allâ ve zu'amâ ve çavuşân ve'l-hâsıl müretteb-i müzeyyen alay-ı zevî'l-ihitşâm ile ber-mûceb-i teşrîfât tertîbe dizilip kazâlarından sultân-ı çâr-cihet-i âfâk olan sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât padişâh-ı ferhûnde-baht-ı şehensâh-ı müzerkeş-i mu'allâ-taht şevketli mehâbetli azametli Sultân Osman Hân halledallâhu hilâfetehu ve mülkehu ve sultânehu ve efâze ale'l-âlemîn birrehu ve ihsânehu hazretleri müşerref-i âfitâb-ı câh ve celâl ve matla'-ı hurşid-i şevket ve ikbâl ile kâffe-i ibâd-ı mü'minîne pertev-endâz-ı re'fet olarak bâ-yümn ve ikbâl teşrîf yollarda dest-bend-i mevkıf-ı İslâm olan gürûh-i bektâşiyân ve cebeciyân ale'l-husûs câmi-i hümâyûn havlusunda taşra mihrap mukâbilinde naseb-dîde-i intizâr olan cevâmi-i selâtîn meşâyih-i kirâmı selâm-ı müştemilü'l-ikrâm ile taltîf

buyurup Kethüdâ Bey ile Derviş Efendi buhûrdân çekerek aşağı havlu kapısına yakın oldukta sâhib-i devlet ve Yeniçeri Ağası mukaddemce attan nüzûl ve mâşiyen istikbâl ve fevkânî binek taşı üstüne su'ûd ve hîn-i nüzûlde şeyhü'l-islâm ve nakîbü'l-eşrâf ve sadreyn-i muhteremeyn hazarâtı tehiye merâsimini edâdan sonra kevkebe-i husrevâne ile abdest odasında sadr-ı nişîn-i bâlâ oldular bir mikdâr tevakkuf ve ârâmdan sonra Derviş Efendi'nin evlâd-ı necîbleri ve ciğer-kûşe-i muhteremeleri olan üç nefer ferzend-i ercümendi çağırıp huzûr-ı hümâyûna nâsiye-sây olduklarında kemâl-i tevâzu'-ı şâhânelerinden izhâr-ı sûret eyleyenlerini mülâtafet ile yanlarına iclâs-ı talattüfâne-i kerîmâne ile mu'âmele-i istînâs ve nüvâzîş-i bende-nevâz ve ol esnâda sâhib-i devlet hazretleri ve şeyhü'l-islâm efendi hazretleri arza girmekle dâmen-bûs-i şerefin ihrâz buyurulup vakt-i salât dahi duhûl etmeğin âmme-i mü'minîne salâ-yı davet salât nidâ ve bin yüz altmış dokuz senesi mâh-ı Rebûlevvelin gurreci Cuma namâzı ol câmi-i refî'ul'limâdda edâ-i salât-ı mektûbeye

47

ibtidâ olunmak fe-lillâhi'l-hamd müyesser oldu ba'dehu namazdan çıktuktan sonra cenâb-ı padişah-ı şevket-medâr hazretleriyle şeyhü'l-islâm hazretlerine ba'dehu nakîbü'l-eşrâf ve sadreyn hazarâtından İstanbul kadılarına çukaya kaplı semmûr fâhir-i ani's-surûr bâlâ-yı veş-iftihârlarına iktisâ ve Mekke Medîne'den bilâd-ı erbea'ya gelince mevâlî-i ızâm hazarâtına kakum kürk ve sahn müderrisine gelince sof letâfet-mevsûf ilbâs ve bu zeylde Derviş Efendi'ye yeşil çukaya kaplı semmur kürk ilbâs ile ikrâm ve bi'l-cümle sudûr-i ulemâ ve mevâlî-i ızâm ve müderrisîn-i kirâm alâ-merâtibihim semmur ve kakum kürkleri ve ferâceler ilbâs ve merâsim itmâmından sonra sâhib-i devlet hazretleri bâlâda tahrîr olduğu üzere aşağı sahn nerdbâna inip kılâvî ve ilbâs olunan serâsere kaplı kürk ile nerdbân başında kâim ve cânib-i yesârında defterdâr efendi durup ibtidâ kethüdâ bey hazretlerine çukaya kaplı semmur kürk ve ba'dehu defterdâr efendiye hil'at-ı fâhire ilbâs olunduktan sonra ricâl-i devlet ve erbâb-ı menâsıb mecmû'u rütbesine göre mütevellî odasının önünde abdest-i hümâyûn odası karşısında nerdbâna varınca birer birer dizilip tertîb olunduktan yedinde olan teşrifât defterini ale'l-esâmî defterdâr efendi okudukça hazret-i sadr-ı azamî

önünde hil'atı ilbâs ve dönüp zemîn-pûs edip mahallerine atf-ı inân ederler idi devlet-i aliyye'de her ne kadar ricâl-i devlet ve erbâb-ı menâsıb var ise yedi gîr terk olunmayıp ber-mûceb-i teşrîfât halefleri ilbâs olunduktan sonra câmi-i hümâyûnun müderrisi efendiye ve vâizi Abdüşşekûr Efendi'ye ve imâm-ı evveline ve hatip efendiye çukaya kaplı semmur kürkleri ikinci ve üçüncü imâmına çukaya kaplı sincap kürkleri binâ emîni Ali Ağa mukaddem semmur kürk giymiş iken sehven şimdi hâtıra geldikte bu mahalde te'hîr ve tahrîr olundu kayyim başı ve müezzîn başıya

48

sâde çuka ferâceler ilbâs olunmuştur bunlar tekmîl olunduktan sonra câmi-i hümâyûnun ebniye hademesi diye çağırıldıkta mukaddemâ defter olunup ale'l-esâmî defteri teşrîfâtçı halîfesine verildiği ber-vech-i müfredât bâlâda tasrîh olunmuştu yine ol vechile mürettep dizilip cümlesine birer birer hil'atlar ilbâs ve câmi ebniyesini hademesiyle tetmîm ve ihtitâm ikrâm ile mazhar-ı âtifet oldular bundan sonra esen kalmamakla şehriyâr-ı dârâ-hadem hazretleri dahi abdest odasından devlet ve iclâl ile nahzet-i kıyâm ve dâire-i hümâyûn takımı ile saray-ı âlîlerine atf-ı zimâm ihtiyâr buyurdular ol gün câmi-i şerîfin havlusu derûnen ve bîrûnen terâküm-i zihâm-ı enâm ile rûz-ı mahşerden nümûdâr olmuştu kürkleri ve hil'atlar ilbâs olduğu gün amele ve hademe-i ebniye için dört bin kuruş atıye-i hümâyûn gelip tevzi olunmak üzere iken meşgale-i kesîreden nâşî imhal ve bir iki günden sonra mütevellî odasında ber-uslûb-i mu'tâd-ı kadîm sergi döşenip mecmû'u kâtibândan zeyle varınca alâ-merâtibihim tevzi ve iktisâm olup cümlesi hisse-mend-i vâyedâr oldular öteden beri bu makûle binâ olunan hayrât-ı azîmenin hizmet-i mu'ayyenesinde müstahdem ve emekdâr olanlar ihtiyaçtan müstağnî olacak nân-pare ile yahut isti'dâdına göre bir rütbe-i müfâhare ile kaldırılıp çerâğ olmak de'b-i seniyye-i şâhânedan olmağın Derviş Efendi'nin Hak Teâlâ ömr-i devletlerini efzûn eylesin himem-i vâlâ nehmeleri inzimâmıyla bu hususu istid'â-yı niyâz ve sâhib-i devlet hazretleri inhâ eylediklerinden binâ emîni Ali Ağa rütbe-i vâlâ-yı ser-bevvâbîn-i dergâh-ı âliye pâ-nihâde ve binâ kâtibi bu hakîr dahi bölükât-ı erba'a kitâbetinde ulûfeciyân-ı yemîn kitâbetiyle hâcegân-ı dîvân zümresine idhâl orta yazıcısı Molla yazıcı

dahi asıl serturnâî rütbesiyle ve turnacı başı neferâtı zabtı ile serhadd-i mansûrdan baş serhadd olan Vidin

49

Ağalığı rütbesine i'tilâ ve hâssa hasekilerinden Hüseyin Haseki dahi her vechile talâkata mâlik ve isti'dâdı olmakla yeniçeri ağası kara kulaklığı hizmetinde istihdâm ile ocağı miyânında ser-efrâz ve bir-vech-i muharrer ta'mîm olunup lâkin kara kulaklık telhîs ve emr-i hümâyûn ile sûret bulacak mevâddan olmamakla heman namaz kılındığının ertesi günü bostancı başı ağa tarafından dâmen-bûs emriyle kapuya irsâl ve hizmet-i merkûmeye tayin olunup merâmı ile kâm-yâb oldu bâkî zikr ve mev'ûd olunan kapıcı başılık ve hâcelik ve ağalık maddesi telhîs olundukta hatt-ı hümâyûn keşîde ve inâyet buyurulmakla mûmâ-ileyh Molla Yazıcı kapuya çağırılıp vakt-i mu'ayyenesinde zabt eylemek üzere Vidin Ağalığı tevcîh ve dûş-i istihkâkına hil'at ilbâs ve hakîrin kitâbeti dahi mâh-ı şevvâlde vâki olan tevcîhâtta zabt olunmak üzere ru'ûs ve binâ emîni Ali Ağa'nın kapıcı başılık ru'ûs-i hümâyûnu birkaç günden sonra müşârun-ileyh Derviş Efendi'ye geldikte yedlerimize i'tâ eylediğinden başka keyfiyet-i hâl-i bende ki malûm-i devletleri olmakla yeşil sofa kaplı a'lâ sebîr sincap kürkü ihsân ve Istabl-ı ma'mûrelerinden kendilerine mahsûs olan güzîde ve tûvânâ birer re's bârgiri sîm çapğun raht besâtıyla tezyîn ve galebe-i merhametlerinden inâyet ve yanıma bir çukadar kullarını tayin buyurup kapuya irsâl buyurmalarıyla vardıkta hâzır olan horasânî destârı reisü'l-küttâb olan Hamza Efendi hazretleri pîş-i zânûlarında yed-i mü'eyyedleriyle ser-i mübâhâtıma rast ve bir mikdâr tebşîrât ile kat'-ı merâtibe himmet-i âlîlerini insirâf ve badehu kalkıp sadr-ı azam hazretlerine götürüp dâmen-pûs şerefin ihrâz ettirdikten sonra benden efendi karındaşımıza selâm ve du'âlar edip hâtırların suâl ederiz diye îade ve gelip horasânî ile müşârun-ileyh efendimizin mübârek

50

hâk-pây-ı devletlerine rûy-mâl ve duâ-yı hayrların isticlâb ettikten sonra mesrûren ve mahbûren inşât-ı fuâd ile ihsân buyurdıkları donanmış bârgire süvâr ve iyâl ve evlâdımızdan dahi taraf-ı devletlerine duâ-yı hayr ettirmek için

fakîr hâneye avdet edip vakt-i ma'lûmede zabt-ı kitâbet için hulûl-i vakte nigerân ve zamîme-i duâ-yı devâm-ı ömr-i devlet-i pâdişâhî tahrîk-i zebân-ı serîu'l-beyân olunmuştu el-eyyâmü yemürrü merre's-sehâb mantûkunca kitâbet-i merkûmun tevcîh vakti gelip yevm-i tevcîhâtta hil'at ilbâs olunmak için tezkere geldikte kemâl-i lütf-i keremlerinden yine bir sof letâfet-mevsûf ferâce in'âm ve ba'dehu dîvân-ı hümâyûn iktizâ ettikte yine bir üst post semmur ihsân ve ba'dehu yine bir pek a'lâ cild kafa ihsân-ı ferâvân buyurup bahr-ı keremlerine müstağrak olup her ne kadar zâkirü'l-himem ve şâkirü'n-ni'amları olsam binde birin tezkire ve ta'dâdına adem-i liyâkatim zâhir ve hüveydâ olmakla heman mübârek ser-i devletlerini tasdî' etmemek için haklarından hayır duâyı iki kelâma hasr ve kasr eyledim Hak Azze ve Şânehu hazretleri zât-ı muhteremleriyle evlâd ve iyâllerini dünyada ve ahrette havfindan emîn ve sâlim ve her ne merâmları ise vusûl-i husûliyle mesned-şâz-ı hurremide kâim eyleye âmîn yâ mucîbe's-sâilîn câmi-i vâlânın tetmîm ve namaza ibtidâ olunması ile Hak Teâlâ cümleyi ferah-yâb eyledi kaldı ki imâret ve tabh-ı fodula onların dahi levâzımâtı tekmîl et'ime tezâkîri tetmîm ve temhîr olunduktan sonra bin yüz altmış dokuz senesi mâh-ı Rebûlevvel'in on beşinci cuma gününde imâret-i âmire küşâde olunup beşinci olan efendi hazretleri simât-ı sofrâ-i in'âm-ı sâhibü'l-hayr şevketli azametli penâhatli efendimizin ni'am-ı mebzûle-i hayriyye-i vakfiyelerinde tegaddî-i mevâid eyleyen talebe-i ulûm dâ'iyâtı ve mürtezika-i vakf senâ-hânı ile duâ-yı ferâvân edip tabh olunan ta'âm

51

ve nân-ı azîz yevmen fe-yevmen ilâ mâ-şâ-Allahu Teâlâ mevcut bulunan ile erbâb-ı ashâbı tenâvül etmeleriyle def'-i mecâ'a eylediklerinde ferâde ve ferâde da'avât-ı hayriyyelerini peyveste-i âsumân ve icâbet-hâne-i Yezdân edecekleri ma'lûm-i âlemiyân olmakla cenâb-ı feyyâz-ı Hak şevketli kerâmetli pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretlerinin mübârek vücûd-ı hümâyûn-ı merhamet-makrûnların serîr-i şevket-masîrlerinde ber-devâm-ı devlet ve iclâl eyleyip hata ve hatarâtan masûn ve me'mûn eyleye âmîn be-câh-ı seyyidi'l-mürselîn temmetü'l-hurûf bi-avni'llahi'l-meliki'l-mu'în âmîn.

Son

Ek 2.
TSA E 11901 ve Transkripsiyonu

مصر الوسی صدر سید الخیر الهدایه ص ۹
 جناب خدایک و برادره بیع طایق جل شانہ و بہر برہانہ حضرت بزرگ ذات مکارم بہت خسروانہ و ودیعہ و اعطای ایدیکہ بار
 واقدار شانہ ~~و بیع و ایشی خدایک~~ و ارقاد مقابلا درار پادشاہ کلک ہر حالہ تشکر و تجید و تحذیر و تحذیر
 بہت خسروانہ مہر و درکار و زہمت خدیوانہ مہر و درکار و زہمت خدیوانہ مہر و درکار و زہمت خدیوانہ مہر و درکار
 بیوستہ افعال تر و خیرہ مجبول و خطرات مہر و درکار و زہمت خدیوانہ مہر و درکار و زہمت خدیوانہ مہر و درکار
 اساسی و آتی اما صوبہ کیر جامع کیری جواریہ بانہ موقوفہ انوریم عمارت عامہ و کتب خانہ زاہرہ و خیرات سارہ و زلفہ و زلفہ
 و فی نشی کتابہ روزگار و اما افراد و وسیلہ دعای خیر اضیاد و ابرار و اہل حق و حقیقت و طبعی طبعی و طبعی طبعی
 صریحہ بنہ و لایق مجددا بنا و احیائے طرف ہما یونہم انوریم و بشارت اولاد جامع شریف و موعید بکلی ساط و مغز و
 و حیرت و قابلیت منلو لوازم و ہما نیک سید بنہ و ابرار و اہل حق و حقیقت و طبعی طبعی و طبعی طبعی
 زینہ انام ویرایہ عرصہ اختتام اورنجی کبی خوشی و تزیینہ و ادای صوت خدی و جمعہ ایہ ابرای شغایر و بہر مہر و
 انوریم و خسروانہ و اقدام عارب مولانہ م اورنجی بناہ ذکر انوریم جامع شریف طول و عرض وسط و محیط ارضی مشتمل و
 کوزیرینہ مقیاس متضام افندہ اقتضایہ از حصہ و قابلیت از کمال احسن اشکال و لطف ہیات و وقت لیسٹال انوریم و
 بیع و ابد و برکوتہ آہم در سعادت ارسال و اسرار خصوصی طایفہ ہند و انوریم و اہل حق و حقیقت و طبعی طبعی
 مہرہ و کیر اولاد و زینہ عجب کیر سعادت و اہتمام و فوہت و دینت و اقرانہ احالہ و تعلقہ اہلب قہہ و جہت و
 و احوال و بیانتہن اہلی واجب اولاد امور و ہمت از احمد سید و خواہ مولانہ م افندہ انام و جمیع انعام اہم و زلفہ و زلفہ
 و کیر مہرہ ارباب معرفت و سفند تدارک و اعانہ و کیر سار و قدیم و ہما نیک و صل و کمالند و کیر موسی ایہ لغات و
 و برکوتہ اول بیع و ان سہ طہرہ و فی اہتمام و وقت و لطف و فی اہتمام و وقت و لطف و فی اہتمام و وقت و لطف
 ہاں لطفند لیدر و صفہ مبعوضہ و بلذخیر طہرہ و فی اہتمام و وقت و لطف و فی اہتمام و وقت و لطف
 کہ اجازت مادیہ در تہنیک و تحفظ نہ و کیر عمدہ و آہ ارباب نسج جمع و انصاف نہ و کیر موسی ایہ لغات و
 و مغز و کیر اولاد و انوریم و ہمت از احمد سید و خواہ مولانہ م افندہ انام و جمیع انعام اہم و زلفہ و زلفہ
 صد مقصدہ لکلی بنہ

TSA E 11901'in Transkripsiyonu

Mısır Valisi sadr-ı esbak el-Hâc Ahmed Paşa'ya hüküm ki;

Cenâb-ı hallâk ve berârende-i seb'a-i tabâk celle-şânühû ve behr-i burhânuhû hazretlerinin zât-ı mekârim-simât-ı hüsrevâneme vedî'a ve i'tâ eylediği bâ-berâ ve iktidâr-ı şâhâne ve erfâd-ı müte'âkıbü'l-edvâr-ı pâdişâhânemin her hâlde teşekkür ve tahmîd ve tahdîs ve tahdîdine himmet-i mülûkânem masrûf ve derkâr ve töhmet-i hidîvânem mebzûl ve bî-şümâr ecdâd-ı izâmım enâra'llâhu berâhînihim her biri birer emr-i hayra muvaffak ve muktedir ve ilâ-hâze'l-ân du'â-yı hayra mazhar olmaları hasebiyle benim dahi tab'-ı letâfet-teb'-i hüsrevânem peyveste-i ef'al-i bir ve hayra mecbûl ve hâtır-ı ilhâm-ı mezâhir-i dâverânem ale'd-devâm efâza-i zılâl-i ni'am ve mükerreremât ile meşgûl olmakdan nâşî bundan akdem İstanbul'da vâki Ayasofya-i Kebîr cami-i şerîfi civârında binâsına muvaffak olduğum imâret-i âmire ve kütübhâne-i zâhîde ve hayrât-ı sâ'ireden fazla bu def'a dahi nakş-ı kitâbe rûzgâr ve ilâ-âhiri'l-edvâr vesîle-i du'â-yı hayr-ı ahyâr ve ebrâr olmak için hasbeten li'llâhi'l-azîm ve taleben li-merzâtî'l-kerîm yine İstanbul'da Sırıkçılarbaşı'nda vâki müceddeden binâ ve ihyâsına taraf-ı hümâyûnumdan mukaddemâ şurû' ve mübâşeret olunan cami-i şerîf ve mabed-i münîfin bisât ve mefrûşât ve hasır ve kaliçât misillü levâzım ve mühimmâtının şimdiden nesc ve ibdâ' ve inşâ ve ihtirâ'na şurû' ve mübâşeret olunmak ve bi-avnihi te'âlâ emr-i binâsı zîver-zemîn-i itmâm ve pîrâye-i arsa-i ihtitâm olduğu gibi ferş ve tezyîn ve edâ-yı salât-ı hamse ve cuma ile icrâ-yı şî'âyir-i dîn-i mübîhn olunmak ağarr-ı metâlib-i hüsrevâne ve akdem-i me'ârib-i mülûkânem olduğuna binâ'en zikr olunan cami-i şerîfin tûl ve arz ve sath ve muhût-i arzını müştemil bu def'a gönderilen mikyâs muktezâsı üzre iktizâ eden hasır ve kaliçelerin ahsen-eşkâl ve eltaf-ı hey'et vakt-i iştimâl üzre Kahire-i Mısır'da müceddeden nesc ve ibdâ ve bir gün akdem Dersaâdetüm'e irsâl ve isrâsı husûsu iftihâru'l-havâss ve'l-mukarremîn mu'temedü'l-mülûk ve's-selâtin muhtârü'l-izz ve't-temkîn bi'l-fi'l Dârus-saâdetim ağası olan Beşir Ağa dâme ulüvvuhû hâlâ Kahire-i Mısır'da vekîlleri olan kıdvetü'l-emâcid ve'l-ayân ( ) zîde mecduhûnun uhde-i sadâkat ve ihtimâm ve hizmet-i diyânet ve ikdâmına ihâle ve ta'lîk olup lâkin bu husûs ihtimâmı vâcib olan umûr-ı mühimmâtdan olmak hasebiyle dil-hâh-ı mülûkânem üzre itmâm ve tekmîli inzimâm ve nezâretine muhtâc olmakla gerek mehre-i erbâb-ı hırfet ve sanatın tedârük ve imâlinde ve gerek sâ'ir levâzım ve mühimmâtının tahsîl ve

ikmâlinde vekîl-i mûmâ-ileyhe i'ânet ve müzâheret ve bir gün evvel nesc ve inşâsına tarafından dahi ihtimâm ü dikkat olunmak fermânın ve hâssatan matlûb-ı hümâyûnum olmağın mahsûsan işbu emr-i şerîfüm ısdâr ve ( ) ile irsâl olunmuşdur imdi vusûlünde ber-vech-i meşrûh bu emr-i hayra tarafından dahi ihtimâm ve nezâret ve matlûb olan hasır ve kaliçelerin gerek eczâ-yı mâddiyeleri tedârük ve istihzârında ve gerek amele ve mehre-i erbâb-ı nescin cem' ve ihzârlarında vekîl-i mûmâ-ileyhe gereği gibi i'ânet ve müzâheret ederek bir gün evvel nesc ve inşâ ve Dersaâdetüm'e irsâl ve isrâlarına sa'y ü dikkat birle tahsîl-i rızâ ve ihrâz-ı mesûbât-ı uhrâya sarf-ı makderet eylemeniz bâbında.

Ek 3.
TSA D 6201 ve Transkripsiyonu

Vr.1

ان بازار من مجدداً بنا واحيا بغير بلون پشمه رهايون بناي مصادف چون
اندر وون هابونون بر قطعه نخل مويجيه مقبوض في شهر شعبان ۱۶۸۵
غزو شهر
۳۷۹۵
کتابخانه
۱۹۵
بازار بوي کرايه ايميد نفع و شوق ما شدا

Vr. 1'in Transkripsiyonu

Atpazarı'nda müceddeden binâ ve ihyâ buyurulan çeşme-sâr-ı hümâyûn binâsı masârıfı için Enderûn-ı Hümâyûn'dan bir kıt'a tahvîl mücebince makbûz fî şehri Şabân sene 1162.

3795 kuruş.

Be-hisâb-ı kîse: 7

Küsûr: 295 kuruş.

Yalnız yedi kîse ile iki yüz doksan beş kuruştur.

Vr. 2'nin Transkripsiyonu

İrade-i aliyye-i hazret-i cihân-dârî ile İstanbul'da Bedestân-ı Cedîd kurbunda müceddeden binâ ve ihyâsı emr-i hümâyûn buyurulan cami-i şerîf-i nev-bünyâd-ı muallâ-yı hümâyûn ebniyesi masârıfı için târîh-i mübâşeret-i binâdan beri memhûr tahvîlât ile Hazîne-i Enderûn-ı Hümâyûn-ı hazret-i şehriyârîden bi'd-defe'ât ahz olunan akçelerin defteridir.

An mâl-ı mukâta'ât-ı Evkâf-ı Hümâyûn Fî 14 N. sene 1161 6545 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 13 Küsûr: 45 kuruş	An-mâl-ı der-kîse-i Evkâf-ı Hümâyûn Fî 20 L. sene 1161 25000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 50	An-yed-i yazıcı efendi Fî 27 L. sene 1161 20000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 40
Def'a an-yed-i yazıcı efendi Fî 25000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 50	An-mâl-ı der-kîse-i Evkâf-ı Hümâyûn Fî 25000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 50	An-embvâl-i mukâta'ât Fî 10000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 20
An-yed-i yazıcı efendi Fî 5 C. sene 1162 30000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 60	Def'a fî gurre-i N. sene 1162 10000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 20	Def'a fî 16 L. sene 1162 25000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 50
Def'a fî 13 Za. sene 1162 25000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 50	Def'a fî 28 Za. sene 1162 25000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 50	Def'a fî 20 Z. sene 1162 25000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 50
Def'a fî 14 Muharrem sene 1163 56413 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 112 Küsûr 413 kuruş	An-cânib-i ağa-yı Dârus-saâdeti'l-aliyye Fî 22 Ş. sene 1163 25000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 50	Def'a fî 4 R. sene 1163 13500 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 27

3

دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶
دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶
دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶
دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶	دفعه نوكله و اقوى ۱۱۶۴ غورتن ۲۱ تختنامه ۵۶

۴۰۸۰۶۱
۱۹۱۶

بگذریم از این بابت و در این باره...

جامع هایدن و صده بیست و پنج ایوان منازل و خانلر و کاکلی و عازمت الیه
 مبلغ مزبور در و بیلان ایضا

۱۸۴۲۴
۲۴۱

بالا در هر روز با تحویل معوض اولان بهن لستوز نوز کوی اوج کیم و اسپوز الحق باج غورتن و در حین ایضا
 و اسپوز نوز بر خروشی بیا به ایوان منازل و کاکلی و خانلر و کاکلی و عازمت الیه
 و بیکوی ایچی نوز مصادق بنا ایوان خلق ایضا ایرد در بیان نوزت هایدن و بیلان منظر قطعه دلیوز نوز و نوزت

۱۱۶۵

Vr. 3'ün Transkripsiyonu

An-yed-i muhâsebeci efendi Fî 27 C. sene 1163 30000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 60	Def'a an-muhâsebeci efendi Fî 23 Receb sene-i minhü 40000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 80	An-yed-i yazıcı efendi Fî 29 Ş. sene 1163 30000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 60
Def'a fî 7 L. sene 1163 27000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 54 kuruş	Def'a fî 5 Za. sene 1163 15000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 30	Def'a fî 23 Z. sene 1163 30000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 60
Başlıklar için yalduz altunu Fî 21 Muharrem sene 1164 3875 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 7 Küsûr 375 kuruş	Fî 5 Safer sene 1164 An-yed-i kethüdâ-yı hazîne 45000 kuruş An-cânib-i ağa-yı Dârus- saâde 10000 kuruş 55000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 110	An-yed-i muhâsebeci efendi Fî 21 Ra sene 1164 30235 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 60 Küsûr 235 kuruş
Hazîne kethüdâsı ağa yedinden Fî 29 R. sene 1164 25000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 50	Muhâsebeci efendi yedinden Fî N. sene 1164 75500 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 151	Hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 3 Şabân sene 1164 100000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 200
Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 29 Za. sene 1164 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100	Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî gurre-i Za. sene 1165 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100	Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 21 R. sene 1165 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100
Yekûn: 958068 kuruş. Be-hisâb-ı kîse: 1916. Küsûr: 68 kuruş.		

Yalnız dokuz yüz on altı kîse ve altmış sekiz kuruştur.

Zahr-ı defterde mukayyed Atpazarı çeşmesi binâ masârıfı akçesiyle ma'an birikdiği hâlde yalnız bin dokuz yüz yirmi üç kîse ve üç yüz altmış üç kuruşa bâliğ olur.

Câmi-i Hümâyûn arsası tevsî' için mübâyaa olunan menâzil ve hânlar ve dekâkin ve mahâzin bahâlarına meblağ-ı mezbûrdan verilen akçe,

Kuruş 183341

Be-hisâb-ı kîse: 366

Küsûr 341 kuruş

Fî 27 R. sene 1165 târîhi ile müverrah işbu defterin iki kıt'a aynı suretleri Enderûn-ı Hümâyûn'a verilmiştir.

Bâlâda muharrer bâ-tahvîlât makbûz olan bin dokuz yüz yirmi üç kîse ve üç yüz altmış üç kuruşun ve üç yüz altmış altı kîse ve üç yüz kırk bir kuruşu mübâyaa olunan menâzil ve hân ve dekâkin bahâlarına mahsûb olduğu sûretde yalnız bin beş yüz elli yedi kîse ve yirmi iki kuruş masârıfı binâ için kalmak iktizâ eder diye Enderûn-ı Hümâyûn'a verilen başka bir kıt'a zeylli defterde musarrahtır.

Fî evâhir-i R. sene 1165.

این قطعه عینی صورتی مقوماً اندرون جان و نه در این باری و مقومه محرراً فیه لودن صکر یا غیره
 در ضاعه الثالث آنچه لودن مفاد در و نوار بجای زهر بخار بید قیو و ضبط و تحریر او فرج و او فرج علی الله

دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان	دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان	دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان
دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان	دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان	دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان
دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان	دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان	دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان
دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان	دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان	دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان
دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان	دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان	دفعه نهمه کتبی غار قزاق ۱۱۶۵ در رمضان

۱۱۶۵
 علی بن ابی طالب
 ۱۱۶۵

Vr. 4'ün Transkripsiyonu

İki kıt'a aynî suretleri mukaddemâ Enderûn-ı Hümâyûn'a verilen bâlâ-yı defterde muharrer akçelerden sonra bâ-tahvîlât defe'âtle alınan akçelerdir ki mukâvele ve tevârîhi tasrîhleriyle kayd ve zabt ve tahrîr olunur an-evâhir-i C. sene 1165.

Bu def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 25 C. sene 1165 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100	Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 10 Ramazân sene 1165 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100	Taraf-ı hazret-i şehriyârîden Beşiktaş'dan muhâsebeci efendi yediyle Fî 7 Za. sene 1165 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100
Hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 26 Z. sene 1165 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100	Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî gurre-i Ra. sene 1166 Be-hisâb-ı kîse: 100	Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 11 Ca. sene 1166 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100
Yine hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 4 Receb sene 1166 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100	Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 28 Şa'bân sene 1166 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100	Def'a ağa-yı mûmâ-ileyh tarafından Fî 2 Za. sene 1166 Be-hisâb-ı kîse: 100
Def'a yine hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî gurre-i Muharrem sene 1167 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100	Def'a yine ağa-yı mûmâ-ileyh tarafından Fî 4 Ra. sene 1167 75000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 150	Def'a mûmâ-ileyh hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 11 Ra. sene 1167 25000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 50

Yekûn: 3116 kîse. Kûsûr: 68 kuruş.

Cûmlesi üç bin yüz on altı kîse ile altmış sekiz kuruşdur.

Kîse: 3116 cûmlesi yekûndür.

دفعه خزانه کتبخانی اغا طرفین
 فی ۲۰ جمادی الثانی ۱۱۶۴
 غرض
 ۳۵۰۰
 کتبخانی

بر دفعه خزانه کتبخانی اغا طرفین
 مقابله فی ۱۹ جمادی الثانی ۱۱۶۴
 غرض
 ۳۱۹۵۰
 ۱۱۰۵۰
 کتبخانی

دفعه خزانه کتبخانی اغا طرفین
 فی ۲۳ شوال ۱۱۶۲
 غرض
 ۵۰۰
 کتبخانی

دفعه خزانه کتبخانی اغا طرفین
 فی ۲۳ شوال ۱۱۶۲
 غرض
 ۵۰۰
 کتبخانی

دفعه خزانه کتبخانی اغا طرفین
 فی ۲۰ محرم سنه ۱۱۶۴
 غرض
 ۱۰۰۰
 کتبخانی

دفعه خزانه کتبخانی اغا طرفین
 مقابله فی ۱۶ جمادی الثانی ۱۱۶۸
 طرفین مقابله ۲۵
 مقابله ۱۱۶۸
 غرض
 ۵۰۰
 کتبخانی

دفعه خزانه کتبخانی اغا طرفین
 مقابله فی ۱۶ جمادی الثانی ۱۱۶۸
 طرفین مقابله ۲۵
 مقابله ۱۱۶۸
 غرض
 ۵۰۰
 کتبخانی

دفعه خزانه کتبخانی اغا طرفین
 مقابله فی ۲۶ شوال ۱۱۶۸
 غرض
 ۵۰۰
 کتبخانی

Vr. 5'in Transkripsiyonu

Def'a yine hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 20 Ca. sene 1167 25000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 50	Bu def'a makbûz Fî 19 C. sene 1167 Ağa kulları tarafından: 38950 kuruş Hazîne kethüdâsı ağa kulları tarafından 11050 kuruş 50000 kuruş Be-hisâbı kîse: 100	Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 24 Şabân-ı şerîf sene 1167 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100
--	---	---

Def'a yine hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 23 Şevvâl sene 1167 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100	Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından Fî 20 Muharrem sene 1168 100000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 200
---	---

Fî 6 R. sene 1168.

Hazîne kethüdâsı ağa tarafından Dârus-saâde ağası marifetiyle makbûz Fî 6 R. sene 1168 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100	Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından makbûz Fî 16 C. sene 1168 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100
---	--

Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından makbûz Fî 25 Şa'bân sene 1168 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100	Def'a hazîne kethüdâsı ağa tarafından makbûz Fî 26 Şevvâl sene 1168 50000 kuruş Be-hisâb-ı kîse: 100
--	--

Ek. 4

TSA E 2734

باغ تزیین بود که
طرف حضرت ملوک ازون بنا و انشا خان جامع شریف و معبد لطیف بنای
مصارف خون دق و غایتها و اغا اخذ فرزند نیک معقل در بهر الی برک
خوش اخذ و مقوض بند لری او غده مبلغ فرزند مقوضی مشرف تحویل آه
اوز بهرش بوعم خدیجه ۱۲۲۰ محمد فی الله

سید علی امین

2734

TSA E 2734'ün Transkripsiyonu

Bâ'is-i tahrîr budur ki:

Taraf-ı hazret-i mülûkânedan binâ ve inşâ olunan cami-i şerîf ve mabed-i latîf binâsı masârıfı için devletlü inâyetlü ağa efendimiz hazretlerinin marifetleriyle yalnız elli bin kuruş ahz ve makbuz-ı bendeleri olmakla meblağ-ı mezbûrun makbûzunu müş'ir tahvîl olmak üzere işbu ilm ü haber verildi.

Fî 17 Muharrem sene 1169.

Bende Ali Emîn-i Binâ

Ek. 5

TSA D 9869

Vr. 1

Handwritten manuscript page with dense Persian text and numerous numerical calculations. The text is arranged in columns and includes various headings and sub-sections. The numbers are written in a traditional style, often with horizontal lines above them to indicate sums or totals. The handwriting is cursive and characteristic of historical Persian documents.

Vr. 1'in Transkripsiyonu

Taraf-ı hümâyûn-ı hazret-i şehriyârîden İstanbul'da Bezzâstân-ı Cedîd kurbunda müceddeden binâ ve ihyâ buyurulan cami-i şerîf ve medrese-i münîf ve kütübhâne-i nazîf ve imâret-i âmire-i latîf ve sebilhane ve çeşme-sâr-ı nev-bünyâd-ı muallâ-yı hümâyûn ve mukaddemâ bi'l-iktizâ hedm olunup ba'dehû müceddeden binâ olunan imâm ve mü'ezzin ve kayyim meşrûtalari hâneler ve cami-i şerîf-i merkûmun etrâf-ı ittisâlinde ve bazan mukâbelesinde tecdîd olunan kârgîr dükkânların ve evkâf-ı hümâyûn cedîden yapıdırılan ebniye-i sâ'irenin defâtir ve rûznâmçe-i müfredât müceblerince olan masârıfı icmâlidir.

Temele vaz' olunan ıskara ve rıhtım ve kazık ve hatıl ve bestebân ve gezgere ve çamur tekneleri ve iskeleleri mühimmât-ı sâ'ire için mübâyaa ve sarf olunan ecnâs kereste ve mesâmîr-i mütenevvia bahâları defâtir-i müfredât müceblerince hisâb olunmuştur.

Bahâ-i ecnâs kereste		Bahâ-i mesâmîr-i mütenevvi'a	
	6633946 Akçe		1709334 Akçe
Hammâliyye	382392 Akçe	Aynî teslim olunan	371714 Akçe
		âhen-i hâm fîrû- nihâde	
	7016338 Akçe		1337620 Akçe

Cami-i şerîf ve medrese-i münîf ve kütübhâne-i nazîf ve imâret-i âmire-i latîfin derûn ve bîrûnunda doğrama-kârî kebîr ve sağîr sofa kapuları ve dolab ve pencere kanadları için mübâyaa olunup sarf olunan elvâh-ı cevz bahâları.

	322575 Akçe
Hammâliyye	6024 Akçe
	328599 Akçe

Yekûn bahâ: 8682557.

Be-hisâb-ı kuruş: 72354117 akçedir.

Bahâ-i âhen-i hâm-ı Kavala ve Samakov ve İneada gayr-i ez-an mevcûd-ı cebehâne

Âhen-i hâm	Kıyye
Bâ-fiât-ı muhtelif	401772,5
	5196099
Bahâ-i hammâliyye ve kantâr	68661
	5264760 Akçe
Be-hisâb-ı kuruş	43873 kuruş

Bahâ-yı ma'a hammâliyye ma'mûl-i demür kenâr ve zıvana ve kiriş ve pend ve demir-i esbûh çarçube-i cam ve pencere-hâ ve gayruhû: 14464421 akçe

	Kuruş	Para
	120536	41
Demir parmaklık etrâf-ı 1200 havlu 400 kıyye		
	121726,5	41
Mübâyaa olunup nalbura 37759,5 teslîm olunan hâm demir bahâsı		22
353787,5 kıyye		
	83977	13

Bahâ-i hammâliyye ve kantâriyye-i kurşun-ı hâm an-mübâyaa-i Asitâne ve İzmir

Kurşun-ı hâm

15621 kantâr	26 Çeki
	18248023
Bahâ-i hammâliyye ve kantâriyye	138914
	18386937 Akçe

Cami-i hümâyûn ve kütübhâne ve medrese ve imâret ve mülhakât-ı sâ'ire sukûfları vechlerine ferş olunan kurşunlarının îcâb eden hammâliyye ücretleri.

Elvâh-ı kurşun 10353 aded, 251397 kıyye, 320 aded, beher vukiyye ücreti 2

754193.

Yekûn-ı masârif-ı kurşun: 19141130 akçe

Kuruş 159509, 50 akçe

	Akçe
Bahâ-yı seng-i kûfekî-i Makrihore ve Davudpaşa ma'a nakliye ve nân bahâ:	15074050
Ücret-i nân-ı azîz ve hammâliyye	435800
	15511850
	129265
	kuruş
	50 akçe
	Akçe
Bahâ-yı ecnâs-ı seng-i mermer	17168680
Bahâ-i hammâliyye	2393998
	19562678
	163022 kuruş
	38 akçe
	Akçe
Bahâ-yı seng-i nâv-ı Karamürsel ma'a hammâliyye	2111998
Be-hisâb-ı kuruş	25933 kuruş
	28 akçe
	Akçe
Bahâ-yı seng-i bolor-ı Makrihora ve Boğaz-ı Bahr-ı Siyah ve Karamürsel ve gayruhû	4407000
Bahâ-yı nakliyye	17231008
	6130108
	51084 kuruş
	18 akçe
	Kantâr
Bahâ-yı kireç ve mermer	2809,5
Fî 2 akçe	55233 akçe
Bahâ-yı hammâliyye	8436

	63657 akçe
	530 kuruş
	57 akçe
Bahâ-yı horasân-ı hâlis	1789272 akçe
Be-hisâb-ı kuruş	1490,5 kuruş
	12 akçe
Bahâ-yı alçı	3864260 akçe
Be-hisâb-ı kuruş	32202 kuruş
	20 akçe
Bahâ-yı nuhâss-ı hâmm-ı Kastamonu ve Gümüşhane-i nuhâss-ı hâm, 4655 kıyye	416623 akçe
Bahâ-yı hammâliyye	7754 akçe
	424377 akçe
	3536 kuruş
	57 akçe
Üsküdârî Dökmeci Müezzin marifetiyle yaptırılan nuhâs ve pirinç bilezik ve gayruhû ve berk-i şebîke-i sebîl dökme ücretleri ve tahta bilezik-hâ-i mütenevvia ve gayruhû 14382 kıyye, 115 dirhem, fî 100	1438228 akçe
Şebîke-i sebîl 275 kıyye, 100 dirhem, fî 160	44040 akçe
Yekûn	1482268 akçe
	12352 kuruş 38
	akçe
Bahâ-yı pirinç ve nuhâs lüle-i âb ve maşraba-i sebîl ve pirinç-i çırâğayn-i tarafeyn-i mihrâb-ı cami-i hümâyûn	47708 akçe
Be-hisâb-ı kuruş	397,5 kuruş
	8 akçe

Kubbe-i kebîr ve kubâb etrâfının nuhâs alemleri ile minâreteynin külâhları ve alemleri ve tarafeyn-i mihrâbın şamdânları yaptırılma ücretleri nuhâs-ı ma'mûl, 4170 kıyye, 300 dirhem	250245 akçe
Ücret-i harc-ı alem ve şamdân	6080 akçe
	256325 akçe
Hammâliyye	612 akçe
	256937 akçe
	2141 kuruş
	17 akçe
Bilezikler ve alemler takımları ve minâreteyn külâhları ve sebîlin maşraba ve şebikeleri ve pencere pulları ve şamdânlara tılâ olunan altun yıldız 5644 aded, beher altun fiâtı çanak imâl fi 90	2634460 akçe
Ücret-i yıldız	507960 akçe
	3132420 akçe
	26103,5 kuruş
İmâret-i Amire matbahına yaptırılan kebîr ve sağîr evânî-i nuhâs kazganı ücretleri 20117 kıyye, 120 dirhem	121036 akçe
Hammâliyye ve kantâriyye	840 akçe
	121876 akçe
	1015,5 kuruş
	16 akçe
Mermer ve küfegî taşları bağlamak ve su hazînesi ve döşenilen kurşun borular sarguları için yaptırılan likönün zeytun ve bezir yağları bahâları, Revgan-ı zeyt 16569 kıyye, 50 dirhem.	521715 akçe
Revgan-ı bezir 11016,5 kıyye	306527 akçe
Yekûn	838242 akçe

	6902 kuruş 3 akçe
İstanbul'da bazı mahallerde mübâyaa olunup sarf olunan ecnâs seng-i mermerî ve küfekî ve mamûl demir pencere ve gayruhû bahâları	182795 akçe
Be-hisâb-ı kuruş	1523 kuruş 36 akçe
Bahâ-yı âlât ve sırik-ı hammâlân-ı binâ Âlât 136 kantâr, 96 k.	233759 akçe
Hammâliyye ve ücret-i kayık	1720 akçe
	235479 akçe
Sırik-ı hammâlân 2760 aded	248760 akçe
Hammâliyye ve ücret-i kayık	2470 akçe
	251230 akçe
Yekûn	486709 akçe
	40055,5 kuruş 49 akçe
Bahâ-yı envâ-ı cam ve elvân-ı renk-âmîz	501276 akçe
Be-hisâb-ı kuruş	4177 kuruş 36 akçe
Cami-i hümayûnun derûn ve bîrûnuna yazılan cesîm yazılar ve kezâlik medrese ve kütübhâne yazıları tezhîb ve nakış için mübâyaa olunan altın varak ve elvân boya bahâları	293036 akçe
	2441,5 kuruş 56 akçe
Cami-i hümayûnun etrâfında yapılan dekâkîn künkleri ve müceddeden binâ olunan hâneler için mübâyaa olunan ıhlamur doğrama ve medrese odaları pencereleri için ceviz çarçûbe bahâları	103598 akçe

Bahâ-yı hammâliyye	1518 akçe
	105116 akçe
	875,5 kuruş
	56 akçe
Hânelerin sukûfları ve dükkânların sundurmalarına örtülen kiremid bahâsı 115000 aded kiremid-i hurde, fî beher elf 690 akçe	72450 akçe
Bahâ-yı hammâliyye 1150 hammâl, fî 9	10350 akçe
	82800 akçe
	690 kuruş
Çıkrık-kârî kabza-i kazma ve kalıb-ı bilezik ve trabzon ve gayruhû	12606 akçe
Be-hisâb-ı kuruş	105 kuruş
	6 akçe
Bahâ-yı tuğla-i mütenevvia	2833951 akçe
Be-hisâb-ı kuruş	23616 kuruş
	21 akçe
Cami-i hümayûnun cam pencereleri ve kanad ve kapuları ve medrese odaları ve kütübhâne ve ebniye-i merkûme mülhakâtından müceddeden binâ olunan dükkânlar için mübâyaa olunan envâ-ı kilit ve eşyâ-yı çilingirî bahâları	139473 akçe
Be-hisâb-ı kuruş	1162 kuruş
	33 akçe
Bahâ-yı küfe-i arka ve mükemmel çifte sepet, heybe ve sepet-i lağım ve gayruhû	253854 akçe
Be-hisâb-ı kuruş	2115 kuruş
	54 akçe
Bergama'da getirtilip cami-i hümayûnun harem havlusu etrâfına dikilen cesîm somakî sütûnların mahallinden ihrâcına amele ücretleri ve mahall-i	

merkûmeden iskeleye nakliye araba ücretleri ve iskele-i merkûmdan dil kayıklarıyla tahliye ve Asitâne-i Saâdet'e tesyîrleri navl-ı sefâyini ve Yalı Köşkü'nde mahall-i binâya nakilleri masârıfı

4635,5 kuruş
6 akçe

Nân bahâ-yı üserâ-yı mîrî

307 kuruş
51 akçe
4942,5 kuruş
57 akçe

Sarây-ı Hümâyûn'da zuhûr edip mahall-i binâyaya gelen somakî cesîm taşları nakleden mîrî üserâyaya verilen nân bahâ ile merkûm taşlar biçilmek ve sûtûn-ı merkûmların başları kat' için mübâyaa olunan bıçkı-ı seng ve zımpara bahâları

1430 kuruş
45 akçe

Cami-i hümâyûnun vukiyye hesâbıyla yaptırılan aşağı katı toplu demir pencerelerinin âhengerân ücretleri kebîr ve sağîr toplu kapu ve pencere 6200 kıyye, beher vukiyye 24 akçe

148800 akçe

Mühimmât

413 akçe

149213 akçe

1243 kuruş

53 akçe

Kenâr ve zıvanalara dökülen kurşunu eritmek için mübâyaa olunan hatab 2171 çeki ma'a bahâ-yı hammâliyye

161930 akçe

Be-hisâb-ı kuruş

1349 kuruş

50 akçe

Cami-i hümâyûnun orta tabakası demir pencereleri ve bazı evânî-i âheni için mübâyaa olunan kömür-i âhengerânesi 111480 kıyye

334629 akçe

2788,5 kuruş

Temelde zuhûr eden suyu Mahmud Paşa Çarşısı başında müceddeden yaptırılan çeşme-sara icrâ için mübâyaa olunan ecnâs künk ve boru ve

44098 akçe

harc-ı likön ve masârif-ı sâire

367 kuruş
58 akçe

Sıva için bi'd-defe'ât mübâyaa olunan kettân-ı sıva 9541 kıyye

58596 akçe

Saman 152 kantâr

11400 akçe

Yekûn

69996 akçe

583 kuruş

36 akçe

Hîn-i binâda işleyen esnâf-ı amelenin a'mâlleri için alınan çârûb-ı dest ve meydân ve ibrik-i hâk ve nuhâs ve gayruhû bahâları

32390 akçe

269,5 kuruş

50 akçe

Ücret-i kat'ıye-i mismâr-ı kurşun 1678 kıyye

39872 akçe

332 kuruş

32 akçe

Esnâf-ı seng-trâşân i'mâl eylemeleri için mübâyaa olunan eye-i frengî 541 deste, fi 480

25968 akçe

Mengîr-eye ma'a divitî 4524 aded

45240 akçe

Yekûn

71108 akçe

592,5 kuruş

8 akçe

Cami-i hümâyûnun cesîm camları işlendiği esnâda camcılar yedlerinde imâl olunan eşyâ bahâsı ve yaldızlı bilezik sarguları ve minâre külahları üzerine vaz' olunan kâşî bahâsı ve harbendeleri malzemesi desti ve su fiçılarının ve el kovaları tecdîd ve tamîr masârifî

87600 akçe

730,5 kuruş

Derûn-ı cami-i şerîf ve bîrûnu ve kapular üzerlerine cesîm yazuları ketb eden hattâtlara verilen ücret ve yazu kağıtları boyayıp ve iğneleyen nakkâşlara verilen ücret

191880 akçe

1599 kuruş

Merkûm yazılar ketb için ve binâ mühimmâtıyla esnâf-ı amele ücârât-ı yevmiyyeleri zabt ve tahrîr için mübâyaa olunan envâ-ı kağıt ve mürekkeb ve defâtir bahâları

59000 akçe

491,5 kuruş

20 akçe

Vr. 2'nin Transkripsiyonu

Cami-i şerîf ve minber-i münîf ve mahfil-i hümâyûn kapularına asılan abâ perdeler bahâ ve masârıfı fi 120	36512 akçe 304 kuruş 12 akçe
Esnâ-yı kâr-ı binâda rü'esâ-yı havâss-ı ameleden hidemât-ı pesendîdeleri zuhûrlarında bi'd-defe'ât verilen in'âmât fi 120	185809 akçe 1548 kuruş 49 akçe
Berk ve bârândan hıfz için mahall-i binâda amelenin üzerlerine çektirilen penbeleri mühimmât ve mahallerine vaz' eden mîrî esîrlere bi'd-defe'ât verilen nân bahâ	20723 akçe 172,5 kuruş 23 akçe
Hâric ve dâhil-i İstanbul'da küfekî taş arabaları mürûr u ubûr eyledikleri bazı mahallerin tamîr ve tecdîd olunan kaldırımlar masârıfı	67790 akçe 564,5 kuruş 50 akçe
Mübâyaa olunan Beç-kârî billûr avize ve fânûs ve kanâdîl ve şamandıra ve pirinç tel askı kanâdîl ve avize bahâları	466068 akçe 3883,5 kuruş 18 akçe
Cami-i hümâyûnun derûn ve bîrûnuna ve abdest oda-yı hümâyûnuna ve bazı muktezî olan mahallere ferş olunan kaba hasır bahâları 791 aded	40341 akçe 336 kuruş 21 akçe
Hammâliyye	5 kuruş 341 kuruş 21 akçe

Yekûn: 115072489 akçe.

Be-hisâb-ı kuruş: 958937 kuruş, 49 para.

Kâr-ı binâya mübâşeret olunan bin yüz altmış bir senesi Şevvâli'nin on dördüncü gününden altmış dokuz senesi Saferi gâyetine gelince ebniye-i merkûmeye imâl olunan esnâf-ı amelenin gayr-i ez-eyyâm-ı hâliyât fiât-ı muhtelifle ile bi'd-defe'ât tevzî' olunan ücârât-ı yevmiyeleri

Neccârân 66345,5 yevmiyye 3477709 akçe	Seng-trâşân 1462238 yevmiyye 84041223 akçe	Hammâmciyân 57435 yevmiyye 3320698 akçe	Dîvârciyân 62968,5 yevmiyye 3615200 akçe	Sıvacıyân 11074 yevmiyye 678140 akçe
Doğramacıyân 6598 yevmiyye 403840 akçe	Nakkâşân 2713 yevmiyye 214065 akçe	Âhengirân 19395,5 yevmiyye 1121501 akçe	Eğeciyan 2667 yevmiyye 132890 akçe	Çilingirân 7890 yevmiyye 386815 akçe
Meşkiyan 723 yevmiyye 43380 akçe	Döşemeciyan-ı elvâh-ı kurşun 839 yevmiyye 50340 akçe	Râh-ı âbyân 2692 yevmiyye 165000 akçe	Camciyan 1816 yevmiye 108960 akçe	Lağımcıyan 52096,5 yevmiyye 2078795 akçe
Kazgancıyan 1335 yevmiyye 801000 akçe	Biçiciyan-ı somalî 1016 yevmiyye 49020 akçe	Biçiciyan-ı elvâh-ı ceviz 961 yevmiyye 51795 akçe	Hammâlân-ı sırık 169455 yevmiyye 6205816 akçe	Rençberân 541755 yevmiyye 16262441 akçe

Mu'temedân ve harbeciyan ve harbendegân
7372534 akçe

Yekûn: 129860262 akçe.

Be-hisâb-ı kuruş: 1082168,5 kuruş, 42 akçe

Cami-i şerîf arsasını tevsî' için mübâyaa ve ilhâk olunan menâzil ve dekâkîn ve hân ve mahâzîn bahâları ve arsa-yı merkûmede vâki' muktezî olan evkâfdan ahz olunan hâneler ve dekâkîn icâreleri istibdâli masârîfâtı

Bahâ-yı menâzil ve dekâkîn ve hân ve
mahâzîn mübâya'ât
183341 kuruş

Bahâ-yı istibdâl-i icârât-ı vakf-ı şerîf
7642 kuruş

Yekûn: 190983 kuruş

Cami-i şerîf-i nev-bünyâd-ı muallâya ilhâken zîrde muharrer mahallerde müceddeden binâ olunan kayıkhâne ve dekâkîn ber-mûceb-i defâtir-i müfredât-ı masrârifâtları

Kasaba-i Hazret-i Ebâ Eyyûb-i Ensârî Beşiktaş Sarây-ı Hümâyûnu karşusunda kurbünde Defterdâr İskelesi sâhasında müceddeden binâ olunan dekâkîn müceddeden binâ ve inşâ olunan kayıkhâne masrafı,
ve dekâkîn binâ masrafı 4569 kuruş, 24 akçe
10217 kuruş, 35 akçe

Yekûn: 14786 kuruş, 59 akçe

Cem'an yekûn: 2246875,5 kuruş, 30 akçe.

	Be-hisâb-ı kîse	Küsûr
	4493	379,5
Mübâşeret-i binâ tarihinden bin yüz altmış dokuz senesi Muharremi'nin on birinci günü tarihine gelince Enderûn-ı Hümâyûn-ı hazret-i şehriyârîden dahi binâ kethüdâsı ve hazret-i Dârûs-saâdeti'l-aliyye ağaları marifetleriyle bâ-tahvîlât ceste be-ceste ahz olunan mebâliğ	4166	68
	327	307,5
İşbu defter ve zîre kayd olunan takrîr huzûr-ı hümâyûna arz olunduktan sonra ihsân-ı hümâyûn buyurulduğu üzre fûrû-nihâde kılındı	61	222,5
	266	85
Hazîne-i Haremeyn'de dolab-ı bâlâda mevcûd der-kîse-i vakf tamâmen ahz olundu.	55	-
Altmış dokuz senesi kütübhâne vakfının der-kîsesi havâle olunup ahz olundu.	211	85
Üsküdar'da fûrûht olunan Bâlî mu'accelâtından havâle olunup ahz olundu.	45	-
	166	85
Cami-i hümâyûn etrafında kâin dekâkîn mu'accelâtı takas olundu.	166	85
	-	-

Cenâb-ı nesek-sâr-ı kâr-gâh-ı cihân celle celâlühû ve amme nevâlühû zât-ı hümâyûn-ı kudsi-semâtı cami-u'l-envâr envâ'-ı kemâlât olan şevketlü kerâmetlü mehâbetlü celâletlü kudretlü velî-nimetimiz padişâh-ı âlem-penâh eyyeda'llâhu ve kuvvâhu efendimiz hazretlerinin vücûd-ı mesûd-ı âlem-sûzların serîr-i ârâ-yı izz ü şevket ü iclâl oldukları Nur-u Osmaniye Cami-i şerifinin ber-mûceb-i defter-i müfredât bi'l-cümle masraf-ı binâ ve arsa bahâları ve esnâf-ı amelenin ücretleri ibtidâsından tekâmîl ve intihâsına dek yegân yegân hisâb olundukda min haysü'l-mecmû' dört bin dört

yüz doksan üç kîse ve kûsûr üç yüz yetmiş beş kuruşa bâliğ olmakla ber-mûceb-i tahvîlât ceste ceste teslîmât dahi dört bin yüz altmış altı kîse kûsûr altmış sekiz kuruşa bâliğ olup teslîmât-ı mezkûre masrafından aşağı varıldıkda sahhu'l-bâkî üç yüz yirmi yedi kîse ve üç yüz yedi buçuk kuruş akçe dahi teslîm olunmak iktizâ eyledikde meblağ-ı mezbûrun altmış bir kîse ve iki yüz yigirmi iki buçuk kuruş dolab harîminde mevcûd der-kîse-i vakf-ı hümâyûndan ve elli beş kîse dahi kütübhâne-i hüdâvendigâr-ı sâbık vakfının sene-i cedîde der-kîsesi akçesinden ve kırk beş kîse dahi Üskûdar'da fûrûht olunan yalı ve tevâbi'inden hâsıl mu'accelâtından takâs ve mahsûb olunduktan sonra bâkî kalan yüz altmış altı kîse seksen beş kuruşu dahi cami-i cedîd-i Hümâyûn'un etrâfında kâ'in el-yevm fûrûht olunacak dekâkîn mu'accelâtından takâs ve mahsûb olunmak vechile hisâbı rû'yete irâde-i hümâyûn buyurulur ise Dervîş Mustafa Efendi kullarının bir akçe ve bir habbe matlûbu bâkî kalmayup mine'l-hamd ve'l-minne eyyâm-ı ma'delet-irtisâm-ı saltanatlarında böyle bir eser-i nev-tarz-ı cemîl karîn-i hitâm olup mezbûr kulları dahi sâye-i adâlet-vâye-i mülûkânelerinde tekâmîl-i hizmet eylediği huzûr-ı hümâyûna arz ve inhâ olunduktan mûcebince makbûl-i hümâyûnları buyurulup mübârek hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnları inâyet ve erzânî buyurulmağın mûcebince şeref-bahş-ı sudûr buyurulan hatt-ı hümâyûn-ı mevhibet-makrûn ile mu'anven asıl defter ve telhîs Harebeyn-i Şerîfeyn Muhâsebesi'nde bâ-fermân-ı âlî hıfz ve yedimize sûret verilmekle telhîs-i mezkûr olduğu ve yekûndan fûrû-nihâde kılındığı üzre sâlifü'z-zikr Hazîne-i Haremeyn'den ve der-kîseden ve Üskûdar'da yalı mu'accesesi ile cami-i Hümâyûn etrâfında vâki' dekâkîn mu'accelâtından havâle ile ihsân olunan cem'an üç yüz yirmi yedi kîse ve üç yüz yedi buçuk kuruş tamâmen ve kâmilan ahz u kabz olup bir akçe ve bir habbe matlûbumuz bâkî kalmadığı ecilden işbu mahalle şerh verildi.

Tahrîran fî 7 Ca. sene 1169.

Bende: Ali Serbevâbîn Emîn-i Bina.

Bende: Dervîş Mustafa Muhâsib-i Haremeyn Nâzır-ı Ebniye.

Vr. 1'in Transkripsiyonu

İstanbul'da vâki Nur-u Osmani cami-i şerîfi Evkâfi'ndan olup Mora cezâresinde vâki' çiftliklerden Görδος kazâsında Fesleke nâm karyede vâki' Büyükvoce Çiftliği için Menlâcık-zâde İshak Efendi mülk-i mevhûb-ı müşterâmızdır deyü iddiâ bâ-ahzuhâline binâ'en şeref-rîz-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn mücebince çiftlik-i mezbûr vakfından ifrâz ve mûmâ-ileyhe redd tarafından zabt olunmak üzere yetmiş iki tarihinde tevkî'î kalemiyle mahalli tashîh olup lâkin bu def'a cami-i şerîf evkâfının mütevellîsi olan Ahmed zîde mecduhû arz odasında meclis-i şer'i enverde mûmâ-ileyh İshak Efendi mahzarında zikr olunan çiftlik ve arâzîyi merhûm ve mağfûrun-leh Sultân Osman Han aleyhi'r-rahmeti ve'l-gufrânın cami-i mezkûrun masrafı için vakf ve vakfiyyetine idhâl edip taraf-ı vakfdan zabt olunur iken mûmâ-ileyh İshak Efendi arâzî-i mezbûra mukaddemâ tapu ile benim tasarrufumdadır diye vaz-ı yed etmekle kasr-ı yedine tenbîh olunmak matlûbumdur diye da'vâ ve mûmâ-ileyh İshak Efendi çiftlik ve arazisi ol cami-i şerîfin masrafı için vakf buyurdıkları zamîm ve meşrû' ve emri nâfiz olduğu ma'lûmum olmakla çiftlik-i mezbûr arazisinden keff-i yed eyledim deyip yedinde olan mülknâme-i hümâyûn ve emr-i şerîf ve senedât-ı sâ'ire ahz ve taraf-ı vakfdan hıfz olunmak bâbında emr-i şerîf verilip ve mütevellî-i mûmâ-ileyh Ahmed zîde mecduhû dahi ber-vech-i muharrer çiftlik-i mezbûr kemâ fi'l-evvel taraf-ı vakfdan zabt üzere Defterhâne-i Âmire'de olan mahalli tevki'î kalemiyle tashîhi için arzuhâliyle istid'â ve ba'de't-tashîh gelecek defteri Haremeyn Muhâsebesi'ne kayd ve emr-i şerîf i'tâ ve Başmuhâsebe'ye ilm ü haberi verilmek üzere ber-mûceb-i i'lâm-ı şer'î tevkî'î kalemiyle kemâ fi'l-evvel vakfa tashîh olunmak için Dîvân-ı Hümâyûn emr-i şerîfi tahrîri bâbında iftihâru'l-ümerâ ve'l-ekâbir bi'l-fi'l başdefterdâr olan Mehmed Emin dâme ulüvvuhû i'lâm etmeğin defteri getirip i'lâmı mücebince çiftlik-i mezbûrun Defterhâne-i Âmire'de olan mahallin kaleminle kemâ fi'l-evvel vakfa tashîn ve sebt eylesin diye bu hakîre hitâben vârid olan emr-i âlî mücebince tashîh ve sebt-i defter olundu.

Fî 15 Za. sene 1177.

Bâ-hatt-ı tevki'î.

Nâhiye-i Gördos der-livâ-i Mora

Karye-i Fesleke tâbi'-i Gördos

Panayod veled-i Kuka	İstano veled-i O	Yorgo veled-i Broço	Yani veled-i O	Yorgaki veled-i Kabromar
Yani veled-i Todori	Yani veled-i Foka	Penayi veled-i Yorgaki	Panayod veled-i Garayit	Yorgo veled-i Kosta
Metro veled-i Yorgo	Panayod veled-i birâder-i O	Daa veled-i Dimitri	Yani veled-i Adimteri	Dimitri veled-i Hasmana
Nikola veled-i Cano	Kosta veled-i Broça	Yani veled-i Bismarci	Fayro veled-i Yani	Ayo veled-i Nikola
Kiryako veled-i Estamo	Mihal veled-i Yani	Yani veled-i Kiryako	Yani veled-i Yorgaki	Yorgi veled-i O
İfkalo birâder-i O	Dodo veled-i Panayod	Leska veled-i Krağlo	Metro veled-i Mavlisi	Yorgaki veled-i O
	Yani veled-i Borgosti		Tanaş veled-i Kola	

Çiftlik-i Hânım zevce-i Anabolulu Hasan Paşa der-hudûd-ı karye-i Fesleke.

Çift-i kadîm 3, Sağ hisse 13 dönüm

Dodo veled-i Tanaş	Anastaş veled-i Ciryando	Yakoli Usta Panayod veled-i Fendikere	Kostantin veled-i Kiryako	Daa veled-i Panayod
-----------------------	-----------------------------	---	------------------------------	------------------------

اصل اول یاخت	هنا برادر	حفتا	درو وها	بقا درید	بقا درید
هنا اول نیقولا	بورغول او	هنا اول او	درو اول درو اول	ول اول البعان اول	اندر اول اندر اول
هنا اول درو	یاخت اول درو	البا اول بقا	یاخت اول بورغول	درو اول درو اول	درو اول درو اول
بورغول او	یاخت اول سیر اول	هنا اول ربرو	هنا اول ربرو	درو اول درو اول	درو اول درو اول
حفتا در زرد زاریا	درو وها	قول اول سما	یاخت اول نیقولا	استان اول جورک	درو اول هورک
حفتا					
اصل اول یاخت	بورغول دربچه	اندر اول او	طنا اول دیرک	منو اول او	عانه اول دیرک
هنا اول لیتو	اندر اول استاد	یاخت اول یورک	استان اول ماصو	استان اول او	استان اول پنا
بورغول یاخت	استان اول بالا	فر اول ماریف	هنا اول سارزاک	راک اول او	منو اول طولیا
حفتا					
اصل اول یاخت	بورغول بنا	یاخت اول او	بورغول طومار	بورغول جنته	پنا اول بر
نیقولا توقور	استان اول دارده	یاخت اول او	طومار او	جنته او	پنا اول بر
منو اول دورک	هنا اول قوله	اندر اول وده	پنا اول قوس	قوس طوما	پنا اول بر
حفتا					
اصل اول نیقولا	نیقولا او	نیقولا خما	نیقولا خما	نیقولا خما	نیقولا خما
حفتا					
اصل اول دیمو	یاخت اول او	یاخت اول او	یاخت اول او	یاخت اول او	یاخت اول او
یاخت اول دیمو	یاخت اول بورغول	یاخت اول طوما	یاخت اول طوما	یاخت اول طوما	یاخت اول طوما
حفتا					
اصل اول دوقول او	مسار اول دیمو	اندر اول جربار	اندر اول اوغور	اندر اول قنا	اندر اول قنا
اندر اول دیمو	اندر اول نلسار	اندر اول قنا	اندر اول قنا	اندر اول قنا	اندر اول قنا
حفتا					
اصل اول نیقولا قوله	هنا اول ولاها	یاخت اول انسان	یاخت اول انسان	یاخت اول انسان	یاخت اول انسان
یاخت اول روبرو	استان اول روبرو	یاخت اول انسان	یاخت اول انسان	یاخت اول انسان	یاخت اول انسان

Vr. 2'nin Transkripsiyonu

Vasil veled-i
Yani

Tanaş birâder-i
O

Çiftlik-i Derhanoviş der Voha sâbıkâ der-yed-i Aziz Efendi
Çift-i Kadîm 23

Tanaş veled-i Nikola	Yorgo veled-i Ciro	Tanaş veled-i O	Dodo veled-i Kiryoli	Velo veled-i Elisandi
Anderya veled-i Po	Tanaş veled-i Dodo	Yanika veled-i Dodo	Elyako veled-i Benka	Yano veled-i Yorgo
Dimitri veled-i Memhezoli	Dimitri veled-i Dimitri	Kiryako veled-i Fritardi	Yorgaki O	Mihal veled-i Siras
Nâfi' Horfiyadi	Tanaş Vizo	Leska Bruyani	Dimitri veled-i Marniko	Yorgaki O

Çiftlik-i Büyük der-nezd-i Vohazo-i atîk
Çift-i kadîm 6

Mesma veled-i Yani	Yani veled-i Derice	Andon veled-i O	Tanaş veled-i Dimitri	Metro veled-i O
Ayzi veled-i Dimitri	Dimitri veled-i O	Tanaş veled-i İskolo	Manro veled-i İstemad	Yani veled-i Koli
İstamo veled-i Masuru	Panayod birâder-i O	Pandari veled-i Yani	İstamo veled-i Panayodi	Yorgo veled-i Paçodi
İstemad veled-i Yala	Kole veled-i Marika	Tanaş veled-i Maronadi	Brasko veled-i O	Metro veled-i Toyla

Tanaş birâde-i O

Çiftlik-i Halki der-nezd-i Voha.

Çift-i kadîm 3

İstemad veled-i
Yani

Yani veled-i
Panayod

Yorgo veled-i
Kiryako

Çiftlik-i Hasu der-nezd-i Voha.

Çift-i kadîm 6

Yanka veled-i
Tokori

İstako veled-i
Darda

Yani veled-i
O

Yorgo veled-i
Tomara

Yorgaki
veled-i
Çinkeyo

Panayod
birâder-i
O

Metro veled-i
Dosti

Tanaş veled-i
Kola

Anastasyo veled-
i
Vode

Panayod
veled-i
Kola

Todosti veled-i
Toma

Sağ 12,5 dönüm

Çiftlik-i Haçiko der-Voha.

Çift-i kadîm 3

Kosta veled-i
Niko

Nikolo veled-i
O

Nikolo veled-i
Hatmane

Sağ der-çiftlik-i mezbûr 4 dönüm

Çiftlik-i Aziz Efendi der-Voha

Çift-i kadîm 6

Polori veled-i
Dimo

Yani veled-i
O

Yani veled-i
Ayorgo

Kosta veled-i
Yorgaki

Panayod
veled-i
O

Yorgaki veled-i
Zana

Tanaş veled-i
Kola

Yani veled-i
Kola

Panayod veled-i
Yorgo

Yorgaki
veled-i
Toma

İsteno veled-i
Kostantin

Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Şatır der-Voha der-tasarrufa-i Saliha bint-i Hüseyin sâkin-i
voroş ve Gördos

Çift-i kadîm 6

Anderya veled-i Dimo	Yani veled-i Nelsari	Panayod veled-i Tanaş	Panayod veled-i Kandilo	Çiroli veled- i O
Tanaş veled-i Ladoşad	İstasi veled-i Melisar	Lako veled-i O	Melsari veled-i Dimo	Anastaş veled-i Cerilyaro
Tanaş veled-i Ogozi	Brandi Kanlo	Yorgo veled-i Kalimendi	Panayod veled-i Kaplone	Nikola veled-i Kosta

Tanasi Velaha
Bîve

Çiftlik-i Tariha der-Voha

Çift-i kadîm 4

Yani veled-i Lanbero	İstemad veled-i Domlo	Panayod veled-i İstafan	Tanaş veled-i O	Kabro veled-i Rosoni
-------------------------	--------------------------	----------------------------	-----------------	----------------------------

Sağ der-çiftlik-i mezbûr hâne 11 dönüm

۱۳۱ حفظ در روزها حفظ
 انور و در وقت حفظ حفظ حفظ حفظ حفظ
 ۱۳۲ حفظ در روزها حفظ
 انور و در وقت حفظ حفظ حفظ حفظ حفظ
 ۱۳۳ حفظ در روزها حفظ
 انور و در وقت حفظ حفظ حفظ حفظ حفظ
 ۱۳۴ حفظ در روزها حفظ
 انور و در وقت حفظ حفظ حفظ حفظ حفظ
 ۱۳۵ حفظ در روزها حفظ
 انور و در وقت حفظ حفظ حفظ حفظ حفظ
 ۱۳۶ حفظ در روزها حفظ
 انور و در وقت حفظ حفظ حفظ حفظ حفظ
 ۱۳۷ حفظ در روزها حفظ
 انور و در وقت حفظ حفظ حفظ حفظ حفظ
 ۱۳۸ حفظ در روزها حفظ
 انور و در وقت حفظ حفظ حفظ حفظ حفظ
 ۱۳۹ حفظ در روزها حفظ
 انور و در وقت حفظ حفظ حفظ حفظ حفظ
 ۱۴۰ حفظ در روزها حفظ
 انور و در وقت حفظ حفظ حفظ حفظ حفظ

Vr. 3'ün Transkripsiyonu

Çiftlik-i Fokoti der-Voha.

Çift-i kadîm: 5

Angeli veled-i Kola	Yani veled-i O	Yani veled-i Dora	Yani veled-i Brestakılo
------------------------	-------------------	----------------------	----------------------------

Sağ der-çiftlik-i mezbûr hâne: 7,5 dönüm.

Çiftlik-i Polad der-Voha

Çift-i kadîm: 5

Mihal veled-i Bakse	Yorgo veled-i O	Kato veled-i Birâder-i O	İstemad veled-i Hanman	Dimo veled-i i O
Tanaş veled-i Berinaki	Todori veled-i Kiryako	Nikolo veled-i O	Ando veled-i Dolya	

Sağ der-çiftlik-i mezbûr hâne: 14,5 dönüm

Bağçe 2 dönüm

Çiftlik-i Bekir Bey der-nezd-i Kofon der-Voha.

Çift-i kadîm: 5

Sağ der-çiftlik-i mezbûr 19 dönüm

Yani veled-i Lambro	Tokori veled-i Lambro	Yorgo veled-i Dimo
------------------------	--------------------------	-----------------------

Çiftlik-i İbrahim Bey der-Voha der-nezd-i Velo

Çift-i kadîm: 8

Sağ. 3 dönüm

Panayod veled-i   Yorgaki veled-i   Yani veled-i   Yani veled-i   Timitri
Yanaki   Yanaki   Angelo   İstano   veled-i
O

Panayod veled-i
Yorgaki

Çiftlik-i Branka der-nezr-i Çiftlik-i Polad der-Voha.

Çift-i kadîm: 1

Sağ: der-çiftlik-i mezbûr 11 dönüm

Tanaş veled-i Dodo

Yani veled-i Bardi

Çiftlik-i Velod der-nezd-i Şatır der-Voha.

Çift-i kadîm: 13.

Sağ: der-çiftlik-i mezbûr 19 dönüm

İlyako veled-i   Yorgo veled-i   Metro veled-i   Yani veled-i   Dodo veled-
Yani   Bako   O   Ogoyani   i
Felyac

Panayod veled-i   Panayod veled-i   Cibriyako veled-i   Tanaş veled-i   İstemo Doşi
Toli   Yorgo   Nana   Alma

Çiftlik-i Anabolulu Kerim Efendizâde der-
Voha hâlâ mevkûf.

Çiftlik-i Sâbıkâ der-tasarruf-ı Kara
Ahmed Ağa der-Sahrâ-yı Voha hâlâ
mevkûf

Çift 4 Sağ: 4 dönüm

Çiftlik-i Hasan Bey der-Voha der-tasarruf-ı
el-Hâc Ümmetiha bin Ali
Çift 3 Sağ: 15 dönüm

Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Samod Osman
Efendizâde sâkin-i voroş der-Voha hâlâ
mevkûf.

Çift 4

Çiftlik-i Sâbıkâ der-tasarruf-ı Müstar
Mehmed Ağa der-Voha
Çift 3 Sağ: 6 dönüm.

Çiftlik-i der-Voha sâbıkâ der-tasarruf-ı
Bali Bey hâlâ mevkûf
Çift 4 Sağ: 10 dönüm

Çiftlik-i der-Voha sâbıkâ der-yed-i İbrahim
veled-i Abdullah sâkin-i varoş hâlâ mevkûf

Çiftlik-i der-Voha sâbıkâ der-yed-i Köse
Mehmed sâkin-i varoş ve Görδος hâlâ

Çift 2	mevkûf. Çift 2
Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Hasan Efendi hâlâ mevkûf. Çift 4 Sağ: 5 dönüm	Çiftlik-i Morakzâde Mehmed Efendi sâbıkâ der-yed-i mezbûr hâlâ mevkûf. Çift 1
Çiftlik-i sâbıkâ der-tasarruf-ı İsmail Efendi hâlâ mevkûf. Çift 4 Sağ: 6 dönüm	Çiftlik-i sâbıkâ der-tasarruf-ı Mehmed Efendi Dürrî hâlâ mevkûf. Çift 2 Sağ: 4 dönüm
Çiftlik-i sâbıkâ der-tasarruf-ı Dizdâr el-Hâc Abdülbaki Çift 2	Çiftlik-i sâbıkâ der-tasarruf-ı Alaybeyizâde Mahmud Ağa hâlâ mevkûf. Çift 4 Sağ: 25 dönüm
Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Benazil Mehmed Ağa hâlâ mevkûf. Çift 2	Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Zaloğlu Abdi Çelebi hâlâ der-tasarruf-ı mezbûr. Çift 2 Sağ: 15 dönüm

Vr. 4'ün Transkripsiyonu

Çiftlik-i Servili der-nezd-i Derya sâbıkâ
der-yed-i Mustafa Efendizâde Taci Bey hâlâ
mevkûf
Çift 4, Sağ: 8 dönüm

Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Kara Mehmed
veled-i Ömer Beyzâde hâlâ mevkûf
Çift 3, Âsiyâb-ı Beyzâde Kula 1 bâb
harâb

Çiftlik-i Hüseyin Paşa der-hudûd-ı Fesleke
hâlâ mevkûf
Çift 10, Âsiyâb harâb 1 bâb
Ma'mûr tamâm sâl budur

Çiftlik-i der-Voha sâbıkâ der-yed-i Bâkî
Bey hâlâ mevkûf
Çift 3

Çiftlik-i Serdâr İbrahim Ağa sâbıkâ der-
yed-i mezbûr hâlâ mevkûf
Çift 5, Sağ: 14 dönüm

Çiftlik-i Dimnoz sâbıkâ der-yed-i
Zekeriyya Efendi hâlâ mevkûf
Çift 4, Âsiyâb 3 bâb harâb

Çiftlik-i sâbıkâ der-tasarruf-ı el-Hâc
Mehmed hâlâ mevkûf
Çift 1, Sağ: 4,5 dönüm

Çiftlik-i Kara Satı sâbıkâ der-yed-i
İbrahim Çelebi hâlâ mevkûf
120 dönüm, 1 çift, Sağ 3 dönüm

Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Şeytân-zâde hâlâ
mevkûf
Çift 1, Sağ 4,5 dönüm

Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Derviş hâlâ
mevkûf
Çift 1, Sağ: 4 dönüm

Çiftlik-i Sağır Yusuf sâbıkâ der-yed-i
mezbûr hâlâ mevkûf
Çift 1, Sağ: 13 dönüm

Çiftlik-i sâbıkâ der-tasarruf-ı Sağır
Ahmed Ağa hâlâ der-tasarruf-ı el-Hâc
Mustafa veled-i Hacı Ahmed
Çift 1

Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Vartala Mustafa
Çelebi hâlâ mevkûf
Çift 1, Sağ: 2 dönüm

Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Cafer Çelebi
hâlâ mevkûf
Çift-i 1, Sağ: 3 dönüm

Çiftlik-i Beşir Çelebi der-yed-i Bıyıklıoğlu
Hasan Çelebi veled-i Mustafa sâkin-i varoş
ve Gördos
Çift 1

Çiftlik-i sâbıkâ der-tasarruf-ı Küçük
Ahmed Çelebi hâlâ mevkûf
Çift 1, Sağ 45 dönüm

Çiftlik-i sâbıkâ der-tasarruf-ı Menlâ Muslı
hâlâ mevkûf
Çift 1, Sağ 12 dönüm

Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Bekir Mustafa
Ağa hâlâ mevkûf
Çift 1, Sağ 5 dönüm

<p>Çiftlik-i sâbıkâ der-yed-i Zaloğlu Abdi Çelebi Çift 1</p>	<p>Çiftlik-i Mustafa Ağa Kızılbâş demekle ma'rûf der-yed-i Saliha bint-i Hüseyin sâkin-i varoş ve GörDOS Çift 3</p>
<p>Zemîn der-yed-i mezbûre Saliha bint-i Hüseyin der-kurb-ı bâğât-ı Fesleke Çift 2, 240 dönüm</p>	<p>Zemîn-i sâbıkâ der-yed-i Kara Mahmud oğlu hâlâ mevkûf Çift 1</p>
<p>Zemîn-i Donminoz sâbıkâ der-yed-i Hüseyin veled-i Fokazâde sâkin-i varoş ve GörDOS Çift 3, Âsiyâb 1 bâb harâb</p>	<p>Zemîn-i sâbıkâ der-yed-i Serdâr İbrahim Ağa Çift 2</p>
<p>Zemîn-i sâbıkâ der-tasarruf-ı İbrahim Çelebi hâlâ mevkûf Çift 1, Sağ 3 dönüm</p>	<p>Der-sınur-ı karye-i Fesleke sâbıkâ der- tasarruf-ı Süleyman Çelebi Sağ 3 dönüm</p>
<p>Mezra'a-i Zaydi an-karye-i Varaemara mukaddemâ karye olup hâlâ harâb Fesleke hudûdunda olmağın hâsılı mahsûb</p>	<p>Âsiyâb-ı zemîn der-nehr-i Zeban der-yed- i ahâl-i karye 3 bâb harâb</p>
<p>Âsiyâbihâ an-mülk-i müslimânân el- mezkûrîn 13 bâb, tamâm sâl</p>	<p>Çiftlik-i sâbıkâ Komavaşlı Muslı der- Voha Çift-i 1, Sağ 6 dönüm</p>

Vr. 5'in Transkripsiyonu

An-emlak-ı müslimânân

Sağ müslimânân-ı mezkûre 313 dönüm   Eşcâr-ı zeytun müslimânân-ı mezkûr
958 dib

Zemîn-i Kâtib Mustafa Çelebi hâlâ mevkûf
120 dönüm

Emlak-ı Venediklü

Sağ der-mevzi'-i Eskibağlar Venediklü
Kapudân Panayod müceddeden gars hâlâ
harâb etmiştir.
75 dönüm

Der-mevzi'-i Eskibağlar müceddeden
Venediklü gars idüp hâlâ mutasarrıfı
Kapudân Panayod harâb etmiştir.
75 dönüm

Âsiyâb-ı der-yed-i Elegisalvîrânı sâkin-i İne
an-Venedeklü
2 bâb harâb

Sağ der-yed-i Papa Yorgaki an-tâ'ife-i
Venediklü
12 dönüm

Sağ der-yed-i Kostantin sâkin-i Görδος müceddeden Venedikli gars etmiştir.
4,5 dönüm

Hâsıl-ı seb'a-i gallât an-ekin ez-öşr mellât ve sâlârî an-müslimânân

İspenç 175 nefer, fî 25 Bahâ 4375	Hınta 345 kile Bahâ 10350	Şa'îr 1720 kile Bahâ 2580	Çavdar 173 kile Bahâ 2580	Gallât 172 kile Bahâ 1720
Erzen 172 kile Bahâ 1720	Mahlût 125 kile Bahâ 1750	Öşr-i penbe 138	Öşr-i Kevvâre 10, fî 5 Bahâ 50	Kettân ve kendir 230
Öşr-i bostan ve sebzevât 175	Öşr-i meyve-i mütenevvi'a 175	Öşr-i zeytun 3000	Bâgât 480 aded Bedel-i öşr Fî 24 Bahâ 11520	Ağnâm 1000 re's Fî 1 Bahâ 1000

Resm-i ağıl 20	Resm-i otlak 100	Resm-i kışlak ma'a hâric 300	Resm-i âsiyâb 12 bâb Bahâ 1440	Resm-i arûsâne Bâkire fî 120 Bîve fî 60 Bahâ 360
Resm-i otlak ve kışlak ez-hâric 500	Bid'ât-ı hıncır 10, fî 3 30	Bâd-ı hevâ ve deştânî ma'a tapu-yı zemîn 732	Beytü'l-mâl-ı âmme ve hâssa ve mâl-ı gâ'ib ve mafkûd ve müjde-i Abdullah ve gayruhû 175	Cem'an bahâ 45000

Mezra'a-i Akçeşme der-nezd-i Rezakar ve Doşe tâbi'-i Görδος cezvî yerlüyân

re'âyâsı ziraat ederler

Çift 2 dönüm

Hâsıl-ı seb'-i galât

Hınta 10 kile Bahâ 300	Şa'îr 10 kile Bahâ 150	Mahlût 15 kile Bahâ 150	Deştânî ve tapu-yı zemîn 100
Yekûn bahâ 700			

Karye-i Petri der-nezd-i Ayayorgi tâbi'-i Görδος

Pano veled-i Tanaş	Tanaş veled-i Yani	Yorgo veled-i O	Tanaş veled-i Yani	Çirlako veled-i Dedko
Panayod veled-i O	Yani veled-i Gence	Kostantin veled- i O	Tokosti veled-i Dodo	Dimo veled-i Tanaş
Nikola veled-i Tanaş	Andrice veled-i Yorgo	Yani veled-i O	Yanka veled-i Poko	Yani veled-i O
Tanaş veled-i O	Yorgaki veled-i Petro	Vasil birâder-i O	Tanaş veled-i Anderya	Lanbero birâder- i O
İstafi veled-i O				

Vr. 6'nın Transkripsiyonu

	Andoni veled-i Niro	İstemad veled-i Brasken	Panayodo birâder-i O	Yani veled-i Nikolo
Pandari birâder-i O	Tanaş veled-i Koçe	Dodo veled-i O	Dimitri veled-i Tanaş	Tokori veled-i Poli

Yani veled-i Anabolili

Emlâk-ı müslimânân der-karye-i mezbûr

Çiftlik-i Mustafa Paşa hâlâ der-yed-i ehl-i karye Çift-i 6,5	Çiftlik-i Korka Mehmed Ağa hâlâ der-yed-i ehl-i karye Çift-i 5	Çiftlik-i Yondili Mehmed Çelebi hâlâ der-yed-i ahâlî-i karye	Zemîn-i Mehmed Çelebi der-yed-i ehl-i karye Çift-i 1
Âsiyâb-ı Mustafa Paşa 2 bâb biri harâb	Âsiyâb-ı Korka Mehmed Ağa 2 bâb biri harâb	Âsiyâb-ı Korka Mehmed Ağa tamâm sâl 1 bâb	Çift 16 dönüm

Hâsıl

İspenç 31 nefer, fî 25 Bahâ 775	Hınta 100 kile Bahâ 3000	Şa'îr 50 kile Bahâ 750	Mahlût 60 kile Bahâ 600	Erzen 50 kile Bahâ 500
Burçak Kile Bahâ 300	Bakla ve nohud 5 kile Bahâ 100	Öşr-i Kovan 15	Öşr-i kettân ve kendir 10	Öşr-i bostan ve sebzevât 10
Resm-i âsiyâb 3 bâb Resm 360	Resm-i otlak ve kışlak ez-hâric 5	Bid'at-i hanâzîr 10 Fî 2 Bahâ 100	Resm-i arûsâne Bâkire fî 20 Bîve fî 60 Resm 180	Bâd-ı hevâ ve deştânî ma'a tapu-yı zemîn 39

Beytü'l-mâl-ı âmme ve hâssa ve mâl-ı âid ve mâl-ı mefkûd ve yava ve kaçkun ve
müjde-i Abdullah

31

Yekûn bahâ: 7500

Karye-i Rado der-nezd-i Fenadin tâbi'-i Görδος

Lazari vele-i Dodo	Yorgaki veled-i İstemad	Tokori veled-i Yanka	Kola veled-i O	Mihal veled-i O
Kostantin veled- i Anderyaki	Yorgo veled-i Duka	Yorgo veled-i diğer Duka	Dimitri veledi Tokori	Yani veled-i O
Dimitri veled-i Zani	Yani veled-i O	Anaştaş veled-i O	Yani veled-i Esfasto	Yani veled-i Dodo
Kiryako veled-i Dodo	Yani veled-i Kiryako	Yorgaki veled-i Kiryako		

Hâsıl seb‘-i galât

İспенçe 18 nefer Fî 25 Bahâ 325	Hınta 12 kile Bahâ 240	Şa‘îr 10 kile Bahâ 80	Çavdar 5 kile Bahâ 50	Erzen 5 kile Bahâ 50
Bakla ve nohud 3 kile Bahâ 60	Öşr-i harnub 10	Öşr-i kettân 10	Öşr-i zeytun 10	Ağnam 10 re’s Fî 1 Bahâ 10
Resm-i bostan 10 desti	Bid‘at-i hanâzîr 5 Fî 2 Bahâ 10	Resm-i arûsâne Bâkire fî 120 Bîve 60 Bahâ 180	Bâd-ı hevâ ve deştânî ve tapu-yı zemîn 16	Beytü'l-mâl-ı âmme ve hâssa ve mâl-ı âid ve mâl-ı mefkûd ve kaçkun ve müjde-i Abdullah ve gayruhû 14

Yekûn bahâ 1100

Sûret-i defter-i cedîd mufassal-ı sultânî bu deftere nakl olundu

Tahrîran şehr-i Şevvâl sene erba‘a ve tis‘în ve mi’ete ve elf

Vr. 7'nin Transkripsiyonu

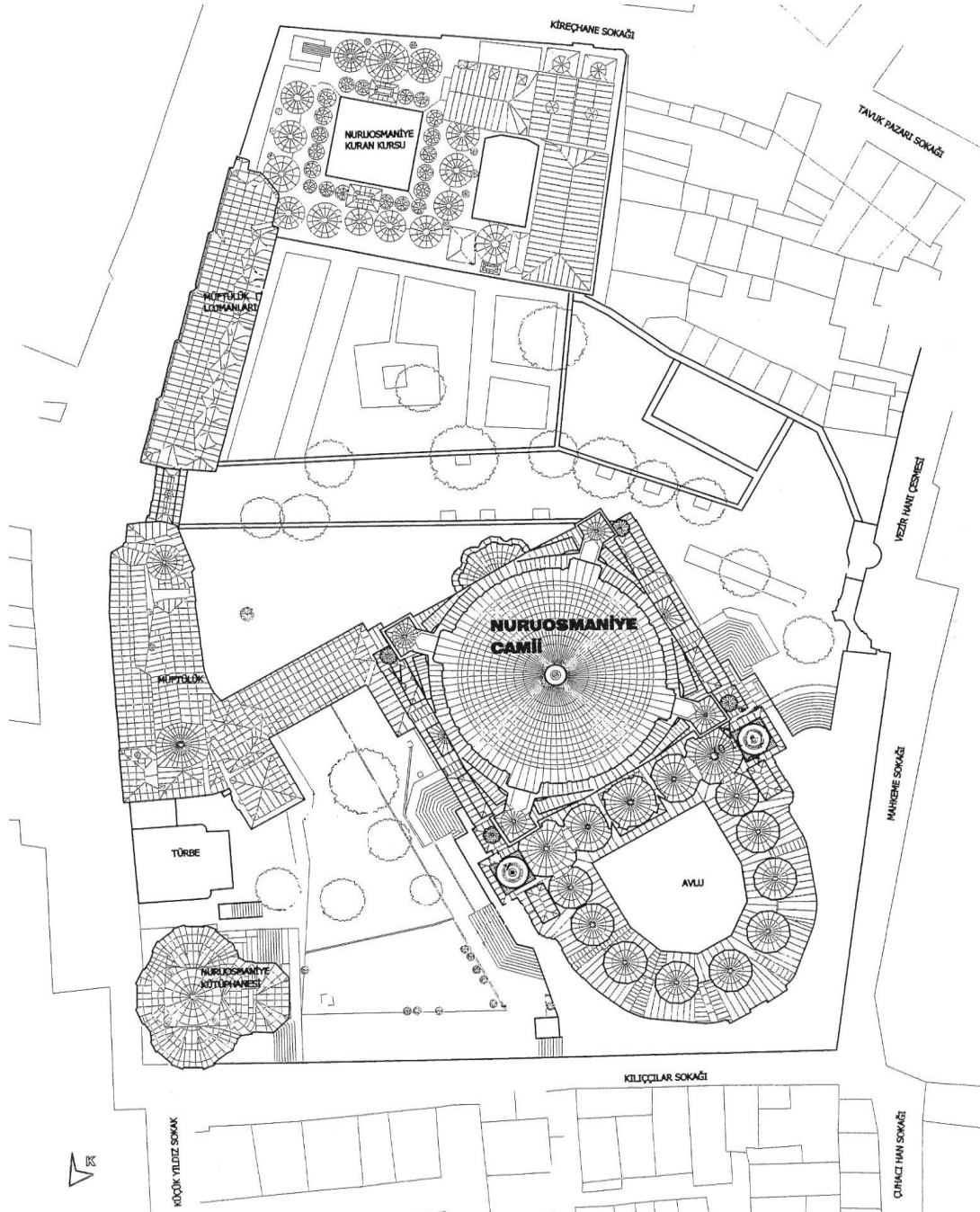
Der-i devlet-mekîne arz-ı dâ'î-i kemîneleridir ki: İslâmbol'da vâki Nur-u Osmaniye demekle arîf cami-i şerîf evkâfı mukâta'âtından Mora cezâresinde GörDOS kazâsında kâin çiftlikât mukâtaasının kırk iki nefer re'âyâsını mütegalibe ve cebâbireden Arhos Voyvodası Silahdar Ahmed nâm kimesne ile Arhos sâkinlerinden Başlıoğulları demekle ma'rûf kimesneler külliyyen zabt ve tohm i'tâsıyla kendi arazilerini ziraat ettirip vakf-ı mezbûr toprağı mu'attal kalmakla re'âyâ-yı mezkûre mezbûrünün yedlerinden tahlîs ve me'hûzları olan tohmaların ashâbına redd ettirilmek bâbında mukâta'a-i mezkûre mâlikâne uhde-i müşîrânelinde olan Anadolu vâlisi ve Sofya cânibi ser-askeri vezîr-i mükerrrem devletlü İsmail Paşa hazretleri emr-i celîlü's-şân sudûrunu der-i devlet-medâr-ı ebediyyü'l-istimrârdan istid'âsına binâen hâlâ Mora vâlisi vezîr-i âsaf-nazar devletlü Mehmed Paşa hazretlerine hitâben şeref-rîz-i sudûr iden fermân-ı vâcibü'l-ittibâ' ve lâzımü'l-ımtisâl ashâb-ı mâlikâne-i mezkûre vezîr-i müşarun-ileyh hazretlerinin çiftlikât-ı merkûme üzerlerine tayîn buyurdıkları Peşkir Ağası Ahmed Ağâ ile tatarları Ali kulları vesâatlarıyla Anabolu'ya vürûdunda voyvoda-i merkûm Ahmed ve Başlıoğlu Halil Sipâhî re'aya-yı vakf-ı mezbûr ve ashâb-ı mâlikânenin âdemleri merkûmân vâlî-i müşarun-ileyh hazretlerinin huzûr-ı âsafânelinde ma'kûd meclis-i şer-i nevebîde hâzırûn oldukları hâlde re'aya-yı mezkûrûn istintâk olunduklarında merkûm Başlıoğlu Halil Sipâhî'den hoşnûd ancak arâzî-i vakfa vâfî tohmumuz olmadığından işbu Halil Sipâhî'nin çiftlik arâzîsini muzâra'a tarîkiyle ziraat ve vakfın dahi tohmu mikdârı arâzîsini zer' ve hars ederdik merkûmun bizlere rencîde vü remîdesi olmadı dediklerinde merkûm dahi re'ayaya verdiği tohmu re'ayadan bi't-terâzî istirdâd ve ahz ve ba'de'l-yevm re'aya-yı vakfı eker ve mezâri' ittihâz etmeyip âhar kurâdan mezâri'în tedârikine ta'ahhüd edüp ve el-hâletü hâzihi voyvoda-i merkûm Ahmed'in vâki' olan ta'addiyâtı diğere i'lâmda tasrîh u beyân olduğuna üzre olmağın ol ki vâki'u'l-hâldir bi'l-iltimâs pâye-i serîr-i a'lâya arz ve i'lâm olundu. Bâkî emr u fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Hurrîre fi'l-hâdî aşar min Muharremi'l-harâm li-sene tis'a ve tis'în ve mi'e ve elf.

El-abdû'd-dâ'î li'd-devleti'l-aliyyeti'l-Osmâniye es-Seyyid Ali el-Kâdî be-medîne-i Anabolu.

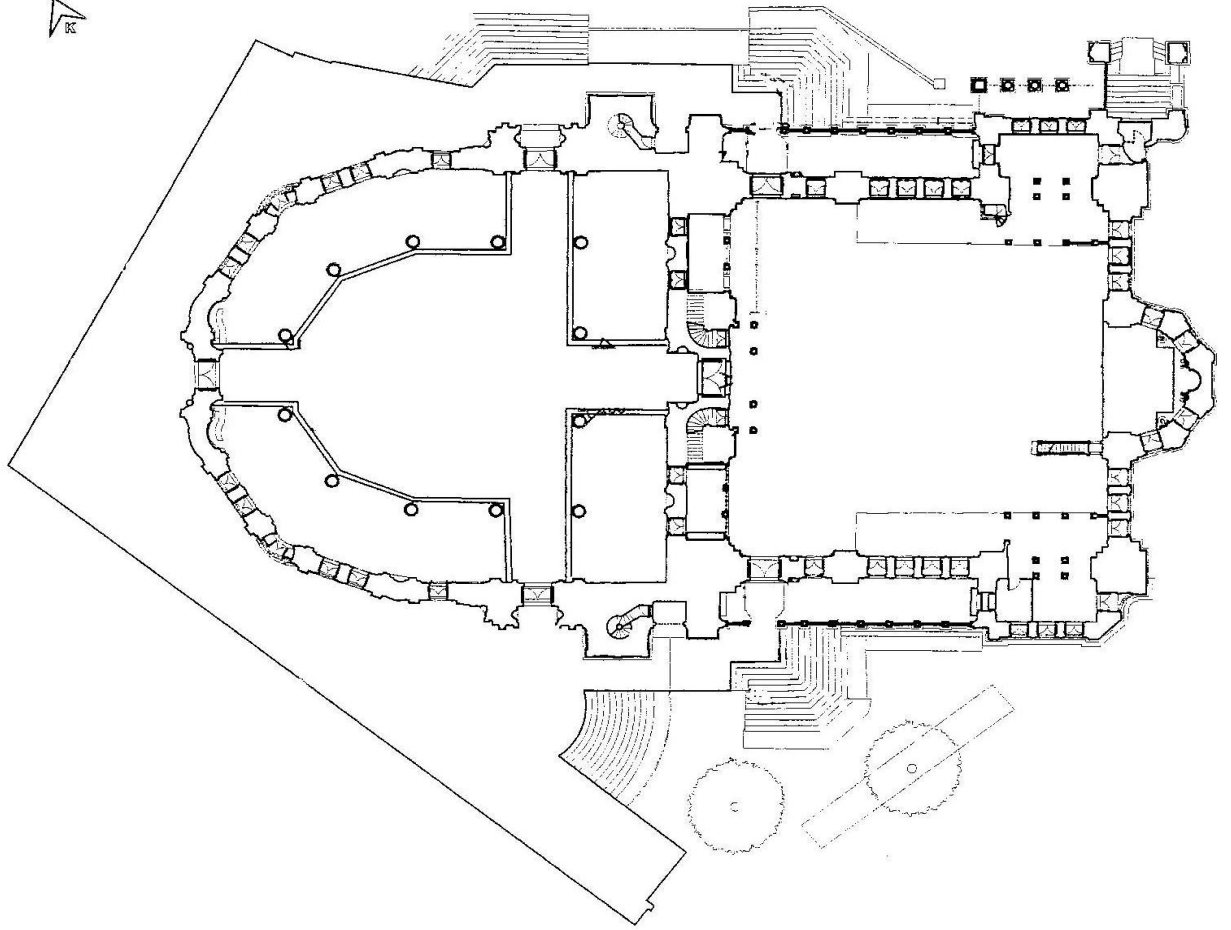
Ek 7.

Nur-u Osmaniye Cami Vaziyet Planı (VGMA)

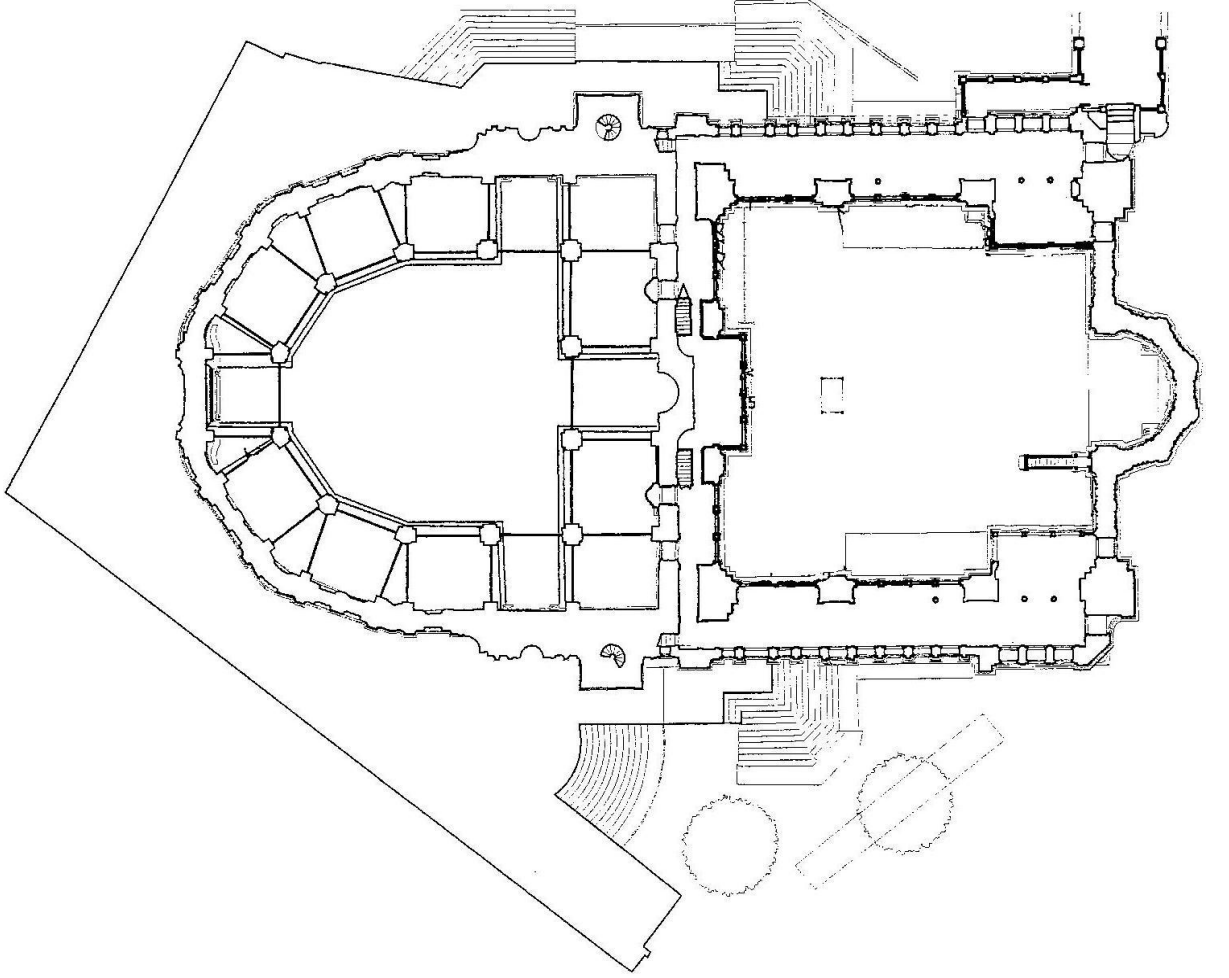
Ek 8.

Nur-u Osmaniye Cami Zemin Kat Planı (VGMA)

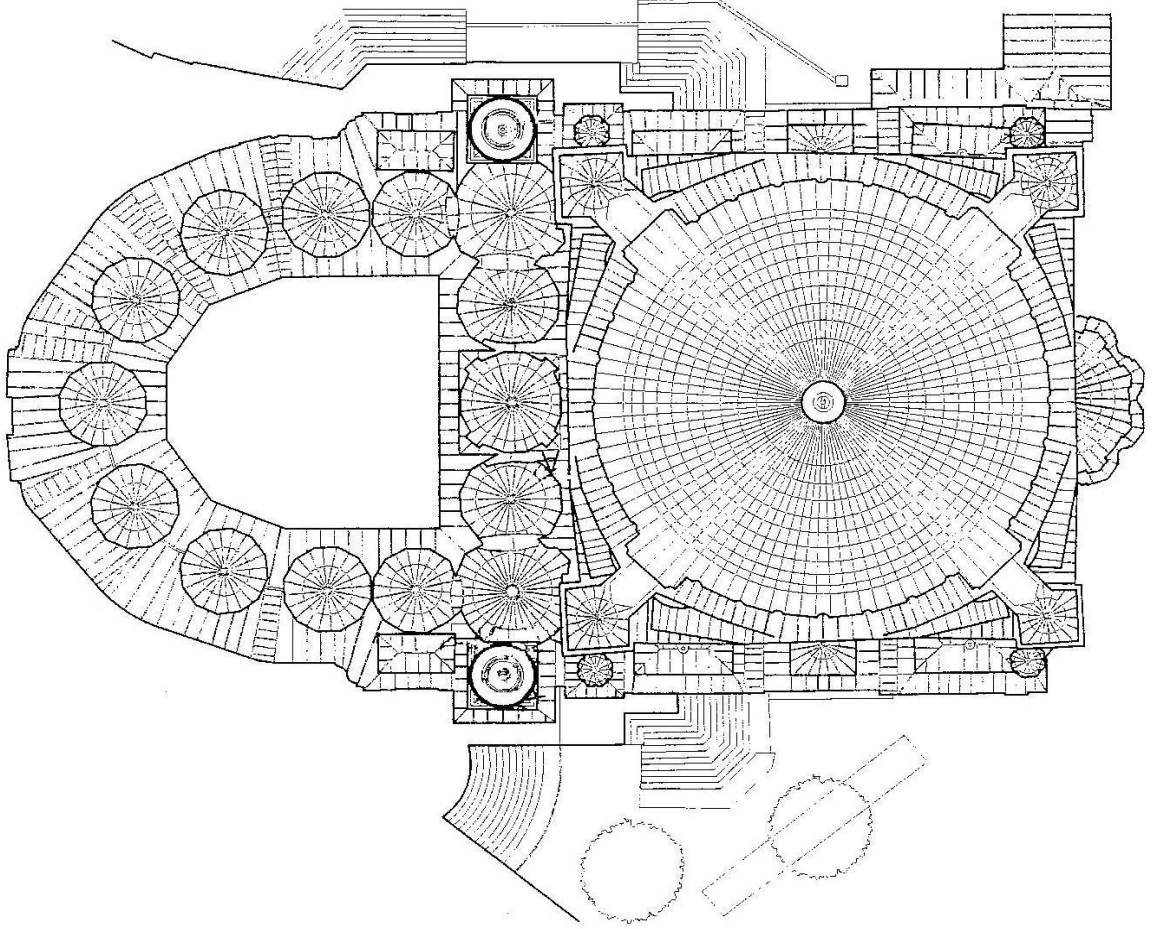
Ek 9.

Nur-u Osmaniye Cami 1. Kat Planı (VGMA)

Ek 10.

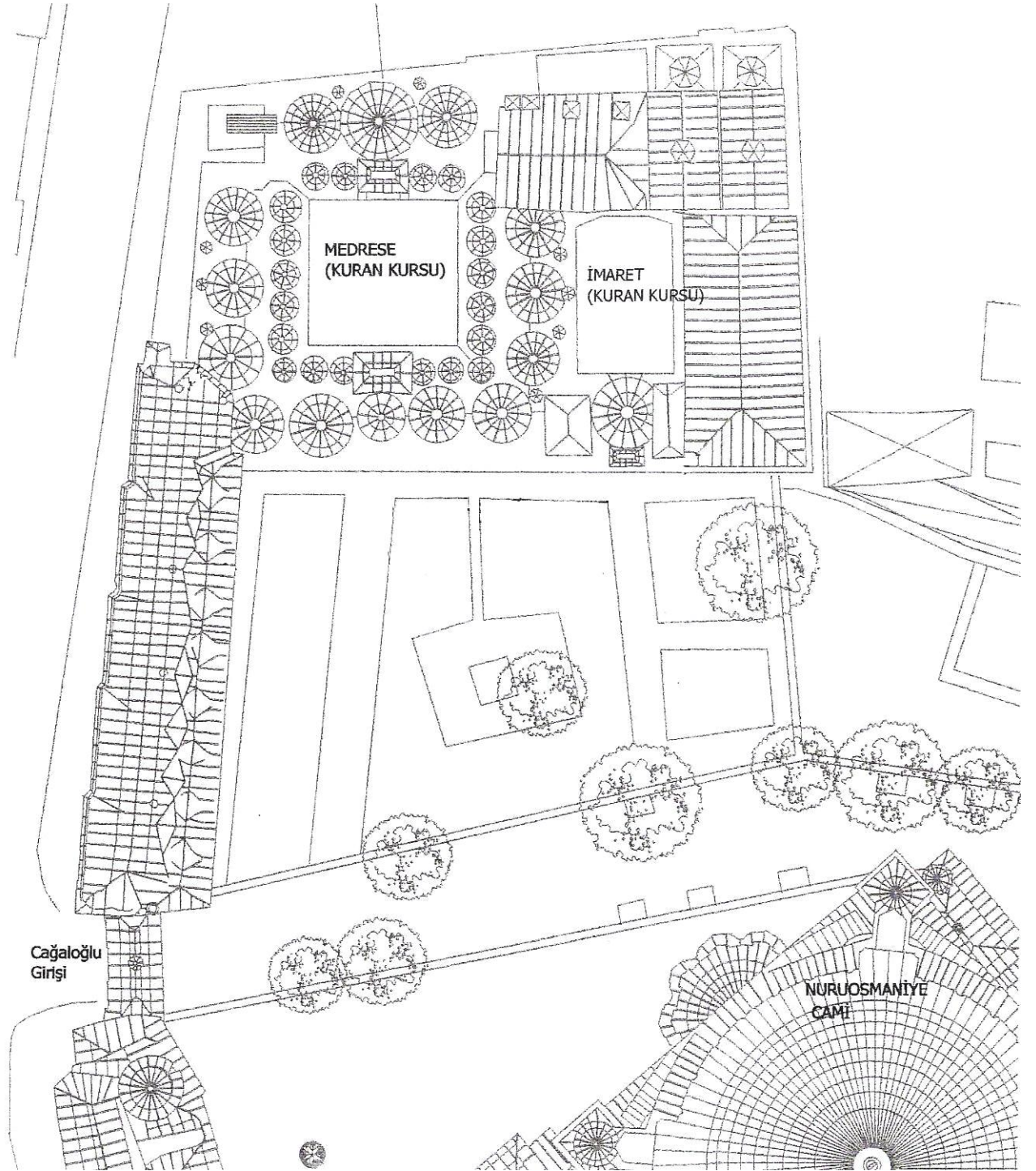
Nur-u Osmaniye Cami Çatı Planı (VGMA)

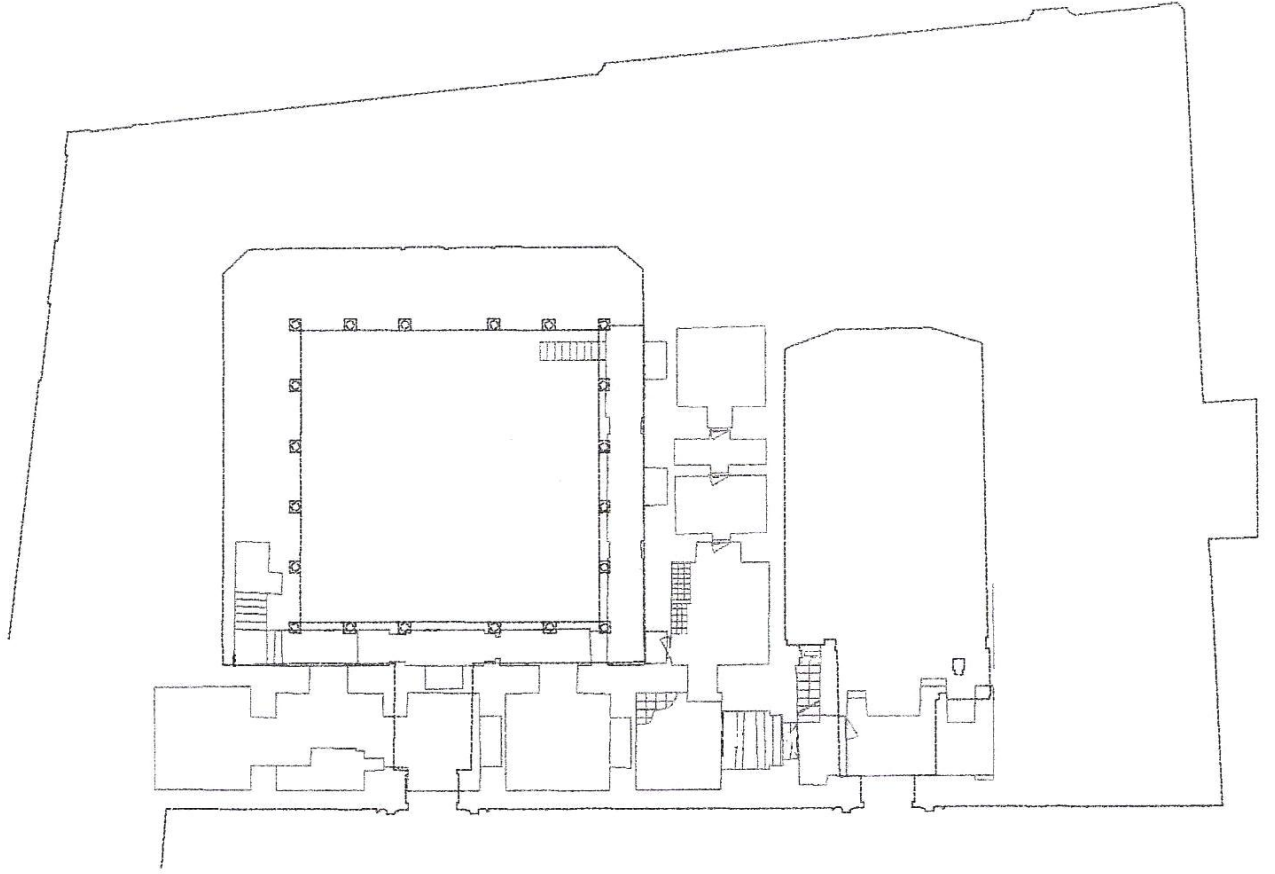
Ek 11.

Medrese Ve İmaret Vaziyet Planı (VGMA)

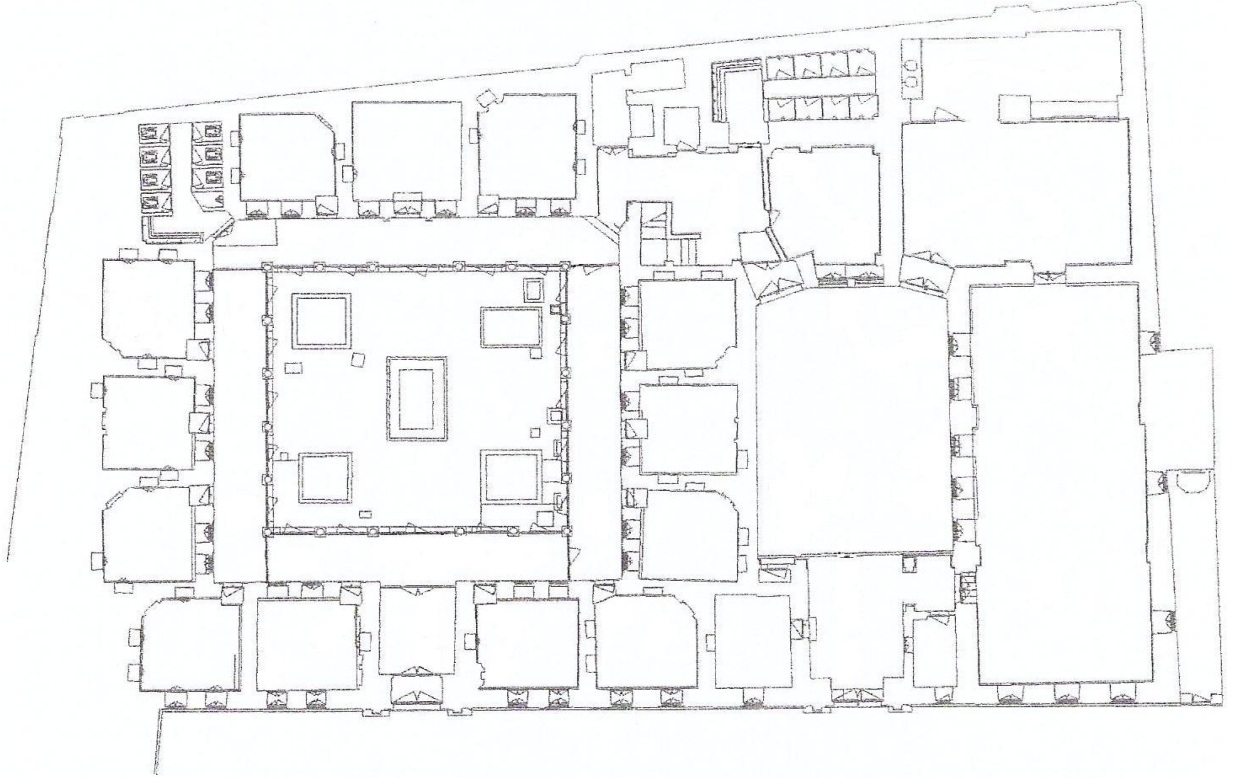
Ek 12.

Medrese ve İmaret Bodrum Katı Planı (VGMA)

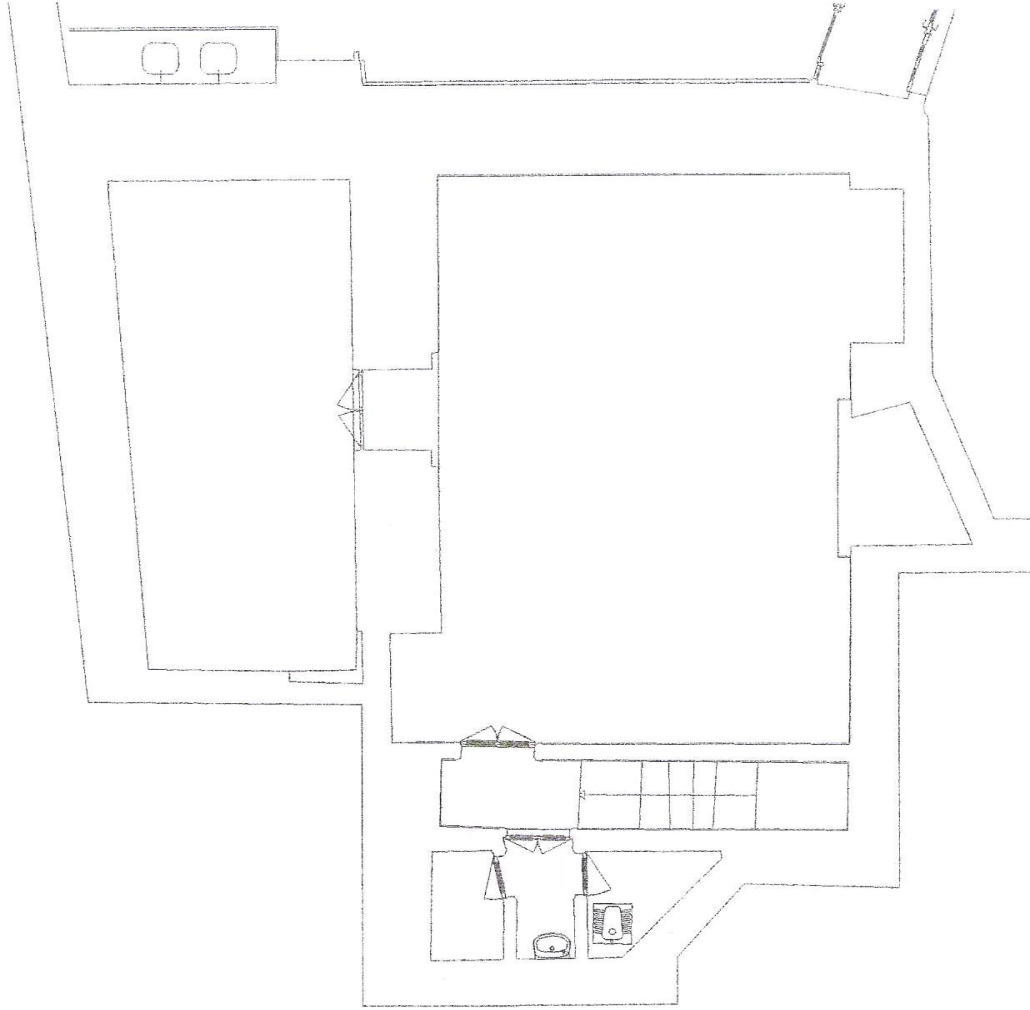
Ek 13.

Medrese ve İmaret Zemin Kat Planı (VGMA)

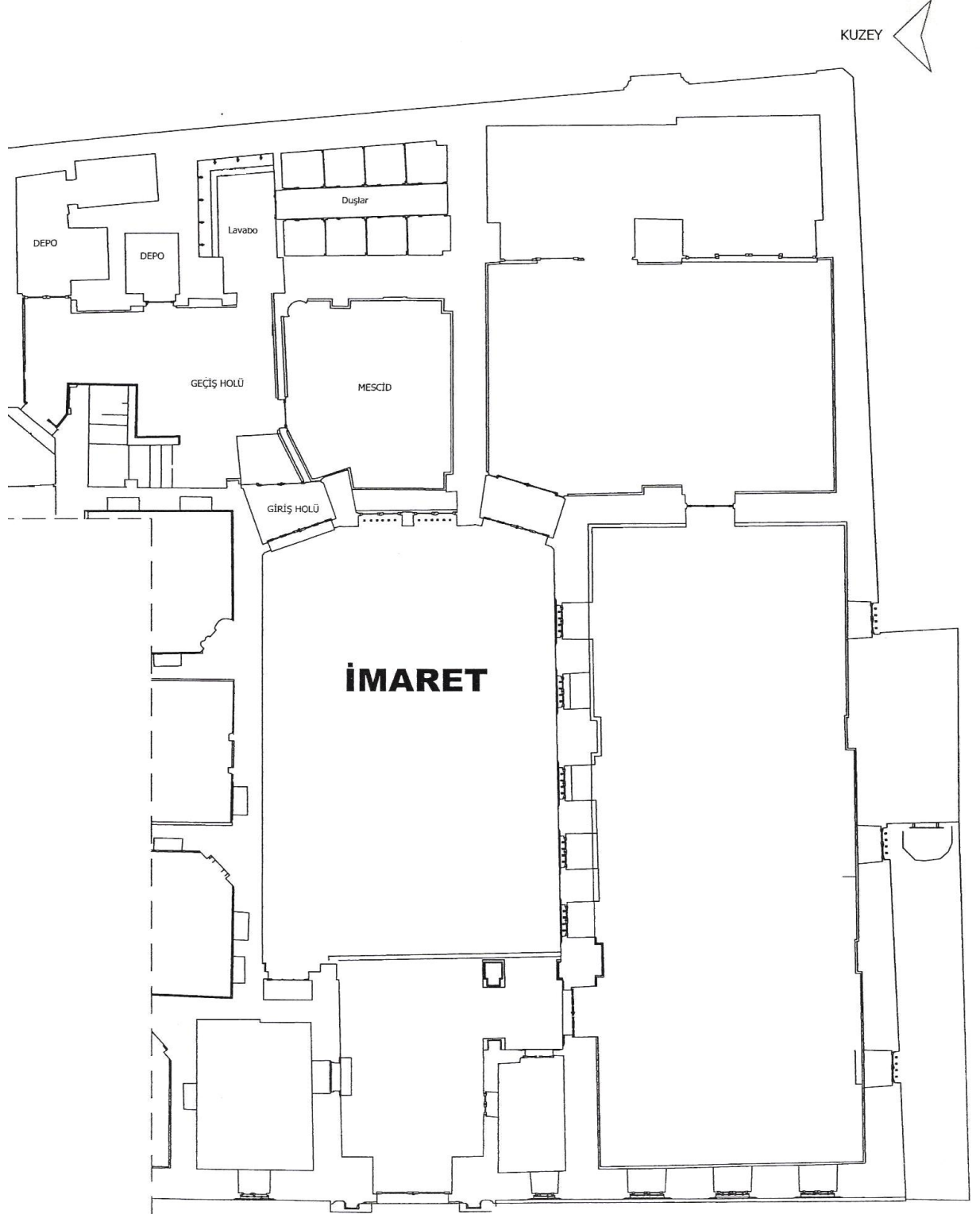
Ek 14.

Medrese ve İmaret 1. Kat Planı (VGMA)

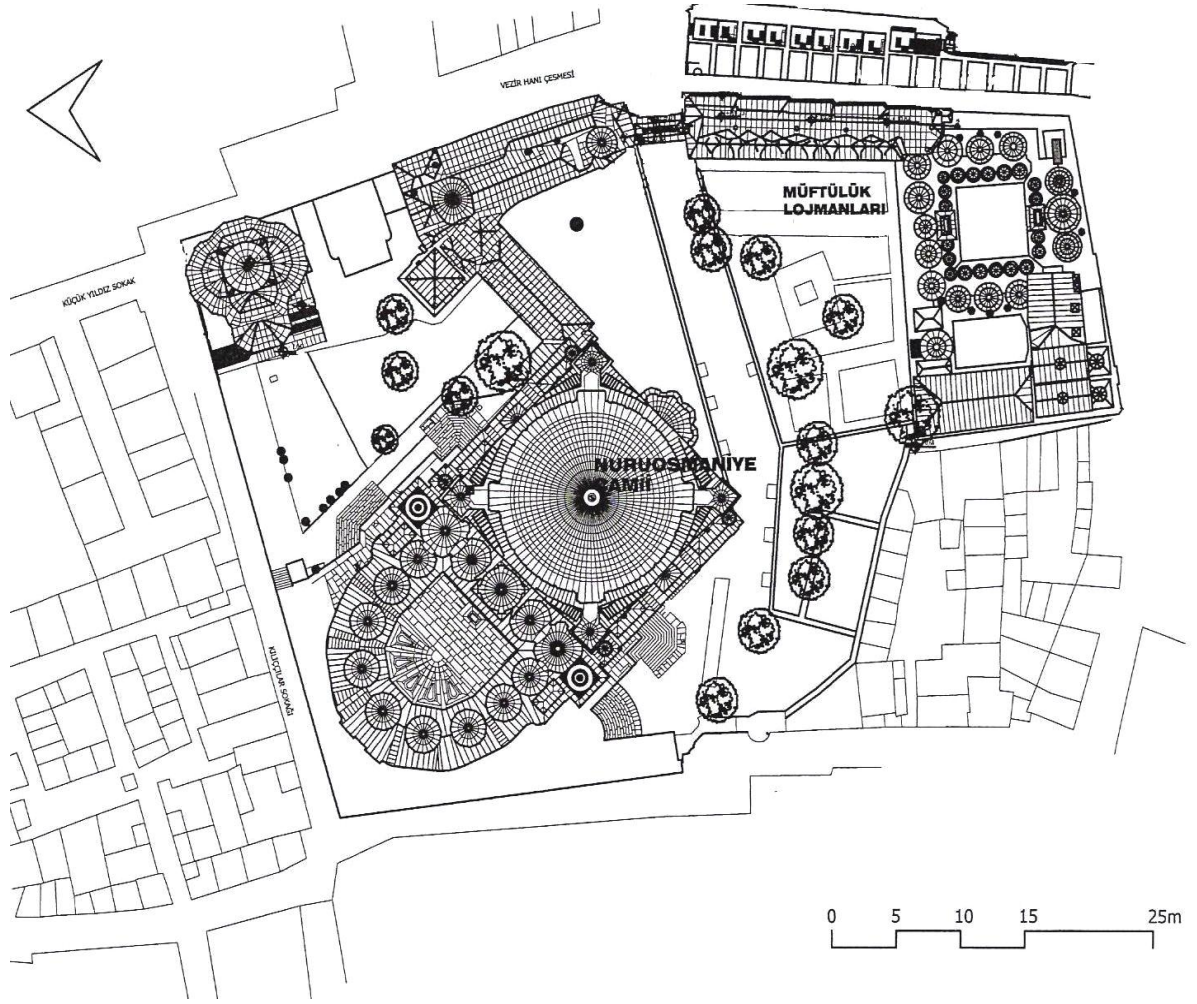
Ek 15.

İmaret Yönelim Krokisi (VGMA)

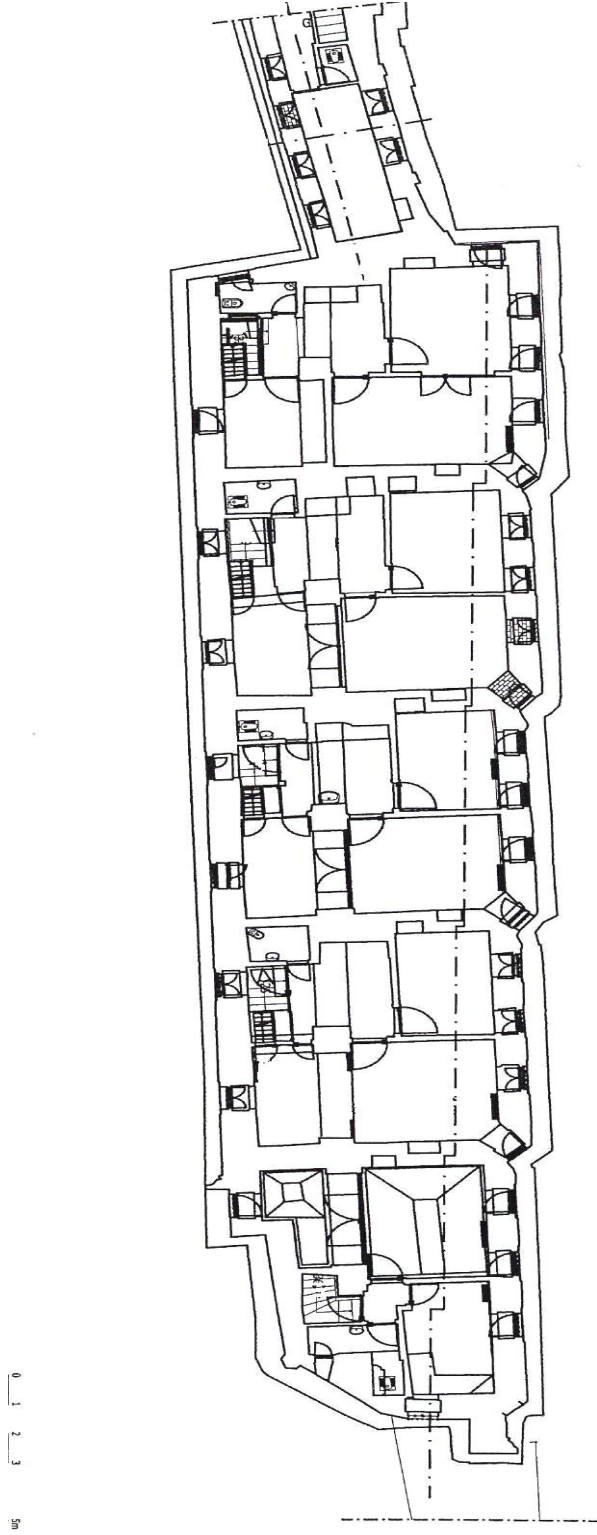
Ek 16.

**İmam ve Müezzin Odaları (Lojmanlar) Vaziyet Planı
(VGMA)**

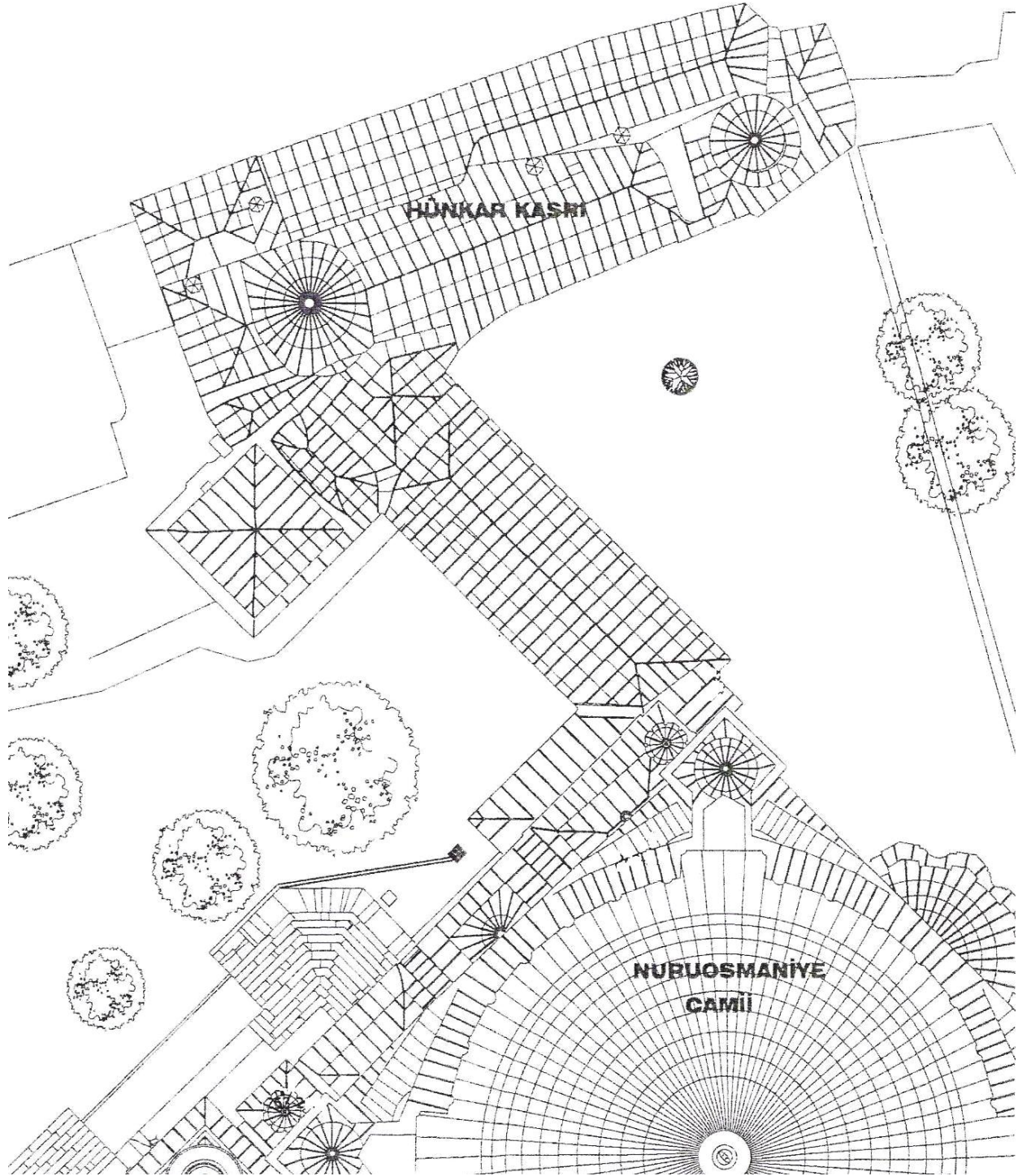
Ek 17.

İmam ve Müezzin Odaları Planı (VGMA)

EK 18.

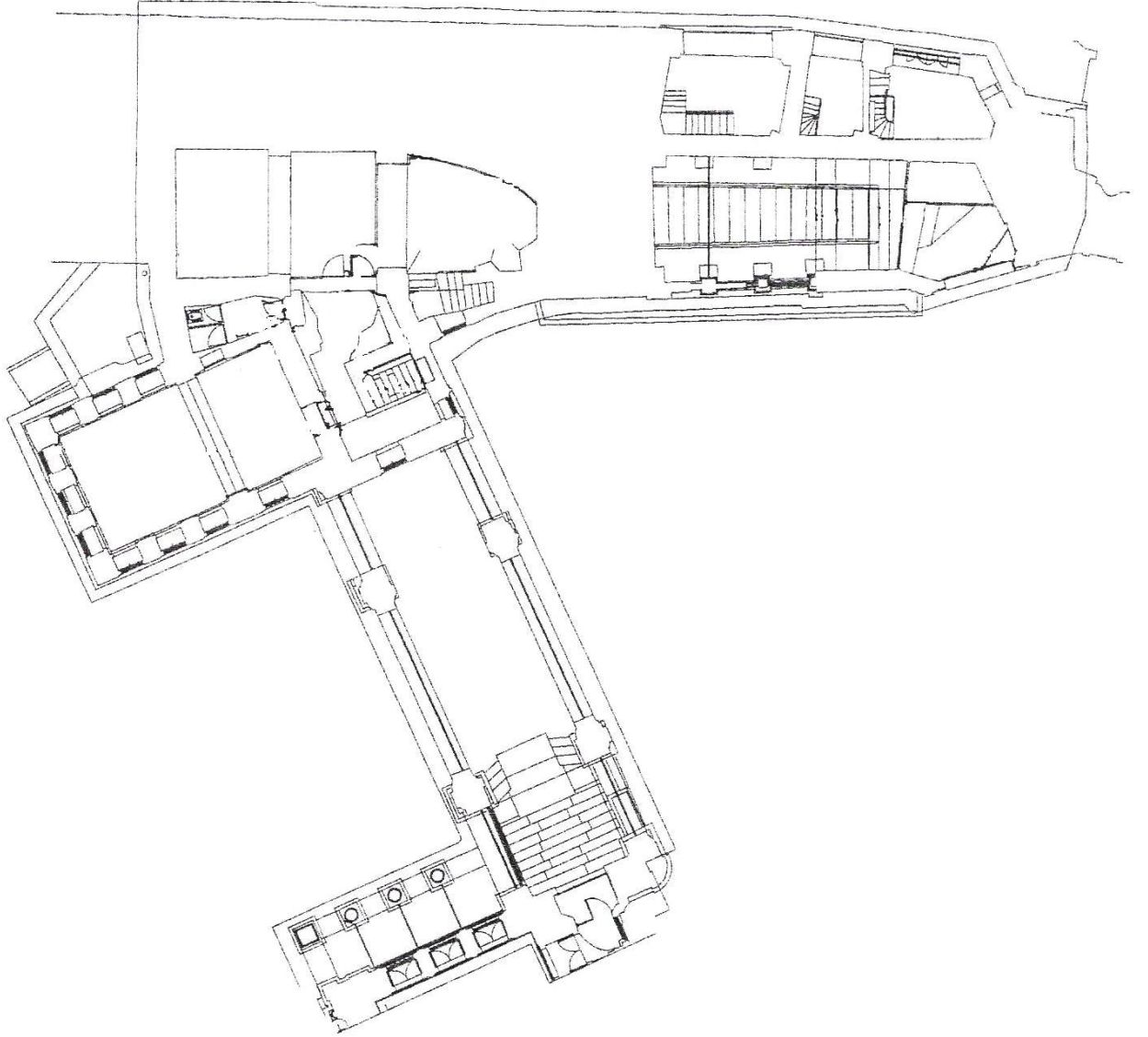
Hünkar Mahfili Vaziyet Planı (VGMA)

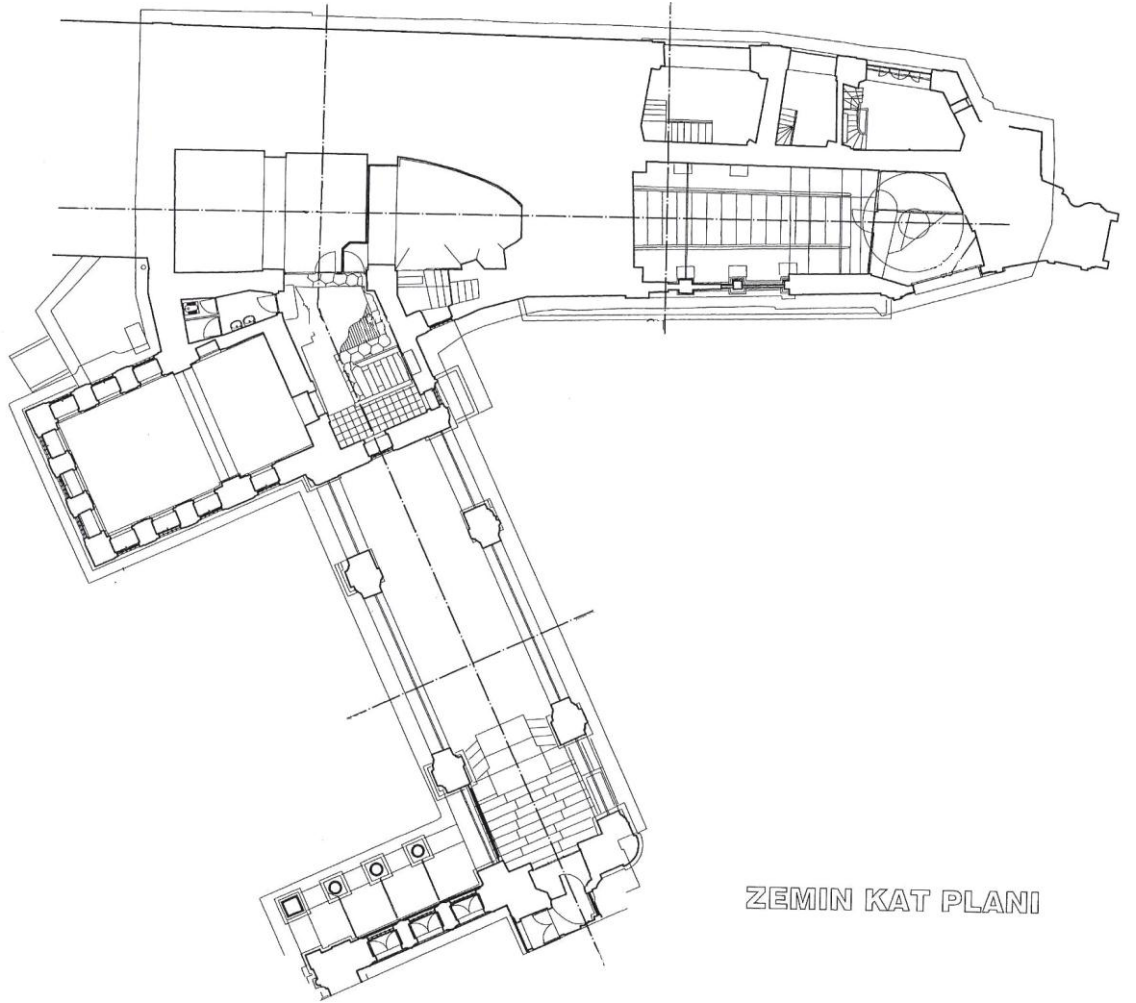
Ek 19.

Hünkar Mahfili Bodrum Katı Planı (VGMA)

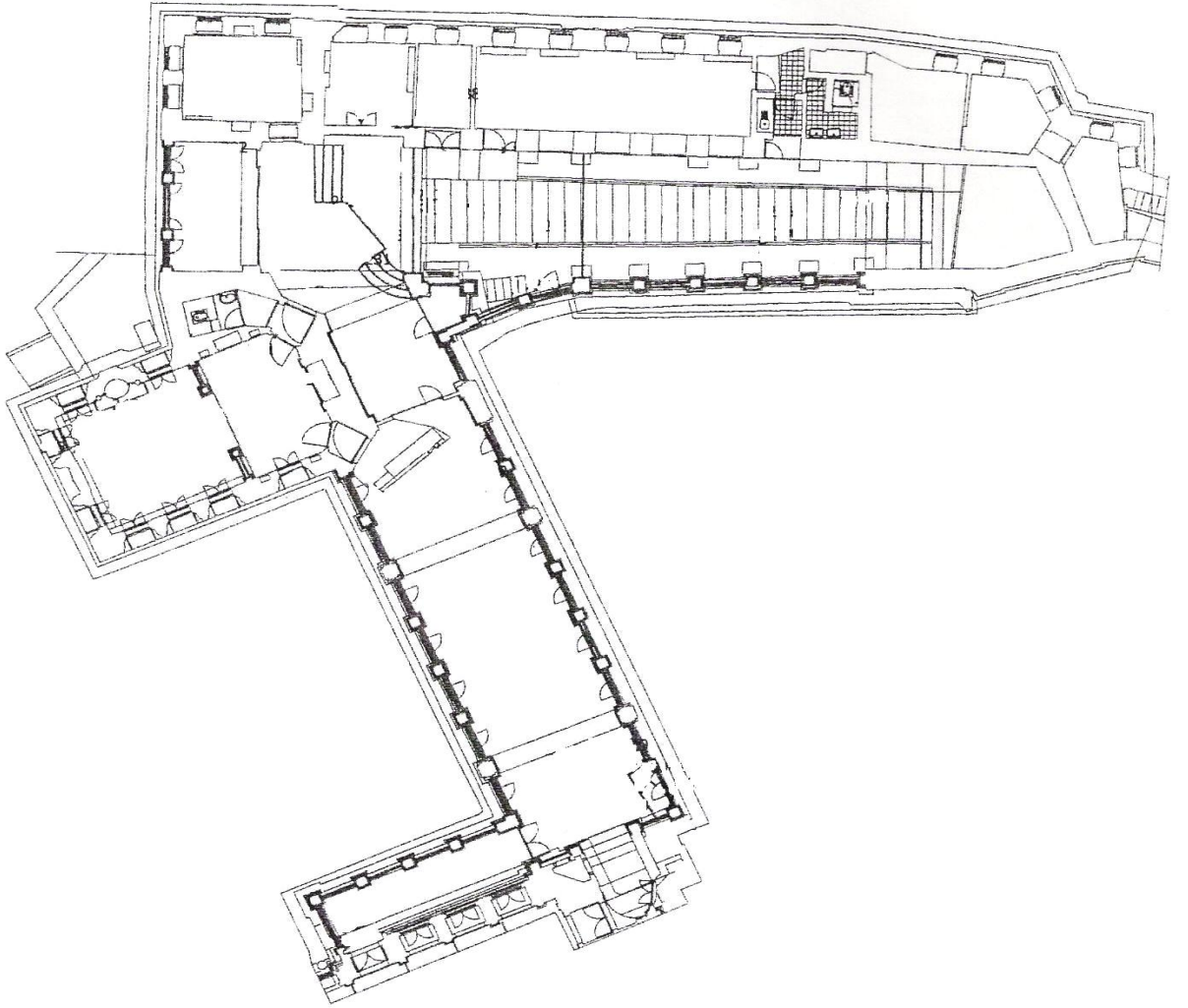
Ek 20.

Hünkar Mahfili Zemin Kat Planı (VGMA)

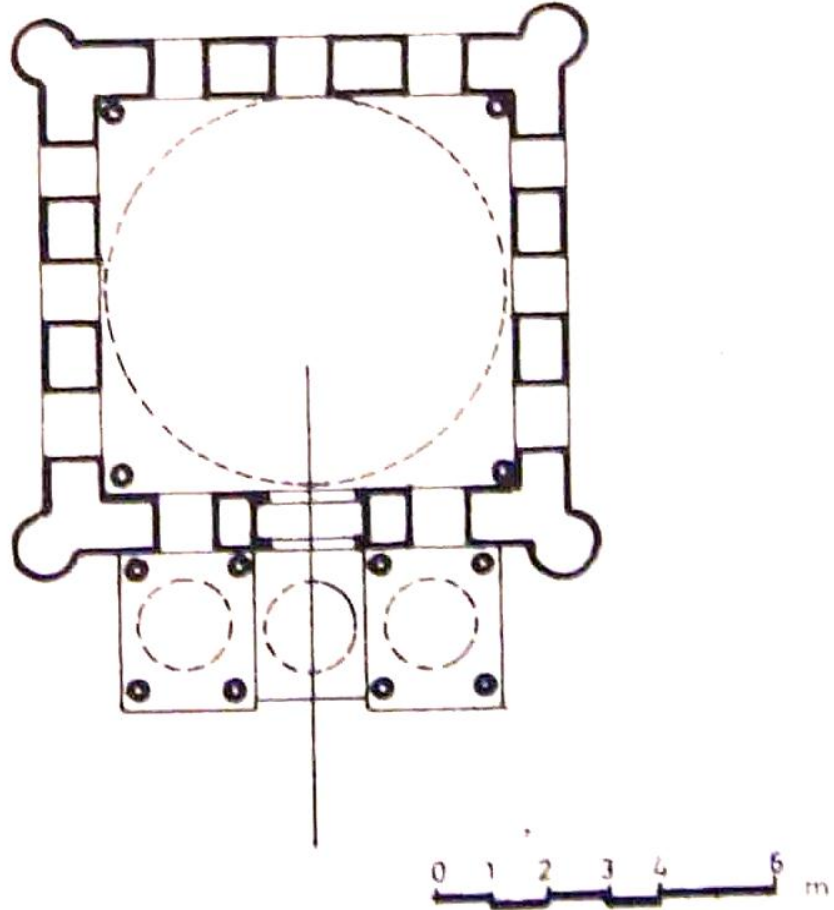
Ek 21.

Hünkar Mahfili 1. Kat Planı (VGMA)

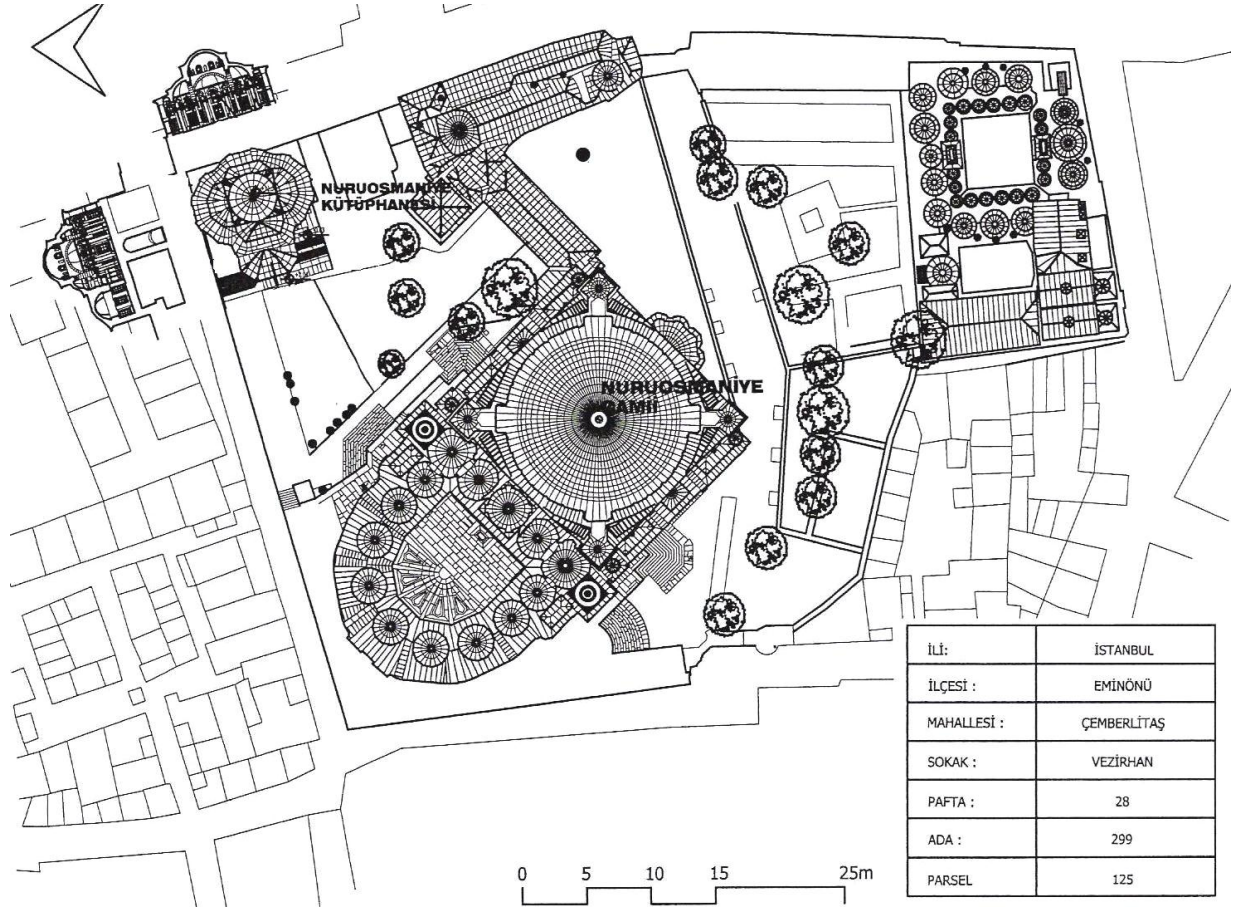
Ek 22.

Türbe Planı (Ünsal, "İstanbul Türbeleri Üzerinde...", s.117.)

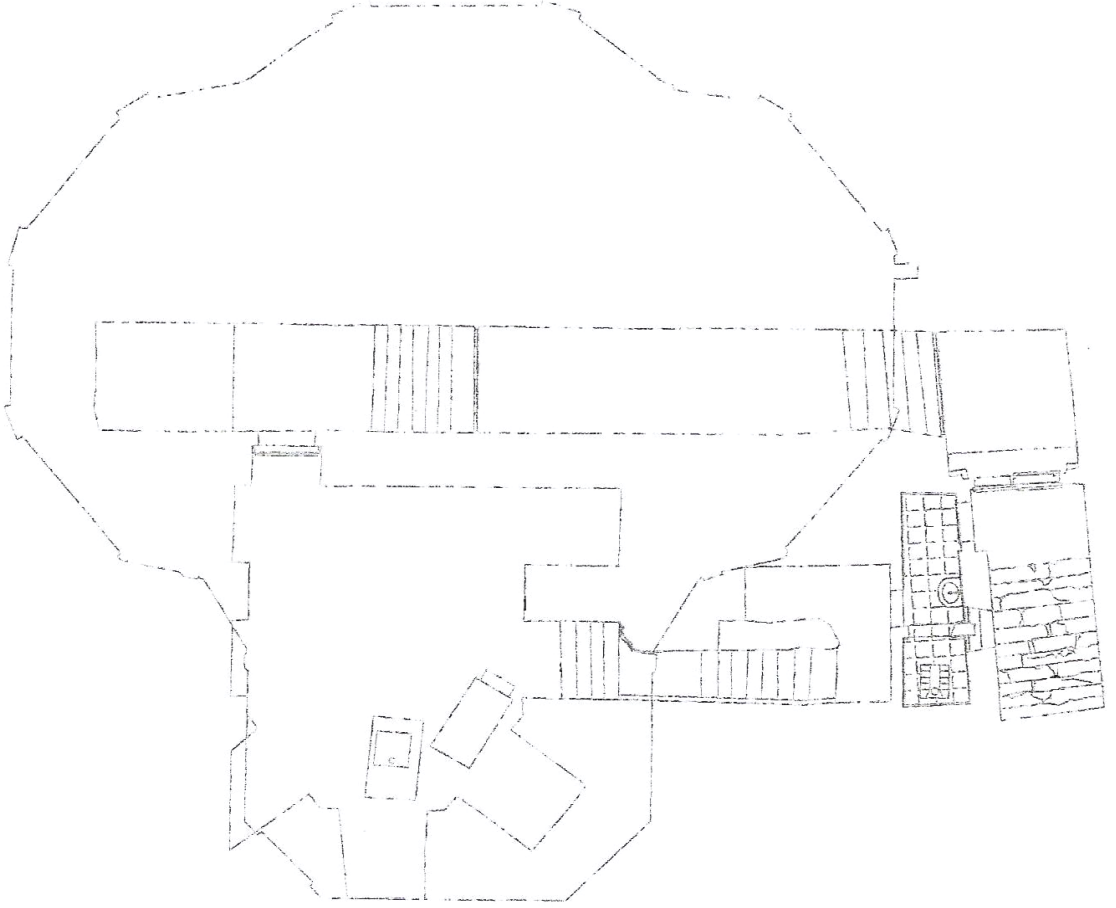
Ek 23.

Kütüphane Vaziyet Planı (VGMA)

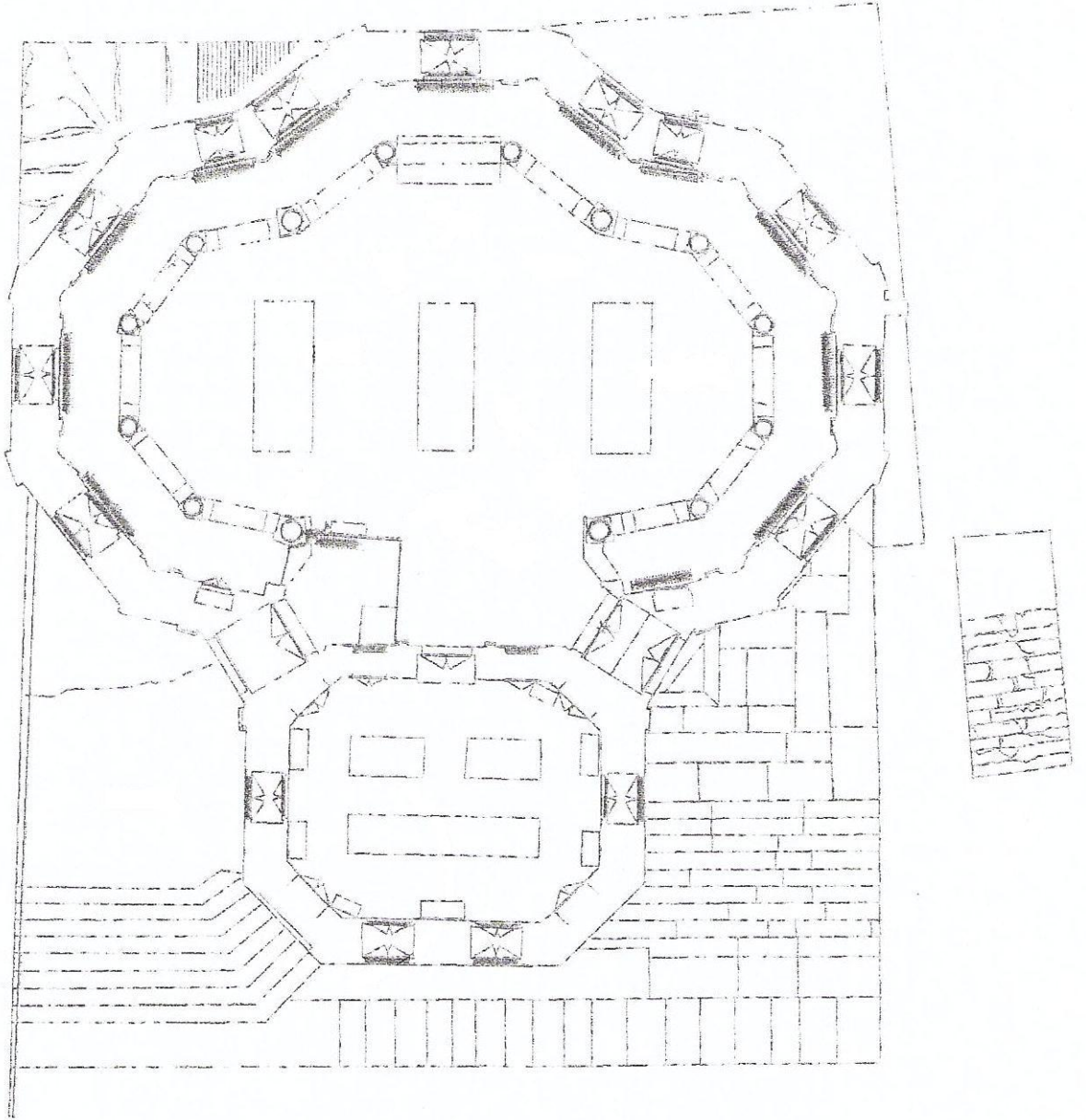
Ek 24.

Kütüphane Bodrum Katı Planı (VGMA)

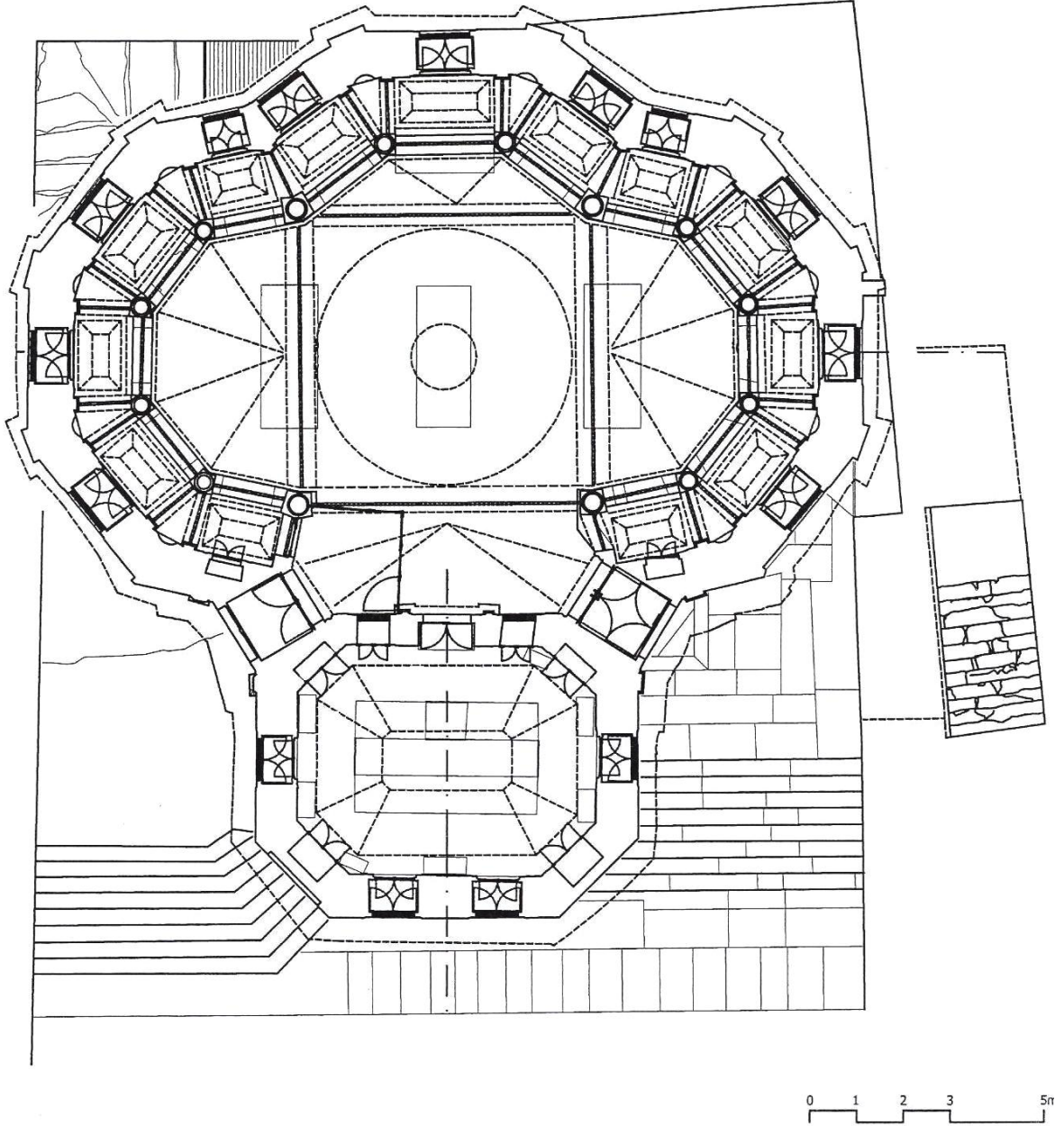
Ek 25.

Kütüphane Zemin Kat Planı (VGMA)

Ek 26.

Kütüphane Planı (+1.50 Kotu) (VGMA)

KAYNAKÇA

Ahmed Efendi, **Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani**, İstanbul, TOEM ilavesi, 1335–1337.

Ahunbay, Zeynep, “Osmanlı Mimarlığında “Od Taşı” ”, **9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi**, Bildiriler I, 1995, s.27–34.

Aksoy, İsmail Hakkı, “Nur-u Osmaniye Camii Temellerinin İncelenmesi”, **Zemin, Zemin Mekaniği ve Temel Mühendisliği Türk Milli Komitesi Bülteni**, Cilt I, S.4, Aralık 1979, s.200–213.

Alkanlı, Nermin, “İstanbul’da Çalışan Yabancı Mimarların Eserleri”, Basılmamış Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1973.

Aslanapa, Oktay, **Türk Sanatı**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999.

Arseven, Celal Esad, **Türk Sanatı Tarihi, Menşinden Bugüne Kadar: Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar**, İstanbul, Maarif Basımevi, 1391–1971.

Arseven, Celal Esad, **Sanat Ansiklopedisi**, Cilt I-V, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 1971.

Atatürk Kitaplığı Kartpostalları: 000470, 004639, 004676, 004680, 002053, 005111.

Ayvansaraylı Hüseyin Efendi, Ali Satı Efendi, Süleyman Besim Efendi, **Hadikatül-Cevami (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar)**, Haz: Ahmed Neziht Galitekin, İstanbul, İşaret Yayınları, 2001.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, **Fatih Devri Mimari Eserleri**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı No:13, 1953.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, **Fatih Devri Mimarisi**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği Neşriyatı No:11, 1953.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, **19. Asırda İstanbul Haritası**, İstanbul, İstanbul Fethi Derneği İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1958.

Ayverdi, Ekrem Hakkı, **Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855–886 (1451–1481)**, İstanbul, Baha Matbaası, 1974.

Bayramoğlu, Fuat, “Cam-ı Gönülden Nur-u Osmaniye’nin Billur Avizeleri”, **Arredamento Dekorasyon**, S.10, 1989, s.106–108.

Bayrı, Mehmet Halit, **İstanbul**, İstanbul, Hayat Yayınları, 1951.

Birişik, Abdülhamit, “Mahmud Paşa”, **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Cilt 2, 1999, s.70–71.

Budak, Asuman, “18. Yüzyıl Tarihi Yarımada (Eminönü-Fatih) Kütüphane Yapıları Koruma Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006.

Çeçen, Kazım, **İstanbul’da Osmanlı Devrindeki Su Tesisleri**, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1984.

Çeçen, Kazım, **İstanbul’un Vakıf Sularından Halkalı Suları**, İstanbul, İstanbul Su Kanalizasyon İdare, 1991.

Dağlı, Yücel; Üçer, Cumhure, **Tarih Çevirme Klavuzu**, Cilt IV-V, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997.

Deubner, Otfried, “Das Heiligtum der alexandrinischen Gottheiten in Pergamon genannt “Kızıl Avlu” (“Rote Halle”) Tafel 58–72”, **İstanbuler Mitteilungen**, 27–28 1977/1978, s.227–250.

Devellioğlu, Ferit, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat**, 17. Baskı, Yay. Haz: Aydın Sami Güneçal, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2003.

Dündar, Abdülkadir, **Arşivlerdeki Plan ve Çizimler Işığında Osmanlı İmar Sistemi (XVIII. ve XIX. Yüzyıl)**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 2000.

Ebersolt, Jean, **Bizans İstanbulu ve Doğu Seyyahları**, Çev: İlhan Arda, İstanbul, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş. Yayın, 1999.

Egemen, Affan, **İstanbul’un Çeşme Ve Sebilleri**, İstanbul, Arıtan Yayınevi, 1993.

Eldem, Sedat Hakkı, **İstanbul Anıları**, İstanbul, Aletaş Alarko Eğitim Tesisi, 1979.

Eldem, Sedat Hakkı, **Köşkler ve Kasırlar I**, İstanbul, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, 1988.

Eminönü Camileri, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1987.

Ergin, Osman Nuri, **Mecelle-i Umur-i Belediye Tarih-i Teşkilat-ı Belediye**, İstanbul, Matba-i Osmaniye, 1338 (1922).

Erünsal, İsmail, **Türk Kütüphaneleri Tarihi II, Kuruluştan Tanzimata Kadar Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri**, Atatürk Kültür Merkezi:22, Ankara, 1988.

Ethem, Halil, **Camilerimiz**, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1933.

Eyice, Semavi, “İstanbul Minareleri”, **Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I**, 1963, s.31–132.

Eyice, Semavi, “Atık Ali Paşa Camii”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 4, 1991, s.65–67.

Eyice, Semavi, “Bedesten”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 5, 1992, s.303

Eyice, Semavi, “Çuhacı Hanı”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 8, 1993, s.380–381.

Genç, Mehmet; Mazak, Mehmet, **İstanbul Depremleri: Fotoğraf ve Belgelerde 1894 Depremi**, İstanbul, İgdaş, 2000.

Göktürk, Hakkı, “Çuhacı Hanı”, **Reşad Ekrem Koçu, İstanbul Ansiklopedisi**, Cilt 8, 1966, s.4150–4151.

Güçyener, Ömür, “17. ve 18. Yüzyıl İstanbul Medreseleri”, Basılmamış Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1972.

Gündüz, Filiz, “Mahmud Paşa Külliyesi”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 27, 2003, s.380–381.

Günüş, Fevzi, “XV.-XX. Yüzyıl Osmanlı Dini Mimarisinde Celi Sülüs Hattı Uygulama Ve Teknikleri”, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

Güran, Ceylan, **Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü, 1978.

Güran, Suzan, “İstanbul’daki Barok Türbeleri”, Basılmamış Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1956.

Hasol, Doğan, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, 9. Basım, İstanbul, Yapı Yayın, 2005.

Hochhut, Pia, **Die Moschee Nuruosmaniye in İstanbul**, Berlin, Klaus Shwarz Verlag, 1986.

Hünülü, Gülderen, “Nuruosmaniye Külliyesi”, Basılmamış Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1966.

İnalcık, Halil, “İstanbul (İstanbul’un Fethi)”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Cilt 23, 2001, s.212–239.

İstanbul Haritaları Orta Çağdan Günümüze, İstanbul, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Tarih Belirtilmemiş.

Jacques Pervititch Sigorta Haritalarında İstanbul, Proje Koordinatörleri: Seden Ersoy, Çağatay Anadol, İstanbul, Axa Oyak-Tarih Vakfı, Tarih Belirtilmemiş.

Kayra, Cahit, **Eski İstanbul'un Eski Haritaları**, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri ve Dairesi Başkanlığı Yayınları No:1, 1990.

Koç, Havva, "Ali Paşa (Atik, Hadım)", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Cilt 1, 1999, s.222–223.

Koç, Havva, "Nuruosmaniye Kütüphanesi", **İstanbul Ansiklopedisi**, C.6, 1994, s.104.

Koçu, Reşad Ekrem, "Bedesten ve Kapalıçarşı", **Hayat Tarih Mecmuası**, S.1, Cilt 1, 1973, s.49–58

Koçu, Reşad Ekrem, "Bedesten ve Kapalıçarşı: 2", **Hayat Tarih Mecmuası**, S.2, Cilt 1, 1973, s.22–30.

Kolay, İlknur Aktuğ, "Simeon Kalfa", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, Cilt 2, 1999, s.533.

Kortan, Enis, **Le Corbusier Gözüyle Türk Şehircilik ve Mimarlığı**, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 1983.

Kuban, Doğan, "Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani ve Onsekizinci Yüzyıl Osmanlı Yapı Tekniği Üzerine Gözlemler", **Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler**, 1982, s.123–140.

Kuban, Doğan, "Notes On Building Technology Of The 18th. Century The Building Of The Mosque Of Nuruosmaniye At İstanbul, According To Tarih-i Camii Şerif-i Nur-u Osmani", **I. International Congress On The History Of Turkish-Islamic Science And Technology, Volume V**, İTÜ 14–18 September 1981, 271–293.

Kumbaracılar, İzzet, **İstanbul Sebilleri**, İstanbul, Kültür Bakanlığı, 1938.

Kütükoğlu, Mübahat S., **XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.

Muhammed Eşref, **Tarih-i Umumi Ve Osmani Atlası**, İstanbul, Mektebi Harbiye Matbaası, 1329 (1911).

Neftçi, Aras, "Nuruosmaniye Külliyesinin Yazıları", **Sanat Tarihi Araştırmaları, Sanat Tarihi Defterleri I**, 1996, s.7–34.

Nirven, Sadi Nazım, **İstanbul Suları**, İstanbul, Halk Basımevi, 1946.

Ödekan, A., "Bedesten", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, Cilt 1, 1997, s.209.

Ögel, Semra, “Nuruosmaniye Külliyesi Dekorundaki Sütunlar”, **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, Sanat Tarihi Defterleri I**, 1996, s.35–54.

Öngül, Ali, “Tarih-i Cami-i Nuruosmani”, **Vakıflar Dergisi**, S. 24, 1994, s.127–145.

Öngül, Ali, “Nuruosmaniye Kütüphanesi”, **Türklük Araştırmaları Dergisi**, S.6, 1991, s.141–150.

Önkal, Hakkı, **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları:1404, Ankara, 1992.

Öz, Tahsin, **İstanbul Camileri I-II. Cilt**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1997.

Özbayram, Gamze, “Nuruosmaniye Complex”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Universty, Institute for Graduate Studies in Social Sciences, 1988.

Özburun, Serkan, **Kaybolan Meslekler**, İstanbul, Kuveyt Türk Yayınları, 2006.

Özcan, Abdülkadir, “Tarih-i Osmani Encümeni, Kuruluşu, Teşkilatı ve Faaliyetleri”, **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, (Tekrar Basım), S.1–101, 1989, s.1–9.

Özendes, Engin, **Sebah&Joallier'den Foto Sabah'a Fotoğrafta Oryantalizm**, İstanbul, YKY, 1999.

Pakalın, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Cilt I-II-III, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 1993.

Pamukciyan, Kevork, “Nuru Osmaniye Camiinin Mimarı Simeon Kalfa Hakkında”, **İTÜ Mimarlık Tarihi Ve Restorasyon Enstitüsü Bülteni**, S. 13–14, 1981, s.21–23.

Pekuğur, Selma, “İstanbul'da Su Maksemeleri ve Su Terazileri”, Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1972.

Peynircioğlu, Hamdi; Toğrol, Ergün; Aksoy, İsmail Hakkı, “İstanbul'da Osmanlı Döneminde İnşa Edilen Camilerin Temelleri”, **I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi Bildiriler**, Cilt III, 4–18 Eylül 1981, s.37–46.

Radt, Wolfgang, **Bergama**, İstanbul, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1984.

Reisebücher, Meyers, **Türkei, Rumanien, Serbien, Bulgarien**, Leipzig, Bibliographisches Institut, 1898.

Sandalcı, Mert, **Max Fruchtermann Kartpostalları**, Cilt I-II-III, İstanbul, Koçbank, 2000.

Seçkin, Ejder, “İstanbul Camilerinin Taş Mihrabları”, Basılmamış Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1974.

Sezgin, Tülay, “İstanbul’daki Saraylı Hatun Türbeleri”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

Soyal, Mediha, “İstanbul’daki Barok Camilerde Barok Sütun Başlıkları”, Basılmamış Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 1982.

Sönmez, Neslihan, **Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, YEM Yayın, 1997.

Şahin, Alime, “İstanbul’daki Osmanlı Dönemi Kütüphane Yapıları Üzerine Bir Araştırma ve Hacı Beşir Ağa Kütüphanesi”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 1997.

Tahaoğlu, Tahsin Ömer, “İstanbul’da Osmanlı Türbelerinin Tipolojisi”, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988.

Tanışık, İbrahim Hilmi, **İstanbul Çeşmeleri I İstanbul Ciheti**, İstanbul, Maarif Matbaası, 1943.

Tanyeli, Uğur; Tanyeli Gülsün, “Osmanlı Mimarlığında Devşirme Malzeme Kullanımı (16–18. Yüzyıl)”, **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C.2, S. 4, 1989, s.23–31.

TSA; E 11901, D 6201, E 2734, D 9869, E 7478.

Turan, Şerafettin, “Osmanlı Teşkilatında Hassa Mimarları”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarihi Araştırmalar**, S. 1’den Ayrı Basım, 1963, s.3–200.

Ünsal, Behçet, “İstanbul Türbeleri Üzerinde Stil Araştırması”, **Vakıflar Dergisi**, S.16, 1982, s.77–120.

Ünsal, Behçet, “Türk-Vakfi İstanbul Kütüphanelerinin Mimari Yöntemi”, **Vakıflar Dergisi**, S.18, 1984, s.95–124.

Wiener, Müller Wolfgang, **İstanbul’un Tarihsel Topografyası**, Çev: Ülker Sayın, İstanbul, YKY, 2001.

Yazgan, Mikat, “Tarihi Osmani Encümeni, Kuruluşu, Çalışmaları, Mensupları, Çıkardığı Mecmua, Kapanışı”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, 2003.

Zaim, Zerrin, “Bergama’daki Bizans Devri Eserleri”, Basılmamış Mezuniyet Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Belirtilmemiş.